

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE FİNANS VE BANKACILIK ANA BİLİM DALI

**MURABAHA İŞLEMLERİNİN TFRS VE İSLAMİ FİNANSAL
KURULUŞLAR MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ: ALBARAKA TÜRK ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Türkan AYDOĞMUŞ

Sivas
Aralık 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE FİNANS VE BANKACILIK ANA BİLİM DALI

MURABAHA İŞLEMLERİNİN TFRS VE İSLAMİ FİNANSAL
KURULUŞLAR MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ: ALBARAKA TÜRK ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkan AYDOĞMUŞ

Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Yakup ÜLKER

Sivas
Aralık 2019

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın oluşturulmasında rehberliği, tavsiyeleri, desteği ve değerli katkıları için başta danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sayın Yakup ÜLKER' e sonsuz teşekkür ve őükranlarımı sunarım.

Ayrıca çalışmanın her aşamasında yönlendirmeleri, kaynak desteği, sabrı ve çalışmaya sunduğu katkıları için kıymetli hocam Dr. Ayhan YATBAZ' a, murabahanın IFRS ve AAOIFI'ye göre mali tablolara yansıtılmasına yönelik gerçekleştirilen analiz kısmında desteği, tenkitleri, yorum ve önerileri için yardımlarını esirgemeyen Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ő. Finansal Raporlama Müdürlüğü, Yönetici Sayın Bora őİMŐEK' e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
GRAFİK LİSTESİ	xv
ÖZET	xvii
ABSTRACT	xix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	5
KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE	5
1.1. Finansal Sistem.....	5
1.1.1. Finansal Piyasalar ve Finansal Araçlar	5
1.1.1.1. Finansal Piyasalar	5
1.1.1.2. Finansal Araçlar	6
1.1.2. Finansal Aracılık Teorisi.....	6
1.2. Bankacılık Kavramı	7
1.2.1. Bankacılık Kavramı	7
1.2.2. Bankacılık Türleri	7
1.2.3. Bankaların Hizmet ve Ürünleri	8
1.2.3.1. Banka Türlerine Göre Bankacılık Hizmetleri	9
1.2.3.1.1. Ticari Bankalar	10
1.2.3.1.2. Yatırım Bankaları	11
1.2.3.1.3. Kalkınma Bankaları	12
1.2.3.1.4. Özel Amaçlı Bankalar	12
1.2.3.1.5. Kıyı Bankacılığı	12
1.2.3.1.6. Uluslararası Bankalar.....	12
1.2.3.1.7. Merkez Bankası	12
1.2.4. Bankaların Finansal Sistem İçindeki Yeri ve Önemi	13
1.2.5. Bankacılığın Tarihçesi.....	14
1.2.5.1. Dünyada Bankacılığın Tarihçesi	14
1.2.5.2. Türkiye'de Bankacılığın Tarihçesi.....	16
1.3. Katılım Bankacılığı Kavramı	17

1.3.1. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	21
1.3.1.1. Katılım Bankacılığının Dünyada Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	22
1.3.1.2. Katılım Bankacılığının Türkiye’de Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	25
1.3.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkışını Sağlayan Sebepler	28
1.3.2.1. Sosyal Sebepler	28
1.3.2.2. Ekonomik Sebepler	29
1.3.2.3. Dinî Sebepler	30
1.3.3. Katılım Bankacılığının Çalışma Prensipleri	31
1.3.3.1. Faizsizlik Prensibi	32
1.3.3.2. Kumar İçermeme	33
1.3.3.3. Belirsizlik İçermeme	33
1.3.3.4. Sözleşmelerin Kutsallığı	34
1.3.3.5. Ticarete Dayalı Kazanç Sağlama	34
1.3.3.6. Kâr ve Zarara Ortaklık	34
1.3.3.7. Haram Olan İşlemlerin Yapılmaması	35
1.3.4. Katılım Bankacılığının İslami Finans Sistemi İçindeki Yeri ve Önemi ...	35
1.3.5. Katılım Bankacılığında Katılım Finansı	38
2. BÖLÜM	39
KATILIM BANKALARININ HİZMET ÜRÜNLERİ VE MUHASEBE SİSTEMİ	39
2.1. Fon Toplama Yöntemleri	39
2.1.1. Özkaynak Yoluyla Finansman	39
2.1.1.1. Kuruluş Sermayesi	40
2.1.1.2. Sermaye Artırımları	40
2.1.1.3. Dağıtılmayan Kârlar	40
2.1.2. Özel Cari Hesaplar	41
2.1.3. Katılma Hesapları	41
2.1.4. Merkez Bankası Faaliyetleri	43
2.1.5. Sukuk İhracı	44
2.2. Fon Kullandırma Yöntemleri	46
2.2.1. Ortaklık İşlemine Dayalı Sözleşmeler	48
2.2.1.1. Mudarebe (Emek – Sermaye Ortaklığı)	48
2.2.1.2. Müşareke (Kâr – Zarar Ortaklığı)	49
2.2.1.3. Müzaraa (Zirai Ortaklıklar)	50
2.2.1.4. Müsâkât (Bağ – Bahçe Ortaklığı)	50
2.2.2. Satış İşlemine Dayalı Sözleşmeler	51

2.2.2.1. Murabaha (Kâr Beyanıyla Satım)	52
2.2.2.1.1. Murabahanın Konusunu Oluşturan İktisadi Kıymetler.....	54
2.2.2.1.2. Murabahaya Konu Edilecek İktisadi Kıymetin Fiyatının Belirlenmesi.....	55
2.2.2.1.3. Murabaha İşlemlerine Yönelik Eleştiriler	56
2.2.2.2. Selem (Peşin Ödemeli Satım)	57
2.2.2.3. İstisna (Eser Sözleşmesi).....	58
2.2.2.4. İcâre (Leasing / Finansal Kiralama).....	59
2.3. İslami Muhasebe Kavramı, İslami Bankacılığa Yönelik Muhasebe ve Finansal Raporlama Düzenlemeleri	60
2.3.1. Geleneksel Muhasebe ile İslami Muhasebe ve Raporlamanın Karşılaştırılması	61
2.3.1.1. Muhasebe ve Mali Rapor Kavramı	61
2.3.1.2. İslami Muhasebe	61
2.3.2. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) Düzenlemeleri	64
2.3.2.1. Kuruluş Amacı, Yapısı ve Faaliyetleri	64
2.3.2.1.1. AAOIFI Örgüt Yapısı ve Faaliyetleri	65
2.3.2.2. AAOIFI Düzenlemeleri ve Uygulandığı Çevreler.....	67
2.3.2.3. AAOIFI Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve.....	70
2.3.3. İslami Finans İstişare Grubunun Faaliyetleri.....	75
2.3.4. Yerel İslami Muhasebe Standartlarını Uygulayan Ülkeler.....	75
2.3.5. Türkiye’de İslami Bankacılığa Yönelik Muhasebe ve Finansal Raporlama Alanındaki Düzenlemeler	76
2.3.5.1. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) Düzenlemeleri.....	77
2.3.5.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Düzenlemeleri.....	79
3. BÖLÜM	81
MURABAHA İŞLEMLERİNİN TFRS VE İSLAMİ FİNANSAL KURULUŞLAR MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: ALBARAKA TÜRK ÖRNEĞİ.....	81
3.1. Çalışmanın Amacı, Önemi, Kapsamı, Yöntemi ve Sınırlılıkları.....	81
3.1.1. Çalışmanın Amacı	81
3.1.2. Çalışmanın Önemi	82

3.1.3. Çalışmanın Kapsamı	83
3.1.4. Çalışmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları	83
3.2. Literatür	84
3.3. Murabaha İle İlgili Finansal Raporlama Düzenlemeleri.....	86
3.3.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun Murabahanın Raporlanması ile İlgili Düzenlemeleri	86
3.3.1.1. İslami Finans İstişare Grubu	86
3.3.1.2. Finansal Araçlar Standardı.....	88
3.3.2. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumunun (AAOIFI) Murabahanın Raporlanması ile İlgili Düzenlemeleri.....	94
3.3.2.1. İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşların Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklamalar	94
3.3.2.1.1. Standarda İlişkin Genel Hükümler	95
3.3.2.1.2. Finansal Tablolara Yönelik Genel Açıklamalar.....	96
3.3.2.1.3. Tablolarda Yer Alan Sunum ve Açıklamalar.....	97
3.3.2.2. Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı	99
3.3.2.2.1. Standardın Hazırlanma Süreci.....	99
3.3.2.2.2. Standardın Amacı ve Kapsamı	100
3.3.2.2.3. Satıcının Finansal Tablolarında Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar.....	100
3.3.2.2.4 İlk Kez Finansal Tablolara Alma	101
3.3.2.2.5. Sonraki Ölçüm.....	102
3.3.2.2.6. Finansal Tablo Dışı Bırakma	103
3.3.2.2.7. Hasılat ve Kârın Finansal Tablolara Alınması	103
3.3.2.2.8. Standarda İlişkin Muhasebe Uygulamaları.....	104
3.3.2.2.9. Sunum ve Açıklamalar.....	106
3.4. Murabaha İşlemlerinin Tfırs ve Aaofı'ye Göre Finansal Tablolarda Sunulmasına Yönelik Karşılaştırmalı Analiz: Albaraka Türk Örneği	107
3.4.1. Albaraka Türk Katılım Bankası	107
3.4.1.1. Katılım Bankasının Tarihsel Gelişimi.....	108
3.4.1.2. Kurumsal Yapısı.....	108
3.4.1.3. Hizmet Türü ve Faaliyet Alanları	110
3.4.1.4. Sektördeki Pazar Payı ve Finansal Göstergeler	111
3.4.1.5 Kuruluşun Finansal Tabloların Düzenlenmesinde Esas Aldığı Muhasebe Politikaları	115

3.4.2. Murabaha İşlemlerinin TFRS ve AAOIFI Standartları Çerçevesinde Finansal Tablolarda sunumuna İlişkin Oluşan Farklılıklar	116
3.4.2.1. Murabaha İşlemlerinin TFRS'ye Göre Finansal Tablolarda Sunulması.....	117
3.4.2.2. Murabaha İşlemlerinin AAOIFI' ye Göre Finansal Tablolarda Sunulması.....	125
SONUÇ	131
KAYNAKÇA.....	137
EKLER	145
Ek: 1A. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 31 aralık 2018 Tarihi İtibarıyla Konsolide Olmayan Bilanço (Finansal Durum Tablosu).....	145
Ek: 1B. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 31 aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Kâr Veya Zarar Tablosu.	147
Ek: 2A. Al Baraka Banking Group Aaoifi Statement Of Financial Position As At 31 December 2018	148
Ek: 3. Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 28 Murâbaha Ve Diğer Vadeli Satışlar.....	150
ÖZ GEÇMİŞ	173

KISALTMALAR

AAB	: AAOIFI Muhasebe Kurulu
AAOIFI	: Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions (İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
C	: Cilt
Çev	: Çeviren
Ed	: Editör
FAS	: Financial Accounting Standards (Finansal Muhasebe Standartları)
FFK	: Faizsiz Finans Kuruluşları
FFMS	: Faizsiz Finans Muhasebe Standardı
FFS	: Faizsiz Finans Standardı
FOIBFI	: Financial Accounting Organization for Islamic Banking and Financial Institution (İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar İçin Finansal Muhasebe Organizasyonu)
GCC	: Gulf Cooperation Council (Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi)
Hz.	: Hazreti
IAI	: Ikantan Akuntan Indonesia (Endonezya Muhasebeciler Enstitüsü)
IASB	: International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
ICAP	: Institute of Chartered Accountants of Pakistan (Pakistan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü)

IDB	: Islamic Development Bank (İslam Kalkınma Bankası)
IFAS	: Islamic Financial Accounting Standard (İslami Finansal Muhasebe Standartları)
IFCG	: Islamic Finance Consultative Group (İslami Finans İstişare Grubu)
IFRS	: International Financial Reporting Standarts (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)
IFSB	: Islamic Financial Services Board (İslami Finansal Hizmetler Kurulu)
IFSI	: Islamic Financial Services Industry (İslami Finansal Hizmetler Endüstrisi)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İSEFAM	: İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırma Merkezi
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KGK	: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KİK	: Malezya ve Körfez Arap Ülkeleri İş birliği Konseyi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MASB	: Malaysian Accounting Standards Board (Malezya Muhasebe Standartları Kurumu)
md.	: madde
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
PER	: Profit Equalisation Reserve (Kar Payı Dengeleme Rezervi)

ROM	: Rezerv Opsiyon Mekanizması
s	: sayfa
S.a.v.	: Sallallâhu aleyhi vesellem
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
t.y.	: tarih yok
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
tccb	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
vd	: ve diğerleri
VUK	: Vergi Usul Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1. Banka Türleri	8
Tablo 1.2. Merkez Bankası Zorunlu Karşılık Oranları	9
Tablo 1.3. Dünyada Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	15
Tablo 1.4. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	16
Tablo 1.5. Türkiye’de İslami Bankacılık ve Finans Sektörünün Gelişimi	26
Tablo 1.6. Kâr Payı ile Faizin Farklılıkları	35
Tablo 1.7. Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri	37
Tablo 1.8. Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektör İçindeki Payı (Milyon TL)	37
Tablo 2.1. 2010 – 2018 Yılları Arasında Türkiye’de Gerçekleşen Toplam Sukuk İhraçları.....	46
Tablo 2.2. Fon Kullandırma Yöntemleri	47
Tablo 2.3. İngiliz-Amerikan Modeli (Geleneksel Muhasebe) ile İslami Muhasebe Modelinin Benzerlik ve Farklılıkları.....	63
Tablo 2.4. AAOIFI Şeriat, Muhasebe, Denetim Yönetişim Standartları ve Etik Kodları Tamamen Kısmen veya Yol Gösterici Olarak Kabul Eden Ülkelerin ve Kuruluşların Listesi.....	68
Tablo 2.5. Kullanım Amaçlarına Göre AAOIFI Muhasebe Standartlarını Benimseyen Ülkeler	69
Tablo 2.6. Finansal Bilgi Kullanıcılarının İhtiyaçlarına Yönelik Hazırlanan Raporlar.....	72
Tablo 2.7. Muhasebenin Varsayımları, Niteliksel Özellikleri, Muhasebe Bilgilerinin Hazırlanması ve Sunumu.....	74
Tablo 3.1. Albaraka Türk Katılım Bankası’nın Sermaye Yapısı.....	109
Tablo 3.2. Katılım Bankasının Sektör İçerisindeki Konumu ve Pazar Payları.....	111
Tablo 3.3. Albaraka Türk Katılım Bankasının Finansal Büyüklük Açısından Katılım Bankaları İçerisindeki Yeri	113
Tablo 3.4. Albaraka Türk Katılım Bankasının Beş Yıllık Özet Finansal Bilgileri.....	114
Tablo 3.5. Albaraka Türk Katılım Bankası Finansal Durum Tablosundan Alınan ve Analize Tabi Tutulan Bilgiler.....	120
Tablo 3.6. Cari Dönem Nakdi Kredilerin Dağılımı	121
Tablo 3.7. Kâr veya Zarar Tablosundan Alınan Kâr Payı Gelirleri/Giderlerine İlişkin Bilgiler.....	124

Tablo 3.8. Albaraka Bankacılık Grubu AAOIFI Muhasebe Standartlarına Göre Hazırlanmış 2018 Yılı Finansal Durum Tablosu.....	127
Tablo 3.9. Albaraka Bankacılık Grubu AAOIFI Muhasebe Standartlarına Göre Hazırlanmış 1 Ocak-31 Aralık 2018 Dönemine İlişkin Kapsamlı Gelir- Gider, Kâr-Zarar Tablosu	128
Tablo 3.10. Murabaha İşlemlerinin Finansal Tablolarda Sunumu Açısından TFRS ve AAOIFI Standartlarının Karşılaştırılması	129

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. AAOIFI'nin Örgüt Yapısı	66
Şekil 2. Albaraka Türk Katılım Bankası Organizasyon Şeması.....	109
Şekil 3. Albaraka Türk Katılım Bankası Ortaklık Yapısı (Sermaye Dağılımı).....	110
Şekil 4. Albaraka Türk'ün Katılım Bankaları ve Türk Bankacılık Sektörü İçerisinde Pazar Paylarının Grafikselsel Gösterimi.....	112

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Toplam Bankacılık Varlıklarından İslami Bankaların Ülke Bazında Aldıkları Paylar (2017)	23
Grafik 2. İslami Finans Sektöründe Yer Alan Kurum, Ürün ve Hizmetlerin Dağılımı (2017).....	24
Grafik 3. Global İslami Bankacılık Alanında Faaliyet Gösteren Bankaların Varlık Büyüklükleri Açısından Dağılımı (2017)	25
Grafik 4. Küresel İslami Bankacılık Varlıkları İçerisinde Türkiye'nin Payı.....	27
Grafik 5. Türkiye'de Bankacılık Sektörü İçinde Katılım Bankalarının Yeri	27
Grafik 6. Türkiye'deki Katılım Bankalarına İlişkin Çeşitli Göstergeler.....	28
Grafik 7. 2012 – 2017 Yılları Arası Faizsiz Finans Varlıklarının Gelişimi ve Varlık Dağılımı	36
Grafik 8. Türkiye'de Katılım Bankalarının Şube ve Personel Sayılarındaki Değişim.....	37
Grafik 9. Sukuk Varlıklarının Gelişimi ve Sukuk Varlık Büyüklüğü Bazında İlk Beş Ülke	45

ÖZET

Bu çalışmada faizsizlik prensibi doğrultusunda çalışan, İslamî bankacılık sektöründe yer alan, Türkiye’de katılım bankacılığı adı altında faaliyet gösteren bankaların murabaha işlemlerinin mali tablolarında sunumu ele alınmıştır. Murabahanın sunumu IFRS ve AAOIFI standartları çerçevesinde karşılaştırmalı olarak Albaraka Türk ve Albaraka Banking Group 2018 faaliyet raporları incelenerek analiz edilmiştir. Mevcut yasal düzenlemeler incelendiğinde katılım bankaları için Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının geçerli olduğu görülmüştür. Türkçeye Türkiye Finansal Raporlama Standartları olarak çevrilen standartlar murabaha işlemlerine de uygulanmaktadır. Söz konusu işlemler TFRS 9: Finansal Araçlar Standardına göre banka mali tablolarına yansıtılmaktadır. Albaraka Türk Katılım Bankası mali raporlarını hem TFRS’ye hem de İslamî Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) tarafından yayımlanan standartlara göre hazırlamaktadır. Bu nedenle araştırmanın amacına uygun olarak söz konusu bankanın Türkiye ‘de düzenlediği 2018 yılına ait faaliyet raporlarının yalnızca ilgili kısımları incelenmiştir. Ayrıca Albaraka Banking Group tarafından yayımlanan 2018 faaliyet raporlarının AAOIFI’ye göre düzenlenmiş bölümleri analize dahil edilmiştir. İslami ilkelere dayalı faaliyet gösteren katılım bankalarının da AAOIFI standartlarını esas alarak mali rapor hazırlamasının konunun özüne daha uygun olduğu kanısına varılmıştır. Konvansiyonel bankacılığın ekonomik krizlere duyarlılığı ekonomileri alternatif finans ürünlerine yöneltmiştir. Dolayısıyla hem günümüzde hem de geleceğe yönelik beklenti ve hedeflere bakıldığında üretim ve kar-zarara katılım esasına dayalı bir finans modelinin oldukça büyük bir önem taşıdığı görülecektir. Bu sistemin çalışma prensiplerine yönelik muhasebe standartları da ihtiyacı karşılayacak ölçüde cevap verebilir nitelikte olmalıdır. Çalışmanın bu açıdan bakıldığında literatüre katkısı oldukça önem arz etmektedir. Çalışma nitel araştırma yöntemine göre hazırlanmıştır. Çalışmada literatüre katkısı olan kaynakların sağlanması amacıyla kütüphane arşivleri, ilgili alana yönelik bilimsel makaleler, ilgili kurum ve bankaların internet siteleri, murabahanın raporlanmasında esas alınan uluslararası finansal raporlama standartları, İslamî muhasebe ve raporlama standartları incelenmiştir. Ayrıca Albaraka Türk bünyesinde Bütçe ve Finansal Raporlama Müdürlüğü yetkilileri ile mail aracılığı ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Murabaha, mevcut yasaların izin

verdiği şekilde bankanın aracılık fonksiyonunu yerine getirdiği düşünöldüğünde finansal tablolara krediler olarak yansıtılmıştır. Oysa ki İslami ürünler ve standartlar incelendiğinde murabahanın AAOIFI standartlarına göre finansal araç olma özelliğinin yanı sıra hukuki anlamda bir satış işlemi olarak değerlendirildiği görölmüştür. Mali raporların AAOIFI standartları baz alınarak hazırlanmış şekli incelendiğinde bu kanaat daha güçlü bir şekilde hakim olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Katılım Bankacılığı, İslami Bankacılık Ürünleri, Finansal Araçlar Standardı, Murabaha Standardı, Murabahanın Finansal Raporlarda Sunumu

ABSTRACT

In this study, the presentation in the financial tables for the murabahah (cost plus profit sales) transactions of the participation banks, also called Islamic banks, in Turkey, which operate at line of the principle of interest-free is discussed. The murabahah agreements are analyzed at comparatively by examining the annual Reports the year of 2018 of Albaraka Turk and Albaraka Banking Group at the scope of IFRS and AAOIFI FRS. When examined existing Turkish laws, it is seen that IFRS is applied at the financial tables of participation banks in Turkey. These standards that are translated at Turkish with the name of Turkish Financial Reporting Standards (TFRS) are also applied to murabahah transactions as well as the transaction of conventional banks in Turkey. The murabahah transactions are recognized at the financial tables of these banks according to TFRS-9 Financial Instruments Standard. Albaraka Turk Participation Bank prepares its financial tables according to both IFRS and AAOIFI FRS. Because of this, for the aim of research, only the sanction related to the financial tables of the bank is examined. The related sections of the annual report the year of 2018 of Albaraka Banking Group are added to the research also. According to the research findings, the participation banks that conduct their transactions as parallel to the principles of Islamic religious, should prepare their financial tables in accordance with AAOIFI FRS. When looked at both the today and future targets, it will see that finance model based to production and profit and loss sharing is very important to an economy. Current accounting standards should meet the need for the operating principles of the Islamic banking system. From this point of view, this research is very important in terms of its contribution to the literature. In this study, qualitative research method was used. In the research, books, scientific articles and web pages of related institutions and organizations, IFRS standards and AAOIFI accounting standards were examined. Besides, an interview was conducted with the officials at the department of Budget and Financial Reporting in the head office of Albaraka Türk Participation Bank by mail. In accordance with existing accounting regulation in Turkey, murabahah transactions are recognized at the financial tables as loans by considering that participation banks undertake intermediary activities in this transaction. However, when Islamic financial instruments and Islamic accounting standards are examined, murabaha

transaction is considered as an interest free instrument as well as a sale transaction according to AAOIFI accounting standards. This opinion became stronger when the financial statements prepared in accordance with the AAOIFI accounting standards of the participation bank were examined.

Keywords: Banking, Participation Banking, Islamic Banking Products, Financial Instruments Standard, Murabahah Standard, Recognizing of Murabahah at the Financial Tables.

GİRİŞ

İslami bankacılık, İslami ilke ve esaslar çerçevesinde kurulan, faizsizlik prensibine dayalı, ticaret tabanlı faaliyetleri ağırlıklı olarak yürüten, Türkiye’de katılım bankacılığı adı altında faaliyet gösteren bir bankacılık yöntemidir. 2008 yılında özellikle kırılgan ve faize dayalı ekonomik yapıları olan ülkeleri derinden etkileyen küresel finans krizi, alternatif finans araçlarına yatırımı daha cazip hâle getirmiştir. Katılım finansmanı modelinin ticarete, üretime ve riskin paylaşılması esasına dayalı olması dikkatlerin bu alana yönelmesine sebep olmuştur.

Her ne kadar İslam ahlakını bir yaşam biçimi hâline getiren kişi ve kuruluşlar, faiz kavramını reddetmiş olsa da hem ellerindeki tasarrufları değerlendirmek hem de kısa ve uzun vadeli ihtiyaçlarına cevap verecek finansman ürünlerine ihtiyaç duymuşlardır. Maddi ve maddi olmayan varlık ve hizmetleri edinmek isteyen taraflara bu ihtiyaçlarını karşılayacak çözümü sunacak yöntem olan Murabaha her zaman en önemli araç olarak kullanılmıştır. Konvansiyonel bankalarla rekabet hâlinde olan İslami bankalar da riski minimum düzeyde tutmak istediklerinden günümüzde faizsiz bankacılık sisteminin içinde Murabahanın oranı %90’ları aşmaktadır.

İslami bankacılık sisteminin hızla yayılmış olması beraberinde bu bankalara özgü muhasebe ve raporlama standartlarının geliştirilmesini zorunlu hâle getirmiştir. Bu amaçla 1990’da Cezayir’de İslami finansın temsilcileri bir araya gelerek yaptıkları toplantı neticesinde bugünkü adı İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu olan, (Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) kâr amacı gütmeyen bir kurum oluşturmuşlardır.

Yalnızca İslam ülkelerinde değil, global ölçekte düşünüldüğünde diğer ülkelerin de İslami fonları kullanmak ve değerlendirmek istemeleri muhasebe ve finansal raporlama düzenlemelerini inceleme ve uyumlaştırma gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. İslam ilkelerine bağlı ekonomilerin özelliklerine dikkat etmeksizin uluslararası ölçekte tüm işletmelere yönelik standartlar hazırlayan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurumu (International Accounting Standards Board – IASB), Uluslararası Muhasebe Standartlarını ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını (IAS – IFRS / UMS – UFRS)

oluşturmuşlardır. Söz konusu standartların İslami ürünlere uyumlaştırılması ve bu ürünlerin muhasebeleştirilmeleri, finansal tablolarda sunulmaları hâlinde ortaya çıkan sorunları araştırmakla görevli İslami Finans İstişare Grubu (Islamic Finance Consultative Group – IFCG) kurulmuştur.

Temmuz 2014'te Şeriat Uyumlu Araçlar ve İşlemler Danışma Grubu tarafından düzenlenen toplantıda IFRS 9'un (TFRS 9: Finansal Araçlar Standardı) İslami finans ürünlerine uygulanması durumunda ortaya çıkabilecek sorunlar ele alınmıştır. IASB tarafından yayımlanan IFRS 15'e de (TFRS 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı) katılım bankalarının satış gelirlerini raporlarken açıklama yapılmasını gerektiren hâllerde yer verilebileceğine değinilmiştir. İslami Finans İstişare Grubu tarafından 5 Eylül 2014'te düzenlenen toplantıda IFRS 9: Finansal Araçlar standardının Murabaha işlemlerine de uygulanabileceği yönünde görüş birliğine varılmıştır.

Bir şeriat standardı olarak Muhabaha Standardı AAOIFI tarafından 16 Mayıs 2002'de yayımlanmış, 30 ve 31 Temmuz 2016 tarihinde Al Baraka Bankacılık Grubu Merkez Ofisi'nde gerçekleştirilen toplantıda FAS 2: "Murabaha ve Satın Alma Emriyle Murabaha" ve FAS 20: "Vadeli Satışlar" yürürlükten kaldırılmış onun yerine FAS 28: "Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı" yayımlanmıştır. Türkiye'de faizsiz finans ürünlerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması amacıyla yönelik olarak AAOIFI'nin 58 standardı Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) öncülüğünde gerçekleştirilen proje ile Türkçeye çevrilmiştir. Böylece Murabaha Standardı da **Faizsiz Finans Standardı 8: Murabaha** adıyla konunun taraflarına kazandırılmıştır. Ayrıca Kamu Gözetimi Kurumu tarafından **FAS 28, Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 28 (FFMS 28): Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı** Türkçeye çevrilerek 1 Ocak 2020'den itibaren uygulanabilecek şekilde 21 Mayıs 2019 tarihli 30780 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Katılım bankaları, özel cari hesaplar ve katılma hesapları şeklinde iki yöntemle topladıkları fonların oldukça büyük bir kısmını Murabaha Yöntemi ile kullandırmaktadır. 1 Ocak 2020'den itibaren yürürlüğe girecek olan 25 Ocak 2019 tarihli, 30666 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" ile katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri uluslararası standartlar çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede Murabaha İşlemleri, Fon

Kullandırma Yöntemleri içerisinde, Satım Yöntemleri başlığında kâr beyanı ile satım şeklinde sunulmaktadır.

Murabaha işlemlerinin finansal raporlarda sunumu analiz edilirken Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve AAOIFI Standartları incelenmiştir. Söz konusu standartlar Türkiye’de Türkiye Finansal Raporlama Standartları ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla çalışmada zaman zaman IAS’yi karşılayacak şekilde UMS/TMS kısaltmalarına, IFRS karşılığında UFRS/TFRS kısaltmalarına yer verilmiştir. AAOIFI tarafından hazırlanan şeriat standartları karşılığında Faizsiz Finans Standartları (FFS), Finansal Muhasebe Standartları’nı (FAS) karşılayacak şekilde Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) kullanılmıştır.

Bu çalışma kapsamında birinci bölümde finansal sistem, bankacılık, katılım bankacılığı kavramları tanımlanmıştır. Bankacılığın tarihsel gelişimi ve İslami bankacılığın dayandığı esaslar incelenmiştir. Katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki yeri bazı finansal göstergelere yer verilerek analiz edilmiştir.

İkinci bölümde katılım bankalarının hizmet ürünleri, fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri ayrı ayrı incelenmiştir. İslami bankacılığa yönelik muhasebe ve finansal raporlama düzenlemeleri, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve İslami Muhasebe Standartları ve bu standartları hazırlayan kuruluşlar temelinde çalışmanın özüne uygun olarak anlatılmıştır.

Çalışmanın esasını oluşturan üçüncü bölümde araştırmanın konusu, amacı, yöntemi, sınırlılıkları ve literatür taramasına yer verilmiştir. Murabaha işlemlerinin finansal tablolara alınmasına temel teşkil eden IFRS ve AAOIFI standartları incelenmiş daha sonra bu standartlar ışığında hazırlanan finansal tablolardaki farklılıklar Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. örneği üzerinden analiz edilmiştir.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Finansal sistem, bankacılık, katılım bankacılığı ve tarihsel gelişimi, katılım bankalarının dayandığı İslami prensipler ve bazı finansal göstergeler ışığında katılım bankalarının finansal sistem içerisindeki yeri ve öneminin incelendiği bu bölümde çalışmaya yönelik kavramsal ve teorik bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

1.1. Finansal Sistem

Bir ekonomik yapılanma içerisinde fon arz edenler ile fon talep edenlerin karşı karşıya geldikleri finansal piyasaları, değişime konu olan iktisadi kıymetleri, fon değişimine aracılık eden kuruluşları, hukuki ve idari örgütlenmeyi bir bütün olarak barındıran yapıya “finansal sistem” adı verilir.

Finansal sistem, tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi işlevini gerçekleştirmektedir. Para ve farklı düzeylerde paranın fonksiyonlarını yerine getiren çeşitli finansal araçların üretildiği ve ekonomik işleyişe aktarıldığı bu sistem, aynı zamanda ekonominin mikro ve makro performansını da belirlemektedir (Afşar 2007: 188).

1.1.1. Finansal Piyasalar ve Finansal Araçlar

1.1.1.1. Finansal Piyasalar

Çağdaş ekonomik sistem içerisinde en fazla gereksinim duyulan fon transferi sürecinin merkezi olması sebebiyle finansal piyasalar, ekonomik yapının en önemli alt sistemi özelliğini kazanmaktadır. Ekonomik başarı ya da başarısızlık finansal piyasaların ne kadar etkin işlediğine bağlıdır (Münyas 2016:3).

1.1.1.2. Finansal Araçlar

Finansal piyasalara fon sunanların sundukları fon karşılığında fon talebinde bulunanlardan aldıkları varlıklara finansal varlık (finansal araç) denir (Aydın 2013: 9).

TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardında (md. 11) finansal araç, “bir işletmenin finansal varlığında veya başka bir işletmenin finansal borcunda ya da özsermayeye dayalı finansal aracında artışa neden olan sözleşmedir.” şeklinde tanımlanmıştır.

1.1.2. Finansal Aracılık Teorisi

Finansal sistemde fonların sağlıklı bir şekilde transferini sağlayan aracı kurumlar ve işlevleri, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, politik, kültürel, tarihî özelliklerindeki farklılıklar sebebiyle ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir (Aydın 2013: 10).

Finansal varlıkların herhangi bir aracı olmaksızın taraflar arasında transferi, doğrudan finansman olarak tanımlanır. Araçlar olmaksızın çok sayıdaki küçük birikimlerin uygun zamanda uygun fiyatla fon talep edenlere aktarılması oldukça güçtür. Doğrudan finansmanda fon talep eden, yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde fon arz edenler zarar edebilirler. Dolaylı finansmanda ise fon transferinde aracı kurumlar riski üstlenirler. Dolaylı finansmanın en önemli aracı kurumları ticaret bankalarıdır (Aydın 2014: 42).

Finansal piyasalarda aracı kurumları gerekli kılan iki tür maliyet söz konusudur. Bunlardan biri işlem maliyeti diğeri ise asimetrik enformasyon (eksik bilgi) maliyetidir. İşlem maliyeti fonların transferi için gerekli olan zaman ve yapılacak harcamalardan kaynaklanmaktadır. Asimetrik bilgi maliyeti ise tarafların eşit derecede bilgiye sahip olamamaları sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Finansal sistemin verimliliğinde bilgi toplama oldukça önemlidir. Asimetrik bilgi, finansal piyasalarda dışsallık ve eksik rekabet, finansmanın ve yatırımların istenilen düzeyin altında kalmasına sebep olabilir. Sermayenin etkin olmayan alanlara tahsisi ya da bankalarda dolandırıcılık, likidite yetersizliği gibi diğer olumsuz sebepler ekonomik büyümeye zarar verir (Afşar 2007 192-193).

1.2. Bankacılık Kavramı

1.2.1. Bankacılık Kavramı

Dünya dillerinde ufak tefek farklılıklarla ifade edilen “banka” kavramı, İtalyanca masa, sıra ya da tezgâh anlamına gelen “banco” kelimesinden türetilmiştir. Lombardiyalı Yahudilerin pazar ortamında yürüttükleri bankacılık faaliyetlerini masa (banco) üzerinde gerçekleştirmeleri sebebiyle bu ismin kullanıldığı düşünülmektedir. Yükümlülüklerini yerine getiremeyip iflas eden bankerlerin masaları (banco) alacaklılar tarafından parçalara ayrıldığı için İngilizce iflas kelimesinin karşılığı olarak “bankrupt” kavramı kullanılmaktadır (Parasız 2011:19). Arapçadaki “el-benk” kelimesinin de İtalyancadan geldiği ancak “el-masrif” kelimesinin ise altın, gümüş ve diğer paraların kendi aralarında değiş tokuş anlamındaki “sarf” kelimesinden türetildiği ifade edilmektedir (Bayındır’dan aktaran Çetin 2018: 14).

Ülke ekonomisinde önemli bir yer tutan, finansal yapının güçlü olmasını sağlayan, uzun vadede makroekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunan bankalar mevduat kabul eden, fonları toplayan, bu fonları ihtiyacı olan taraflara aktaran finansal kurumlardır (Yetiz 2016: 107).

1.2.2. Bankacılık Türleri

Bankalar; mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları şeklinde bir ayrıma tabi tutulabilir (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, md.3).

Mevduat Bankası: Kendi nam ve hesabına mevduat kabul eden, esas faaliyet konusu kredi kullandırmak olan kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu özelliklere haiz kuruluşların Türkiye’deki şubeleri olarak tanımlanır.

Katılım Bankası: 5411 Sayılı Kanun’a göre özel cari ve katılma hesapları vasıtasıyla fon toplamak ve kredi kullandırmak başta olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubeleridir. Katılım bankacılığı faizsizlik temelinde çalışarak her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirir.

Kâr–zarara katılma esasına göre fon toplayan, ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleri ile fonları kullandıran bankacılık yöntemidir (Günceler 2016: 31).

Kalkınma ve Yatırım Bankaları: Mevduat veya katılım fonu elde etme dışında, başta kredi kullandırmak suretiyle faaliyet gösteren ve/veya özel kanunla görevlerini yerine getiren kuruluşlardır.

Bankalar; kapsamı, faaliyet gösterdiği alanlar, faaliyet gösterilen bölge ve sermaye yapılarına göre de bir ayrıma tabi tutulabilir. Aynı zamanda dayanılan dünya görüşü göz önüne alındığında konvansiyonel (geleneksel) bankalar ve faizsiz (İslami) bankalar şeklinde bir ayrıma daha gidilebilir. Literatürde sıklıkla karşılaşılan bu ayrımda İslami ilkelere göre çalışan bankalar İslami bankalar, seküler dünya görüşü üzerine oturmuş bankalar ise konvansiyonel bankalar olarak adlandırılır (Yatbaz 2019: 16).

Tablo 1.1. Banka Türleri

BANKALAR			
Kapsamına Göre	Faaliyet Alanına Göre	Sermaye Yapısına Göre	Faaliyet Bölgesine Göre
Özel Bankalar Perakende Bankalar Toptancı Bankalar Evrensel Bankalar Serbest Bankalar Holding Bankalar Kıyı Ötesi Bankalar	Merkez Bankaları Ticari Bankalar Yatırım Bankaları Kalkınma Bankaları Katılım Bankaları	Kamu Sermayeli Bankalar Halka Açık Bankalar Özel Sermayeli Bankalar Yabancı Sermayeli Bankalar	Yerel Bankalar Bölgesel Bankalar Ulusal Bankalar Uluslararası Bankalar

Kaynak: Yatbaz 2019: 16, Yazar tarafından yeniden hazırlanmıştır.

1.2.3. Bankaların Hizmet ve Ürünleri

Bankalar temelde kâr amacı güden bir ticari işletmedir. Banka faaliyet konuları temelinde topladığı kaynakları kullanarak elde ettiği gelir ile bu geliri elde edebilmek için katlandığı maliyetler arasındaki fark kadar kâr edecektir. Aslına bakıldığında bankaların işlevi bir tür varlık dönüşümü yapmaktır. Bankalar üstlendiği aracılık fonksiyonu ile kısa vadede toplanan mevduatları uzun vadeli kredilere dönüştürerek piyasa riskinin azaltılmasına da katkıda bulunmaktadır (Akbostancı 2013: 95).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu madde 4'te bankaların faaliyet konuları genel itibarıyla sayılmış faaliyet konularının farklılıklarına göre hangi banka türlerinin ne tür işlemleri yapamayacağı ayrıca belirtilmiştir. Dolayısıyla bankaların gerçekleştirdiği hizmetler ve bankacılık ürünleri ayrımı yapılırken bu hususa dikkat etmekte fayda vardır.

Bankanın temelde iki görevi vardır: Bunlardan birincisi bankacılık hizmetlerini yerine getirmek (havale, çek kullandırma, senet tahsili ve iskontosu, teminat mektubu verme, emanet kabulü, akreditif açma vb.) diğeri kredi vermektir. Bankacılık hizmetlerinin çoğu belli bir ücret (komisyon) karşılığında faizsiz olarak yürütülürken kredide ise faiz karşılığında ödünç verilmektedir. Bankalar topladıkları mevduatları kredi olarak verirler. Mevduatlar da vadeli ve vadesiz mevduat şeklinde ayrıma tabi tutulur. Siyasi otorite kredi şeklinde verilen mevduatlar için “munzam karşılık” adı altında karşılık ayırmayı da zorunlu kılar (Bayındır 2007: 247-248).

Zorunlu karşılıklar para politikası araçlarından biridir. Mevduat ve katılım fonları için mevcut zorunlu karşılık oranları Tablo 1.2. de verilmiştir.

Tablo 1.2. Merkez Bankası Zorunlu Karşılık Oranları

Zorunlu Karşılık Oranları (%)		
Mevduat ve Katılım Fonu (Yurt dışı bankalar mavduatı/katılım fonu hariç)	Türk Lirası	Yabancı Para
Vadesiz, ihbarlı, 1 aya ve 3 aya kadar vadeli	7	17
6 aya kadar vadeli (6 ay dahil)	4	17
1 yıla kadar vadeli	2	17
1 yıl ve daha uzun vadeli	1	13

Kaynak: tcmb.gov.tr

Geleneksel bankacılık sisteminde oranı önceden belirli olan faiz karşılığında mudilerden toplanan mevduatlar banka tarafından belirlenen faiz oranı üzerinden fon ihtiyacı olan taraflara kredi şeklinde kullandırılırken katılım bankacılığında faiz yerine katılım payı sağlanmaktadır. Faizsiz bankacılık olarak bilinen bu sistemde katılımcılar faaliyet sonuçlarına iştirak etmektedir. Burada temel amaç tasarruf sahiplerinin birikimlerini kullandırmaları karşılığında faiz almak istememeleri hâlinde mevcut tasarrufların ekonomiye kazandırılmasıdır (Özulcan, Deran 2009: 87).

1.2.3.1. Banka Türlerine Göre Bankacılık Hizmetleri

5411 Sayılı Kanun'da bankaların faaliyetleri sıralanmaktadır. Bankaların özellikleri göz önüne alındığında gerçekleştirilen hizmetler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1.2.3.1.1. Ticari Bankalar

Temel fonksiyonları mevduat toplamak, toplanan mevduatları fon ihtiyacı olanlara kredi şeklinde kullandırmak, çeşitli bankacılık hizmetlerini gerçekleştirmek ve kaydi para oluşturmak olan ticari bankalar mevduat ve katılım bankacılığı şeklinde ayrıma tabi tutulabilir (Günceler 2016: 31-32).

a) Mevduat Bankacılığı

5411 Sayılı Kanun'da mevduat "Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para" şeklinde tanımlanmıştır.

Mevduat bankalarının verdikleri hizmetler;

- Mevduat kabulü
- Kısa vadeli ticari kredi sağlama
- Orta ve uzun vadeli kredi sağlama
- Muhabir bankacılık, çek hesabı kullandırma, ödeme, tahsilat
- Çek ve kambiyo senetlerinin iskonto ettirilmesi
- Saklama hizmeti
- Teminat mektubu verme
- Yatırım danışmanlığı
- Portföy işletmeciliği
- Bankalar arası piyasalarda para alım – satımına aracılık
- Diğer faaliyetler

b) Katılım Bankacılığı

Katılım bankaları Bankacılık Kanunu'nda belirtilen bankacılık faaliyetlerinden yalnızca mevduat kabulü yapamazlar (5411 Sayılı Kanun madde 4.a). Bu tür bankalar diğer bankalardan farklı olarak katılım fonu kabul edebilmektedir.

Katılım bankalarının Türk Finans ve Sermaye piyasalarına kazandırdığı yeni ürünler şöyle sıralanabilir (tkbb.org.tr).

- Murabaha (Finansal Alım-Satım)
- Murabaha Kart
- Mudarebe (Emek-Sermaye Ortaklığı)
- Müşareke (Kâr/Zarar Ortaklığı)
- Karz-ı Hasen (Güzel Borç / Faizsiz Ödünç)
- Selem (Para Peşin, Mal Veresiye Satış)
- İstisna (Eser Sözleşmesi)
- Faizsiz BES
- Sukuk (Kira Sertifikası)
- Katılım Endeksleri ve Katılım Endeksine Dayalı Borsa Yatırım Fonları
- Katılım Sigortası (Tekafül)
- Yatırım Vekaleti

1.2.3.1.2. Yatırım Bankaları

Yatırım bankaları, mevduat kabul etmeyen, ticari bankacılık faaliyeti yapmayan, kalkınma bankacılığı fonksiyonu hariç diğer alanlarda faaliyet gösteren kurumlardır (Günceler 2016: 33).

Yatırım bankaları aşağıdaki faaliyetleri yürütür:

- Yatırımcıların menkul kıymetlerinin satışına aracılık etmek
- Firmalar tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerin gerekli durumlarda satın alınacağını taahhüt etmek
- Tasarrufların yatırım yapılacak alanlara yönlendirilmesini sağlamak
- Firmaların ihraç edeceği finansal varlıkları satın almak
- Yatırımcılara ve işletmelere danışmanlık yapmak

1.2.3.1.3. Kalkınma Bankaları

Temel amaçları girişimcilere orta ve uzun vadeli fon temini, kalkınma plan ve projelerinin uygulanmasını sağlamak, sermaye piyasasının geliştirilmesi yoluyla ekonomiye katkıda bulunmaktır.

1.2.3.1.4. Özel Amaçlı Bankalar

Özel bir yasa ile kurulan ve kuruluş amacına uygun faaliyetlerde bulunan bankalardır.

1.2.3.1.5. Kıyı Bankacılığı

Daha çok serbest bölgelerde faaliyet alanı bulan denetim ve vergilemenin asgari düzeyde olduğu kıyı bankaları çok uluslu işletmeler ile uluslararası girişimlere hizmet verir. Bu bankalar Euro-kredi sendikasyonları, yabancı tahvil ihraçları, faiz ve para swapı, fon yönetimi, leasing, faktoring, forfaiting, altın ve döviz işlemleri gibi faaliyetlerde bulunur (Günceler 2016: 34).

1.2.3.1.6. Uluslararası Bankalar

Uluslararası finans merkezlerinde faaliyet gösteren, yaygın şube ağı olan, uluslararası bankacılık hizmeti sağlayan bankalar aşağıdaki işlemleri yapar (Günceler 2016: 34).

- Fon transferi
- Mevduatların kabulü
- Kredi sağlama
- Döviz işlemleri
- Çek ve senetlerin tahsili

1.2.3.1.7. Merkez Bankası

Para ve kur politikalarından sorumlu olan merkez bankasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Tedavülde bulunan banknotların basımından ve ekonomide dolaşımının gerçekleştirilmesinden, ödeme sistemlerinin kurulması, işletilmesi ve uluslararası düzeyde rezervlerin yönetilmesinden sorumludur. Ayrıca döviz kuru rejiminin belirlenmesi, döviz kuru politikalarının biçimlendirilmesi ve uygulanması görev ve yetkisine sahiptir (tcmb.gov.tr).

1.2.4. Bankaların Finansal Sistem İçindeki Yeri ve Önemi

Günümüz ülke ekonomilerinde finansal piyasalar, gelişmiş-gelişmemiş ülke ayrımının yapılmasında etkili olan en önemli faktörlerinden biridir. Özellikle Türkiye gibi kalkınmakta olan ülkelerin finansal sistemleri büyük ölçüde bankacılık sistemine dayanmaktadır. Bankacılık sektörü yaşanan teknolojik değişimlere ayak uydurarak sürekli bir gelişim süreci yaşamıştır. Bankacılık faaliyetleri ile büyüme için gerekli fonlar ülke ekonomisine kazandırılarak projelerin hayata geçirilmesi ile aynı zamanda istihdam artışı sağlanmaktadır (Turgut, Ertay 2016: 115).

Bankacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ne kadar önemli olduğu özellikle yaşanan krizlerle gün yüzüne çıkmış, bu sebeple de sektör üzerindeki denetimler artırılmıştır. Ekonomik büyümenin en önemli problemlerinden biri sermaye yetersizliğidir. Bu problemin çözümüne bankalar, yürüttüğü faaliyetlerle katkıda bulunmuştur. Ekonomik büyüme de eş zamanlı olarak bankacılık sektörünü beslemektedir.

Hem şirketlerin finansmanında hem de dolaylı finansmanda bankacılık sektörünün rolü oldukça fazladır. Genel olarak finansal kurumlar, özel olarak da bankalar finansal sistem içerisinde bilgi toplamak ve değerlendirmek hususunda ön plandadır. Dolayısıyla tüm dünya ekonomilerinde dolaylı finansman ve bankacılık sektörü önemli bir yere sahiptir. Finansal sistem; tasarrufların ekonomiye aktarılması, yatırımlar hakkında bilgi almak ve kaynakların etkin dağılımı, risk yönetiminin kolaylaştırılması ve değişimin daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlar. Bu işlevlerin gerçekleştirilmesinde finansal aracılık fonksiyonunu yerine getiren bankaların önemi oldukça fazladır (Akbostancı 2013: 66-68).

1950'lerde finansal sisteme büyük yenilikler getiren Euro-Dolar piyasasının oluşması ve yaygınlaşması beraberinde finansal sistemde yıllar boyunca devam edecek yenilikçi ürünlerin geliştirilmesine sebep olmuştur. Bu finansal yeniliklerin itici gücü olarak; finansal piyasalarda var olan eksiklikleri ortadan kaldırmak, piyasada aktif katılımcı olan kurum ve şahısların endişelerini ve bilgi eksikliklerini gidermek, işlem maliyetlerini düşürmek, verginin ve denetleyici unsurların baskısını azaltarak kâr ençoklamasının önündeki engelleri kaldırmak, artan küreselleşmenin doğurduğu risk iştahını tatmin etmek

sayılabilir. Finansal yeniliklerin, teknolojilerin ortaya çıkmasında etkili olan unsurlar bankacılık sektörünü daha da ön plana çıkarmıştır (Yağcı 2018: 47).

1.2.5. Bankacılığın Tarihçesi

1.2.5.1. Dünyada Bankacılığın Tarihçesi

İnsanoğlu varoluşundan bu yana temel ihtiyaçlarını karşılamak için birtakım araçlar kullanmıştır. Para ya da kıymetli madenlerin olmadığı veya yaygın kullanım alanı bulamadığı dönemlerde İslam hukukunda adına “mukayaza” denilen trampa yöntemiyle ticaret yapılıyordu. Zamanla trampaya konu olan malların saklanması, nakliyesi, malların farklı değerleri taşınması, taraflardan birinin kâr amacı güdüyor olması gibi sebeplerle ortak ölçü birimi kavramı ortaya çıkmıştır. Temelde bir değişim aracı olan paranın yerine zaman zaman hurma, tuz, çay, tütün, boynuz, deniz kabuğu gibi mallar “hesap parası” olarak kullanılmıştır. Bu mallar alışverişe konu olmaktan ziyade değer ölçme aracı olma özelliği taşımaktadır.

Zamanla gelişen ticaret ile birlikte taşınması kolay, dayanıklı, parçalara ayrılabilen, homojen nitelikteki altın ve gümüş kullanılmaya başlamıştır (Aktepe 2010: 36-37).

Mallarını korumak isteyen insanların bu amaçla tapınakları kullanmaları ile bankacılığın temelleri atılmıştır. MÖ 3.500’lü yıllarda Mezopotamya’da rahipler tarafından bankacılık faaliyetlerinin yürütüldüğüne dair belgeler bulunmuştur (Aydın 2013: 169).

Dünyada bankacılığın gelişimi Tablo 1.3.'de özetlenmiştir.

Tablo 1.3. Dünyada Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Dünyada Bankacılığın Tarihsel Gelişimi
<ul style="list-style-type: none">• MÖ 3500'lerde Mezopotamya'da Uruk'taki Kızıl Tapınak'ta bankacılık işlemlerinin yapıldığına dair belgeler bulunmuştur.• MÖ 2000'de Babil hükümdarı Hammurabi tarafından çıkarılan kanunlarda tapınaklarda borç verme – tahsil işlemleri, faiz oranları, rehin, ipotek ve kefalet yöntemlerinin düzenlendiğine rastlanılmıştır.• Tarihte ilk kamu bankaları eski Yunan'da kurulmuş, yüksek faiz uygulaması sonucu her site bir devlet bankası kurmuş, ilk bankacılık krizi de Atina Sitesi'nde yaşanmıştır.• Orta Çağ'da yaşanan savaşlar Avrupa'da ticari faaliyetleri yavaşlatmış, faizin haram sayıldığı dinî görüşlerin yaygınlaşmasıyla bankacılık gerilemiştir. Yalnız Lombardlar ve Yahudiler bu işlerle uğraşmış, 11. yüzyıldan itibaren Avrupa'ya yayılmışlardır.• Barselonalı, Cenovalı, Venedikli bankerler topladıkları paralar ile kara ve deniz ticareti yapmış, hesaptan-hesaba para aktarma yöntemini uygulamışlardır.• Avrupa'da paraların çeşitliliği, karşılıklı para birimlerinin değerlerinin saptanamaması para karmaşasına sebep olmuş ve 1609'da Amsterdam Bankası kurulmuştur.• 1619'da kurulan Hamburg Bankası aldığı altın külçe ve eşya karşılığında "Marc Banko" üzerinden sabit kıymetli bir hesap açarak işlemlerini yürütmüştür. Aynı dönemde Venedik Bankası çek ve banknot kullanımını beraberinde getiren banka sistemini geliştirmiştir.• 1640'da İngiltere'de kral, tüccarların altın külçelerine el koymuş, devlete güven duymayan tüccarlar altınlarını goldsmith denilen tüccarlara vermeye başlamıştır. Goldsmithler ellerindeki altınlara dayalı olarak borç isteyenlere kendi senetlerini vermeye başlamış ve bu senetlerin piyasada dolaşmasıyla ilk banknot sistemi oluşmuştur.• 1664'te hükümete bankerlik yapmak ve borçlarını ödemek amacıyla ilk merkez bankası olan İngiltere Bankası (Bank of England) kurulmuştur.• 1782'de Bank of North Americanın kurulmasıyla Amerika'da modern bankacılık başlamış, 1830'dan itibaren finans kurumları hızla artmıştır.• 1863'te Millî Bankacılık Kanunu'nun (National Banking Act) yürürlüğe girmesiyle millî banka kurulmasına olanak tanınmıştır.• 1913'te ABD Merkez Bankası (Federal Reserve Bank) kuruldu.• 1929 krizinde çok sayıda bankanın iflasıyla 1933'te Bankacılık Kanunu çıkarıldı ve Federal Mevduat Sigorta Kurumu (Federal Deposit Insurance Corporation) kuruldu.• II. Dünya Savaşı'ndan sonra Bretton Woods sistemi ile Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası kuruldu.• 1980'lerde bilgisayar teknolojileri bankacılık sisteminde yaygın kullanılmış, 1990'lar internet bankacılığının, 2000'li yıllar da bireysel bankacılığın, elektronik para ve elektronik bankacılık hizmetlerinin ön planda olduğu dönemler olmuştur.

Kaynak: H. Aydın 2013: 169-171. Sayfa aralığındaki bilgilerden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

1.2.5.2. Türkiye’de Bankacılığın Tarihçesi

Türkiye’de bankacılık sektörü finansal sistem içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle 1980 sonrası serbest piyasa mekanizmasının işlemesiyle banka sayılarının hızla arttığı gözlenmiştir.

Türkiye’de bankacılığın gelişimi dönemlere ayrılarak Tablo 1.5. yardımıyla özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1.4. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Dönemi (1847-1923)	Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk banka 1847’de kurulmuş, ilk kâğıt para olan “kaime” ise 1840 yılında bütçe açıklarını kapatmak için kullanılmıştır. Sınırlı bir ömre sahip olan İstanbul Bankasından sonra aslında bankacılığın 1856’da kurulan Osmanlı Bankası ile başladığı genel kabul görmektedir. 1863 yılında çiftçilere kredi vermek amacıyla memleket sandıkları kurulmuş, 1888 yılında devlet denetimli tarımsal kredilendirme temelinde Ziraat Bankası ilk devlet bankası sıfatıyla kurulmuştur.
Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)	1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi’nde katılımcı tüccarların önerisiyle 1924’te Türkiye İş Bankası özel sektör bankası olarak kurulmuştur. 1925’te ilk kalkınma bankası olan Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. 1927’de Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş daha sonra bu banka (1946’da) Emlak ve Kredi Bankası’na dönüştürülmüştür. 1930 yılında Merkez Bankasının kurulması Cumhuriyet Dönemi bankacılığının en önemli adımı olmuştur.
Özel Amaçlı Bankaların Kurulduğu Dönem (1933-1944)	Bu dönemde 1933’te Sümerbank ve Belediyeler Bankası, 1935’te Etibank, 1937’de Denizbank ve Halk Bankası kurulmuştur. 1930’ların başında dünya ekonomik krizi sanayileşme stratejilerinin benimsenmesine sebep olmuştur.
Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959)	Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955), Türk Sınai Kalkınma Bankası (1950) bu dönemde kurulmuştur.

Tablo 1.4. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi (Devam)

Planlı Dönem (1960-1980)	<p>Bu dönemde bankacılık sektörü büyük ölçüde devlet kontrolünde kalmıştır. 5’i kalkınma, 2’si ticaret olmak üzere toplam 7 yeni banka kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nde yabancı sermayenin iştiraki ile kurulan ilk banka olma özelliğini taşıyan Amerikan – Türk Dış Ticaret Bankası (1970’lerden sonra Dışbank adını almıştır.) dış ticaretin finansmanı amacıyla kurulmuştur.</p>
Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2001)	<p>Artan rekabetle klasik bankacılık yerine bankaların kaynak ve plasman çeşitliliğinin arttığı bir döneme geçilmiştir. Yeni bankacılık ürünleri, müşteri temelli hizmet anlayışı, bankacılıkta bilgisayarların yaygın kullanılmaya başlanması sektörün canlanmasına sebep olmuştur. 1994 finansal sektör ve bankalar açısından büyük ölçüde zarar edilen bir yıl olmuş, piyasalarda istikrarsızlık artmıştır. 2000 yılında üç özel sermayeli ticaret bankası daha fona devredilmiştir (Demirbank, Etibank, Bank Kapital). Nisan 2001’de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulamaya konulmuştur.</p>
Yeniden Yapılandırma Dönemi (2001-2008)	<p>Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimi daha etkin kılarak, sektörü daha güçlü ve rekabetçi bir yapılanmaya kavuşturacak bir sürece girilmiştir. Bu dönemde;</p> <ul style="list-style-type: none">• TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarının çözüme kavuşturulması,• Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması,• Özel bankaların daha güçlü bir sermaye yapısına kavuşması,• Banka gözetim ve denetim yapısının güçlendirilmesi, sağlanmıştır.

Kaynak: H. Aydın 2013: 171-177. Sayfa aralığındaki bilgilerden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

1.3. Katılım Bankacılığı Kavramı

Katılım Bankacılığı; faizsizlik prensibi doğrultusunda çalışan, bu düzlemde her türlü bankacılık faaliyetini yürüten kâr ve zarara katılma esasına

dayalı, topladığı fonları ticaret, ortaklık, finansal kiralama gibi yöntemlerle kullandıran bir bankacılık türüdür. Katılım sözcüğü yapılan bankacılık modelinin kâr ve zarara iştirak etmeye dayalı olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu bankacılık sisteminde bankalar tarafından tasarruf sahiplerinden toplanan fonlar, faizsiz finansman prensipleri çerçevesinde ticaret ve sanayi alanında değerlendirilir, oluşan kâr veya zarar tasarruf sahipleri ile paylaşılır. Katılım bankalarının var olma sebebi “Faizsizlik Prensibi”dir (tkbb.org.tr).

İslami Bankacılık (Islamic Banking), kâr ve zarar paylaşımı bankacılığı (profit loss sharing banking) olarak da bilinen katılım bankacılığı, İslam fıkhı ilkelerine dayanır ve İslam iktisadı üzerine şekillenen bir bankacılık modelidir. İslami bankacılık varlık büyüklüğü açısından İslami finans sistemi içerisinde önemli bir yere sahiptir (Yatbaz 2019: 42).

İslami bankacılıkta faaliyetler yürütülürken İslam ekonomisinin temel ilkelerinin benimsenmesi karşılaşılabilecek hukuki ve iktisadi problemlerde uygulanabilecek standart bir ölçüyü de beraberinde getirir. Aşağıda kısaca sunulacak olan bu ilkeler İslam ekonomisinin de ruhunu yansıtır (Aktepe 2013: 13-17).

- **Başkalarının mallarını haksız yolla almayın**

Bu ilke Kur’an-ı Kerim’de Nisa Suresi’nin 29. ayetinde açıkça ifade edilmiştir.

“Ey inanmış olanlar! Birbirinizin malını, haksızlıkla yemeyin. Karşılıklı rıza yolu ile ticaret yapmak daha uygundur. Kendi kendinizi mahvetmeyin. Unutmayın ki, Allah size rahmet eder.”

- **Ticaret helaldir**

Kur’an ve sünnette pek çok ayet ve hadiste meşru bir şekilde yapılan ticaret helal kılınmış, tavsiye edilmiş ve övülmüştür.

- **Tefecilik yasaktır**

Tefecilik Kur’an’da zulüm olarak ifade edilmiş ve kesin bir dille reddedilmiştir.

“O, ribâ (faiz) yiyenler, kıyamet günü, kabirlerinden şeytan çarpmış da şuurlarını kaybetmiş gibi kalkacaklardır. Bu eziyet onlara tefecilik de ticaret gibidir demelerinden ötürü verilir. Hâlbuki, Allah, alışverişi helal, ribâyı haram

eylemiştir. Şu ayeti duyup anladıktan sonra, riba yemekten vazgeçenlerin, daha önce ribâ yemekten dolayı aldıkları günahlar bağışlanır. Ribâdan yaptığı servette geri alınmaz. Amma, haram olan ribâyı helal diye yemeye devam edenler cehennemlik olup orada ebediyen kalacaklardır”. (Bakara Suresi 275. ayet)

“Allah ribâ (faiz) ile kazanılan paranın bereketini keser, mahveder. Sadakası ödenen malı artırır. Allah pişmanlık duymadan ribâ (faiz) yemeye devam edenlerle, inatçı kafirleri sevmez”. (Bakara Suresi 276. ayet)

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve inananlarsanız ribâ’dan geri kalanı bırakın. Bunu yapmazsanız o zaman Allah ve elçisinden bir savaşı bilin. Tevbe ederseniz mallarınızın anaparaları sizindir. Böylece ne haksızlık edersiniz ne de haksızlığa uğrarsınız”. (Bakara Suresi 278-279. ayetler, Güllü 2010: 372)

- **Aldatmak yasaktır**

İslam “Bizi aldatan bizden değildir.” ilkesinden hareketle başkalarına zarar vermeyen insanların yetişmesini ister.

“Vay hâline eksik ölçenlerin, noksan tartanların.” “Bunlar ki; alırken halktan tam olarak alırlar.” “Fakat verdikleri zaman ölçüyü, tartıyı noksan tutarlar.” “Bunlar, öldükten sonra tekrar diriltilip hesaba çekileceklerini hiç düşünmezler mi?” “Müthiş ve amansız kıyamet gününde.” “O gün, (aldatan ve aldatılan) bütün insanlar, varlığın ulu sahibi huzurunda hesaplaşmak için mezarlarından kalkacaklar.” (Bakara Suresi 1-6. ayetler)

- **İsraf yasaktır**

İnsanlara Allah tarafından emaneten verilmiş olan malların ihtiyaca göre tüketilmesi esastır. Bu temel ilke “Yiyin, için, giyinin ve tasadduk edin! İsraf etmeyin, kibirlenmeyin.” hadisinde vurgulanmaktadır.

- **Kumar yasaktır**

İslam başkalarının zaaflarını istismar etmeyi, kumarı kesin bir dille yasaklamıştır.

“Ey inanmış olanlar! İçki, kumar, (tapmak için) taş yontup dikmek ve fal maksadı ile ok kullanmak, pis birer şeytan işidir. Bunları yapmaktan kaçının. Kurtuluşunuz bundadır.” (Maide Suresi 90. ayet)

- **Piyasaya müdahale etmemek asıldır**

Hile ya da kara borsacılık yoksa fiyatların serbest piyasada oluşması sağlanmalıdır.

- **Zenginleşmek meşrudur ancak zenginlik Allah vergisidir**

Mülkün sahibi Allah dilediğini zenginlikle dilediğini fakirlikle imtihan eder. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de Kassas Suresi; 76-82. ayetlerde açık örnekleriyle verilmiştir.

- **Servet stoklanmamalıdır**

Tevbe Suresi 34. ayette "*Ey inanmış olanlar! Şunu bilin ki; Yahudi hahamlarından ve Hristiyan papazlarından çoğu, haksızlıkla, halkın mallarını yiyerek, onları, Allah'ın yolundan saptırırlar, onları istismar ederler (sömürürler). O, altın ve gümüş stoku yapıp da Allah yolunda sarf etmeyenlere çetin bir azabın varlığından haber ver.*" buyurulmuş zekâtın eksiksiz verilmesi gerektiği kalan servetlerin de toplum yararına kullanılması gerektiğine işaret edilmiştir.

- **Cimrilik yasaktır**

Müslüman zenginler servetlerini Allah rızasına uygun olarak ihtiyaç sahiplerine aktarmalıdır.

"Allah'ın kendilerine servet verdikleri kimseler, yaptıkları cimriliğin, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Allah'ın emrettiği yolda cimrilik edenlerin, bundan dolayı artırdıkları mal boyunlarına dolanacaktır. Onlara hayır değil şer getirir. Göklerin ve yerlerin mirası Allah'ındır. Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Al-i İmran Suresi 180. ayet)

- **Yasaklanmamışlar serbesttir**

İslam'da hiç kimse delil olmadıkça yasak koyamaz. Eşyada asıl olan mübah olmasıdır.

Câbir b. Abdullah'dan rivayet edilen aşağıdaki hadiste Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Şüphesiz Allah; şarap (içki), leş, domuz ve putların satışını haram kıldı.*"

Ayrıca domuz ve leşin haram olduğu Bakara Suresi 173. ayette içki ve putlar ise Maide Suresi 90. ayette zikredilmektedir.

- **Yasak, zaruret ve ihtiyaç hâlinde kısmen düşer**

İslam insanların haklarını korur ve gözetir. Zorunlu hallerde yasaklar başkalarının haklarına zarar vermediği sürece ve zaruretin oranına göre kısmen de olsa ortadan kalkar.

- **Kolaylaştırmak esastır**

Açıkça haram kılınmamış ticari işlerde olabildiğince kolaylaştırıcı yorumlar yapılmalıdır.

- **Hüküm amaca tabidir**

Söz konusu ilkeler İslam ekonomisi, İslami finansman konusunda temel belirleyici unsurlardır. İslam dininde meşruiyetin kaynağı Allah'tır. Allah'ın helal kıldıkları helal, haram kıldıkları haramdır. İslam hukukunun temel kaynağı Kur'an-ı Kerim ikinci kaynak ise sünnettir. Ancak İslam dininin esaslarını korumak kaydıyla farklı görüşlerin ileri sürülmesi, beşeri ilişkiler alanında farklı uygulamalara gidiliyor olması, bankalara bağlı danışma kurullarının farklı kanaat oluşturmaları, danışma kurullarının uygun görmedikleri konularda yöneticilerin işlem yapıp-yapmama özgürlüğüne sahip olmaları katılım bankaları arasında farklılıkları beraberinde getirmiştir.

1.3.1. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Batı'nın hükümlerliği, Batı'da gerçekleşen Sanayi Devrimi ve bu doğrultuda ortaya çıkan ürün ve ihtiyaçların hızlı bir şekilde artış göstermesi yeni bir ekonomik hayat anlayışının ortaya çıkmasına sebep olurken İslam dünyası bu oluşum üzerinde etkili olamadı. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte farklı alanlarda İslami fikirler canlanmaya başladı. Batı tarzına alternatif farklı alanlarda üretim çabası ve yeni hedefler oluşturuldu. XX. yüzyılda "İslam İktisadi" tabirini kullanan ilk eserler 1940'larda kaleme alındı. 1950 ve 1960'lı yıllarda İslam iktisadi yaklaşımı daha düzenli ve daha ilmî bir yapı kazandı. Bu durum beraberinde daha kapsamlı eserlerin ortaya çıkmasını sağladı. Özellikle zekât ve faiz meselesi dönemin ele alınan konuları arasında yer aldı (Cebeci 2010: 9-10).

Modern anlamda banka kurumu henüz var olmamışken Müslümanlar geniş bir coğrafyada ticaret yapıyorlardı. Babillerden beri var olan sarraflar Müslüman tüccarların ticari işlemlerinde önemli bir rol üstlenmişlerdi. Bu dönemlerde paranın naklini kolaylaştıran modern bankacılığın unsurlarından olan poliçe ve çekler İslam'ın ilk asırlarından itibaren Müslümanlar tarafından kullanılmaktaydı (Atar 2017: 1034).

Faizin İslam dininde yasak olması, faiz konusunda hassas olan yatırımcıların bu olgudan uzaklaşmaları sonucunu doğurmuş, ayrıca

konvansiyonel bankalara alternatif kuruluşların mevcut olmayışı bu kesimlerin tasarruflarını altın, döviz ve gayrimenkul gibi alternatif yatırım amaçlarına yönlendirmelerine sebep olmuştur. Faizsizlik esasına dayalı olarak işleyen ve halkın birikimlerini ülke ekonomisine kazandırarak ilave yatırım ve kalkınma finansmanı sağlayan finansal kurumlar hem Türkiye’de hem de diğer İslam ülkelerinde kurulmaya başlamıştır (Özsoy 2012: 7-8).

1.3.1.1. Katılım Bankacılığının Dünyada Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

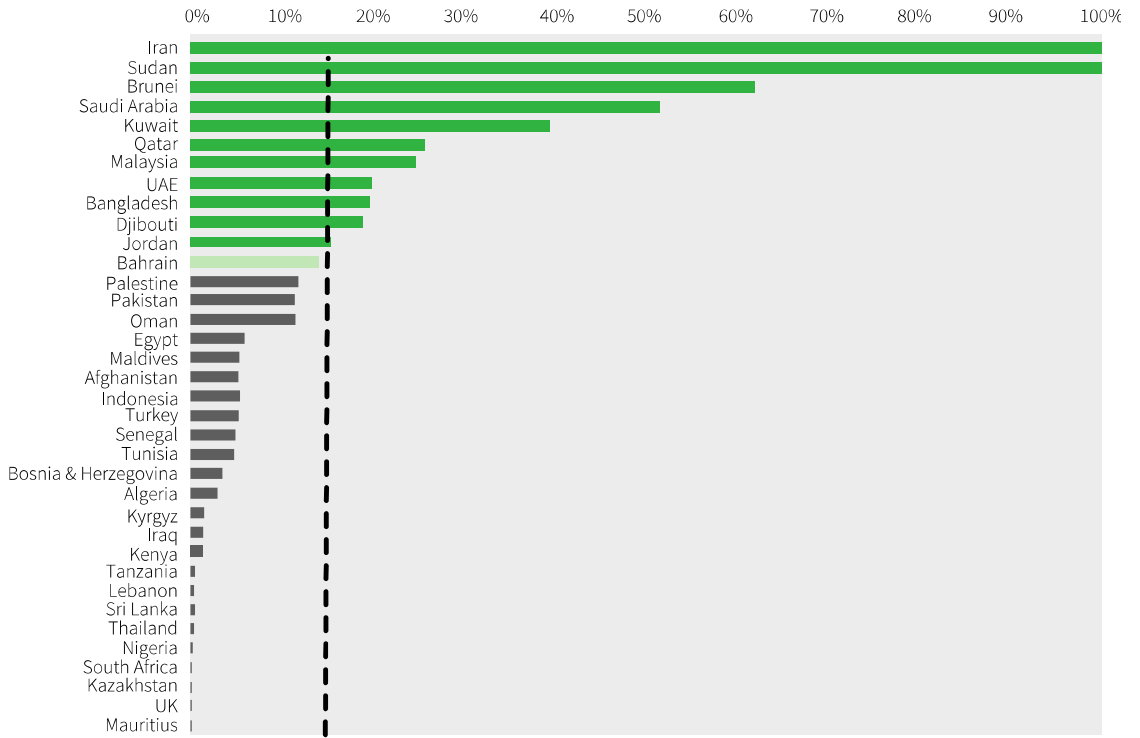
Faizsiz bankacılığın MÖ 2123 – 2081 arasında Babil’de hüküm süren Hammurabi’ye kadar uzandığı, mabetlerde başlayan bankacılık faaliyetlerinin Yahudi ailelerin eline geçtiği bilinmektedir. MS 1118’de Hristiyan hacıların mallarını ve canlarını korumak için kurulmuş olan “Temple Mezhebi” ve mensubu olan “Templier”ler, yapılan bağışlarla servet ve nüfuz sahibi olmuşlar, Avrupa’da 1000’den fazla şubesi olan bu kuruluş askerî ve ticari faaliyetlerin finansmanı için faizsiz kredi vermiştir. Rönesans ve reform ile birlikte faiz mali işlemlerin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş, XVIII. yüzyılda faizin alınmadığı tek yapılanma olarak “Dostluk Cemiyetleri” (Friendly Societies) ve “Yardım Cemiyetleri” kalmıştır. İslam’da bankacılık hizmetlerinin Abbasiler Dönemi’nde rağbet gördüğü bilinmektedir. IX. yüzyıl sonunda halife tarafından gümüş, dirhem tamamen altın standartlarına dönüştürülmüş ve Beytül Mal (Devlet Hazinesi) idaresinde bu işi yapan “Şahbaz” denilen bankerlere yer verilmiştir. Faizsiz bankacılık fikrini ortaya koyan Pakistanlı düşünürlerdir. Muhammed Uzair, 1955’te faizsiz bankacılık konusunda hususi olarak ilk araştırmayı ortaya koyan iktisatçıdır. 1963’te Mısır’da S. Arabistan Kralı Faysal’ın da desteğiyle tekstil sektörüne finansman sağlamak için ilk İslami tasarruf bankası kurulmuştur (Akın 1986: 110-113).

1963’te Mısır’da Mahallî Tasarruf Bankası, 1975’te hâlen günümüzde de faaliyetlerini devam ettiren Dubai İslam Bankası (Dubai Islamic Bank) kurulmuş ve bu banka ilk özel İslami ticaret bankası olma özelliğini kazanmıştır (Cebeci 2010: 14-16).

Körfez bölgesindeki ülkelerin petrol üretimi sonucunda elde ettikleri fon fazlaları dünyada İslami bankaların yaygınlaşmasında önemli bir sebep teşkil etmiştir. Körfez İş Birliği Konseyi (Gulf – Cooperation Council – GCC) adı altında bir birlik olan bu bölgedeki ülkeler; Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’dir. 2017 Mayıs ayında yayımlanan

rapora göre dünya İslam finans sektörünün aktif büyüklüğünün %42,3'lük kısmı GCC ülkelerine aittir. Dünya üzerinde bankacılık sektörünün %100'ü İslami nitelikte olan ülkeler İran ve Sudan'dır. Buralarda konvansiyonel bankacılık faaliyetlerine yasak getirilmiştir. Global İslami finans sektöründe yer alan ülkelerin kendi ülke sınırları içinde yürütülen tüm bankacılık sisteminden aldığı payda en yüksek oran Sudan ve İran'dan sonra %57 ile Brunei'ye aittir. Bu ülkeyi %51,1 ile Suudi Arabistan, %39 ile Kuveyt, %26,6 ile Katar, %23,8 ile Malezya, %19,6 ile Birleşik Arap Emirlikleri, %16,2 ile Cibuti izlemektedir. Bu ülkeler dünyadaki İslami bankacılık aktiflerinin %88'ini, sukuk ihraçlarının da (henüz vadesi gelip ödenmemiş) %84'ünü teşkil etmektedir. 35 ülkenin yer aldığı sıralamada %4,9 aktif büyüklüğü ile Türkiye 19. sırada yer almaktadır.

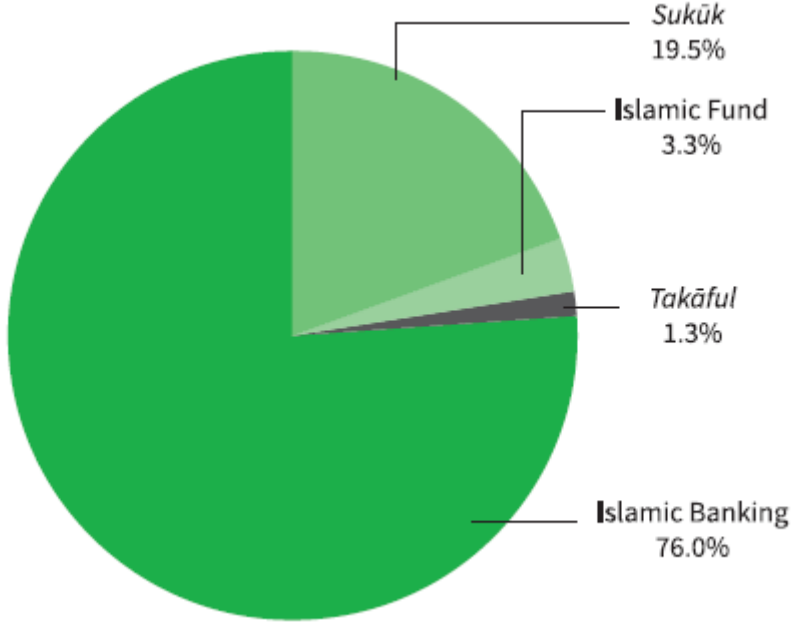
Grafik 1. Toplam Bankacılık Varlıklarından İslami Bankaların Ülke Bazında Aldıkları Paylar (2017)

Kaynak: IFSB Stability Report 2018 _ Chart 1.1.2, s.10

IFSB'nin 2018'de yayımladığı rapora göre 2017 yılında İslami finans sektörünün %76'sını İslami bankacılık, %19,5'ini sukuk ihracı, %3,3'ünü İslami fonlar ve %1,3'ünü de tekâfül yani İslami sigorta oluşturmaktadır.

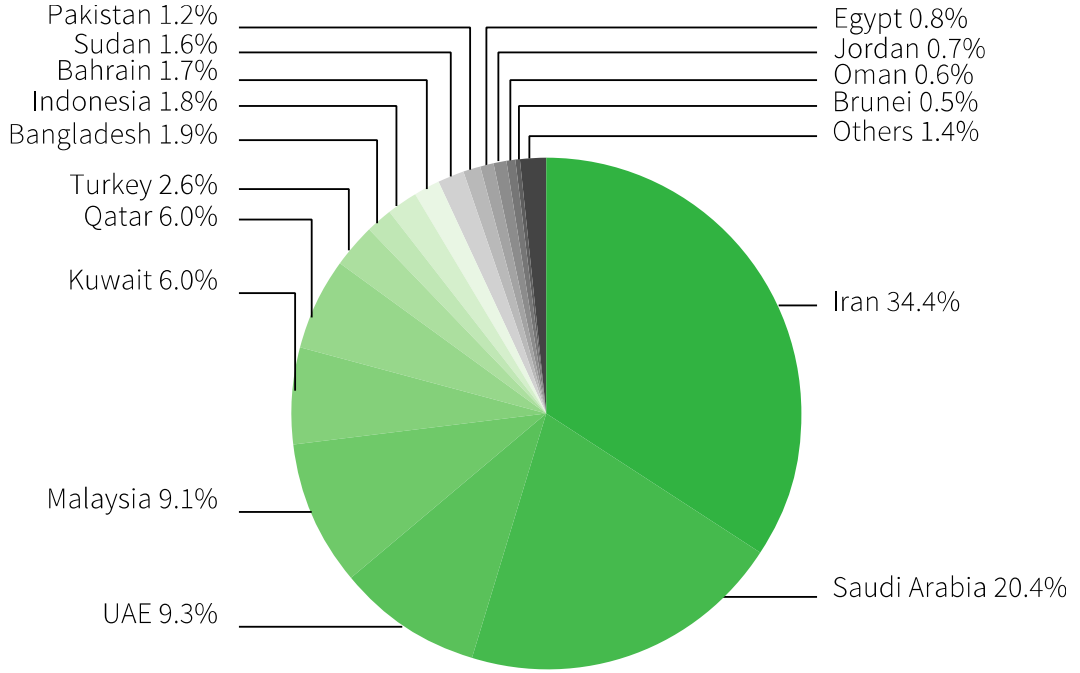
Grafik 2. İslami Finans Sektöründe Yer Alan Kurum, Ürün ve Hizmetlerin Dağılımı (2017)

Kaynak: IFSB Stability Report 2018 _ Chart 1.1.1, s.10

Global İslami bankacılık sektöründe aktif büyüklükleri bazında ülke sıralamaları Grafik 3. te sunulmuştur.

Grafik 3. Global İslami Bankacılık Alanında Faaliyet Gösteren Bankaların Varlık Büyüklükleri Açısından Dağılımı (2017)

Kaynak: IFSB Stability Report 2018 _ Chart 1.1.6, s.12

1.3.1.2. Katılım Bankacılığının Türkiye’de Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

1975-1978 yılları arasında Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası uygulaması, Türkiye’de katılım bankacılığına yönelik faaliyetlerin başlangıcı sayılır. 15 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kararname, Resmî Gazete’nin 19 Aralık 1983 tarih ve 18256 sayılı mükerrer sayısında yayımlanarak Türkiye’de faizsiz esasa göre çalışan Özel Finans Kurumları’nın yasal dayanağı oluşturulmuştur (Yahşi 2000: 6). Karara ilişkin tebliğ 25 Şubat 1984’te 18323 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış, 19 Şubat 1984’te yürürlüğe konulmuştur (Özsoy 1997: 132). 1985’te Albaraka Türk ilk özel finans kurumu olarak faaliyete başlamış, Nisan 1985’te de Faysal Finans kurulmuştur. 1989’da Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlas Finans, 1996 yılında ise Asya Finans faizsiz finans sektörüne dahil olmuştur (Yatbaz 2019: 134). Özel finans Kurumları 2005 yılına kadar bu adla faaliyetlerini sürdürmüş 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile 19 Ekim 2005’te katılım bankaları adını almıştır.

Devlet, 2015’te Ziraat Katılım Bankası, 2016’da Vakıf Katılım Bankası’nın sektöre dahil olması ile faizsiz finans sektörüne girmiştir (Dereci 2018:35). 1926 yılında kurulan Emlak ve Eytam Bankası, 2019 yılında Türkiye Emlak Katılım

Bankası adıyla kamu sermayeli bir katılım bankası olarak 27 Şubat'ta BDDK'den faaliyet iznini almış, 21 Mart 2019'da merkez şubesiyle yeniden faaliyetlerine başlamıştır. 2019 itibariyle Türkiye'de faizsiz finans sektörü %5'lik bir pazar payına sahiptir. Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin (TKBB) yayımladığı strateji belgesinde 2025 yılına kadar bu oranın %15'e çıkarılması öngörülmektedir

Türkiye'de İslami Bankacılık ve Finans sektörünün gelişim süreci bir tablo yardımıyla özetlenmiştir.

Tablo 1.5. Türkiye'de İslami Bankacılık ve Finans Sektörünün Gelişimi

Yıllar	İslami Bankacılık ve Finans Sektöründe Faaliyet Gösteren Kurumlar
1975	Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası
1984	Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS)
1985	Albaraka Türk Özel Finans Kurumu, Faysal Finans
1989	Kuveyt Türk
1991	Anadolu Finans
1995	İhlas Finans
1996	Asya Finans
2005	Türkiye Finans
2015	Ziraat Katılım Bankası, Vakıf Katılım
2019	Türkiye Emlak Katılım Bankası

Kaynak: Yatbaz 2019: 135, Yazar tarafından yeniden hazırlanmıştır.

Mart 2019 itibariyle Türkiye'de faaliyette bulunan banka sayısı 6 olup bunların 3'ü özel katılım 3'ü de kamu katılım bankasıdır.

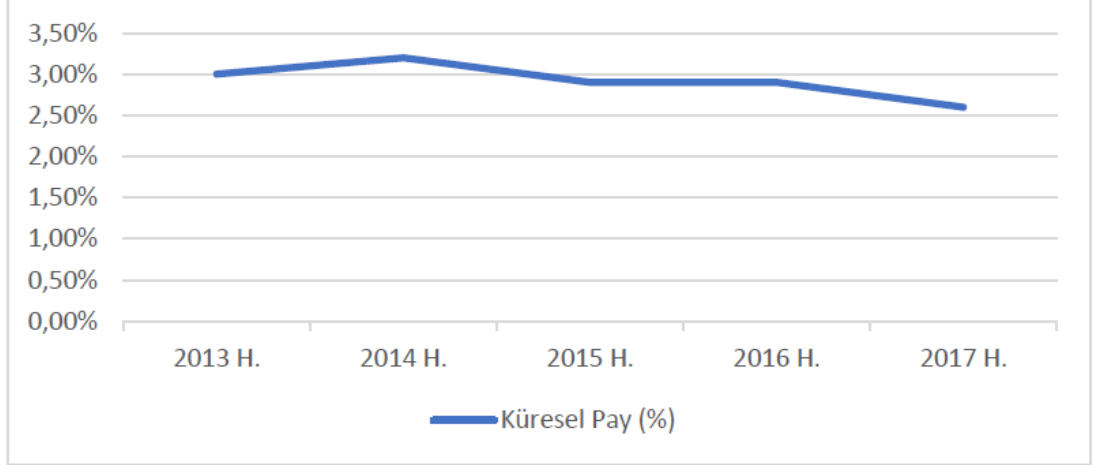
Bu bankalar;

- Albaraka Türk,
- Kuveyt Türk,
- Türkiye Finans,
- Ziraat Katılım,
- Vakıf Katılım

- Türkiye Emlak Katılım Bankası

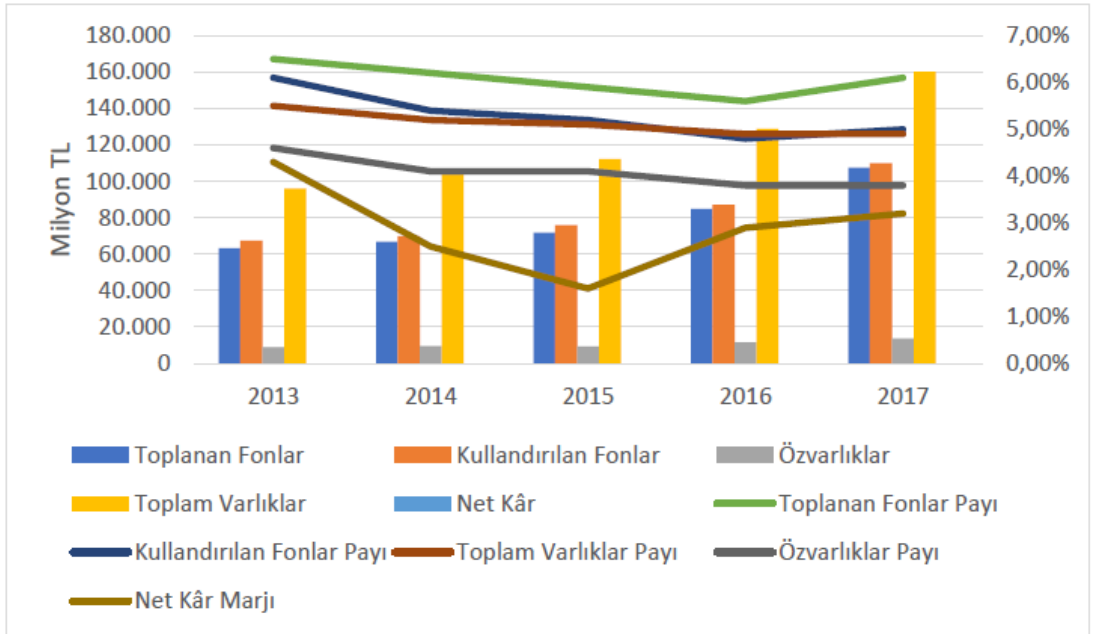
Türkiye’de katılım bankacılığına yönelik çeşitli finansal veriler Grafik 4,5,6 da sunulmuştur.

Grafik 4. Küresel İslami Bankacılık Varlıkları İçerisinde Türkiye’nin Payı

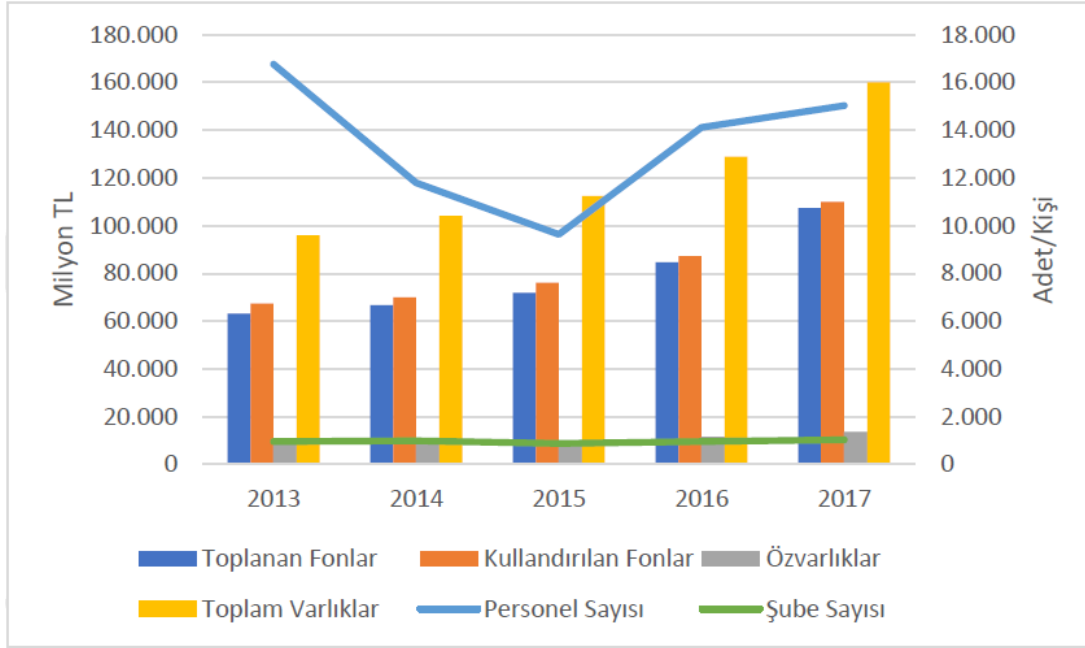
Kaynak: IFSB IFSI Stability Reports (2013-2017)

Grafik 5. Türkiye’de Bankacılık Sektörü İçinde Katılım Bankalarının Yeri

Kaynak: TKBB

Grafik 6. Türkiye'deki Katılım Bankalarına İlişkin Çeşitli Göstergeler

Kaynak: TKBB

1.3.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkışını Sağlayan Sebepler

Günümüz ABD ve Avrupa'sının önde gelen bazı bankaları ve finans kuruluşları, katılım bankaları tarafından uygulanan finans sisteminin gerçek bir ihtiyaca cevap verir nitelikte olduğunu görmüş ve bu alanda da yatırımlar yapmak üzere kendi bünyelerinde özel birimler kurmuşlardır. Katılım bankaları reel sektörde doğrudan çalışıyor olmaları sebebiyle olası ekonomik çalkantılarda bile sağlıklı ve güvenilir banka özelliğini yitirmemektedir. 2008 yılında ortaya çıkan kriz, risk yönetiminin iyi yapılamaması ve Amerikan bankalarının reel işlemlerden kopmaları, türev ürünlerde 4-5 kat finansman balonuna sebep olmalarından kaynaklanmıştır. Oysa katılım bankaları yukarıda belirtilen özelliklerinin bir sonucu olarak bu krizden etkilenmemiş ve dünyada ilgi odağı hâline gelmiştir.

1.3.2.1. Sosyal Sebepler

Sosyal açıdan inançların etkisiyle geleneksel bankalarla çalışmayan muhafazakâr kesimin yastık altında tuttuğu tasarruflarının finansal sisteme dahil edilmesi, ekonomiye kazandırılması önemli ölçekte bir sermayenin piyasaya girmesi anlamına gelmektedir. Bu da ancak bu kesimlerin inançlarına ters düşmeyecek bir banka sistemi kurmakla mümkün olabilir. Türkiye'nin sosyal ve

ekonomik açıdan kalkınmasını istikrarlı bir zeminde sürdürmek amacıyla fon açığı, enflasyon, işsizlik gibi problemler karşısında ekonomi mantığı içerisinde faizsiz sistemin avantajları oldukça fazladır. Faiz, tasarrufların yatırıma yöneltilmesine engel olmakta bu da yeni istihdam imkânlarının doğmasını güçleştirmekte, işsizliğin artmasına sebep olmaktadır. Katılım bankalarının doğrudan reel sektörle çalışmaları, finansal sisteme aktarılan bu kaynakların faizsiz olması, maliyet azaltıcı etkisi şirketlerin birim maliyetlerini düşürecek, bu durum enflasyonun frenlenmesini sağlayıcı bir unsur olacaktır (Özgür 2007: 68-69).

Faiz, ilk ortaya çıktığı zamandan bu yana insanların vicdanını, dinî inanışlarını milliyet ya da kültür farkı gözetmeksizin yaralayan ortak bir problem olarak nitelendirilmiştir. Faiz konusundaki ortak rahatsızlığa rağmen bu probleme olan duyarlılık diğer dinlerde, felsefi sistem ve ekollerde İslam dini kadar yüksek seviyede olmamıştır. Bu sebeple faizsiz bankacılık İslam ülkelerinde doğmuş, İslam bankacılığı adıyla anılmıştır (Özsoy 2012: 8).

Katılım bankalarının finansal darboğazları giderecek nitelikte olmalarını sağlayan faktör bu kuruluşların yapısal özelliği olan “sosyal fayda” unsurudur. Katılım finansmanı tekniği girişimci ile sermaye sahiplerinin menfaatlerini ortak bir zeminde mükemmel bir şekilde birleştirerek kaynakların etkin kullanımını sağlamış, yetenekli girişimcileri üretime teşvik etmiş ve gelişme potansiyeline sahip işletmelerin büyümesinde etkili olmuştur (Bulut, Er 2012: 49-50).

1.3.2.2. Ekonomik Sebepler

İslam ülkelerinin bir kısmı petrol zengini ülkeler durumunda iken bir kısmında da zengin tabii kaynaklar mevcuttur. Bu noktadan hareketle İslam ülkeleri arasında sermaye dolaşımını, iş birliğini ve kaynak transferini gerçekleştirecek İslami bankacılık önerisi Suudi Arabistan Kralı Faysal tarafından güçlü bir şekilde desteklenmiştir. Aynı zamanda petrol zammından sonra petro-dolarların aşırı bir şekilde yükselmesi, petrol zengini ülkelerin fakir olan ülkelere yardım düşüncesini oldukça güçlendirmiş 70’li yıllara kadar teoride kalan İslam bankacılığı fikri 1974’te İslam ülkeleri arasında İslam Kalkınma Bankasının kurulması ile sonuçlanmıştır (Özsoy 1997: 72-73).

Ekonomik ve sosyal dengesizlikler gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça önemli sorunlardan biridir. Kaynakların üretim fonksiyonu elverişli olan

tasarruflara kayması gelir adaletsizliğinin zengin olan bölgeler lehine artmasına sebep olmaktadır. Konvansiyonel bankacılık sisteminde kredi kullandırma tercihleri büyük işletmeler lehine olduğundan yeni girişimciler tarafından kurulan küçük işletmeler kaynak bulmakta sıkıntı çekmektedir. “Mac Millan Boşluğu” olarak ifade edilen bu durum tüm dünyada varlığını sürdürmektedir. Bu durum küçük ve orta ölçekli işletmeler için (KOBİ) iktisadi büyüme ve kalkınmada engel oluşturmaktadır. Büyüme potansiyeline sahip KOBİ’lerin finansman engelini aşabilmesi için finansman sorununa çözüm üretecek alternatiflere ihtiyacı vardır (Bulut, Er 2012: 49). Türkiye’de katılım bankaları KOBİ’lere doğrudan veya KOSGEB, KGF, Hazine, Eximbank, kalkınma ajansları gibi farklı kanallardan ulaşarak finansman desteği sağlamaktadır (tkbb.org.tr).

Faizsiz bankacılıkta temel amaç ekonomiyi İslam ilke ve kurallarına göre geliştirmektir. Faizi benimsemeyen kesimlerin sermaye oluşumuna katılımını sağlayacak ortamın hazırlanması gereklidir. Bu sebeple mevcut hukuki yapının içinde faizsizlik prensibini esas alan katılım bankalarının temel amacı faizin olmadığı, riskin paylaşıldığı İslami hükümlere uygun ticaretin hâkim olduğu bir piyasanın oluşturulmasıdır (Özulucan, Deran 2009: 88-89).

1.3.2.3. Dinî Sebepler

Bir Müslüman günlük hayatını İslam’ın yalnızca inanç, ahlak ve ibadet cephesiyle yaşamayacak aynı zamanda sosyal, beşerî, ekonomik bütün yönleriyle İslam’ın esaslarına uyacaktır. Dolayısıyla İslami prensipleri bir bütün hâlinde yaşamak durumundadır. Kur’an’da faiz apaçık bir şekilde reddedilmiştir. Bu yasağın hem imani hem ameli hem ahlaki hem de sosyoekonomik tarafları vardır. Faizin haram olduğuna inanmamak İslam’dan çıkmaya sebeptir. İşte İslam’ın bu niteliklerinden dolayı Müslümanlar XX. yüzyılın başlarından beri ülkelerinde mevcut olan faizli sistemin bir parçası olmaktan kaçınmışlardır. Halk, tasarruflarını finansal sistemin içinde değerlendirmektense taşınır, taşınmaz mallara yönlendirmeyi tercih etmiştir. Yapılması gereken yastık altından bu tasarrufları çıkarıp ekonomiye kazandırmaktır. Dolayısıyla İslam ülkelerinde Müslümanların dinî inançları ile uyumlu finansal kurumlar oluşturup halkın elindeki birikimler sermaye oluşum sürecine katılabildiği takdirde ihtiyaç duyulan fonun büyük kısmı sağlanmış olacak ve dış borçlanma ihtiyacı azalacaktır. Sayılan bu sebepler İslam alimlerini geleneksel bankacılık sistemini halkın dinî

inançlarına ters düşmeyecek şekilde yeniden düzenlemeye ve projeler geliştirmeye zorlamıştır (Özsoy 1997: 71-72).

İslami finans Müslümanlar için kapitalist bir iktisadi yapının içinde en azından İslam'da yasaklanan faizden kaçınmak için geçmiş deneyimlerden de yararlanarak bir nefes alma girişimi olmuştur (Atar 2017: 1030).

1.3.3. Katılım Bankacılığının Çalışma Prensipleri

Katılım bankacılığında, İslam'ın prensipleri, İslam'ın helal ve haram ölçüleri esastır. Bu özellik Müslümanların tasarruflarını emanet edecekleri bankalara olan güvenlerinin teminatıdır. İslami prensiplerin kaynağını oluşturan ve dinî hükümlerin çıkarıldığı delillere Edille-i Şer'iyye (Şer'i deliller) denmektedir. Bu deliller dört başlıkta sunulur (Özsoy 1997: 75):

- a) **Kitap:** İslam hükümlerinin ana kaynağı Allah kelamı olan Kur'an-ı Kerim'dir.
- b) **Sünnet:** Hz. Muhammed'in (s.a.v) söz, yol ve yöntem, adetleri ve yaşantı biçimidir.
- c) **İcma:** İslam alimlerinin dinî meselelerde fikir birliğine varmaları ve Müslümanlar tarafından ortaklaşa benimsenen dinî hükümlerdir.
- d) **Kıyas (Kıyas-ı Fukaha):** Hakkında açık hüküm bulunmayan bir konunun hükmünü benzerliğe dayanarak, hükmü açıkça belirtilen konuya dayanarak hükmü açıkça belirtilen meseleye göre belirlemek anlamındadır.

İslami bankacılığın temel amacı İslam'ın prensiplerinin ekonomik hayata uygulanmasıdır. Öyleyse bu prensiplere öncelikle bankalar uymalıdır. İslami bankaların kurulmasını sağlayan aynı zamanda hedeflerin neler olması gerektiğini ifade eden prensipler aşağıdaki gibi özetlenebilir (Neccar'dan (1983) aktaran Akın 1986: 115-116):

- Faizin kesin olarak kaldırılması
- Adaleti gerçekleştirmek ve sömürüyü yok etmek
- Kazanç için emeği teşvik etmek
- Çalışma hayatı ile inanç arasında oluşan çatışmayı önlemek
- İslami esaslar etrafında birleşmek

- Faiz yerine ticari kârı esas almak
- İş sahaları açarak çalışma ortamını genişletmek
- Yardımlaşma emrini yerine getirmekle kin ve düşmanlığı kaldırmak
- Zekât dağıtmakla yoksulluğu ortadan kaldırmak

Sayılan bu maddeler ışığında katılım bankacılığının çalışma prensipleri 7 başlıkta özetlenebilir.

1.3.3.1. Faizsizlik Prensibi

Faiz (riba) kelime anlamı olarak; artış, artma, fazlalık, nema anlamına gelir. Faiz paranın zaman değeri, paranın kullanım hakkından vazgeçmenin maliyeti şeklinde de tanımlanabilir. İktisadi yaklaşımlarda faiz servetten elde edilen temettü, rant, kâr vb. şekilde ortaya çıkan her türlü geliri ifade etmektedir. İslami hükümlere göre faiz borç faizi ve alışveriş faizi olmak üzere iki türdür.

a) Borç Faizi (Riba-ı Nesie): Aynı cinsten iki şeyin birini diğeri karşılığında veresiye satmaktır (Akin 1986: 56).

Sebebinin ne olduğuna bakılmaksızın iki taraftan birinin lehine diğeri tarafın zimmetinde olan bir borcun ortaya çıkması, borcun ödenmesi sırasında anapara veya mala ilave olarak alacaklı lehine bir fazlalığın veya çıkarın şart koşulması hâlinde borç (kredi) faizi ortaya çıkar (Özsoy 1997: 50).

b) Alış-veriş Faizi (Ribâ-ı Fadl): Faize konu olan standart mal veya paraların peşin veya veresiye alım satımları sonucunda ortaya çıkan faizdir.

Borç faizi de denilen câhiliye faizine alım-satım yoluyla gidilmemesi için alışveriş faizi de yasaklanmıştır. İslam mezheplerinin alım-satım faizi hususunda esas dayanağı Hz. Muhammed'den (s.a.v) nakledilen "*altı mal hadisi*"dir (Aktepe, 2013: 23). Altı mal en çok borç verilen altın, gümüş, buğday, arpa, tuz ve hurmadır. Hz. Peygamber bunları değiştirmeyi kurala bağlamış aykırı davranışları ise faiz kabul etmiştir (Bayındır 2007: 51).

Altı mal hadisinin farklı rivayetleri bir araya getirildiğinde şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır: Altın altın karşılığı, gümüş gümüş karşılığı, hurma hurma karşılığı, buğday buğday karşılığı, arpa arpa karşılığı, tuz tuz karşılığı alım-satımı yapılacaksa misliyle değişimi yapılmalıdır. Kim fazla verir ya da isterse

faize düşmüş sayılır. Faiz alan da veren de aynıdır. Şayet değiştirilen varlıkların cinsleri de değişirse peşin olmak koşuluyla mübadele olur (Aktepe 2013: 24).

Faizin yasaklanması Kur'an'da üç aşamada gerçekleşmiştir (Yatbaz, 2019: 49). Faiz ile ilgili inen ilk ayet olan Rum Suresi 39. ayette "*İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz ribâ (faiz) Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını amaçlayarak verdiğiniz zekât artar; işte onlar (zekatlarını verenler gelirlerini) katlarlar.*" buyurulmuştur (Gülle 2010: 372). Faizin kısmen yasaklandığı ayet Âl-i İmran Suresi 130. ayette "*Ey iman edenler! Ribâ'yı katlarca katlanmış olarak yemeyin. Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz.*" buyurulmuştur. Faiz Bakara Suresi 275. ayette kesin olarak yasaklanmıştır. "*Allah alışverişi helal, faizi ise haram kılmıştır. Kim de haram olan bu ribâyı helal diye yemeye dönerse işte onlar cehennemliktir, o ateşte ebedi olarak kalacaklardır.*"

1.3.3.2. Kumar İçermeme

Kumar Arapça kökenli bir kelime olup kimâr kelimesinden türemiştir. Kumar ortaya para konularak oynanan bir talih oyunudur şeklinde tanımlanır. ¹

Kumar İslam dininde en temel yasaklardan biridir. Kur'an-ı Kerim'de, Bakara Suresi; 219, Maide Suresi; 90-91, Necm Suresi 39. ayetlerde kumarın açıkça yasaklandığı anlaşılmaktadır. Kumarın yasak olduğu hadislerle de sabittir.

1.3.3.3. Belirsizlik İçermeme

Bir fikrin terimi olan (ğarar), sözleşmenin haksız kazanca sebep olacak kadar kapalılık taşımasıdır. Sözlükte "tehlike, risk, kişinin bilmeden canını veyahut malını tehlikeye atması" anlamına gelir. ²

Ticari sözleşmelerde aşırı bilinmezlik taraflar arasında anlaşmazlıklara yol açarak başkasına ait malı haksız bir şekilde almaya sebep olacak, alıcı açısından istediği malın teslim edilmemesine sebep olacaktır.

Hz. Muhammed (s.a.v) "*Kim hurmada selem yapacaksa, belli bir ölçüde ya da belli tartıda, belli bir müddete kadar yapsın.*" buyurmuştur. ³

¹ TDK Güncel Türkçe Sözlük, kumar maddesi

² TDV (1996) Garar md. TDV İslam Ansiklopedisi (Cilt 13, s. 366)

1.3.3.4. Sözleşmelerin Kutsallığı

Özellikle parasal sorumluluk doğuran tüm anlaşmalar belirsizliğe meydan vermeden özgür irade beyanıyla; tutar, vade, ödeme yeri, malın cinsi ve özellikleri, miktar vb. hiçbir şüpheye meydan vermeyecek şekilde kayda geçirilmelidir. Anlaşma şahitler huzurunda yapılmalı, anlaşmayı yazan kişi ehil ve güvenilir olmalıdır (Yatbaz 2019: 53).

1.3.3.5. Ticarete Dayalı Kazanç Sağlama

Başkalarına haksızlık yapmadan, haram kılınmış yöntemlere tevessül etmeden, yasaklı ürünleri satmadan tarafların karşılıklı rızalarının olduğu ticari faaliyetlerde bulunmak helaldir (Aktepe 2013: 13). İslamiyet faizi yasaklamış, ticareti serbest bırakmış hatta teşvik etmiştir (Aktepe 2010: 23).

1.3.3.6. Kâr ve Zarara Ortaklık

Katılım bankaları ile geleneksel bankacılık sistemi fonksiyonları bakımından birbirine benzemekle birlikte farklılık fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerinde ortaya çıkmaktadır. Mevduat bankalarında faiz finansal yapının merkezinde yer alırken katılım bankaları kâr ve zarara katılma yöntemiyle fon toplayıp ticaret, ortaklık, kiralama vb. esaslarla fon kullandırmaktadır. Bir mal ya da hizmetin peşin ya da vadeli satışından doğan kazanç “kâr”, paranın vadeli satışından doğan kazanç “faiz”dir. Geleneksel bankacılıkta tasarruf sahiplerinden başta belli olan faiz oranı karşılığında para toplanır. Katılım bankacılığında ise toplanan fonların sahiplerine başlangıçta bir gelir taahhüdünde bulunulmaz, üstelik ana paranın garantisi dahi yoktur.

Kâr payı ile faiz arasındaki farklar Tablo 1.6. yardımıyla açıklanabilir.

³ İbrahim el-Hazimî (2004), 7 Hadis İmamının İttifak Ettikleri Hadisler, Alışveriş bölümü, Yiyeceklerde ve Meyvelerde Selem, 8-741

Tablo 1.6. Kâr Payı ile Faizin Farklılıkları

Kar Payı	Faiz
<ul style="list-style-type: none">• Vade sonunda belli olur.• Müşterilere ödenecek kâr payları havuzda toplanan fonların kullanılmasında sonucunda doğan kârdan ödenir.• Finansmandan alınan kâr payları ile tasarruf sahiplerine ödenen kâr payları arasında paralellik vardır.• Müşteriye ödenecek kâr payı, bankaların kullandığı fonlardan elde ettiği kâra bağlıdır. Kâra ortaklık gibi zarara da ortaklık söz konusudur.• Kâr payı nakit bir kredi karşılığı olmayıp mutlaka bir mal ya da hizmet alım satımı veya ortaklık sonucunda ortaya çıkar.	<ul style="list-style-type: none">• Vade başında belirlenir.• Müşteriye ödenecek faiz bankanın çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirden ödenir.• Krediden alınan faiz ile mevduat sahiplerine ödenen faiz arasındaki paralellik ekonomik koşullara göre değişebilir.• Müşteriye ödenen faiz baştan belirlendiğinden bankanın kârlılık durumu ile ilişkilendirilmez.• Faiz bankacılıkta mutlaka bir borç alacak ilişkisinin karşılığında ortaya çıkan fazlalıktır.

Kaynak: TKBB, Yazar tarafından yeniden hazırlanmıştır.

1.3.3.7. Haram Olan İşlemlerin Yapılmaması

İbadetlerde esas olan haramlık, toplumsal ilişkilerde esas olan mübahlıktır (Aktepe 2013: 16). Allah, Kur'an-ı Kerim'de bazı mal ve hizmetlerin tüketilmesini ve ticaretini yasaklamıştır. Faiz, domuz eti, sarhoşluk veren tütün ve alkol, silahlar ve savaş aletleri, kumarhaneler, millî piyango, çeşitli bahis oyunları İslam ahlakı ve yaşam felsefesinde yer almadığından bankaların da bu ve benzeri eylem ve işlemleri finanse etmesi projelendirmesi söz konusu değildir (Yatbaz 2019: 52).

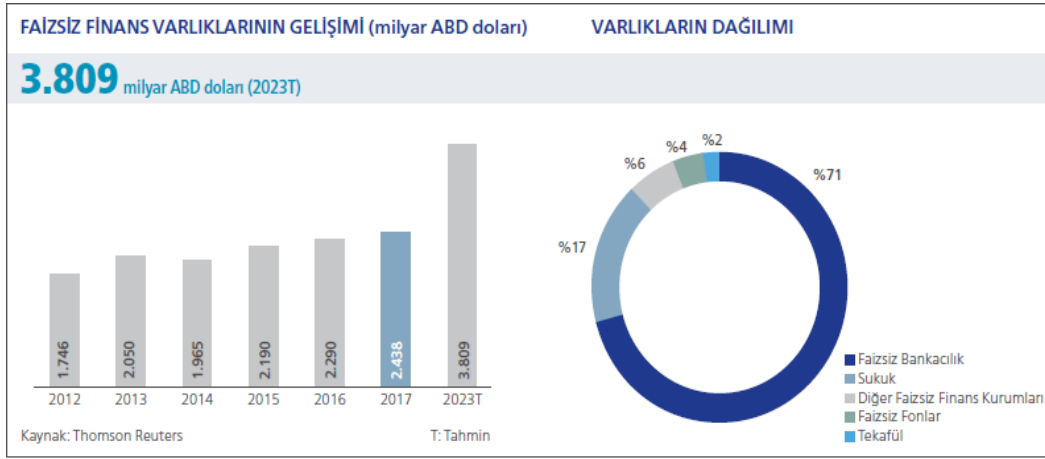
1.3.4. Katılım Bankacılığının İslami Finans Sistemi İçindeki Yeri ve Önemi

Küresel faizsiz finans sisteminin aktifleri 2012 yılından itibaren yıllık %6 bileşik büyüme oranı ile 2017 yılı sonunda 2,44 trilyon ABD dolarına yükselmiştir. İran, Suudi Arabistan, Malezya pazar paylarındaki yerlerini korurken toplam varlıkların %65'ine denk gelen sabit bir paya sahiptir. Faizsiz finans sistemi 1.389 adet faizsiz finans kurumu ve konvansiyonel bankacılık sistemi içindeki faizsiz yapılardan oluşmaktadır. Sistemin içindeki en büyük paya sahip olan faizsiz bankacılık varlıkları 2012-2017 döneminde %5 yıllık bileşik büyüme oranı ile 2017 yılı sonu itibarıyla toplam 1,7 trilyon ABD dolarına

ulaşmış olup sektör aktiflerinin %71'ini oluşturmaktadır. Malezya ve Körfez Arap Ülkeleri İş birliği Konseyi (KİK) gibi büyük pazarlarda birtakım birleşme ve satın almalarla birlikte, katılım bankacılığı sektöründe devamlı bir konsolidasyon eğilimi bulunmaktadır. Sektör ticari, toptan ve diğer banka türlerini barındırmakta olup ticari bankacılık sektörünün büyümesinde en büyük role sahiptir (TKBB, Katılım Bankaları 2018: 51).

Katılım bankalarına ait çeşitli büyüklükler izleyen sayfalarda grafikler ve tablolar kullanılarak sunulmuştur.

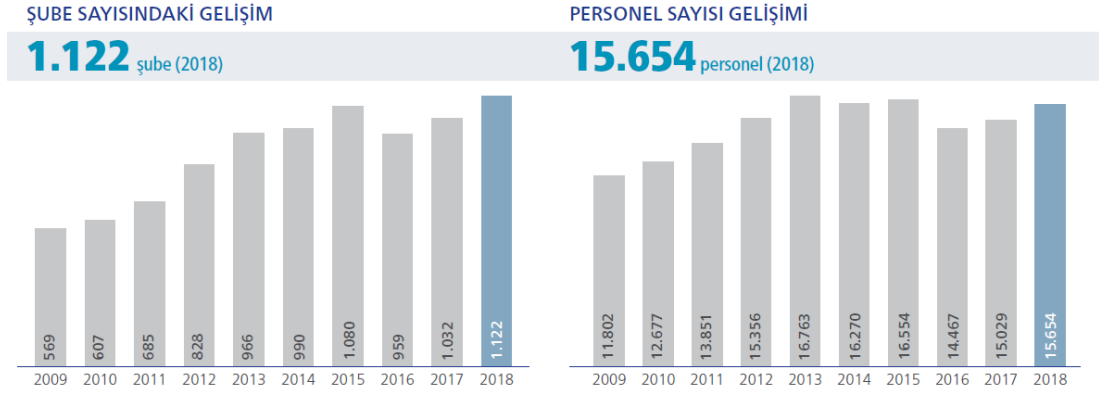
Grafik 7. 2012 – 2017 Yılları Arası Faizsiz Finans Varlıklarının Gelişimi ve Varlık Dağılımı

Kaynak: TKBB

Katılım bankaları Türk bankacılık sisteminde tamamlayıcı bir rol üstlenmekte ve ekonomiye artan oranda katkı sunmaya devam etmektedir. 2018 yılı sonu rakamlarına bakıldığında Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının yurt içi ve yurt dışı toplam şube sayısı 1.122’dir. 2018 yıl sonu itibarıyla katılım bankalarında toplam çalışan sayısı bir önceki yıla göre %4,2 artışla 15.654 kişi olarak kayıtlara geçmiştir.

Grafik 8. Türkiye’de Katılım Bankalarının Şube ve Personel Sayılarındaki Değişim

Kaynak: BDDK, Katılım Bankaları 2018, s.47

Tablo 1.7. Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri

	2017	2018	% Değişim
Toplanan Fonlar	105.310	137.220	30,3
Toplanan Fonlar (TL)	57.494	60.626	5,4
Toplanan Fonlar (YP)	43.180	67.790	57,0
Kıymetli Madenler (YP)	4.636	8.804	89,9
Kullandırılan Fonlar	106.733	124.531	16,7
Toplam Aktifler	160.136	206.806	29,1
Özkaynaklar	13.645	16.796	23,0
Net Kâr	1.583	2.124	34,1

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2018, s.49

Tablo 1.8. Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektör İçindeki Payı (Milyon TL)

	Toplam Aktifler	% Değişim	% Sektörel Pay
2014	104.073	8,4	5,2
2015	120.252	15,27	5,1
2016	132.874	10,5	4,9
2017	160.136	20,5	4,9
2018	206,806	29,1	5,3

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2018, s.49

1.3.5. Katılım Bankacılığında Katılım Finansı

Bankacılık sektörü finansal sistemin neredeyse bütününe hakimdir. Geleneksel bankalar faize dayalı çalışmakta iken katılım bankaları %90'ı aşan bir oranda malı ve/veya hizmeti peşin alıp vadeli satma şeklinde faaliyet yürütmektedir. Bireyleri ve kurumları hem ikna edebilen hemde benzer şekilde getiri garantisi verebilen daha farklı seçeneklere ihtiyaç duyulmaktadır. Risklerin tam olarak öngörülemediği finansal araçlara yatırım yapmak yerine varlığa dayalı ürünlere yatırımın tercih edileceği bir finans modeli ön plana çıkarılmalıdır. Katılım finansmanı, yakında sürdürülebilirliği noktasında tartışmaların yoğunlaştığı küresel finans sistemine alternatif ürünler sunan öncü finans modeli olacaktır.

Marmara Üniversitesinde 9.9.2019'da düzenlenen "Alternatif Finansa Yeni Ufuklar: Uluslararası Likidite, Yeşil Finans ve Sosyal Sorumlu Finans" konulu konferansa katılan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan katılım bankacılığı" ifadesinin "katılım finans" şeklinde değiştirilebileceğini vurgulamış, İstanbul'u küresel bir finans merkezine dönüştürmek istediklerini belirtmiştir. İstanbul Finans Merkezinin kurulması ile özellikle İslami finans ve finansal teknolojiler alanında Türkiye bir çekim merkezi hâline gelebilecektir (tccb.gov.tr, erişim: 19.9.2019)

Cumhurbaşkanının talimatları doğrultusunda, Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi İstanbul'u finansal teknolojiler ve katılım finansmanı alanında söz sahibi yapmaya yönelik çalışmalarını hızlandırmıştır. Mevzuat çalışmaları, piyasa düzenlemeleri, finansal ürün geliştirme faaliyetleri ve teşvik önerileri bu çalışmalar arasında sayılabilir (sabah.com.tr, erişim: 19.9.2019).

2. BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ HİZMET ÜRÜNLERİ VE MUHASEBE SİSTEMİ

2.1. Fon Toplama Yöntemleri

Temel fonksiyonu İslami bankacılık sisteminin dayanağını oluşturan ilkeler doğrultusunda fon arz edenler ile fon talep edenler arasında mali aracılık yapmak olan katılım bankaları, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 4/a bendinde yer alan mevduat kabulü hariç tüm bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirebilirler.

Katılım bankaları genel bir çerçevede değerlendirildiğinde, özkaynak yoluyla finansman, cari hesaplar, katılma hesapları ve sukuk ihracı şeklinde fon temin etmektedirler.

2.1.1. Özkaynak Yoluyla Finansman

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde finansal tabloların düzenlenmesine yönelik ilkeler başlığında özkaynaklara ilişkin ilkeler sayılmış ve özkaynak tanımı şöyle yapılmıştır: "İşletme sahip veya ortaklarının sahip veya ortak sıfatıyla işletme varlıkları üzerindeki toplam haklarından oluşur." ⁴ Özsermaye işletme sahip veya sahiplerinin işletme kişiliğinin aktifleri üzerindeki haklarının para cinsinden ifadesidir (Sevilengül 2009: 583).

Özsermaye hesaplanırken temel bilanço eşitliği kullanılabilir.

$$\text{VARLIKLAR} = \text{BORÇLAR} + \text{ÖZKAYNAKLAR}$$

$$\text{ÖZKAYNAKLAR} = \text{VARLIKLAR} - \text{BORÇLAR}$$

Bankacılık açısından ise özkaynak toplam varlıklar ile toplam yükümlülükler arasındaki farktır. Bu tanımdan hareketle özkaynaklar banka tarafından tüm yükümlülükler yerine getirildikten sonra kalan değeri ifade eder. Özkaynaklar banka sahiplerince bankaya yatırılan sermaye ile dağıtılmayıp birikmiş kârlardan oluşur. Özkaynaklar bankaların varlıklarının değerinde meydana gelebilecek olası düşüşlerin sigortası olarak görülür (Akbostancı 2013: 92).

⁴ 1 Sayılı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 26.12.1992 Tarih ve 21447 Sayılı Resmî Gazete Mükerrer Sayısı

Bankaların özkaynak yoluyla finansmanı aşağıdaki başlıklarda sayılabilir:

2.1.1.1. Kuruluş Sermayesi

Kuruluş sermayesi bankanın kuruluşu esnasında ortaya konulan sermayedir. Kuruluş sermayesi olarak nakit ve nakit benzerleri ile menkul kıymetler, alacaklar, demirbaşlar ve gayrimenkuller gibi varlıklar konulabilir (Yatbaz 2019: 67).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu madde 7'ye göre Türkiye'de kurulacak bir bankanın;

- a) Anonim şirket şeklinde kurulması,
- b) Pay senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve hepsinin nama yazılı olması,
- c) Nakden ve her türlü muvazaadan arî olmak üzere ödenmiş sermayesinin en az otuz milyon Türk lirası olması, gerekmektedir.

2.1.1.2. Sermaye Artırımları

Bankalar kurulduktan sonra faaliyetlerinin genişletilmesi veya amaçlanan faaliyet konularına göre sermayenin sonradan yetersiz gelmesi gibi sebeplerle sermaye artırımına gidebilir.

5411 Sayılı Kanun'un 17. maddesinde sermaye artırımlarının her türlü muvazaadan arî bir biçimde ilgili mevzuatla ilave edilmesine izin verilen kaynaklar hariç olmak üzere, iç kaynaklara başvurmaksızın nakden ödenmesinin şart olduğu belirtilmiştir.

2.1.1.3. Dağıtılmayan Kârlar

Faaliyet döneminin sonunda ortaya çıkan kârdan vergiler düşüldükten sonra kalan kısmın ortaklara ve personele dağıtılmayıp bankada bırakılan tutarları dağıtılmayan kârları oluşturur. Bunlar TTK madde 519-(1)'de belirtilen genel kanuni yedek akçe, şirket ana sözleşmesine hüküm konularak ayrılan statü yedek ve işletme ihtiyaçları doğrultusunda kullanılacak yedeklerden ve fonlardan oluşur. Dağıtılmayan kârların fazla olması işletmenin otofinansman gücünün de bir göstergesidir.

2.1.2. Özel Cari Hesaplar

Özel cari hesap, faizsiz ödünç esaslarına uygun olarak açılan, paranın kurum tarafından kullanılabilirdiği, karşılığında bir kâr payının verilmediği, fon sahibinin parayı istediği zaman çekebildiği hesap tipidir (Bayındır, 2007: 257). Katılım bankası bu hesaplara faiz ya da kâr payı ödemesi yapmaz. Hesap açılırken şart koşulmaması, yasal düzenlemelere izin vermesi ve katılım bankasının bu uygulamayı sürekli hâle getirmemesi koşuluyla, cari hesap sahiplerine, ek ödemeler yapılabilir (Aktepe 2013: 66).

5411 Sayılı Kanun'da özel cari hesap "katılım bankaları nezdinde açılabilen, istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen, karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonlardan oluşan hesaplar" şeklinde tanımlanmıştır. Burada belirtilen hesap tipi banka ile hesap sahibi arasında bir borç ilişkisi doğurmaktadır. Katılım bankaları cari hesaplardaki fonu işleterek elde ettikleri kârları kendileri alır. Hesap sahipleri kâra ya da zarara ortak değildir (Aktepe 2010: 72).

Cari hesaplar hakkında iki temel görüş bulunmaktadır. Cari hesapları emanet kabul eden görüşe göre banka bu fonları müşterinin izni olmadan kullanamaz. Karz-ı hasen görüşüne sahip olanlar ise cari hesapları mudiler tarafından bankaya verilen faizsiz borç olarak değerlendirmektedir. Bu hâliyle banka mudilerden izin almak durumunda değildir (Özgür 2007: 57).

Özel cari hesaplar Türk lirası veya yabancı para cinsinden açılabilirdiği gibi kıymetli maden (altın, platin, gümüş) cinsinden de açılabilir (Ed. Özsoy, Sayar 2017: 44).

Cari hesap alacaklıları, yatırdıkları fonların tamamı için bu fonu kabul eden kurumun sermaye ve ihtiyatları ile cari hesaplar karşılığı aktifleri üzerinden birinci sırada imtiyazlı alacaklılardır.⁵

2.1.3. Katılma Hesapları

5411 Sayılı Kanun katılma hesabı için; "Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlar tarafından kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu doğuran, karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonlardan oluşan hesaplardır." tanımı yapılmıştır.

⁵ Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında 83/7506 Sayılı Kararname Eki Karara İlişkin Tebliğ, Madde 16 (Resmî Gazete, 25 Şubat 1984, Sayı 18323)

Resmî Gazete ÖFK Kurulması Hakkında Kararname Eki Tebliği, Madde 19'da katılma hesaplarının özellikleri sıralanmıştır. Bunlar:

- Hesap sahibine anaparanın aynen geri ödeneceği garanti edilmediği gibi faiz veya sabit bir gelir ödemesi yapılmaz.
- Bu hesaplar vadelerine göre ayrı ayrı işletilir ve muhasebeleştirilir.
- Bu hesaplar nezdindeki fonlar “birim hesap değeri” üzerinden muhasebeleştirilerek kurum hesapları ile birleştirilmez.
- Bu hesaplarda toplanan fonlar üzerinde, alacaklı olan üçüncü kişilerin bir talep hakkı bulunmaz.
- Hesapların işletilmesinden doğan masrafların tamamı kurum tarafından karşılanır.
- Kurumun bu hesapların işletilmesinden kaynaklanan kârdan ve zarardan alacağı pay %20'yi aşamaz.

Hesap sahibi tasarruflarının işletilmesi amacıyla fonlarını bankaya teslim eder ve aralarında kâr ve zarara katılım anlaşması gerçekleşmiş olur. Bu tip bir ortaklık İslam hukukunda emek – sermaye ortaklığı (Mudârebe) olarak anılır (Aktepe 2010: 72). Tasarruf sahibi banka hesabına para yatırarak sermaye sağlar, bu fonları kullanan, işleten banka da emeğini ortaya koyar. Sözleşme nitelik itibariyle kâra olduğu gibi zarara ortak olmayı da gerektirir. Birikimlerini bu fonlarda tutan hesap sahibinin vade sonunda ne kadar kâr payı alacağı kesin olarak bilinemediği gibi zarar etme ihtimali de vardır. Aynı şekilde anapara için de bir garanti verilmez (Ed. Özsoy, Sayar 2017: 46).

Zararın ortaya çıkması hâlinde anaparada kayıp yaşanacağı için müşterilerin korunması amacıyla katılım bankası kârın düşük olduğu dönemlerde isteğe bağlı olarak kâr dengeleme uygulamasına gidebilir. Dengeleme için kullanılan fonlar kârın dağıtılmayıp bankada bırakılan kısımlarından oluşur. Bu tutarlar genellikle Kâr Payı Dengeleme Rezervi (Profit Equalisation Reserve - PER) adı altında bir özkaynak unsuru olarak takip edilir (Yatbaz 2019: 62).

2.1.4. Merkez Bankası Faaliyetleri

Serbest bölgelerde faaliyette bulunanlar da dahil olmak üzere Türkiye’de kurulmuş veya şube açarak faaliyetlerini sürdüren bankalar zorunlu karşılık sisteminin içinde yer almaktadır.

Katılım Bankaları 5411 Sayılı Kanun ile değişik 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu’nun 40-11 maddesi gereğince, esas şartları 1.1.2005 tarih, 25983 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Bankacılık Kanunu’na göre Zorunlu Karşılıklar Hakkında 2005/1 Sayılı Tebliğle belirlenen yükümlülükleri için Merkez Bankası nezdinde zorunlu karşılık oluşturmaktadır. Zorunlu karşılığa tabi katılma fonları; gerçek ve tüzel kişilerin (yurt içi bankaların hesapları hariç) ve katılım bankalarının yurt dışı şubeleri adına Türkiye’de topladıkları fonları içermektedir.

TCMB 5 Mayıs 2015’ten itibaren “Zorunlu Karşılıklara, Rezerv Opsiyonlarına ve Serbest Hesaplara” faiz ödemesi başlatmıştır. Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar, tasarruf sahiplerinden topladıkları TL ve döviz mevduatlarına karşılık Merkez Bankasında belli bir miktar fonu zorunlu olarak tutmaktadır. Bu paranın bir miktarının döviz ve altın olarak tutulmasına olanak sağlayan sisteme “Rezerv Opsiyon Mekanizması” denir. ROM yurt dışından gelen sermayenin iç piyasada meydana getirdiği döviz kuru oynaklığını düşürürken faiz koridoruna olan ihtiyaç da kısmen azalmaktadır. Merkez Bankasının 5 Mayıs’ta tüm bankaların döviz hesaplarını ilgilendiren zorunlu karşılıklara faiz verilmesine yönelik çıkardığı tebliğ önceden Türk lirası için uygulanmakta idi. Bu tarihten itibaren döviz hesaplarını da içine alacak şekilde kapsamı genişletilmiştir. Ancak Katılım Bankalarının ve birikimlerini faizsiz bankacılıkta değerlendirmek isteyen tasarruf sahiplerinin bu faizden nasıl etkileneceği tartışma konusu olmuştur. Konuya ilişkin TKBB Genel Sekreteri Osman Akyüz, “TKBB Danışma Komitesi’nin aldığı karar neticesinde, zorunlu karşılıklardan alınan enflasyon oranına kadar olan kısım faiz olarak değerlendirilmiyor, alacaklının hakkı olarak kabul ediliyor. Enflasyon miktarını aşan kısım ise faiz olarak değerlendiriliyor ve bu fonla sadece TMSF prim ödemeleri ile sosyal sorumluluk projelerinin harcamalarının yapılabileceği ifade ediliyor. Kaldı ki bu alınan tutarlar hem enflasyonun oldukça altındadır ve ödünç verilen paranın bir getirisi değildir hem de sadece devletin zorunlu olarak tuttuğu

paranın nemasıdır, faiz niteliği taşımaz.” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (ekonomihaber7.com, 5.5.2015, erişim: 2.6.2019).

2.1.5. Sukuk İhracı

Kira sertifikası veya İslami tahvil olarak da adlandırılan sukuk geleneksel borçlanma ürünlerinden daha farklı bir yapıya sahiptir (Dağdır 2016: 95).

İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions-AAOIFI) sukuku “İhraç edildikten sonra eşit tutarları temsil eden; ihraçtan elde edilen değerlerin önceden planlandığı şekilde yatırıma yönlendirildiği; türüne göre duran varlıklar vb. üzerindeki payları ve hakları temsil eden ya da bir projede veya özel bir yatırım alanında ortaklık hakkı veren sertifikalardır.” şeklinde tanımlamıştır.

Sukuk, bir varlık ya da proje üzerinde sahiplik hakkı sağlaması, belli bir getiri garantisi olmaması yönüyle hisse senetlerine benzetilebilir. Fakat hisse senedi sahibine süre ile sınırlandırılmayan bir ortaklık hakkı tanırken sukuk sahibine sadece sukukun konusunu oluşturan varlık üzerinde sahiplik hakkı tanır ve önceden belirlenmiş bir tarihe kadar geçerlidir. Sukuk sertifikası sahipleri hisse senedi sahipleri gibi oy kullanma, rüçhan hakkı, yönetime katılma vb. haklara sahip değildir (Yılmaz 2014: 83).

Tahvilin İslami çeşidi olan sukuk varlığa dayalı menkul kıymetler gibidir. Geleneksel tahvil bir borcu önceden belirlenmiş bir faiz oranı üzerinden geri ödenmesini vadederken sukukun temel bir varlık olmasını sağlamak üzere yapılandırılması gerekir. Sukuk, yatırımcıların varlıklarının finanse edildiği ve sonrasında gerçek menkul kıymetleştirmelere yol açan ve en sonunda da onları vadeye kadar devlete devredecekleri Özel Kamu Ortaklığı finansmanına benzetilebilir.⁶

Sukuk sahipleri satın aldıkları sukuk karşılığında dayanak varlığa ortak olurlar. Sukuk sahiplerine belirli dönemlerde sabit ya da değişken ödemeler yapılır. Sukuk ihracına dayanak varlık İslami esaslara uygun olmalıdır. Bu durumda sukuk hamillerine ödenen getirinin faiz değil, dayanak varlıktan elde edilen gelir payları olduğu söylenebilir.

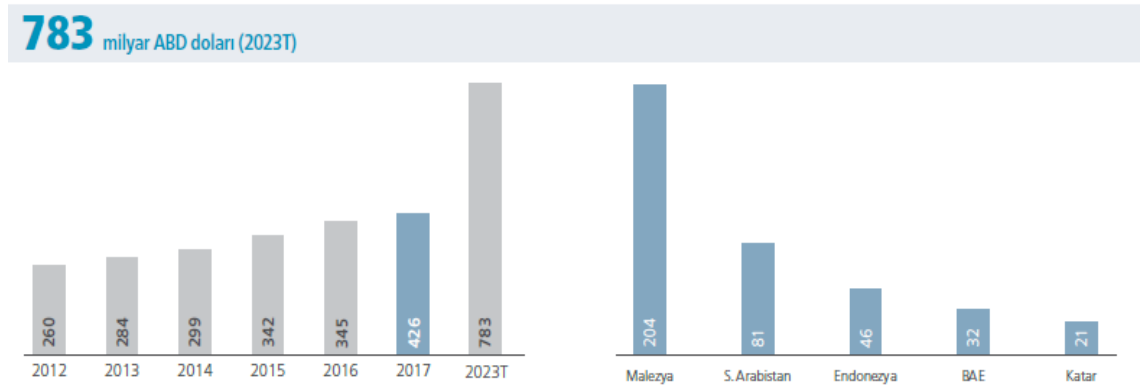
⁶ <https://www.imf.org/external/themes/islamicfinance/> İslami Finans ve IMF'nin Rolü, Şubat, 2017

Konvansiyonel tahvilin özünde ise tamamen faiz yatmaktadır. Tahvil herhangi bir dayanak varlık ile desteklenmez (Yatbaz 2019: 63).

Sukuk uygulaması ilk kez 2001 yılında Malezya'da hükümet tarafından gerçekleştirilmiştir. Kira sertifikaları (kira sukuku) olarak da bilinen sukuk, Türkiye'de ilk defa 17 Ağustos 2010'da Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından ihraç edilmiştir.

Sukuk ve faizsiz fonlardan oluşan faizsiz sermaye piyasalarının büyümesi 2012 – 2017 yılları arasında %9 iken 2017 yılı sonu itibariyle toplam sektör varlıklarının %17'sine ulaşmış ve faizsiz finans kurumlarını geride bırakmıştır. Sukuk faizsiz finans sektörü aktiflerine katkı sağlayan en büyük ikinci kalemdir. 2017'de 19 ülkede toplam 8,5 milyar ABD doları sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir. Bu ihracın %63'ü özel, %31'i kamu ihracıdır. 2018 yılının ilk yarısında küresel sukuk ihraçları yavaşlamış, geçen yılın aynı dönemine kıyasla %15 oranında azalarak 44 milyar ABD doları seviyesine gerilemiştir.

Grafik 9. Sukuk Varlıklarının Gelişimi ve Sukuk Varlık Büyüklüğü Bazında İlk Beş Ülke

Kaynak: TKBB (Thomson Reuters - 2023 T tahmini sukuk varlıklarının büyüklüğünü ifade etmektedir.)

Hazine ve Maliye Bakanlığının ihraç ettiği kira sertifikaları (sukuk) uluslararası kaynak sıkıntısı çekmekte olan Türkiye'ye önemli miktarda sermaye akışını mümkün kılmaktadır. 2010 – 2018 yılları arasında gerçekleşen sukuk ihraçları Tablo 2.1.de sunulmuştur.

Tablo 2.1. 2010 – 2018 Yılları Arasında Türkiye’de Gerçekleşen Toplam Sukuk İhraçları

	Yurt İçi (milyonTL)	Yurt Dışı (milyon ABD Doları)
Katılım Bankaları	36.015	4.276
Hazine ve Maliye Bakanlığı	29.296	6.000
Toplam	65.311	10.276

Kaynak: TKBB

2.2. Fon Kullanırma Yöntemleri

25 Ocak 2019 tarihli, 30666 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile katılım bankalarına ilişkin birtakım değişiklikler yapılmıştır. Katılım bankalarının özüne uygun olarak sıralanan fon kullandırma yöntemleri; uluslararası standartlar, çeşitli ülkelerin uygulamaları ve akademik çalışmalardan faydalanılarak yeniden belirlenmiştir. Katılım bankalarının murabaha ağırlıklı uygulamalarına alternatif ürünler geliştirilmiştir. 1 Ocak 2020’den itibaren yürürlüğe girecek olan düzenleme ile katılım bankacılığı faaliyetleri uluslararası yöntem ve düzenlemelerle uyumlaştırılmış olacaktır.

Söz konusu yönetmelikte yer alan açıklamalar doğrultusunda hazırlanmış olan Tablo 2.2.de katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri özetlenmiştir. Ancak bu yöntemlerden bazılarında çalışmada yer verilecektir.

Tablo 2.2. Fon Kullandırma Yöntemleri

FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ		
SATIM YÖNTEMLERİ	<ol style="list-style-type: none">1. Kâr Beyanıyla Satım (Murabaha)2. Kârsız Satım (Tevliye)3. Pazarlık Usulüyle Satım (Müsaveme)4. Peşin Ödemeli Satım (Selem)5. Açık Hesaplı Satım (İsticrar)6. Kâr Beyanı ile Emtia Satımı (Tevrük)7. Eser Sözleşmesi (İstisna)	<p>Finansman sağlama amacına yönelik olarak müşterilerin ihtiyaç duyduğu her türlü maddi ve maddi olmayan mallar ile hak ve hizmetlerin bedeli satıcıya ödenmek suretiyle temin edilmesi işlemidir.</p> <p>Satıcının müşteri adına düzenlediği belgeler sebebiyle gerçekleştirilecek ödemelerin fonu sağlayan banka tarafından yapılması, banka kayıtlarında gösterilmesi ve alım satıma yönelik belgenin bir kopyasının bankada saklanması zorunludur.</p>
KİRALAMA YÖNTEMLERİ	<ol style="list-style-type: none">1. Adi Kiralama2. Finansal kiralama3. Faaliyet Kiralaması4. Ürün Kiralaması5. İşgücü Kiralaması	<p>Kiralama (İcare – Leasing) Kullanılması sonucu tükenmeyen bir iktisadi kıymetin kullanma hakkının fon sağlama amacıyla belli bir süreliğine müşteriye bırakılması işlemidir.</p>
ORTAKLIK YÖNTEMLERİ	<ol style="list-style-type: none">1. Emek – Sermaye Ortaklığı (Mudarebe)2. Kâr – Zarar Ortaklığı (Müşareke)3. Yatırım Ortaklığı (Girişim Sermayesi)4. Mülkiyet Ortaklığı5. Zirai Ortaklıklar (Müzaraa)	<p>Gerçek veya tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden, belirli bir alana yönelik faaliyetinden veya belirli bir iktisadi kıymetin mülkiyetinin edinilmesinden doğacak kâra veya zarara katılmak üzere finansman sağlamak amacı güdülerek müşterilerle ortaklık kurulmasına yönelik işlemdir.</p> <p>Mülkiyet ortaklığı hariç diğer ortaklık yöntemlerinde banka ile müşteriler arasında finansman ortaklığı kurulur.</p>
VEKALET YÖNTEMLERİ	<ol style="list-style-type: none">1. Adi Vekalet2. Yatırım Vekaleti	<p>Müşteri ile karşılıklı imzalanan vekalet sözleşmesi kapsamında kârın tamamı veya önceden belirlenmiş bir bölümü zararı bankaya ait olmak koşuluyla gelir getirici bir iş için fon, finansman sağlama amacına yönelik olarak müşteriye vekil sıfatıyla yetki verilmesi işlemidir.</p>
DİĞER YÖNTEMLER	<ol style="list-style-type: none">1. Karşılıksız Ödünç (Karz – İ Hasen)2. Kefalet3. Garanti4. Vaat5. Ödül Vaadi (Cuâle)	

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.2.1. Ortaklık İşlemine Dayalı Sözleşmeler

Gerçek veya tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden belirli bir alana yönelik faaliyetinden veya belirli bir iktisadi kıymetin mülkiyetinin edinilmesinden doğacak kâra veya zarara katılmak üzere finansman sağlamak amacıyla müşterilerle ortaklık kurulmasına yönelik işlemlerdir.

2.2.1.1. Mudarebe (Emek – Sermaye Ortaklığı)

İslam hukukunda tanımlanan mudarebe kavramı, modern iktisat terminolojisinde ifade edilen mudarebeden farklıdır. İslam hukukunda mudarebe “bir ticaret yapmak üzere sermaye sahibi ile söz konusu sermayeyi uygun alanlarda çalıştıracak üretici arasında yapılan özel bir anlaşmadır” (Es-Sadr 1980: 784). Sermaye sahibi sıfatını taşıyan katılım bankasının sermayesini, emek sahibinin ise emeğini koymasından meydana gelen ortaklık türüdür (Bulut, Er 2012: 32).

Sermayesini ortaya koyan tarafa “rabb-ul mal”, şirket yönetiminden ve ortaklar arasındaki ilişkiden sorumlu olan tarafa ise “mudârib” denilmektedir. Mudarebe sınırlandırılmış ve mutlak mudarebe olmak üzere ikiye ayrılır (Çetin 2018: 101).

Bir katılım bankacılığı ürünü olan mudarebenin geçmişi İslam öncesi zamanlara dayanmaktadır. Sermayesi olmasına rağmen ticari bilgiden ve tecrübeden yoksun kişilerin ticari liyakat sahibi olup da sermayesi yeterli olmayan kişilerle bir araya gelerek oluşturdukları örgütlü yapı, mudarebe adını almaktadır. Bu ortaklık bugün de aynı şekilde projelerin yatırıma dönüştürülmesinde kullanılmaktadır (Ed. Özsoy, Sayar 2017: 72).

İşletme kârı tarafların aralarında yüzde hesabıyla veya belirlenen esaslar üzerinden pay edilir. Kârın paylaşımı söz konusu olmazsa, tamamı bir tarafa ait olursa mudarebe gerçekleşmez. Çünkü kârın tamamı mudâribe ait olduğunda sermaye sahibi diğer tarafa borç vermiş olur. Kârın tamamı sermaye sahibinin olursa mudârib bir vekil statüsünde olur ve sermaye sahibine bağış yapmış olur. Mudarebede sermayenin geçerli nakit bir para olması, sözleşme anında sermaye tutarının belli olması ve mudâribe teslim edilmesi, kârın taraflar arasında orantılı olması, kâr oranlarının önceden tespit edilmesi, kâr oranlarının girişimin sonunda elde edilen kazancın oranı olması gibi birtakım koşulları vardır. Mudarebede zarar sebebiyle mali kayıplar yaşanırsa bu durum sermaye

sahibi tarafından üstlenilir. Sermaye sahibi sermaye üzerinden zarar ederken mudârib sıfatını taşıyan girişimcinin kaybı emeğidir (Özsoy 1997: 30).

Mudarebe yönteminin işleyişi aşağıdaki gibi sıralanabilir (Yatbaz 2019: 77):

- Banka talepte bulunan kuruluşu (mudârib) takip eder. Uygun gördüğü takdirde sermaye sağlar ve mudarebe talebini onaylar. Taraflar arasında kârın nasıl paylaşılacağı karara bağlanır. Mudâribin ihmali veya sözleşmeyi ihlali gibi bir durum olmaması hâlinde banka zarardan tek başına sorumludur.
- Banka ile mudârib arasında sözleşme imzalanır.
- Mudârib elinde bulunan sermayeyi mudarebenin türüne göre sermaye sahibinin veya kendisinin uygun gördüğü projeye yönlendirir.
- Projenin uygulanması sonucu ortaya çıkan kâr mudârib ile banka arasında önceden belirlenmiş nisbet üzerinden paylaşılır.

2.2.1.2. Müşareke (Kâr – Zarar Ortaklığı)

Arapça bir kelime olan müşareke, şirket, iştirak kelimeleri ile aynı kökten gelmektedir. Geleneksel serbest piyasa ekonomilerinin temel unsuru faiz iken İslam ekonomisi iş ortaklığı üzerine kurulmuştur. Müşareke özkaynak yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilen, müşterilerin banka ile kâr – zarar ortaklığı üzerinden imzaladıkları yatırım ortaklığı sözleşmesidir. Sermaye olarak nakdi varlıkların yanı sıra aynı varlıklar da konulabilir. Ortakların tamamı veya biri yönetimden sorumlu olur. Müşareke genellikle büyük yatırımların finansmanında kullanılır (Çetin 2018: 99).

Mudarebede sermayedar pasif, müteşebbis aktif rol üstlenirken müşarekede hem sermayenin hem de emeğin aktif kullanıldığı tam bir ortaklık söz konusudur (Bulut, Er 2012: 150).

Daha çok büyük yatırım projelerinin finansmanında kullanılmasına rağmen müşarekede konu ve ortağın özelliklerine yönelik bir sınırlama getirilmemiştir. Sermayenin ortaklar tarafından eşit bir şekilde taahhüdü söz konusu değildir. Aynı zamanda kârın da sermaye paylarıyla orantılı olarak dağıtılması gerekmektedir. Ancak önceden yapılan bir anlaşmayla kârın hangi oranda paylaşılacağı tespit edilmelidir. Zarar paylaşımı ise sermaye ile

sınırlandırılmış sorumluluk esasına tabidir. Zarar aksine bir hüküm konulsa bile sermaye oranlarına göre paylaşılır. Katılım bankası müşterilerinden topladığı fonlarla müşarekeye iştirak etmekte olduğundan bu ortaklık özsermaye iştiraki şeklindedir. Müşareke esasıyla sermaye temin eden banka, önceden belirlenmiş olması koşuluyla ortaklarıyla kâr dağıtım oranını tayin etme noktasında serbesttir. Ortaklığın sona ermesi durumunda sermayesi kâr ile birlikte bankaya iade edilir. Kâr, kâr fonunda toplanırken zarar da bu fondan düşülür (Akın 1986: 149-150).

Müşareke aşağıdaki sırayla hayata geçirilir (Ed. Özsoy, Sayar 2017: 74):

- Katılım bankası ile müşteri arasında iş ortaklığına dayalı olarak hazırlanan projenin imzalanması ile proje başlatılır.
- Katılım bankası yalnızca sermayesi ile iş ortağı ise hem emek hem de sermayesi ile projeye katılım sağlar.
- Kâr ortaklık sözleşmesine göre, zarar sermaye ile orantılı dağıtılır.
- Taraflardan biri yönetici olursa yönetici ortağın kâr payı daha fazla olabilir.
- Taraflardan hiçbiri yönetime katılmak istemezse üçüncü bir taraf ücreti mukabilinde yöneticiliği üstlenir. Üçüncü taraf için ya mudarebe yöntemi ile ya da ücretli vekalet yöntemi ile ücretlendirme yapılır.

2.2.1.3. Müzaraa (Zirai Ortaklıklar)

Tarım arazilerinde üretilen ürünlerin bölüşülmesine dayalı bir tarafın arazisini diğer tarafın da emeğini ortaya koyduğu ortaklık türüdür (Özgür 2007: 63). Bu ortaklıkta arazi, ekip biçecek olan emek sahibine zirai faaliyet yapılmak üzere teslim edilir. Emek sahibi üründen önceden belirlenmiş orana göre payını alır. Sözleşmede toprağın ziraate elverişli olduğu, tohumun kim tarafından temin edileceği, ekilecek ürünün ne olduğu, paylaşımının nasıl yapılacağı açıkça belirtilir (Yatbaz 2019: 79).

2.2.1.4. Müsâkât (Bağ – Bahçe Ortaklığı)

Faizsiz Finans Standardı 50'de müsâkât; "ağaçlar üzerinde mülkiyet ve yararlanma hakkı olan taraf ile bu ağaçların bakımından ve sulamasından

sorumlu olacak diğerk bir taraf arasında ağaçlardan elde edilecek ürünlerin önceden sözleşme ile belirlenmiş oranlara göre paylaşılmasını sağlamak üzere yapılan akit” şeklinde tanımlanmıştır. Tarafların sözleşmeyi kabul etmeleri ve sözleşme hükümlerine uymaları, ortakların tam ehliyetli olmaları, ağaçların belirlenmiş ürünü verecek nitelikte olması aynı zamanda bakıma ve sulamaya da ihtiyaç duyması, üründen alınacak payların belirlenmiş olması, bahçede emeğini koyacak ortaktan yalnızca elde edilecek ürünlerin ve ağaçların yararına çalışmasının istenmesi, ortaklığın ürünün hasat edileceği vakte kadar sürmesi müsâkâtın unsurları ve koşulları arasında sayılabilir.

Sözleşmede aksi belirtilmediği sürece paylaşım, ağaçtan elde edilen meyve, hurma yaprağı gibi bütün mahsulü kapsayacak niteliktedir. Emeğini koyan ortağın kendisine düşen payı hak etmesi ürünün ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiş olur. Ürünün oluşmaması veya bir doğal afet sonucu tamamen telef olması durumunda bahçede çalışan taraf hiçbir şey talep edemez. Ortaklık, ürün elde etme işinin bitmesi ve paylaşımın gerçekleştirilmesi, üzerinde anlaşılan sürenin dolması, çalışan ortağın vefat etmesi veya emeğini ortaya koyan kurumun tasfiyesi, ağaçlardan ürün almanın imkânsızlaşması gibi durumlarda sona erer.

İmam Mâlik, Sevrî, İmam Şâfiî, İmam Ahmed, Zahiriler ve cumhuru ulemaya göre müsakat caiz iken Ebu Hanife'ye göre hem müzaraa hem de müsâkât caiz değildir. Buna göre Hz. Muhammed'in (s.a.v) Hayber halkına çıkan meyvenin yarısı karşılığında muamele etmesi müsâkât, ekinin yarısı karşılığında muamele etmesi de müzaraadır.⁷

2.2.2. Satış İşlemine Dayalı Sözleşmeler

25 Ocak 2019 tarihli, 30666 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikte fon kullandırma yöntemleri sıralanırken satım yöntemleri başlığı altında; murabaha, tevliye, müsaveme, selem, isticrar, teverruk ve istisna sayılmıştır. Bu bölümde yalnızca murabaha, selem, istisna ve kiralama yöntemleri başlığında sayılan icare açıklanacaktır.

⁷ Abdullah İbn Ömer'den rivayet edilmiştir: “Resulullah (s.a.v), Hayber(d)'e çıkan meyve ya da ekinin yarısını (Hayber halkına) verdi. Hanımlarına ise; her yıl, kuru hurmadan seksen, arpadan yirmi vesk (deve, katır ve merkebin yükü) olmak üzere yüz vesk veriyordu.” İbrahim el-Hazimî, 2004: 778

2.2.2.1. Murabaha (Kâr Beyanıyla Satım)

Mevduat bankaları topladıkları mevduatlar karşılığında faiz ödeme yükümlülüğüne girerken, mevduatın maliyeti ile kullandıkları kredilerden elde ettikleri gelirler arasındaki farkı kâr olarak adlandırmaktadırlar.

Katılım bankacılığında ise fon, katılma hesaplarında kâr – zarar ortaklığı esasına göre toplandığından fon toplamanın maliyeti oluşmaz. Ancak katılım bankalarının müşterileri de mevduat getirilerine yakın bir gelir elde etme beklentisi içinde olduklarından katılım bankaları da bu ihtiyaca cevap vermeye çalışır. Günümüzde bu beklentiyi karşılayacak en uygun finansal araç murabahadır. Murabaha genel itibarıyla sipariş üzerine peşin bedelle alınan bir ürünün vadeli tutarı üzerinden satımıdır (Aktepe 18.4.2017, katilimfinansdergisi.com: 62, erişim:10.8.2018). Bugünkü şekliyle murabaha bir sermaye işletim modeli ve bir yatırım – finansman yöntemidir. Günümüzde faizsiz bankacılık sisteminde fon kullandırma yöntemleri arasında murabaha oldukça yüksek bir paya sahiptir. Hatta sistemin bel kemiğidir de demek mümkündür (Cebeci 2010: 35).

Murabaha bir kimsenin satın aldığı malın alış fiyatının üzerine daha önce anlaşılan miktarda kâr koyarak satması işlemidir. Murabaha akdi önceden herhangi bir vaat işlemi olmadan gerçekleşirse normal / klasik murabahanın varlığından söz edilir. Ancak bir faizsiz finans kurumunun aracılığı ile mal alma talebinde bulunan müşteriler ile öncesinde taraflar arasında vaat işlemi gerçekleştirilerek sözleşme yapılırsa çağdaş / finansal murabaha doğmuş olur. Murabaha sözleşmesi, murabahaya konu olan iktisadi kıymetin alış fiyatı veya eklenebilen masraflar da dahil edildikten sonra ortaya çıkan maliyeti açıklanarak gerçekleştirilen güven unsuruna dayalı satış yöntemlerinden (büyü'ul-emâne) biridir (FFS8: Murabaha: 220).

Çağdaş murabaha denilen yöntemde üç taraf bulunmaktadır: aslî alıcı–müşteri, satıcı ve katılım bankası. Katılım bankası murabaha işlemine konu olacak malı müşterinin talebi doğrultusunda satıcıdan alır. (Katılım bankası burada alıcı, satıcı da tedarikçi konumundadır.) Daha sonra söz konusu mal katılım bankası tarafından müşteriye satılır. (Bu durumda da banka satıcı, müşteri alıcı konumundadır.) Murabaha işleminin doğru gerçekleştirilmiş olması için katılım bankası, müşteri ile satıcı arasında anlaşma yapılmadan önce malın

maliki olmalıdır. Bankanın sahip olduğu mal tüketilmeden banka tarafından müşteriye satılmalıdır (Odabaşı, tkbb.org.tr, erişim: 8.6.2019).

Katılım bankası, murabaha işlemi için kendisine başvuran birey ve kurumların başvurusu üzerine finansmanın konusunu oluşturan işlemin faizsiz bankacılık ilkeleri ile örtüşüp örtüşmediğini inceler.

Sonraki aşamada ise müşteri hakkında araştırma yapılır. Müşterinin ödeme yeteneğinin göstergesi olan belgeler ve borcun ödeneceğine dair teminatlar istenir. Müşteri malın taksitli fiyatı konusunda bilgilendirilir (Ed. Özsoy, Sayar 2017: 64).

Murabaha aşağıdaki sırayla gerçekleştirilir (Aktepe 2013: 84)

- Satın alınmak istenen mal müşteri tarafından bulunur ancak satıcıyla akit yapılmaz. Katılım bankasından vekalet almak koşuluyla akit yapılabilir.
- Müşteri, katılım bankasına malı almak üzere başvuruda bulunur.
- Katılım bankası malın murabaha işlemine uygun olup olmadığını ve müşterinin ödeme kabiliyetini inceler.
- Katılım bankası tarafından kurumsal bir işlem gerçekleştirilecekse satıcıya sipariş formu gönderilir. Müşteriye malı alması için vekalet verir.
- Katılım bankası malın teslim alındığına ilişkin belgeler ulaştığında satıcıya ödeme yapar.
- Katılım bankası malı müşteriye taksitli fiyatı üzerinden satar.

Katılım bankası murabaha işlemini gerçekleştirirmeden önce işlemin konusu ile ilgili aşağıdaki hususlara dikkat eder (Aktepe 2010: 84-87).

- Bedeli taksitle ödenecek olan mal ya da parasal hakkın gerçekten var olup olmadığını inceler.
- Murabahanın konusunu oluşturan iktisadi kıymetin satışa uygun olup olmadığını araştırır.
- Satışa konu olan mal veya mali hakların taksitle satışa uygunluğunu tespit eder.

- Katılım bankasının kendisi mal veya mali hakkın, murabaha işlemini gerçekleştirmeden önce müşterinin uhdesine geçip geçmediğinden emin olur.
- Alışveriş işleminin sahte olup olmadığını inceler.

2.2.2.1.1. Murabahanın Konusunu Oluşturan İktisadi Kıymetler

Murabaha, konusu alım-satım olan bir ticari faaliyettir. Dolayısıyla ortada satıcıdan alınıp müşteriye satılacak bir varlık olmak zorundadır. Maddi bir yapıya sahip iktisadi kıymetler murabahanın konusu olabildiği gibi maddi olmayan varlıklar da alınıp satılabilir. Konut, arsa, iş yeri, yapı malzemeleri, araçlar, makineler, zirai ürünler, madenler, hayvansal ürünler, temizlik ürünleri, mobilya, beyaz eşya, kırtasiye malzemeleri, telif, patent, marka hakları, ticari araç plakaları, satın alınıp devri mümkün olan iş ruhsatları bu varlıklara örnek gösterilebilir. Bazı varlıkların ise murabahaya konu olup olmayacakları üzerinde birtakım tartışmalar mevcuttur (Aktepe 2013: 92-96). Bunlar;

- Döviz ve para hükmündeki varlıklar murabahaya konu edilmez. Aynı şekilde işlenmiş hurda ve toz altın hariç külçe altın, çeyrek/yarım/tam altın işlem dışı bırakılmıştır.
- Elektrik, su, doğal gaz, telefon faturaları murabaha işlemine konu olmazken bunların kontör karşılığı alınıp satılabilmeleri hâlinde murabaha yapılabilir.
- Tahvil, bono, içki, sigara, kumar malzemeleri, batıl dinî semboller, müstehcen yayınlar, dinen caiz olmayan yayın yapan radyo ve televizyonlar, alım satımı uygun görülmeyen hisse senetleri
- Kadeh, içki fabrikasına arsa satışı, tefeciye araba satışı, millî piyango idaresine kâğıt satışı
- Müzik aletleri
- Noter masrafları, yapı ruhsat ve iskân harçları, vergiler, trafik cezaları, belediyelerin kestiği cezalar, vize ücretleri

2.2.2.1.2. Murabahaya Konu Edilecek İktisadi Kıymetin Fiyatının Belirlenmesi

Murabaha işlemini fiyatlandırırken ilk yapılması gereken hedef kâr oranının belirlenmesi işlemidir. Bu noktada sektörün kârlılık oranları en etkili unsurdur. Düşük kâr oranı bankanın daha az kâr etmesine sebep olurken yüksek kârlar müşterilerin alternatif katılım bankalarını değerlendirmek istemelerine sebep olacaktır. Fiyat belirleme aşamasında kâr oranı netleştirildikten sonra murabaha işleminden kaynaklı resmî kesintilerden müşterinin payına düşen kısımlar toplam satış bedeline eklenir. Satış fiyatı hesaplanırken aşağıdaki gibi bir işlem yapılır (Ed. Özsoy, Sayar 2017: 66-67)

$$\text{Kurum kârı} = \text{Alış bedeli} \times \text{Kâr oranı}$$

$$\text{Toplam satış tutarı} = \text{Alış bedeli} + \text{Kurum kârı} + \text{Resmî bedeller}$$

Murabaha konusu varlığın fiyatı belirlenirken aşağıdaki hususlar dikkate alınmalıdır (FFS8: Murabaha: 210-212).

- Faizsiz finans kurumu malı vadeli almışsa satışın yapılacağı müşteri bu konuda bilgilendirilmelidir. Satış sözleşmesi yapılırken satış tutarına eklenecek masraflar ayrıntılarıyla müşteriye açıklanmalıdır. Müşteri kabul ettiği takdirde finans kurumu malla ilişkili her türlü masrafı satış bedeline ekleyebilir. Ancak masraflar ayrıntılarıyla açıklanmamışsa maliyete etki eden, masraf kabul edilen nakliye, depolama, akreditif komisyonları, sigorta primleri gibi giderler dışında herhangi bir masraf satış bedeline eklenmemelidir.⁸
- Katılım bankasının üçüncü kişilere yapılan doğrudan masraflar dışında herhangi bir tutarı malın maliyetine ekleme hakkı yoktur.

⁸ Katılım bankasının müşteriye satacağı varlığın satış fiyatını belirlerken alış fiyatına ekleyeceği tutarlar için Vergi Usul Kanunu ve TMS 2: Stoklar standardında yer alan hükümleri hatırlamakta fayda vardır.

VUK'un 274. maddesinde emtianın maliyet bedeliyle değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Maliyet bedeline, satın alma bedeli, nakliye, sigorta giderleri, alış komisyonları, alınan emtiaya ilişkin finansman giderleri, işletmeye gelinceye kadar emtia için katlanılan depolama giderleri, ÖTV eklenir. Yurt dışından yapılan alımlarda ise ayrıca gümrük vergisi, gümrük giderleri, akreditif giderleri, alış tarihi ile teslim alma tarihi arasında oluşan kur farkları da maliyetle ilişkilendirilir (Yücel 2013: 292-293).

TMS 2 Stoklar Standardında stokların maliyeti; "Tüm satın alma maliyetleri, dönüştürme maliyetleri, stokların mevcut duruma getirilmesi için katlanılan diğer maliyetlerin toplamıdır." şeklinde ifade edilmiştir.

Yurt içinden yapılan alımlarda stok satın alma maliyeti, alış fiyatı ile stoğun belirlenen yere getirilmesi amacıyla katlanılan taşıma, sigorta vb. giderlerden oluşur. Yurt dışından yapılan alımlarda ise maliyete ayrıca akreditif giderleri, gümrük vergisi, gümrük giderleri, satın alma ile ilişkilendirilebilen diğer giderler eklenir (Akdoğan, Sevilengül 2007:155).

- Malın ilk satıcısı satış sözleşmesinin yapılmasından sonra dahi malın satış fiyatında indirim yaparsa bankanın müşterisi de bu indirimden faydalanır.
- Murabaha satış sözleşmesi imzalandığı esnada malın bedeli ile uygulanacak kâr taraflarca biliniyor ve tespit ediliyor olmalıdır. Malın satış bedelinin veya kâr miktarının bilinmemesi yahut ileride netleşecek bir endekse bağlanarak tespit edilmesi caiz değildir. Örneğin, sözleşme akdedilirken kâr oranının gelecekte belirli hâle gelecek olan LIBOR'a endekslenmesi uygun değildir.
- Kâr miktarının maktu bir tutar olarak ya da malın alış fiyatına veya alış fiyatının üzerine masraflar eklendikten sonra ortaya çıkan tutara göre oransal bir meblağ olarak belirlenmesi (tarafların karşılıklı anlaşması ve rızası doğrultusunda) caizdir.
- Tarafların, murabaha akdi ile satışa konu malın bedelini kısa veya uzun vadeli taksitler şeklinde ödemek üzere anlaşmaları caizdir.

2.2.2.1.3. Murabaha İşlemlerine Yönelik Eleştiriler

Murabahanın meşru olup olmadığı konusu İslam hukukçularınca tartışılmış ve gerçek bir malın gerçek bir satıcıdan alınıp katılım bankası tarafından müşteriye vadeli bedelle satılması meşru görülmüş ve bu konuda hem bireysel hem de heyet fetvaları yayınlanmıştır. Katılım bankası bir bankadan ziyade ticari müesseseye benzetilmiştir. Faizli bankadan alınan kredi ile mal için belirlenen vade farkının konusunu oluşturan kârın birbirine yakın olması da murabahanın faiz hilesi olduğunu düşündürmüştür. Oysa ki kâr payı ile faizin eşit olmasından ziyade yapılan eylemin niteliğine bakılmalıdır. Katılım bankalarında finansman ticaret yöntemi ile mevduat bankalarında ise kredi (borç) verme usulüyle gerçekleştirilmektedir (Aktepe 2013: 89-90).

Murabaha yöntemine benzetilen ve fıkhîta Bey'u'l-ine (îne satışı) olarak adlandırılan ve çağdaş faizsiz finansman yöntemleri arasında teverruk olarak bilinen işlemler çoğunluğun değerlendirmelerine göre caiz değildir (Çetin 2018: 102). Çünkü îne satışı daha çok veresiye satılan bir malın peşin geri alınması şeklinde tanımlanan bir faiz hilesi yöntemidir. Teverruk ise nakit bulmak amacıyla bir kişiden vadeli alınan malın bir başkasına peşin satılması işlemidir (Aktepe 2013: 91-109). Murabaha yöntemi ile ticari faaliyet alanlarında işgal

edilmekte, kişilerin ve kurumların finansman ihtiyaçları faiz dışı yöntemlerle karşılanmaktadır. Dolayısıyla pek çok görüşe göre de katılım bankalarının fon kullandırması sonucu ortaya çıkan ticari kâr klasik bankacılıktaki faiz ile ilişkilendirilmemelidir.

2.2.2.2. Selem (Peşin Ödemeli Satım)

Sözlükte “teslim etmek, teslim olmak, peşin bedelle vadeli mahsul almak” gibi anlamları olan selem, peşin bedeli üzerinden veresiye mal değişimini konu alan satım türüdür (TDV, İslam ansiklopedisi: 402). Terim anlamına bakıldığında ise parası peşin ödenmiş malın ileriki bir tarihte alınması şartıyla yapılan bir akittir. Selemin aslına uygun bir şekilde gerçekleşmesi için öngörülen koşullar aşağıda sıralanmıştır (El-Hazimî 2004: 741):

- Para, peşin olmak şartıyla hemen akid meclisinde ödenmelidir.
- Para ve mal belli olmalıdır.
- Malın teslim zamanı belli olmalıdır.
- Malın tesliminde bir masraf ortaya çıkacak veya herhangi bir zorluk oluşacaksa teslim yeri de belirlenmelidir.
- Mal teslim edilebilir nitelikte misli bir mal olmalıdır.
- Mal deyn (zimmette olan) olmalıdır.

Selem sözleşmesinin meşru olduğu Kur'an, sünnet ve icma delilleri ile sabittir. Bâkâra Suresi, 282. ayette “*Ey inanmış olanlar! Belirli bir vade ile birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın.*” buyurulmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v), “*Kim hurmada selem yapacaksa, belli ölçüde ya da belli tartıda, belli bir müddete kadar yapsın.*” buyurmuştur⁹ (El-Hazimî 2004: 741).

Selem sözleşmesinde peşin olarak ödenen bedele selem bedeli (selem sermayesi / re'sü mâlî's-selem); satışın konusunu oluşturan mala, selemalı (müslem fih); satıcıya, selem satıcısı (müslem ileyh) alıcıya da selem alıcısı (Müslim / rabbü's-selem) adı verilir. Selem satıcısının, müşteri ile selem akdi yapıldıktan sonra, bu sözleşmeden bağımsız bir şekilde ve önceki sözleşmede karar kılınan malla aynı özelliklere haiz bir mal temin etmek üzere üçüncü bir

⁹ Abdullah İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir: “Resulullah (s.a.v) Medine'ye geldiğinde Medineliler meyvelerde bir veya iki seneliğine selem yapıyorlardı. Bunun üzerine Resulullah, selem hangi koşullarda yapılması gerektiğini açıklamıştır. Bu hadis Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilmiştir.

taraf ile yapılan anlaşmaya ise “alt selem sözleşmesi” denir (FFS 10: Selem ve Alt selem: 287).

Katılım bankacılığında bir finansman yöntemi olarak selem aşağıdaki sırayla gerçekleştirilmektedir (Ed. Özsoy, Sayar 2017: 83)

- Katılım bankası ile müşteri anlaşır.
- Katılım bankası satıcıya selem konusu malın üretimi için sipariş verir.
- Katılım bankası mal bedelinin tamamı için satıcıya peşin ödeme yapar ve mülkiyet katılım bankasına geçmiş olur.
- Üretimi tamamlanan mal katılım bankası tarafından müşteriye teslim edilir.

Selemin İslami bankacılık sektörü için teslim, kalite, fiyat ve depolama risklerini taşıyor olması çok rağbet görmemesine sebep olmuştur. Özellikle 29 adet İslami bankanın bulunduğu Sudan’da selem finansmanı diğer ülkelere nazaran daha fazladır. Sudan’da İslami ürünlerin içinde selem payı %2 civarındadır. Tarım sektöründe kullanılan kredilerin de yaklaşık %20’si selem finansmanı yoluyla olmaktadır. Türkiye’de katılım bankaları en fazla murabaha yöntemiyle fon kullanmaktadır. Selem sözleşmeleri ise hiçbir banka tarafından kullanılmamıştır (Ülev, Selçuk: 14-15).

Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırma Merkezi (İSEFAM) tarafından 4 Ekim 2017’de “Tarımsal Üretime Yönelik Faizsiz Bir Finansman Yöntemi: Selem ve Türkiye’de Uygulanabilirliği” konulu bir çalıştay düzenlenmiş, fındık üzerinden Toprak Mahsulleri Ofisi, Tarım Kredi Kooperatifi ve FİSKOBİRLİK gibi kuruluşlar aracılığıyla, katılım bankalarının da iştirakiyle uygulanabilecek modeller önerilmiştir (İsefam, erişim: 9.6.2019).

2.2.2.3. İstisna (Eser Sözleşmesi)

İstisna (eser sözleşmesi), üretilmesi talep edilen ancak henüz mevcut olmayan nitelikleri zimmetle belirlenmiş eserlerin satışı üzerine yapılan bir akittir. Birbirinden bağımsız iki eser sözleşmesi kurularak “alt eser sözleşmesi” adı verilen bir işlem de uygulanmaktadır. Faizsiz finans kurumu iki sözleşme arasındaki fiyat farkından dolayı kâr etmektedir. Çoğunlukla bu sözleşmelerden ilkinin (müşteri ile yapılan) bedeli vadeli, ikincisinin (imalatçı ve yükleniciler ile yapılan) bedeli ise peşin olmaktadır. Eser sözleşmesi henüz mevcut olmayan

eserler üzerine yapılırken selem akdi, üzerinde imalat ve sanat icra etme koşulu bulunmayan, nitelikleri belli standart mallar üzerine kurulur (FFS 11: Eser (İstisnâ) ve Alt Eser Sözleşmesi: 313-314).

Yatırım bankaları, yarım kalmış kooperatiflerin tamamlanmasında, toplu konut finansmanlarında, müteahhitlik işlerinde, araç, gemi, uçak gibi büyük ölçekli yapı işlerinin finansmanında istisna sözleşmeleri yapabilirler (Aktepe 2013: 52).

İstisna yönteminin işleyişi aşağıdaki gibi sıralanabilir (Yatbaz 2010: 72).

- Banka tarafından alıcının talebi doğrultusunda bir varlığın üretilmesinin, inşa edilmesinin kabul edildiği sözleşme onaylanır.
- Alıcı söz konusu varlığı iş bitiminde satın almayı taahhüt eder.
- Alıcı ile banka arasında istisna ve istisna vekilliği akdi imzalanır.
- Alıcı etkinlik belgelerini bankaya sunar ve proje uygulanmaya başlar.
- Alıcı bankanın vekili sıfatıyla bir danışman bir de müteahhitle / üretici sözleşme imzalar.
- Alıcı varlığı inşa süresi boyunca sigorta ettirir ve üretim süreci başlamış olur.
- Banka doğrudan danışmana veya müteahhide ödeme yapmaya başlar.
- Üretim sürecinin sonunda denetim ve kabul üzerine varlığın mülkiyeti alıcıya geçer.
- Alıcı satış fiyatını bankaya taksitler hâlinde öder.

2.2.2.4. İcâre (Leasing / Finansal Kiralama)

İcâre, maddi varlıkların kiralanmasına yönelik gerçekleştirilen bir kira sözleşmesidir. Kira sözleşmesi meşru olan ve belirli bir kullanım hakkı olan mülkiyetin, meşru bir bedel karşılığında, belirli bir süre boyunca devredilmesi ile sonuçlanan sözleşmedir. Ayrıca faizsiz finans kurumlarınca kullanılan diğer bir kiralama yöntemi de mülkiyetin devriyle sonuçlanan kira addidir (FFS 9: Kira ve Finansal Kiralama: 266). Katılım bankaları ve leasing şirketleri mülkiyetin devri ile sonuçlanan kiralama akdi yapmaktadır. Bu yöntem satış ile kiralamanın birleşmesinden doğan yeni bir sözleşme sayılmaktadır. Kiralar ödendikçe

kiracının kiralama konusu varlıktaki payı artar. Ödemeler %100'e ulaştınca kiracı varlığın mülkiyetine sahip olur (Bayındır 2007: 262).

6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktöring ve Finansman Şirketleri Kanunu'nun 10. maddesine göre, taşınır taşınmaz mallar kiralamanın konusunu oluşturabilir. Bilgisayar yazılımlarının çoğaltılmış nüshaları hariç olmak üzere patent gibi fikri ve sınai haklar sözleşme konusu yapılamaz.

Finansal kiralama yatırım ile ilişkilendirilebilen nakliye, montaj, sigorta gibi maliyetleri kapsayacak şekilde finansmana konu olması; formalitenin azlığı, işletmelerin özkaynaklarını koruması, ödeme planlarının esnek tutulması, teknolojik yeniliklere uyum sağlaması gibi birtakım avantajları bünyesinde taşımaktadır. Kiralayan şirket açısından bakıldığında ise kira süresi boyunca mülkiyet devredilmediğinden riski azaltan finansman yöntemidir (Aktepe 2010: 100-101).

Katılım bankaları tarafında Türkiye'de finansal kiralama işlemleri yaygın bir şekilde kullanılmış ancak 2007'de vergi avantajlarının kaldırılması sonucu bu yöntemin kullanımı sınırlandırılmıştır. Son dönemlerde yapılan düzenlemelerle gayrimenkulde belli bir metrekarenin altında kalan inşaatlar ve inşaat harici bazı alanlarda yeniden vergi avantajı getirilmiştir (Çetin 2018: 97-98).

2.3. İslami Muhasebe Kavramı, İslami Bankacılığa Yönelik Muhasebe ve Finansal Raporlama Düzenlemeleri

İslami bankacılık sektöründe uygulanan mali nitelikli işlemlerin kayıt altına alınmasına ve bunlara ilişkin mali raporların hazırlanmasına temel teşkil eden muhasebe sistemi bu kısımda incelenmiştir. Öncelikle muhasebe ve mali rapor kavramları tanımlanarak geleneksel muhasebe ile İslami muhasebenin dayandığı esaslar karşılaştırılmıştır. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (AAOIFI) tarafından yayımlanan standartlar, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), yerel İslami muhasebe standartlarını geliştiren ülkeler ve Türkiye'de İslami bankacılık alanında yapılan düzenlemeler ele alınmıştır.

2.3.1. Geleneksel Muhasebe ile İslami Muhasebe ve Raporlamanın Karşılaştırılması

Muhasebe bilgi sistemi İslam dininin gerekliliklerini dikkate alıyorsa “İslami muhasebe”, almıyorsa “geleneksel muhasebe” olarak adlandırılmaktadır (Yatbaz 2019: 164).

2.3.1.1. Muhasebe ve Mali Rapor Kavramı

Muhasebe işletmelerde gerçekleştirilen para ile ifade edilen olayların belgelerden yararlanılarak kaydedilmesi, hesap bazında sınıflandırılması, mali rapor (mali tablo) şeklinde özetlenmesi ve işletme ile ilgili taraflara analiz ve yorumun yapılmasını sağlayan bilgi sistemidir şeklinde tanımlanabilir (Sevilengül 2009: 4). Mali tablolar ise muhasebe sistemi içinde kaydedilen ve toplanan bilgilerin, belirli zaman aralıkları ile bilgi kullanıcılarına iletilmesini sağlayan araçlardır (Akdoğan, Tenker 2007: 4).

IFRS Finansal raporlamaya ilişkin kavramsal çerçevede finansal raporlar için bu raporları hazırlayan kuruluş ile bu kuruluşun paydaşları arasında bilginin transferini sağlayan, kuruluşun aynı sektörde yer alan diğer kuruluşlarla mukayese edilmesine imkân sunan ayrıca kuruluşun mevcut ve geçmiş durumunu değerlendirerek geleceğe yönelik planlar yapma ve faaliyetlerin organizasyonlarına imkân sunan muhasebe çıktılarıdır tanımı yapılmıştır.

2.3.1.2. İslami Muhasebe

İslami muhasebe, İslami şeriata uygun muhasebe kayıtlarını esas alan muhasebe biçimidir (Ağkan, 2018: 239). İslami muhasebe, sosyal refahı artırmak ve Allah'ın lütfunu aramak amacı ve bilginin potansiyel kullanıcıları tarafından bilinçli yargı ve kararlar alınmasını sağlamak üzere İslami dünya görüşü ve ahlakından esinlenen ve İslam hukuku ile uyumlu ekonomik ve diğer ilgili bilgilerin tanımlanması, ölçülmesi ve iletilmesi sürecidir (Abdul Rahman, 2011: iv).

Dayandığı temel kaynaklar Kur'an, hadis ve sünnetler, fıkıh ve icma olan, İslami ilkeleri esas alan İslami muhasebenin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Ersoy, Çatıkkaş, Yatbaz 2018: 98):

- İşletmenin sosyoekonomik hedeflerini yerine getirmede İslami ilkelere uygun hareket edip etmediğini ölçer.

- Yalnızca bir grubun çıkarlarıyla değil, tüm toplumun çıkarları ile bir bütün olarak ilgilenir.
- Sosyal sorumluluğun yanında Allah'a karşı olan sorumluluk da önemlidir.
- Bilgi kullanıcılarının bilinçli yargıda bulunmalarını ve karar almalarını sağlamaya çalışır.
- Allah'ın lütfunu aramak ve sosyal refahı artırma esası üzerine kuruludur.
- İslami dünya görüşünden ve ahlakından beslenir.
- Bilgiyi tanımlama, ölçme ve sunma sürecidir.
- Finansal ve finansal olmayan bilgilerle ilgilenir.

İslami muhasebe modeli makroekonomiye, geleneksel muhasebe modeli (İngiliz – Amerikan Modeli) mikro ekonomiye dayalıdır. Geleneksel muhasebe modelinde odak noktası piyasadaki operasyonları yoluyla ekonomiye yön veren ekonomik bir varlık olan işletmelerdir. Ekonomileri makro ekonomiye dayalı pek çok ülke olmasına rağmen İslam ekonomisi daha farklıdır. Hatta Müslüman alimler arasında dahi İslam ekonomisi hakkında görüş ayrılıkları mevcuttur. Dolayısıyla İslami muhasebe modelinin geliştirilmesinde temel özellik makroekonomi değildir. İslami muhasebenin geliştirilmesinde esas nokta İslami yasalardır. Batı hukukunda mevcut sosyal zorunluluklar yasaların kaynağını oluştururken İslami bakış açısında mevcut durumların İlahi yasaya uygun hâle getirilmesi gerekmektedir. İslam diğer semavi dinlerde olduğu gibi insanların da birbirleri ile ilişkilerinde ve kendileri için mevcut kaynaklarla ilişkilerinde etik davranışlar sergilemelerini gerektirir. Liberal ekonomilerde en önemli noktalardan biri özel mülkiyettir. Bu sebeple de muhasebe işletme odaklı bir sisteme dönüşmüştür. Oysaki İslami ekonomi modelinde kamu mülkiyeti ve devlet mülkiyeti özel mülkiyetten daha önemlidir. Muhasebe devlete odaklanmalı, hükûmet ve toplum için finansal bilgi sağlamalıdır. İslami bir muhasebe modelinde temel finansal tablo kullanıcısı devlettir. Çünkü zekât ve diğer devlet vergileri gibi vergi tahsilatları ve harcaması İslam devleti makamındadır. İslami muhasebe modeli ile geleneksel muhasebe (İngiliz-Amerikan modeli) modelinin benzerlik ve farklılıkları Tablo 2.3. yardımıyla özetlenebilir (Taheri 2000: 5-7):

Tablo 2.3. İngiliz-Amerikan Modeli (Geleneksel Muhasebe) ile İslami Muhasebe Modelinin Benzerlik ve Farklılıkları

Geleneksel Muhasebe ile İslami Muhasebe Modelinin Karşılaştırılması		
Ögeleri	İngiliz – Amerikan Modeli	İslami Model
Ekonomik Yaklaşım	Mikro	Makro
Birincil Kullanıcılar	Yatırımcılar ve Alacaklılar	Devlet, Yönetim, İnsanlar
Muhasebe Politikası	Hedef Odaklı	Değer Odaklı
Varlık Değerlendirmesi	Tarihsel Maliyet Fiyatı	Mevcut Çıkış Fiyatı
Gelir Tespiti	Gelir-Gider Yaklaşımı	Aktif Pasif Yaklaşımı
Paranın Zaman Değeri	Var	Yok
Zaman Dilimi	Var	Var
Birincil Odak	Gelir Tablosu	Bilanço
Teorik Kavramı	Varlık Teorisi	Özel Teori
Gidiş Kaygısı	Gelire Dayalı	İslam Hukukuna Dayalı
Sabit Faiz	Var	Yok
Yasal Yönelim	Genel Hukuk	Din hukuku
Muhasebe Kuralları	Teknik	Ahlâki
Muhasebe Etiği	Profesyonel Etik	Dini Etik
Borsa Piyasası	Var	Var
Tahviller	Var	Var, İstek koşulu ile
Muhasebe Yaklaşımı	Değer Yaklaşımı	Etkinlik Yaklaşımı

Kaynak: Mohammad R. Taheri 2000: 6-7 The Basic Principles of Islamic Economy and Their Effects on Accounting Standards-Setting, Yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

2.3.2. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) Düzenlemeleri

İslami bankalar ile finansal kuruluşlar tarafından 26 Şubat 1990'da Cezayir'de düzenlenen toplantıda, uluslararası standartlar ve uygulamalar ile İslami prensiplerle uyumlu ihtiyaçları göz önünde bulundurarak İslami finansal kuruluşların faaliyetleriyle ilgili muhasebe, denetim, yönetim ve etik standartlar hazırlamak ve geliştirmek amacıyla İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar için Finansal Muhasebe Organizasyonu (Financial Accounting Organization for Islamic Banking and Financial Institution – FAOIBFI) adıyla kâr amacı gütmeyen uluslararası ve özerk bir kurumun oluşturulması kararı alınmıştır. Söz konusu kurum, İslami Kalkınma Bankası (IDB) öncülüğünde Bahreyn'in Manama kentinde 27 Mart 1991'de faaliyetlerine başlamıştır. Kurum tarafından İslami finansal kuruluşlara yönelik ilk standart 1993 yılında yayımlanmıştır. Kurum daha sonra İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) adını almıştır (Yatbaz 2019: 169-170).

2.3.2.1. Kuruluş Amacı, Yapısı ve Faaliyetleri

AAOIFI, İslami şeriat kuralları ve prensipleri çerçevesinde aşağıdaki amaçlara (hedeflere) sahiptir:

- İslami finans kurumlarının faaliyetlerine yönelik muhasebe, denetim, yönetim ve etik düşünceleri İslami şeriat kurallarına uygun ve uluslararası standart ve uygulamaları göz önünde bulundurarak geliştirmek
- İslami finans kurumlarının faaliyetlerine yönelik muhasebe, denetim, yönetim ve etik düşüncelerin eğitim seminerleri, haber bültenlerinin yayınlanması, raporların hazırlanması, araştırma ve diğer yollarla yayınlanması
- İslami finans kurumları tarafından kabul edilen muhasebe politika, prosedür ve standartları denetim ve yönetim standartları, etik kuralların hazırlanması, yayınlanması, söz konusu kurumlara yorumlanması yoluyla uyumlaştırılması, uygulamaların kalitesinin ve homojenliğinin artırılması, uygulamaların teşvik edilmesi

- İslami finans kuruluşlarının şeriat denetleme kurulları arasındaki kavram ve uygulamalarda, fetvalar ve bu kurumlarca yapılan başvurular arasındaki çelişki ve tutarsızlıklardan kaçınmak amacıyla rollerin aktif hâle getirilmesi için uygunluk ve benzerlik sağlanması
- Standartları uygulamak amacıyla ilgili düzenleyici kurumlara, İslami finans kurumlarına, İslami finansal hizmetler sunan diğer finansal kuruluşlara ve muhasebe ve denetim firmalarına ve AAOIFI tarafından yayımlanan açıklama ve kılavuzlara yaklaşılması
- Muhasebe, denetim, etik, yönetim, şeriat ve diğer ilgili alanlarda mesleki gelişim programları dahil, İslami bankacılık ve finans konularında daha fazla profesyonelliği teşvik etmek ve bilgi vermek amacıyla eğitim ve öğretim programlarının sunulması
- AAOIFI standartlarının uygunluğunun belgelendirilmesi de dahil olmak üzere diğer faaliyetlerin yürütülmesi, standartların daha geniş bir farkındalık ile kabul edilmesi

AAOIFI, yukarıda sayılan araçları, İslami finans kurumlarının geliştiği çevreye uygun olarak, hayatın tüm yönlerini kapsayacak şekilde İslami şeriat anlayışı temelinde gerçekleştirir. Tüm bu faaliyetler hem İslami finansal kurumların mali tablolarını, bu kurumlar hakkında üretilen bilgilere olan güvenin artırılması hem de İslami finansal kurumların müşterilerinin fonlarını İslami finans kurumlarına yatırmaya teşvik edilmesine yöneliktir (aoifi.com, erişim: 12.6.2019).

2.3.2.1.1. AAOIFI Örgüt Yapısı ve Faaliyetleri

AAOIFI örgüt yapısı aşağıdaki birimlerden oluşur.

a) Genel kurul; Mütevelli Heyeti, İcra Kurulu, Genel sekreteryaya

b) Teknik kurullar; Muhasebe Kurulu, Şeriat Kurulu, Yönetişim ve Etik Kurulu

Genel Kurul

AAOIFI Genel Kurulu, AAOIFI üzerindeki nihai otoritedir. Genel kurul toplantısında, AAOIFI'nin statüsündeki değişiklikleri, yeni üyelerin kabul edilmesi, Mütevelli heyetinin atanması, yıllık mali raporların kabulünün

onaylanması yetkisine sahiptir. Bütün kurucu, ortak, destekleyici, gözlemci, düzenleyici ve denetleyici otoritelerden oluşur.

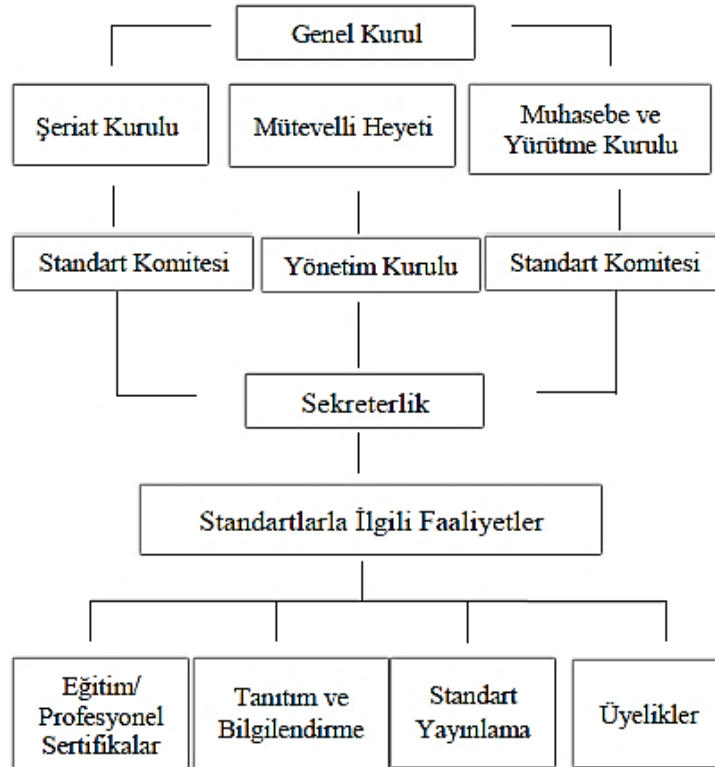
Mütevelli Heyeti

Mütevelli Heyeti, AAOIFI faaliyetlerinin gözetim ve denetiminden sorumludur. Standart kurullarının (Şeriat Kurulu, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, Yönetim ve Etik Standartları Kurulu) atamasını yapar. Ayrıca AAOIFI'nin finansman kaynaklarının düzenlenmesi, standartların kabulü için ilgili makamlarla iletişime geçilmesi, AAOIFI'nin çalışma plan ve bütçesinin onaylanması ve Genel Sekreterin atanması yetkilerine sahiptir.

Teknik Kurullar

Genel sekreter hariç yeni teknik kurulların her birinin azami sayısı 15'tir. Tüm teknik kurullar 4 yıllığına, mümkünse ülkelerin coğrafi ve teknik çeşitliliği göz önünde tutularak oluşturulur.

AAOIFI'nin örgüt yapısı aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 1. AAOIFI'nin Örgüt Yapısı

Kaynak: AAOIFI

2.3.2.2. AAOIFI Düzenlemeleri ve Uygulandığı Çevreler

AAOIFI küresel İslami finans sektörü için standartların geliştirilmesinden ve yayınlanmasından sorumlu, kâr amacı gütmeyen bir organizasyondur. Uluslararası İslami finans için şeriat, muhasebe, denetim, etik ve yönetim alanlarında toplamda 100 adet standart yayınlanmıştır (aaoifi.com/our-history, erişim: 13.6.2019).

Sekretarya ile AAOIFI Muhasebe Kurulunun (AAB) Mayıs 2018'de mevcut tüm AAOIFI, FAS'lerini gözden geçirmek ve revize etmek için başlattığı projede iyileştirme alanlarını belirlemek amacıyla diğer karşılaştırılabilir küresel standartlar ve küresel en iyi uygulamalarla karşılaştırmalı değerlendirmeleri de kapsamak üzere her standart ayrıntılı bir analize tabi tutulmuştur. Bahreyn Krallığı AAOIFI merkez ofiste Mart 2019'da düzenlenen AAB toplantısında kapsamlı bir şekilde iki yıllık eylem planı hazırlanmıştır (aaoifi.com/work-plan/?lang=en, erişim: 13.6.2019).

AAOIFI muhasebe standartları, Bahreyn, Ürdün, Kırgızistan, Mauritius, Nijerya, Katar Uluslararası Finans Merkezi, Umman, Pakistan, Sudan, Suriye, Yemen gibi ülkelerde tamamen ya da kısmen yasal zorunluluk olarak uygulanmaktadır. Endonezya, Pakistan gibi ülkelerde yerel İslami muhasebe standartlarının geliştirilmesinde esas alınmış, Kuveyt'te ise rehber olarak önerilmiştir. AAOIFI muhasebe standartlarını düzenleyici kuruluşlara ek olarak çok sayıda şer'i danışma şirketi, denetim firması, tekafül şirketi, banka dışı finans şirketi, sermaye piyasası kuruluşu, eğitim kurumları takip etmektedir (Yatbaz 2019: 172-173).

Tablo 2.4. te AAOIFI standartlarını tamamen, kısmen ya da rehber olarak takip eden ülkelerin listesi sunulmuştur.

Tablo 2.4. AAOIFI Şeriat, Muhasebe, Denetim Yönetişim Standartları ve Etik Kodları Tamamen Kısmen veya Yol Gösterici Olarak Kabul Eden Ülkelerin ve Kuruluşların Listesi

AAOIFI Standartlarını Tamamen Kısmen veya Rehber Olarak Takip Eden Ülkeler		
Şeriat Standartları	Muhasebe Standartları	Denetim Yönetişim Standartları ve Etik Kodları
Afganistan Astana Finansal Hizmetler Kurumu (AFSA) Bahreyn Dubai Uluslararası Finans Merkezi (DIFC) Irak İslam Kalkınma Bankası Grubu Ürdün Kırgız Cumhuriyeti Lübnan Libya Mauritius Nijerya Umman Filistin Pakistan Katar Katar Uluslararası Finans Merkezi (QIFC) Sudan Suriye Birleşik Arap Emirlikleri Yemen	Afganistan Bahreyn İslam Kalkınma Bankası Grubu Irak Ürdün Kırgız Cumhuriyeti Lübnan Libya Mauritius Nijerya Umman Filistin Pakistan Katar Katar Uluslararası Finans Merkezi (QIFC) Sudan Suriye Yemen	Afganistan Bahreyn Dubai Uluslararası Finans Merkezi (DIFC) Ürdün Kırgız Cumhuriyeti Nijerya Umman Pakistan Katar Katar Uluslararası Finans Merkezi (QIFC) Sudan Suriye Yemen

Kaynak: <http://aaoifi.com/adoption-of-aaoifi-standards/?lang=en>, Yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

AAOIFI Muhasebe standartlarının takip edilmesine esas olan sebepler daha ayrıntılı biçimde Tablo 2.5.te sunulmuştur.

Tablo 2.5. Kullanım Amaçlarına Göre AAOIFI Muhasebe Standartlarını Benimseyen Ülkeler

AAOIFI Muhasebe Standartlarını Benimseyen Ülkeler			
Yasal Zorunluluklar Sebebiyle Uygulayan Ülke ve Kurumlar	Yerel İslami Muhasebe Standartlarının Geliştirilmesinde Esas Alan Ülkeler	İkincil Raporlamaya İzin Veren Ülke ve Kurumlar	Gönüllülük Esasına Göre uygulayan İslami Finansal Kuruluşlar ve Ülkeler
<ul style="list-style-type: none">• Bahreyn• Ürdün• Kırgızistan• Mauritius• Nijerya• Katar• QIFC• Umman• Pakistan• Sudan• Suriye• Yemen• Birleşik Arap Emirlikleri	<ul style="list-style-type: none">• Endonezya• Pakistan	<ul style="list-style-type: none">• DIFC• Labuan• Maldivler	<ul style="list-style-type: none">• Bruney• Mısır• Fransa• Lübnan• Kuveyt• Malezya• S. Arabistan• Güney Afrika• BAE• İngiltere

Kaynak: Yatbaz 2019: 173, Yazar tarafından yeniden hazırlanmıştır.

2.3.2.3. AAOIFI Finansal Raporlamaya ilişkin Kavramsal Çerçeve

Faizsiz finans kuruluşlarının (FFK) finansal tablolarının içerdiği bilgilerin raporlanmasına ilişkin hazırlanan, raporlamanın amacını ve dayandığı kavram ve esasları içeren Kavramsal Çerçeve 22.07.2010'da yapılan 37 sayılı Kurul Toplantısında kabul edilmiştir.

AAOIFI finansal muhasebe standartlarının dayandığı esasların yer aldığı kavramsal çerçevenin yayımlanmasına gerekçe oluşturan üç önemli sebep sunulmuştur.

- a) Muhasebe kayıtlarının tutulması ve finansal raporların hazırlanmasında finansal bilgi kullanıcıları için ortak bir dil oluşturma ihtiyacı
- b) FFK'ler ile bu kuruluşların iş yaptığı diğer taraflar arasındaki ilişkinin dayandığı temel prensiplerin farklı olması. Örneğin, geleneksel işletmeler faize dayalı finansman modelini kullanırken FFK'ler faizli sistemi benimsemez.
- c) FFK'lerin finansal raporları, bu raporların kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte ve bu işlemlerin dahil olduğu işlemlerin ve olayların özünü yansıtacak şekilde hazırlanmalıdır.

Finansal bilgi kullanıcıları; yatırımcılar (özkaynak ve yatırım hesabı sahipleri dahil), mevduat sahipleri dahil kredi sağlayanlar, borçlu olan taraflar, FFK'nin çalışanları, FFK'ler ile ilişkili olan diğer taraflar şeklinde sayılabilir.

Finansal bilgi kullanıcılarının alacakları kararlara etki edecek finansal raporların ve bu raporların hazırlanmasına esas olan finansal muhasebenin amaçları, finansal tablolarda yer alacak, ortak ihtiyaçlara cevap verecek bilgilerin türünü ve niteliğini saptar.

a) Finansal Muhasebenin Amaçları

1. İlgili tarafların hak ve yükümlülüklerini faizsiz finans ilkelerine uygun bir şekilde saptamak
2. Tüm işlem ve olgularda şer'i hükümlere uyulmasını teşvik etmek ve FFK'lerin yönetimde ve üretimde etkinliğinin artırılmasına katkıda bulunmak

3. Bilgi kullanıcılarına, finansal tablolar aracılığıyla FKK'ler ile yürüttükleri iş ve eylemlerinde karar almalarını sağlayacak yararlı bilgiler sunmak

b) Finansal Raporların Amaçları

1. FFK'nin faizsiz finans hükümlerine uygunluk, bu hükümlere yönelik amaçlar, yasak olan kazanç ve harcamaların nasıl kayıtlanacağı ve ele alınacağına ilişkin bilgileri sağlamak
2. FFK'lerin sermayesinin muhtemel zararları ve riskleri karşılayabilecek yeterlikte olup olmadığı, yatırımlardan kaynaklı yapısal riskleri, yeterli likiditeye sahip olup olmadığı konularını bilgi kullanıcılarının değerlendirebilmelerine imkân sağlamak
3. Zekâtın belirlenmesini sağlayacak bilgiler sunmak
4. FFK'lerin güven esaslı sorumluluklarını yerine getirmesine yönelik bilgiler sağlamak
5. FFK'lerin sosyal sorumluluklarını yerine getirmelerine ilişkin bilgiler sağlamak

Muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen finansal raporlar bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hazırlanır. Bu raporlar Tablo 2.6. daki gibi bölümlenebilir:

Tablo 2.6. Finansal Bilgi Kullanıcılarının İhtiyaçlarına Yönelik Hazırlanan Raporlar

Genel Amaçlı Finansal Raporlar	Özel Amaçlı Finansal Raporlar
<p>Finansal muhasebe standartları doğrultusunda hazırlanan ve öncelikli olarak sermayedarlara hitap eden tablolardır.</p> <ul style="list-style-type: none">• Temel tablolar (Finansal durum tablosu, gelir tablosu)• Muhasebe politikaları tablosu• Açıklayıcı dipnotlar• İhtiyaca uygun destekleyici tablolar	<p>Belirli bir amaca yönelik, belirli bilgi kullanıcıları için hazırlanır.</p> <ul style="list-style-type: none">• Gelir ve harcamalar tablosu• Anlaşmalara yönelik varlık ve yükümlülükleri içeren tablolar• Gelir vergisinin hesaplanmasına yönelik hazırlanan gelir tabloları vb.

Genel amaçlı finansal tabloların temel unsurları şunlardır:

- Varlıklar
- Yükümlülükler
- Yatırım hesabı sahiplerinin payına düşen özkaynaklar
- Ortakların payına düşen özkaynaklar
- Bilanço dışında bırakılan kalemler
- Gelir (hasılat ve kazançlar)
- Gider (varlıklarda meydana gelen brüt azalışlar ve/veya yükümlülüklerde ortaya çıkan brüt artışlar)
- Yatırım hesaplarının getirisi
- Net gelir / kâr (net zarar)

Tamamlanmış işlem ve diğer olayların belirli bir dönemdeki finansal etkisinin ölçülmesi esastır. Ölçümle ilgili bazı kavramları tanımlamakta fayda vardır.

Ölçümde değerlendirilecek özellikler: Varlık ve yükümlülüklerin özelliklerinin finansal muhasebe amaçları doğrultusunda belirlenmesidir.

Eşleştirme kavramı: Dönemsellik ilkesinin bir sonucu olarak FFK'lerin belirli bir faaliyet dönemindeki net gelir veya zararlarının, aynı döneme ilişkin hasılat ve kazançların gider ve kayıplarla eşleştirilmesini ifade eder. Bu kavram maliyete yönelik sorumluluğun faydayı elde eden tarafa yüklenmesini öngören İslami kavrama dayandırılmaktadır.

Tarihî maliyet: Varlık için tarihî maliyet, ödenen ya da edinilen nakit ve nakit benzeri bir iktisadi kıymetin gerçeğe uygun değeridir. Yükümlülük için tarihî maliyet, FFK tarafından bir yükümlülüğe katlanılmasının karşılığı olarak alınan tutar veya ödenmesi beklenen nakit ve nakit benzeri değerdir.

Gerçeğe uygun değer: Ölçüm tarihinde istekli alıcılar ile satıcılar arasında olağan bir işlemde satılan varlık karşılığında alınabilecek nakit ve nakit benzerleri ile bir yükümlülüğün sona ermesi için ödenen nakit ve nakit benzerlerini temsil eden değerdir.¹⁰

Muhasebe temel varsayımları, muhasebe bilgilerinin taşınması gereken niteliksel özellikler, muhasebe bilgilerinin hazırlanması ve sunumu bir tablo 2.7. yardımıyla özetlenecektir.

¹⁰ TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı Madde 15'te gerçeğe uygun değerlerin ölçülmesinde, mevcut piyasa koşullarında piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde bir varlığı satmak veya bir borcu devretmek amacıyla söz konusu varlık ya da borcun el değiştirdiği varsayılır.

Tablo 2.7. Muhasebenin Varsayımları, Niteliksel Özellikleri, Muhasebe Bilgilerinin Hazırlanması ve Sunumu

Muhasebe Varsayımları	Muhasebe birimi	FFK'nin yükümlülüğünün ortakların yükümlülüklerinden ayrılmasını gerektirir.
	İşletmenin Sürekliliği	Aksine bir hüküm olmadıkça işletme faaliyetlerinin sona ermeyeceği varsayılır.
	Dönemsellik	Tahakkuk esası (finansal olayların gerçekleştiği dönemde kayıtlanması esasına dayanır)
		Nakit esası (Mali nitelikli işlemlere yönelik işlemlerin etkilerinin tahsil edildiğinde veya ödendiğinde kayıt altına alınması esasına dayalıdır)
Para biriminin satın alma gücünün istikrarı	Finansal muhasebenin amaçları açısından para biriminin (enflasyon ve deflasyon dönemlerinde dahi) satın alma gücünün istikrarlı olduğu varsayılır.	
Muhasebe Bilgilerinin Niteliksel Özellikleri	Yüksek kalite	Doğru ve gerçeğe uygun görünüm
		Karar alma sürecinde sağladığı fayda
		Şeffaflık
	İhtiyaca uygunluk Muhasebe bilgisinin ihtiyaca uygunluğu şu üç özelliğe sahip olmasını gerektirir. - Tahmini değer - Geri bildirim değeri - Zamanında sunum	Anlaşılabilirlik
	Güvenilirlik	Gerçeğe uygun sunum
		Tarafsızlık
		Öz ve biçim
		Tamlık
		Doğrulanabilirlik
Karşılaştırılabilirlik	Tutarlılık	
İhtiyatlılık		
Muhasebe bilgilerinin hazırlanması ve sunumu	Önemlilik	
	Bilginin maliyeti	

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.3.3. İslami Finans İstişare Grubunun Faaliyetleri

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun (IASB) İslami finansal araçlarına ya da işlemlerine yönelik herhangi bir standardı yoktur. Ancak bu alandaki ihtiyacı karşılamak amacıyla İslami Finans İstişare Grubu ile çalışmalar yürütülmektedir. IASB'nin yayınladığı Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards – IFRS) ana hatlarıyla İslami muhasebe standartları ile ilişkilendirilebilmektedir. Geleneksel muhasebenin dayandığı esaslar ile İslami muhasebenin ilkelerinin örtüşmediği durumlarda mevcut standartlar ihtiyacı karşılayamamaktadır. IASB yayınladığı standartların İslami finansal ürünleri de kapsayacak şekilde düzenlenmesi için çalışmalar başlatmış, IASB bünyesinde 2011'de Şerî Uyumlu Araçlar ve İşlemler Çalışma Grubu adıyla bir çalışma grubu oluşturmuştur. Daha sonra grubun adı İslami Finans İstişare Grubu (Islamic Finance Consultative Group – IFCG) olarak değiştirilmiştir. Bu grubun temel amacı UFRS (IFRS)'lerin İslami ürünlere uygulanması durumunda ortaya çıkan zorlukları ele almaktır. Grup düzenlediği toplantılarda; Şerî Uyumlu Finansal Araçlar ve İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, UFRS 9'un İslami Ürünlere Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar, UFRS15, UFRS16'nın İslami Finans Uygulanmasındaki Sorunları ele almıştır (Yatbaz 2019: 183-186).

2.3.4. Yerel İslami Muhasebe Standartlarını Uygulayan Ülkeler

AAOIFI tarafından yayımlanan İslami Finansal Muhasebe Standartları bazı ülkelerin kendi yerel muhasebe standartlarını hazırlamasına, yayınlamasına rehberlik etmektedir. Pakistan AAOIFI muhasebe standartlarını yasal zorunluluk olarak uygulamakta ayrıca kendi yerel İslami muhasebe standartlarını geliştirirken bu standartları esas almaktadır. Endonezya'da yerel muhasebe standartları 1.1.2012'den itibaren IFRS'ler ile uyumlaştırılmıştır. Malezya'da İslami standartlara yönelik bir düzenleme yoktur. Ancak Malezya, AAOIFI muhasebe standartlarını gönüllü olarak uygulayan ülkeler arasında sayılmış, bununla birlikte Malezya Muhasebe Standartları Kurumu (MASB) tarafından

birtakım teknik bültenler yayımlanmıştır. Endonezya'da finansal muhasebe standartları Endonezya Muhasebeciler Enstitüsü'ne (Ikatan Akuntan Indonesia-IAI) aittir. Pakistan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (ICAP) AAOIFI üyeleri arasında yer almaktadır. Pakistan'da muhasebe standartlarının geliştirilmesinden, uygulanmasından ve denetiminden sorumludur. Söz konusu enstitü tarafından İslami Finansal Muhasebe Standartları (IFAS – 1: Murabaha, IFAS – 2: İcara, IFAS – 3: Kâr – Zarar Paylaşım Hesapları) geliştirilmiştir. 1997 yılında kurulan Melazya Muhasebe Standartları Kurumu (MASB) IFRS'den uyarladığı muhasebe standartlarını ve IFRS temelli standartların İslami işlemlere nasıl uygulanacağını açıklayan bültenler yayımlamaktadır (Yatbaz 2019: 188-194).

2.3.5. Türkiye'de İslami Bankacılığa Yönelik Muhasebe ve Finansal Raporlama Alanındaki Düzenlemeler

Türkiye'de muhasebe düzenlemelerine yönelik çalışmalar 1940'lara dayanmaktadır. İktisadi hayata yönelik gelişmeler, modern sistemde bir devlet yapısının oluşumu muhasebe mesleğine olan ihtiyacı artırmış, 1942'den 1989 tarihine kadar çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 13 Haziran 1989 tarihinde yayımlanan 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu ile mali müşavirlik mesleği yasal statüye kavuşmuştur. 1990'da Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) kurulmuştur (turmob.org.tr, erişim: 13.6.2019). 1994 yılında kurulan ve IASB tarafından yayımlanan standartları esas alarak standart yayımlayan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) kurulmuş, daha sonra 1999'da kurulan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) bu görevi üstlenmiştir. TMSK Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını (UFRS) Türkçeye çevirerek Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) olarak yayımlanmıştır. Bu süreçte SPK ve BDDK da kendi faaliyet alanlarını ilgilendiren konularda standartlar oluşturmuştur (Aysan, 2008: 48). 2011 yılında Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) kurulmuş ve TMSK'nin faaliyetleri son bulmuştur. KGK Türkiye'de muhasebe standartları yayımlayan tek kuruluştur. Böylece BDDK ve SPK tarafından yayımlanan muhasebe standartları da yürürlükten kaldırılmıştır.

2.3.5.1. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) Düzenlemeleri

Başbakanlıkla ilişkili, idari özerkliğe sahip olan üst kurul niteliği taşıyan KGK, kamu gözetimi alanında uluslararası gelişmelere ayak uydurmanın bir sonucu olarak Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun öngördüğü bağımsız denetim alanını düzenlemek üzere 2 Kasım 2011'de, 28103 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 660 Sayılı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Söz konusu KHK'nin 1. maddesinde KGK'nin kuruluş amacı belirtilmiştir. KGK, uluslararası standartlara uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak ve yayımlamak, bağımsız denetimin uygulanmasında birliği sağlamak, denetim standartlarını belirlemek, bağımsız denetçileri ve denetim kuruluşlarını yetkilendirmek ve denetimlerini yapmak üzere kurulmuştur.

Türkiye'de katılım bankalarının faizsiz finans ürünlerine yönelik standartların uygulanmasında AAOIFI rehber niteliği taşımaktadır. Türkiye'de Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından Şerî standartlar, KGK tarafından da muhasebe standartları Türkçeye kazandırılmaktadır (Ağkan 2018: 242).

KGK Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının gerçekleştirdikleri faaliyetlere yönelik olarak mali tablolarında gerçeğe ve ihtiyaca uygun bilgi vermelerini sağlamak ve söz konusu tablo bilgilerinin karşılaştırılabilirliğini artırmak amacıyla AAOIFI tarafından yayımlanan muhasebe, denetim, etik ve yönetim standartlarının Türkçeye çevrilmesi ve mevzuata kazandırılması için telif çalışması imzalamıştır. 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında yer alan 221 nolu tedbir gereğince faizsiz finans alanında yayımlanan uluslararası standartların mevzuata kazandırılması görevi KGK'ye verilmiştir. AAOIFI tarafından yayımlanan 28 muhasebe, 6 denetim ve 1 etik standardın 2019 yılı içinde mevzuata kazandırılması hedeflenmektedir (kgk.gov.tr).

1 Ocak 2020'den itibaren ihtiyari olarak uygulanabilecek standartlar 21 Mayıs 2019 tarihli 30780 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. İşletmelerin söz konusu standartları erken uygulamasına izin verilmektedir. Bu standartlar;

- Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve
- FFMS 1: Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklamalar
- FFMS 3: Mudarebe Finansmanı
- FFMS 4: Müşareke Finansmanı
- FFMS 7: Selem ve Alt Selem
- FFMS 8: Zekât
- FFMS 10: İstisna ve Alt İstisna
- FFMS 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar

AAOIFI tarafından yayımlanan diğer Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarının da mevzuata kazandırılmasına yönelik aşağıda sayılan 1 adet Faizsiz Finans Muhasebe Rehberi ve 11 adet Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 6 Eylül 2019 Tarihli ve 30880 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.:

- FFMS 8: İcâre ve İcâre Müntehiye Bitemlik
- FFMS 14: Yatırım Fonları
- FFMS 16: Yabancı Para İşlemleri ve Yurtdışındaki İşletmeler
- FFMS 18: Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri
- FFMS 21: Varlıkların Transferine İlişkin Açıklamalar
- FFMS 22: Bölümlere Göre Raporlama
- FFMS 23: Konsolidasyon
- FFMS 24: İştiraklerdeki Yatırımlar
- FFMS 26: Gayrimenkul Yatırımları
- FFMS 27: Yatırım Hesapları
- FFMS 30: Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Taahhütler

- Faizsiz Finans Muhasebe Rehberi 1: Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarının Faizsiz Finans Kuruluşları Tarafından İlk Kez Uygulanması

Aşağıda sayılan Standartlara ilişkin taslak metinler de KGK'nin internet sitesinde kamuoyu görüşüne açılmıştır.

- FFMS 12: Katılım Sigortacılığı Şirketlerinin Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama
- FFMS 13: Katılım Sigortacılığı Şirketlerinde Fazla veya Açığın Belirlenmesi ve Dağıtımına İlişkin Esasların Açıklanması
- FFMS 15: Katılım Sigortacılığı Şirketlerinde Karşılıklar ve Yedekler
- FFMS 19: Katılım Sigortacılığı Şirketlerinde Katkılar
- FFMS 31: Yatırım Vekâleti (EI-Vekâle Bi'l İstismar)
- FFMS 33: Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar
- FFMS 34: Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama
- FFMS 35: Risk Yedekleri

2.3.5.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Düzenlemeleri

BDDK finansal piyasalarda denetim ve gözetimin daha etkin yürütülmesinin sağlanması, bağımsız karar mekanizmalarının oluşturulması yönündeki politikalar gereğince 23.6.1999 tarihli 23734 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan mülga 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerliği olan bir otorite olarak kurulmuştur. 2001 ve 2004 yıllarında yayımlanan yönetmelik ve tebliğlerle ÖFK'lerin muhasebe ve raporlamalarına yönelik uygulamaların BDDK tarafından düzenleneceği belirtilmiştir. 20.9.2017 tarih ve 30186 mükerrer Sayılı Resmî Gazete'de Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ yayınlanmıştır. Bu tebliğin yayınlanması ile birlikte aynı konu üzerine yayınlanmış önceki tebliğler yürürlükten kaldırılmıştır.

3. BÖLÜM

MURABAHA İŞLEMLERİNİN TFRS VE İSLAMİ FİNANSAL KURULUŞLAR MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: ALBARAKA TÜRK ÖRNEĞİ

Bu bölümde söz konusu çalışmanın hazırlanmasına esas olan sebeplere, araştırmanın amaçlarına ve alt amaçlarına, önemine, sınırlılıklarına değinilmiş, murabaha işlemlerinin raporlanmasına temel teşkil eden standartlar; IFRS ve AAOIFI standartları incelenmiş daha sonra bu standartlar temel alınarak hazırlanan finansal tablolardaki farklılıklar Albaraka Türk örneği üzerinden analiz edilmiştir.

Çalışmanın esasını oluşturan Murabahanın finansal raporlara nasıl yansıtıldığı konusu IFRS (UFRS/TFRS) ve AAOIFI çerçevesinde ele alınmıştır. Mevcut yasal düzenlemeler gereğince uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarını esas alarak mali rapor hazırlayan katılım bankaları murabahayı bir finansal aracılık enstrümanı olarak mali tablolarına aldıklarında krediler başlığında sunmaktadır. Ancak İslami fonların kullanımına yönelik, İslam ilkeleri tabanında ve yine İslam ülkelerinde geliştirilen murabaha işlemleri AAOIFI'ye göre aynı zamanda bir satış işlemi sayılmakta ve bu satışlardan doğan alacaklar mali raporlarda aynı adla sunulmaktadır. Bu farklılığın analizi gerçekleştirilirken Albaraka Türk 2018 yılı Faaliyet Raporu ve 2018 yılı Albaraka Bankacılık Grubu Faaliyet raporları kullanılmıştır.

3.1. Çalışmanın Amacı, Önemi, Kapsamı, Yöntemi ve Sınırlılıkları

3.1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen murabaha işlemlerine uygulanan standartların incelenmesidir. Geleneksel muhasebede kullanılan standartların özü ve yasaları itibarıyla tamamen farklı olan, faizsizlik prensibi ile çalışan katılım bankalarına uygulanması murabaha işlemleri özelinde incelenmiştir. Murabahaya IFRS 9 Finansal Araçlar Standardının uygulanıyor olması, AAOIFI standartları uygulandığında finansal

raporlarda hangi başlıkta yer alacağı örnek mali tablolar ve açıklamalarına bakılarak analiz edilmiştir.

3.1.2. Çalışmanın Önemi

Ülke ekonomilerinin büyük ölçüde etkilendiği ekonomik krizler ve bu krizlerin etkilerinin bankacılık sektörüne yansması konvansiyonel bankacılığın ve faize dayalı finans sisteminin sorgulanmaya başlamasına sebep olmuştur. Üretime ve kâra – zarara katılım eksenli bir finans modelinin belkemiğini oluşturan faizsiz bankacılık sisteminin dikkatleri üzerine çekmesi ve bu sektörün hızla gelişmesine sebep olmuştur. Ülkemizde katılım bankacılığı adı altında faaliyet gösteren İslami bankacılık toplam bankacılık sektörü içinde %5'lik bir paya sahiptir. Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi çalışması incelendiğinde sektöre yeni aktörlerin de katılacağı varsayılarak sistemin aktif büyüklüğünün 2025 yılında bankacılık sektörü içerisinde %15'lik bir büyüklüğe sahip olacağı hedefler arasında yer almaktadır.

İslami bankacılık modelini esas alan katılım bankaları ile geleneksel ve faize dayalı çalışan bankaların muhasebe ve finansal raporlama düzenlemeleri aynıdır. Ancak faizsiz bankaların İslami ilkelere dayalı bir çalışma sistemleri vardır. Bu sistem de beraberinde İslami finansa özgülenmiş muhasebe ve raporlama modelini içeren standartların oluşturulmasını zorunlu hâle getirmiştir. Bu ihtiyaca cevap verecek şekilde hazırlanan İslami muhasebe ve raporlama standartları AAOIFI tarafından yayınlanmaktadır. Türkiye'de de mevcut standartlar Türkiye Katılım Bankaları Birliği ve Kamu Gözetimi Kurumu tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla Türkçeye çevrilmiştir. Kamu Gözetimi Kurumunun Faizsiz Finans Muhasebe Standartları adı altında sektöre kazandırdığı standartların bir kısmı Resmî Gazete'de yayımlanmış, bir kısmının da taslak metinleri kamuoyunun görüşüne açılmıştır.

Bu çalışmada İslami bankacılık ürünleri içerisinde en büyük paya sahip olan murabahanın uluslararası muhasebe standartları çerçevesinde raporlandığı gösterilmiştir. Ancak hukuki şekli dikkate alındığında aynı zamanda bir satış işlemi olduğuna vurgu yapılmış, AAOIFI standartlarını uygulayan ülkelerde olduğu gibi aynı düzlemde raporlanması gerektiği önemine değinilmiştir.

Hem dünyada hem de Türkiyede alternatif finans modellerinin ön plana çıkması, katılım finansmanının geliştirilmesine yönelik yapılan yatırımların hız

kazanması oldukça dikkat çekicidir. Dolayısıyla İslami fonların daha yoğun ölçekte kullanılması alana özgülenmiş muhasebe sistemine olan ihtiyacı da artıracaktır. Bu noktada çalışmanın önemi bir kez daha gün yüzüne çıkmaktadır.

Çalışmada sektörde ilk sırada yer alan Albaraka Türk Katılım Bankasının finansal raporlarında yer alan ve en büyük paya sahip olan Murabahanın raporlanması IFRS ve AAOIFI standartları açısından ayrı ayrı incelenmiştir. Murabahanın bir finansal aracılık hizmeti yanında bankanın bizzat ticari bir aktör gibi hareket ettiği ve aslında yaptığı işlemin aynı zamanda bir satış olduğu ortadadır. Ancak mevcut yasal düzenlemeler murabaha işlemlerine IFRS 9 standardının uygulamasını öngörmektedir. Bu çalışma bu alanda gerekli yasal düzenlemelerin hızlandırılması açısından da önemlidir. Katılım bankalarının özü İslami ilkelere dayalıdır. Dolayısıyla İslami Muhasebe ve Raporlama Standartlarının uygulanması daha sağlıklı olacaktır. Çalışmanın bu tür hazırlıklara destek olabilmek adına hazırlanmış olması büyük önem arz etmektedir.

3.1.3. Çalışmanın Kapsamı

Murabaha işlemlerinin finansal tablolarda IFRS ve AAOIFI standartlarına göre sunulması hâlinde oluşan farklılıkların incelenmesi çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Ancak çalışmada öncelikle finans, finansal piyasalar, finansal araçlar kavramları üzerinde durulmuştur. Bankaların birer finansal aracı oldukları bilgisinden hareketle katılım bankacılığının sektördeki yeri finansal göstergelere yer verilerek incelenmiştir. Katılım bankacılığının dayanak unsurları, ilkeleri, fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri sıralanmıştır. Türkiye’de katılım bankacılığı sektöründe faaliyet gösteren bankaların temel fon kullandırma yöntemi olan murabahanın tanımı, özellikleri, işleyişi, mali tablolarda sunumu, sunuma esas olan standartlar çalışmanın genel çerçevesini oluşturmaktadır.

3.1.4. Çalışmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Çalışmanın hazırlanmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırmanın konusu araştırma yapılacak alana özgü kaynak taraması ve eleştirel kaynak incelemesi yapılarak başlangıçta belirlenir. Konu kendisinden sonra gelen aşamaları etkilediği gibi kendisi de bu süreçten etkilenir. Konu kurumsal ve kavramsal bir çerçevenin oluşturulmasında etkilidir.

Nitel araştırmada olgular doğal ortamlarında incelendiği gibi, araştırmacının araştırmaya doğrudan katılımı söz konusudur. Araştırmacının daha esnek davranabildiği tümevarımcı bir analiz yöntemidir.

Araştırmada kullanılan kaynaklardaki bilgilere ulaşmak üzere başta Millî Kütüphane arşivinden yararlanılmıştır. Ayrıca Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından yayımlanmış kaynaklar kullanılmış, çeşitli kurumların internet sitelerinde yayımlanan ve kitabevelerinde satışa konu olan ekonomi dergilerinde yayımlanan bilimsel makaleler, Resmî Gazeteler, mevzuat metinleri araştırmaya dahil edilmiştir. Aynı zamanda konu ile ilgili kurumlarda ve gazetelerde yayımlanmış bilgilere yine internet adresleri vasıtasıyla ulaşılmıştır. Araştırmanın esasını oluşturan murabaha işlemlerinin raporlanması aşamasında ise Albaraka Türk 2018 faaliyet raporu ile Albaraka Bankacılık Grubu (Albaraka Banking Group) 2018 faaliyet raporu ilgili kurumların sitelerinden ulaşılarak incelenmiş ve Albaraka Türk Finansal Raporlama Müdürlüğünün bir yetkilisi ile e-mail ortamında sorular yöneltilerek mülakat tekniği uygulanmıştır.

İslami bankacılık, faizsiz finans, katılım bankacılığı alanlarında literatürün daha geniş olmasına rağmen murabahanın raporlanmasına yönelik kaynak yetersizliği araştırmayı sınırlayan temel faktörü oluşturmaktadır. Ayrıca Albaraka Türk'ün seçilmesindeki temel amacın bu kurumun mali raporlarını AAOIFI'ya göre de hazırlıyor olması idi. Ancak gerçekleştirilen mülakatta kurumun prensipleri sebebiyle bu raporlara ulaşılamayacağı anlaşılmıştır. Dolayısıyla bire bir mali tablo karşılaştırması yapılamamıştır. Araştırmada Albaraka Türk mali raporları IFRS'ye göre yorumlanmış Albaraka Banking Group mali raporları AAOIFI standartlarına göre yorumlanmıştır. Aslında temel amaç murabahanın ilgili standartlar ışığında hangi başlıkta sunulduğunun incelenmesi olduğundan bu durum ciddi kısıtlamaya sebep olmamıştır.

3.2. Literatür

Modern anlamda murabaha ilk kez 1976'da Mısır'da Sami Hasan Hammüd tarafından ortaya konmuştur. İslami bankacılığın 1970 yılında başladığı düşünüldüğünde murabahanın ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmesi çok da geç olmamıştır. Hammüd murabahanın mevcut şekliyle tarafların ihtiyaçlarına daha etkin cevap verdiğini belirtmiştir. Murabaha işleminin caiz olduğuna 1979 yılında düzenlenen Birinci İslam Bankacılığı Kongresi'nde değinilmiştir.

Murabahanın teorik aynı zamanda ticari hayatta uygulanması bakımından incelenen 1996'da Feyyaz Abdülmün'im Hasaneyn tarafından yayımlanan Bey'ül-murabaha fi'l-mesârifî'l-İslâmiyye adlı çalışması örneklerle uygulanış şekli literatüre kazandırılmıştır.

Murabaha işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin hazırlanan ilk eser olan el-Menhecü'l-muhâsibî li-ameliy yâfi'l-Murâbaha fi'l Mesârifî'l-İslâmiyye adlı çalışma 1996 yılında Ahmed Muhammed Celf tarafından Kahire'de yayımlanmıştır.

Murabahanın raporlanmasına yönelik yapılan düzenlemeler 2002 tarihine dayanmaktadır. Bir şeriat standardı olarak Murabaha AAOIFI tarafından ss 8: Murabahah adıyla yayınlanmıştır. İslami bankalar ve finansal kuruluşların finansal tablolarında nasıl sunum ve açıklama yapılacağına dair muhasebe standardı ise 1993 yılında yayınlanmıştır. Aktepe (2010), katılım bankalarının gerçekleştirdiği murabaha işleminin tanımı, özellikleri, unsurlarını sıralamıştır. Yine Aktepe (2013)'te yayımladığı çalışmasında murabahanın uygulanmasına yönelik konuları ele almıştır. Cebeci (2010), doktora tezi çalışmasında modern İslam iktisadı literatüründe murabaha tartışmalarını ayrıntılarıyla ele almış, modern murabaha ile klasik murabaha arasındaki ayrımı geniş bir çerçevede analiz etmiştir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği yayınları incelendiğinde çok sayıda yazarın Katılım Finansmanı, Katılım Bankacılığı, Kobiler İçin Katılım Bankacılığı, Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar adlı eserleri ve pek çok ekonomi ve finansman dergisinde yayımlanan makaleler, çeşitli kurumların sitelerinde yer alan yazılar murabaha akdine yönelik literatüre oldukça fazla katkı sağlamıştır.

Faizsiz finans sektöründe faaliyet gösteren bankalar tarafından yapılan toplantılar, gerçekleştirilen çalıştaylar, IASB'nin düzenlediği toplantılar, İslami Finans İstişare Grubunun İslami ürünlere ilişkin uyumlaştırma çalışmaları AAOIFI'nin standartlarına yönelik sürekli yapılan toplantılarla güncelleştirme işlemleri literatüre önemli kazanımlar getirmiştir.

AAOIFI tarafından hazırlanan standartların Türkçeye kazandırılması için Kamu Gözetimi Kurumunun yaptığı çalışmalar Türkiye'de murabahanın mali tablolara yansıtılması ve muhasebeleştirilmesinde en önemli katkıyı sağlamıştır.

Yatbaz (2019), Faizsiz Bankacılık Fon Kullanırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir Alan

Çalışması, adlı doktora tezi çalışmasında İslami muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanabilirliğini araştırmıştır. Söz konusu çalışma izleyen süreçte bu alanda yapılacak çalışmalara yol gösterecek en temel kaynak olma niteliğini kazanmıştır.

3.3. Murabaha İle İlgili Finansal Raporlama Düzenlemeleri

İslam ekonomisinin prensiplerine dayalı olarak geliştirilen ve İslami Finansal kuruluşlar için muhasebe standartlarını da düzenleyen İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) standartları bazı ülkelerde zorunlu olarak uygulanmakta, bazılarında ise rehber niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla İslami finansın hizmet ettiği çevrelerin genişliği, aynı zamanda finansal tablolarını hazırlarken IFRS’nin düzenlemelerini temel alan ülkelerdeki uygulamaların incelenmesini de beraberinde getirmiştir. Özellikle Türkiye’de katılım bankalarının temel fon kullandırma yöntemi olan murabaha işlemlerinin uygulanmasında esas alınan IFRS ve AAOIFI standartlarının neler olduğu ve içeriklerinin analizi önem arz etmektedir.

3.3.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun Murabahanın Raporlanması ile İlgili Düzenlemeleri

IASB İslami finansman yöntemleri ve yatırım araçları ile ilgili doğrudan bir standart düzenlememiştir. Ancak geleneksel finansman yöntemleri ile İslami finansmanın farklılaştığı noktalarda mevcut standartların ihtiyacı karşılayamadığı görülmüştür. Bu doğrultuda IASB bünyesinde 2011’de Şeriat Uyumlu Araçlar ve İşlemler Danışma Grubu (Consultative Group on Shariah – Compliant Instruments and Transactions) oluşturulmuştur. Grup daha sonra İslami Finans İstişare Grubu (Islamic Finance Consultative Group) adıyla faaliyetlerine devam etmiştir (Yatbaz 2019: 183.)

3.3.1.1. İslami Finans İstişare Grubu

2011 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun başlattığı çalışmalar sonucunda Şeriat Uyumlu Araçlar ve İşlemler konusunda bir danışma grubu kurulmasına karar verilmiştir. Grubun üyeleri çoğunlukla İslami araçlarla IFRS’lerin uygulanması neticesinde ortaya çıkabilecek sıkıntılara odaklanmayı amaçlamaktadır. Tartışılan konular kurulun yorum komitesine yönlendirilmekte

yorum komitesi de temel sorular ve bu sorulara yönelik standartlar düzenleyip düzenlememenin gerekliliğine bakarak bir gündem kararı yayımlamaktadır. Bu kararlar genellikle IFRS'leri uygulayan işletmelere yardımcı olacak bilgileri içermektedir (ifrs.org, erişim: 18.6.2019).

Temmuz 2014'te İslami Finans İstişare Grubu, IFRS 9'un İslami finansa uygulanmasındaki sorunların ele alındığı bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıda hangi IFRS'nin uygulanacağı, anapara ve faiz, finansman gelirin sunumu ve ölçümü konuları ele alınmıştır. Anapara ve faize yapılan atıflar IFRS 9'un sınıflandırmasında yaygın olarak kullanılmıştır. Şeriat uyumlu araçlar ise faiz (riba) içermez. Şeriat uyumlu finansal araçlarda anapara ve faize yapılan atıflar sözleşmeye dayalı olarak yapılan analizlerden kaynaklanmaktadır. İslami finansın konusunu oluşturan araçlar ticaret tabanlıdır. Maddi ve maddi olmayan varlıkların alım satımının finansmanı üzerine kuruludur. Banka El Cezire'nin 2013'te yayımladığı yıllık raporda murabahanın tanımı yapılmış, satış fiyatının maliyeti ve üzerinde anlaşmaya varılan kâr marjını içerdiği ifade edilmiştir. Mayıs 2014'te IASB, Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat (IFRS 15) Standardını yayımlamıştır. Katılım bankalarının satış gelirlerini raporlarken IFRS 15'in gerektirdiği çeşitli açıklamalara da yer verilmesi gerekliliğine değinilmiştir (ifrs.org, erişim: 17.6.2019).

Bazı İslam araştırmacıları İslam'ın zamanın meşruiyetini tanıdığı, ribayı önlemek koşuluyla ertelemeyen kaynaklı paranın değerinde meydana gelen azalışların tazmininin şeriat ile tutarsız olmadığı kanaatine varmışlardır. Şayet paranın zaman değeri İslam'da kabul edilecek ise geleneksel finasta kullanılan anlamından farklı olmalıdır. Özellikle dayandığı temel ve finansal etkileri açısından incelendiğinde paranın zaman değeri satış sözleşmelerinden kaynaklanmaktadır. İslam'ın yasakladığı faiz (riba) ise herhangi bir mal ile ilişkilendirilmeksizin önceden belirlenmiş oranda paradan para kazanılması esasıdır (Abdul Khir 2013: 1-12).

Temmuz 2014'te yapılan toplantıda bir diğer ele alınan hususta "finansman gelirin sunumu ve ölçümü" konusudur. Bu konu İslami finansman araçlarından elde edilen gelirin tanımlanması ve ölçülmesini içerir. Çalışmaya konu olan bankaların çoğu finansal araçlardan elde edilen geliri finansman geliri olarak tanımlamışlardır. Genel kabul görmüş sebepler dolayısıyla faiz geliri yerine finansman geliri terimini kullanmak mevcut IFRS'lerin herhangi bir şartını

ihlal etmiyor gibi görünmektedir. Ancak finansman gelirinin nasıl ölçüleceği de başlı başına bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

İslami Finans İstişare Grubu tarafından 5 Eylül 2014'te düzenlenen toplantıda IFRS 9; Finansal Araçlar Standardının murabaha işlemlerine uygulanabileceği yönünde görüş birliğine varılmıştır. Ayrıca bir müşterinin talebi olmadan kurulan murabaha sözleşmesi de bir ticari sözleşme olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla IFRS 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı hükümleri de uygulanabilecektir.

3.3.1.2. Finansal Araçlar Standardı

TFRS (IFRS) 9, 3.1.1'de işletmelerin finansal bir varlığı veya finansal bir yükümlülüğü, yalnızca finansal araca yönelik olarak yapılan sözleşmenin hükümlerine taraf olduğunda finansal durum tablosuna (Bilanço) alacağı ifade edilmiştir.

Bir finansal varlığın değerinin nasıl ölçüleceği TFRS 9, 5.1'de belirtilmiştir. İşletme 5.1.3. paragrafı kapsamındaki ticari alacaklar hariç (Ticari alacakların TFRS 15 uyarınca önemli bir finansman bileşimini içermemesi durumunda, bu alacaklar ilk defa finansal tablolara alınması sırasında işlem bedeli ile ölçülür.) bir finansal varlığı veya bir finansal yükümlülüğü ilk defa finansal raporlara alırken gerçeğe uygun değerinden ölçer. Gerçeğe uygun değer değişimleri kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlıklar ile yükümlülüklerin ilk ölçümünde, bunların edinilmesi veya ihracı ile doğrudan ilişki kurulabilen işlem maliyetleri de gerçeğe uygun değere ilave edilir veya gerçeğe uygun değerden düşülür. Finansal varlıklar finansal tablolara alındıktan sonra ise;

- İtfa edilmiş maliyet ile,
- Gerçeğe uygun değer değişimini diğer kapsamlı gelire yansıtma suretiyle ya da
- Gerçeğe uygun değerdeki değişimi kâr veya zarara yansıtarak ölçer.

Bu sınıflandırmada finansal varlıkların yönetimi, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili, finansal varlığın satılmasını amaçlayan bir iş modelinin varlığı etkilidir.

Finansal varlıklar itfa edilmiş maliyetinden ölçümlendiğinde faiz geliri etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanmalıdır. Bu gelir finansal varlığın brüt kayıtlı değerine etkin faiz oranının uygulanması suretiyle hesaplanır.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na (International Accounting Standards Board-IASB) göre murabaha işleminden doğan alacakların ve yükümlülüklerin finansal bir alacak/borç şeklinde finansal durum tablosunda gösterileceği ve değer düşüklüklerine karşılık ayrıldıktan sonra maliyet değeri ile ölçüleceği kanaatine varılmıştır. Murabahadan doğan kâr veya zararlar ise ortaya çıktığı dönemde etkin faiz yöntemi üzerinden tahakkuk ettirilir. Finansman gelirinin (faiz) etkin faiz (kâr) yöntemine göre muhasebeleştirilmesi gereği TMS39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ile TFRS 9 Finansal araçlar standartlarında belirtilmiştir (Yatbaz 2019: 201).

Yukarıda yapılan açıklamalarda geçen kavramlar sırasıyla açıklanacaktır.

Finansal araç: Bir işletmeye ait finansal varlık ile başka bir işletmede ortaya çıkan finansal borçta veya özkaynağa dayalı bir finansal araçta artışa sebep olan herhangi bir sözleşmedir (TMS 32, 11).

Finansal varlık: Aşağıdaki iktisadi kıymetlerden herhangi biri finansal varlık olarak tanımlanmaktadır:

- a) Nakit
- b) Bir diğer işletmenin özkaynağına dayalı finansal araç
- c) Bir diğer işletmeden nakit veya başka bir finansal varlık edinmek veya finansal varlık ya da borçların başka bir işletme ile takas edilmesi amacıyla hazırlanan sözleşmelerden doğan haklar
- d) İşletmenin kendisine ait özkaynağına dayalı finansal aracı ile ödenecek veya ödenebilecek sözleşme

Finansal borç: Aşağıdaki borçlardan herhangi biri finansal borç tanımına girmektedir:

- a) Diğer bir işletmeye nakit veya başka bir finansal varlık verilmesi için veya finansal varlık ve borçların takas edilmesi amacıyla hazırlanan sözleşmeler dolayısıyla ortaya çıkan yükümlülükler
- b) İşletmenin kendi özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek veya ödenebilecek olan işletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı

finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da alabileceği türev olmayan bir sözleşme yahut bu finansal araçların başka bir finansal varlık ile takas edilmesi hariç ödenecek, ödenebilecek varlıklar ya da nakit tutarlar

Özkaynağa dayalı finansal araç: İşletmeye ait tüm borçlar düşüldükten sonra varlıklarında bir payı/hakkı gösteren sözleşme şeklinde tanımlanabilir.

Gerçeğe uygun değer: Piyasadaki katılımcılar arasında ölçümün yapıldığı tarihte gerçekleşmesi beklenen olağan bir işlemde bir varlığın satılması halinde elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır.

Ayrıca TMS 32 Ek Uygulama Rehberinde (UR 4) gelecekteki bir sözleşmeden doğan nakit alma hakkını temsil eden finansal varlıklar ile gelecekte sözleşmeye dayalı nakit ödeme yükümlülüğünü temsil eden finansal borçların örnekleri aşığıdaki gibi sayılmıştır:

- a) Ticari alacaklar ile ticari borçlar,
- b) Alacak senetleri ve borç senetleri,
- c) Kredi alacakları ve kredi borçları,
- d) Alacak tahvilleri ve borç tahvilleri

Etkin faiz yöntemi: Finansal varlık ya da finansal bir yükümlülüğün itfa edilmiş maliyetinin hesaplanmasında ve faiz gelir ya da giderlerinin ilgili olduğu döneme ait kâra veya zarara dağıtılması ve finansal raporlara alınmasında kullanılan yöntemdir (TFRS 9 – Ek A, Tanımlanan Terimler).

Etkin faiz oranı: Finansal varlık veya yükümlülüğün beklenen ömrü süresince gerçekleşmesi muhtemel gelecekteki nakit ödeme ya da tahsilatları finansal varlığın brüt defter değerine veya finansman yükümlülüğünün itfa edilmiş maliyetine indirgeyen orandır. İşletme tarafından etkin faiz oranı hesaplanırken, tahmini kredi zararları dikkate alınmadan, finansal aracın tüm sözleşme koşulları göz önünde bulundurularak beklenen nakit akışları tahmin edilir. Hesaplamaya, sözleşmenin tarafları arasında ödenen ya da alınan tüm ücretler, işlem maliyetleri, diğer prim ve iskontolar dahil edilir.

İşlem maliyeti: Finansal varlık ya da yükümlülüğün edinilmesi / gerçekleşmesi, ihraç edilmesi ya da çıkarılması ile doğrudan ilişkilendirilebilen ek maliyetlerdir.

Finansal raporlamaya ilişkin kavramsal çerçevede yalnızca varlık, yükümlülük ya da özkaynak tanımını karşılayan kalemlerin finansal durum tablosuna alınacağı, yalnızca gelir ya da gider tanımını karşılayan kalemlerin de finansal performans tablosuna (Gelir Tablosu) alınacağı belirtilmiştir. Bu bilgiden hareketle gelir ve giderin nasıl tanımlandığını ifade etmekte fayda vardır.

Gelir: Özkaynak üzerinde talep hakkı olanların yaptıkları katkılar hariç olmak üzere, özkaynakta artışa sebep olan varlıklardaki artışlar ya da yükümlülüklerde meydana gelen azalışlardır.

Gider: Özkaynak üzerinde talep hakkı olanlara yapılan dağıtımlar hariç özkaynağa azalış yönünde etki eden varlıklardaki azalışlar ya da yükümlülüklerde ortaya çıkan artışlardır.

İslami Finans İstişare Grubunun 5 Eylül 2014'te düzenlediği toplantıda murabaha işlemlerine UFRS 9: Finansal Araçlar Standardının uygulanabileceği hükme bağlanmış olmakla birlikte müşteri talebi olmaksızın yapılan bir murabaha sözleşmesinin özün önceliği dikkate alındığında ticari iş ve eylem kabul edilebileceği, bu durumda UFRS 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı hükümlerinin de geçerli olabileceği yönünde görüşlere de yer verilmiştir. Yukarıda TFRS 9'da bir finansal işlem ve bu işlemlerin ana unsurları olan finansal araçların neler olduğu ve Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçevede finansal araçlarla ilişkilendirilen kavramlara yer verilmiştir.

IASB ve AAOIFI'nin mevcut standartların geliştirilmesine yönelik çalışmaları devam etmektedir. Ancak halihazırda geçerli olan standartlar üzerinden kanunun analizi yapıldığında IFRS 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı'nın uygulanabilirliği konusunun da ele alınmasında fayda vardır.

IFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı müşteri ile yapılan bir sözleşmeden doğan hasılatın ve nakit akışlarının niteliği, tutarı, zamanı, belirsizliğine ilişkin ihtiyaç duyulan bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına raporlanması durumunda işletmenin uygulayacağı ilkelerle ilgili düzenlemeler yapmaktadır. Bu standardın bir sözleşmeye uygulanabilmesi için sözleşmenin karşı tarafının bir müşteri olması gerekmektedir. Müşteri ise işletmenin olağan faaliyetlerinin bir çıktısı olan mal ya da hizmetleri bedelini ödeme karşılığında edinmek amacıyla işletme ile sözleşme yapan taraftır.

IFRS 15 madde 26'da sözleşmeye konu edilebilecek mal ve hizmetler sayılmıştır. 26 f maddesinde ise bir müşteriye mal ya da hizmetin devrine yönelik aracılık hizmetinin sunulması bu kapsamda değerlendirilmiş, B34-38 paragraflarda diğer bir taraf adına vekil olarak hareket edilmesi durumu açıklanmıştır.

IFRS 15 Ek B-34'de, başka bir taraf mal veya hizmetin müşteriye sağlanmasına müdahil olduğunda, işletme taahhüdünün niteliğinin belirlenen mal ya da hizmetleri bizzat sağlamaya (işletme burada asıldır) ya da diğer tarafça sağlanan bu mal veya hizmetlere aracılık etmeye (işletme burada vekildir) yönelik bir edim yükümlülüğü olduğunu belirler. B-37'de bir işletmenin belirli olan mal ya da hizmetin müşteriye devrinde "asıl" olduğuna dair göstergeler maddelenmiştir. Belirlenmiş mal ya da hizmetlerin sağlanmasına yönelik taahhütte bulunulması ve yerine getirilmesinde esas sorumluluk işletmeye aittir. İşletmenin asıl sorumlu sıfatını taşıması aynı zamanda mal ya da hizmetin sağlanması sürecine dahil olan bir başka tarafın işletme adına hareket ettiğinin göstergesi olabilir. İşletmenin belirlenmiş mal ya da hizmete yönelik fiyat belirleme noktasında takdir hakkı vardır. Vekil başka taraflarca müşterilere sağlanacak mal ya da hizmetlere aracılık etme faaliyetinden ek hasılat elde etmek amacıyla, fiyatın belirlenmesi noktasında kısmi bir esnekliğe sahip olabilir.

IFRS 9: Finansal Araçlar Standardı ile IFRS 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı birlikte değerlendirildiğinde, katılım bankalarının gerçekleştirdiği murabaha işlemi (kâr beyanıyla satım) bir finansal aracılık hizmeti olarak mı değerlendirilip finansal tablolara alınmalı yoksa bir ticari faaliyet, bir satış sözleşmesi kapsamında mı değerlendirilmelidir? Sorusu önem arz etmektedir.

Murabahanın bir ticari faaliyet, bir satış sözleşmesi olarak ele alınması hâlinde, müşterinin mal ile ilgili sorumluluğunun tam olarak tahakkuk etmesi hususunda "Kabz" konusu ayrıca önemli hâle gelmektedir (Cebeci, 2010: 116). Klasik fıkhıta kabz, bir kimsenin hukuki bir işleme dayalı olarak sahip olduğu malı tasarruf edebileceği şekilde elinin altına alması olarak tanımlanmaktadır. Literatürde kabz ile yakın anlama gelen teslim ve tesellüm, hiyâze gibi terimlerde kullanılmaktadır (islamansiklopedisi.org, erişim: 21.6.2019).

Asıl mesele katılım bankalarının murabahaya konu edecekleri iktisadi kıymeti kabz edip etmemelerinin gerekliliği noktasında ortaya çıkmaktadır. Katılım bankaları, faaliyetlerine ilk başladıkları dönemlerde kendileri adına mal alımı yapıldığında söz konusu malın takibini de bizzat yapmaktaydılar. Ancak zaman içerisinde oldukça yüksek meblağlarda işlem hacminin gerçekleşmesi bu takibi imkânsız hâle getirmiştir. Satın alınan malların uygun depo koşullarında muhafazası, her bir alım-satım işleminin müşteri adına takibi için ilave iş gücüne ihtiyaç duyulması gibi unsurlar maliyetlerin yükselmesine ve bunun da mevcut piyasa koşullarında geleneksel bankalarla rekabet etmeye çalışan katılım bankalarının elde edecekleri kârın azalmaması için müşterilere yansıtılmasına sebep olacaktır. Bu durumda malın satıcıdan vekaletle satın alınmasına bankanın katlanacağı işlem maliyetleri sebebiyle izin verilmiştir (Aktepe 2013: 87).

İslam hukukunda sözleşmenin türüne göre sözleşmede gereklilik, sıhhat ve mülkiyetin devri için şart olan kabz unsurunun katılım bankacılığındaki yeri hem işlemlerin gerçek bir murabaha olup olmadığı hem de hangi standarda göre raporlanacağı konusundaki tartışmaların ana sebebidir. Katılım bankaları tarafından malın fiilen kabz edilmeyip satıcının deposunda bekletilmesi ve vakti geldiğinde kabz için müşterilerine vekalet vermeleri, aynı zamanda fatura, tapu, ruhsat vb. tescil belgelerini doğrudan müşteri namına düzenletmeleri bazı alimlerce uygun görülmemekte ve katılım bankalarının geleneksel bankalara yaklaşımlarına sebep olduğunu düşündürmektedir. Bazı alimler malın kabz edilmesini katılım bankasını faizli bankalardan ayıran en önemli unsur olarak görmekte iken bazı alimler de İslam hukuku çerçevesinde malın fiilen kabzının gerekli olmadığı, hükmen de kabz edilebileceği görüşünde birleşmektedirler (Kapıcı 2018: 58).

Diğer bankalarla rekabet ve modern zihniyet, iki kez vergi ödeme konusundaki zaruret özellikle kabz meselesi ile ilgili olarak ticari işleyiş ve örfün belirleyici olarak kabul edilmesine sebep olmuştur. Kabz meselesinin teorik zemini ile uygulama alanlarında önemli boşluklar ortaya çıkmıştır. Modern murabaha anlayışında banka, malın kabzında doğrudan rol almadan bütün haklarını müşteriye devrederek en hızlı şekilde malın müşteriye aktarılmasını amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında banka, malın müşteriye teslimi vazifesini yerine getirmektedir. Ancak asıl tartışma konusu teslim görevinin

yerine getirilmesi değil, bankanın bir finansör gibi uzak durarak hak etmeden para kazanmasına yönelik eleştirilerdir (Cebeci 2010: 122, 137).

Klasik murabaha ile modern murabaha arasındaki farklılıklar İslam alimlerinin farklı yargılara ulaşmalarına sebep olmuştur. Temeli İslami prensipler olan faizsiz finans araçlarının nasıl muhasebeleştirileceği hangi standartlar kapsamında raporlanacağıнын zemininde de bu farklı görüşler yatmaktadır. Ancak genel kanı murabahada bankanın rolünün finansal aracılık hizmeti vermek olduğu ve faaliyetlerinde IFRS 9: Finansal Araçlar Standardına göre raporlanması gerekliliği yönündedir.

3.3.2. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumunun (AAOIFI) Murabahanın Raporlanması ile İlgili Düzenlemeleri

Bir Şeriat Standardı olarak Murabaha (ss (8): Murabahah) AAOIFI tarafından 16 Mayıs 2002 tarihinde yayımlanmıştır. Türkiye’de TKBB’nin öncülüğünde gerçekleştirilen proje ile AAOIFI’nın 2015 tarihli 58 standardını kapsayan Şeriat Standartları, Faizsiz Finans Standartları olarak Türkçeye çevrilmiş ve böylece Murabaha Standardı, “**Faizsiz Finans Standardı 8: Murabaha**”, konu ile ilgili tüm taraflara kazandırılmıştır.

3.3.2.1. İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşların Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklamalar

FAS 1 Genel Sunum ve Açıklama Standardı 1993’ün Ekim ayında yapılan (15) sayılı Toplantıda kabul edilmiştir. Söz konusu Standart Kamu Gözetimi Kurumu (KGK) tarafından FFMS 1: Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklamalar başlığıyla 21 Mayıs 2019 tarihli ve 30780 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak mevzuata kazandırılmıştır.

Bu standart Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve sunulan finansal tabloları kullanacak olan tarafların ortak bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla katılım bankalarınca dönemsel olarak yayımlanması gereken finansal raporları tanımlamaktadır. Aynı zamanda, finansal muhasebe dahilinde muhasebe ve mali raporların amaçlarına ulaşmak için katılım bankalarının finansal tablolarında bilgilerin sunulmasına yönelik genel ilkeler oluşturulmakta ve açıklanması gerekli olan belirli bilgiler tanımlanmaktadır. Standart finansal tablo kullanıcılarının katılım bankasının

belirli bir dönemdeki finansal performansını ve aynı sektördeki diğer katılım bankalarının performansları ile karşılaştırılmasını sağlamakta ve kolaylaştırmaktadır. Temelde finansal tablo kullanıcılarının katılım bankasının finansal durumu ve faaliyet sonuçlarında ortaya çıkan reel değişiklikler ve muhasebe değişiklikleri arasında aynı zamanda diğer katılım bankaları karşısında bankanın performansındaki önemli ve önemsiz değişiklikler arasında ayırım yapabilmesini sağlamayı amaçlayan bazı hükümler içermektedir.

3.3.2.1.1. Standarda İlişkin Genel Hükümler

1. Katılım bankaları aşağıda sayılan finansal tabloları yayımlar.
 - a) Finansal durum tablosu (bilanço),
 - b) Kapsamlı gelir tablosu,
 - c) Nakit akış tablosu,
 - d) Özkaynaklar değişim tablosu ve dağıtılmamış kârlar tablosu
 - e) Kısıtlı yatırımlar değişim tablosu
 - f) Bankanın zekât toplama ve dağıtma sorumluluğu yüklenmişse zekât ve sadaka fonunun kaynakları ve kullanımları tablosu,
 - g) Karz fonuna yönelik kaynaklar ve kullanım tablosu,
 - h) Finansal tablo dipnotları,
 - i) FFK'nin Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve'de belirtildiği şekliyle finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilgileri sağlamaya yönelik her türlü tablo, rapor ve diğer veriler
2. Bir katılım bankası asgari olarak önceki dönemin finansal tablolarını da içeren karşılaştırmalı finansal tabloları yayımlar.
3. Finansal tablolar ve dipnotlarında verilen tutarlar en yakın parasal tutara yuvarlanır.
4. Finansal tablolarda kullanılan biçim ve sınıflandırmalar tabloların içeriğinin açık bir şekilde sunumunu sağlar.
5. Finansal tabloları ve bilgilere ilişkin dipnotları içeren sayfalar ardışık bir şekilde numaralandırılır.

6. Finansal tabloların ayrılmaz bir parçası olan dipnotlara finansal tabloyu içeren son sayfadan hemen sonra yer verilir.

3.3.2.1.2. Finansal Tablolara Yönelik Genel Açıklamalar

1. Finansal tabloların finansal bilgi kullanıcılarına yönelik, yeterli, uygun, güvenilir olmasını sağlayacak tüm bilgiler açıklanır.
2. Katılım bankaları hakkında; bankanın adı, kurulduğu ülke, tarihi ve hukuki şekli, merkez adresi ve şube sayısı, yetkili olduğu faaliyetler, faaliyetlerin gözetiminden sorumlu organ, zekât sorumluluğu gibi bilgiler açıklanır.
3. Muhasebe ölçümünde kullanılan para birimi, yabancı para cinsinden bakiyeler ve işlemlerin çevrilmesinde kullanılan yöntem açıklanır.
4. Finansal tabloların hazırlanması ve yayımlanması için kullanılan amortisman yöntemi, hasılat, kazanç ve kayıpların finansal tablolara alınması, şüpheli alacaklar ve borçların boyutlandırılması, yeniden değerlemede kullanılan esas ve yöntemler, yeniden değerlemenin zorunlu olması hâlinde tarihî maliyet esasının kullanılması, finansal tabloların konsolidasyonunda kullanılan politikalar vb. muhasebe politikaları açıklanır.
5. Bir denetleyici ve düzenleyici kurum tarafından banka nezdinde olağandışı bir gözetim kısıtlaması olması hâlinde bu durum açıklanır.
6. Finansal tablolarda, faizsiz finans hükümlerince müsaade edilmeyen kaynak veya araçlar vasıtasıyla gerçekleşen kazançlar varsa bunların tutarı ve yapısı açıklanır.
7. Finansal tablolarda; ekonomik sektör, müşteri, coğrafi bölge, yabancı ülke gibi alanların bir veya birkaçında bir yoğunlaşma varsa bu alanlara yatırılan varlıkların büyüklüğü açıklanır.
8. Kısıtlanmamış yatırım hesapları ve benzerleri ile diğer hesapların kaynaklarına yönelik yoğunlaşmalar ve vadelerine göre dağılımlar açıklanır.
9. Vadelerine göre ya da nakde çevrilmesi beklenen süreye göre varlıkların dağılımı açıklanır.

10. Katılım bankasının diğer bankalar nezdinde bloke olarak tutmak zorunda olduğu mevduatlar açıklanır.
11. Yabancı paralı varlık ve yükümlülöklere ilişkin risk açıklanır.
12. Mevcut akreditif, teminat mektubu ya da benzeri nitelikteki araçların ihracından kaynaklanan şartta bağlı durumlar açıklanır.
13. Mevcut önemli nitelikteki finansal taahhütlerin özelliği ve tutarları açıklanır.
14. Raporlama döneminden sonra ortaya çıkan ve katılım bankasının finansal durumu ve faaliyet sonuçları üzerinde önemli etkisi olabilecek olaylar açıklanır.
15. Belirli bir kullanım alanına yönelik kısıtlanan veya teminat olarak verilen varlıklar ve tutarları açıklanır.
16. Muhasebe politikaları ve tahminlerinde ortaya çıkan değişiklikler ve hata düzeltmeleri açıklanır.
17. Katılım bankası tarafından yatırımdan elde edilen kârın yatırım hesabı sahipleri ile banka arasında dağıtımını için kullanılan yöntem açıklanır.
18. İlişkili tarafların işlemleri açıklanır.

3.3.2.1.3. Tablolarda Yer Alan Sunum ve Açıklamalar

Burada yalnızca finansal durum tablosu ve gelir tablosunda yer alan unsurlar sayılacaktır.

1. Finansal Durum Tablosu: Katılım bankasının varlıklarını, yükümlölüklerini, kısıtlanmamış yatırım hesabı ve benzerlerinin sahiplerine ait özkaynakları, banka ortaklarına ait özkaynakları içerir. Varlıklar dönen varlık – duran varlık, yükümlölükler de vadesine göre sınıflandırmaya tabi tutulmaz.

Aşağıdaki varlıklar ve bunlara ilişkin dipnotlar finansal durum tablosunda yer alır.

- a) Nakit ve nakit benzerleri
- b) Alacaklar
 - Murabaha alacakları

- Selem alacakları
- İstisna (eser sözleşmesi) alacakları
- c) Menkul kıymetlere yapılan yatırımlar
- d) Mudârebe finansmanı
- e) Müşâreke finansmanı
- f) Diğer işletmeler nezdindeki yatırımlar
- g) Kiralama amacıyla alınan varlıklar
- h) Stoklar (Murabaha Sözleşmesi tamamlanmadan önce murabaha müşterileri için satın alınanlar dahil)
- i) Gayrimenkul yatırımları
- j) Diğer yatırımlar ve türlerine ilişkin açıklamalar
- k) Duran varlıklar, türleri ve birikmiş amortismanlarına yönelik açıklamalar

2. Kapsamlı Gelir Tablosu: Gelir tablosunda aşağıdaki bilgiler açıklanır:

- a) Yatırımlardan kaynaklı hasılat ve kazançlar
- b) Yatırımlardan kaynaklanan gider ve zararlar
- c) Yatırımlardan elde edilen kâr veya bu yatırımlar sebebiyle ortaya çıkan zarar
- d) Mudarib olan bankanın payı öncesi kısıtlanmamış yatırım hesabı sahiplerinin yatırımlardan kaynaklanan kâr veya zarardaki payı
- e) Yatırımlardan kaynaklanan kâr ya da zarardaki katılım bankasının payı
- f) Mudarib olan katılım bankasının kısıtlı yatırım kârlarındaki payları
- g) Yatırım temsilcisi olan katılım bankasının kısıtlı yatırımlara yönelik sabit ücreti
- h) Diğer hasılat, gider, kazanç ve kayıplar
- i) Genel yönetim giderleri
- j) Zekât ve vergi öncesi net kâr veya zarar

- k) Ayrı ayrı açıklanmak koşuluyla zekât ve vergiler
- l) Net kâr (zarar)

Yukarıdaki maddeler haricinde banka tüm ortaklar adına zekât ödeme mükellefiyetine sahipse zekât matrahı ayrıca açıklanır.

3.3.2.2. Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı

3.3.2.2.1. Standardın Hazırlanma Süreci

Yeni kurulan AAOIFI Muhasebe Kurulu (AAB), ilk toplantısını 15 ve 16 Mart 2016 tarihlerinde Bahreyn Krallığı'nda gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda, revize edilmiş murabaha hakkındaki FAS 2'nin taslak metni tartışılmış, katılımcılar tarafından, format ve sunum stili, tanımlar, uygulama rehberleri, çalışma grubunun oluşturulması, uluslararası standartlarla tutarlılık, amortisman yöntemleri (murabaha varlıkları için) ve bilançonun her iki tarafındaki muhasebe uygulamalarındaki tutarlılık ile ilgili pek çok konu ele alınmıştır. Kurulun ikinci toplantısı, 30 ve 31 Temmuz 2016 tarihlerinde, Bahreyn Krallığı'nda bulunan Al Baraka Bankacılık Grubu Merkez Ofisi'nde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda murabaha hakkındaki FAS 2 standardı taslak metni incelenmiş ve murabaha istişare notları gözden geçirilip onaylanmıştır. Üyeler, "Sipariş Verene Murâbaha" olan standart adını "Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar" olarak değiştirme hususunda görüş birliğine varmışlardır.

18 ve 19 Mart 2017 tarihlerinde Bahreyn Krallığı, Manama'da bulunan AAOIFI Merkez Ofisi binasında gerçekleşen beşinci AAB toplantısında, Teverruk ve Emtia Murabahası tartışılmış, bu konunun kapsam dışı bırakılması ve Teverruk ve Emtia Murabahasına ilişkin muhasebe ve finansal raporlama uygulamalarının ayrı bir standartta yer almasına karar verilmiştir. Son hâli verilen Standart, 22-23 Eylül 2017 tarihlerinde, Bahreyn Krallığı, Seef ilçesinde bulunan AAOIFI Merkez Ofisi binasında gerçekleşen AAB yedinci toplantısında onaylanmıştır.

Murabaha ve satın alma emriyle murabaha katılım bankaları ve faizsiz finans kuruluşları tarafından kullanılan en yaygın ve etkili sözleşmeler

olduğundan kuruluşların finansal tablolarında çok önemli bir yer tutmaktadır. Murâbaha peşin satışla gerçekleştirilebilirse de en yaygın kullanım vadeli işlemler şeklindedir. Murabahanın yanı sıra, alım satıma dayanan ancak murabahaya benzemeyen ve ilgili alıcıya maliyetin ve kârın açıklanmasının zorunlu olmadığı çeşitli faizsiz finans işlemleri vardır. Bu tür satışlar farklı şekillerde gerçekleştirilebilir ve bu standardın amacına uygun olarak genellikle “vadeli satışlar” şeklinde ifade edilmiştir.

FAS 28:” Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı”, katılım bankaları veya FFK’ler tarafından gerçekleştirilen murabaha ve diğer vadeli satışlara yönelik işlemlerin ölçümüne, finansal tablolara alınmasına ve açıklanmasına ilişkin muhasebe kurallarını belirlemeyi amaçlar. Standart, FAS 2 “Murabaha ve Satın Alma Emriyle Murabaha” ve FAS 20 “Vadeli Satış”ları yürürlükten kaldırır.

3.3.2.2.2. Standardın Amacı ve Kapsamı

Standart alıcı ve satıcı tarafından murabaha ve diğer vadeli satış işlemlerinde uygulanacak finansal tablolara alma, ölçüm ve açıklamalara ilişkin uygun muhasebe ve raporlama esaslarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Standart, Teverruk ve Emtia Murabahası¹¹ işlemleri hariç olmak üzere faizsiz finans ilkelerine göre gerçekleştirilen murabaha ve diğer vadeli satışların muhasebeleştirilmesinde uygulanır. Ayrıca, özkaynak araçları veya sukuk gibi, dayanak varlığın murabaha veya vadeli bir satış olduğu yatırım araçlarına yapılan yatırımlara uygulanmaz.

3.3.2.2.3. Satıcının Finansal Tablolarında Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar

Murabaha: Malların maliyetinin üzerine kâr eklenerek önceden anlaşılan şekilde satılmasıdır. Satış peşin ya da vadeli ödemeyeyle gerçekleştirilebilir.

¹¹ **Emtia Murâbahası:** İşlemin her iki tarafının da tek amacının emtianın yasal mülkiyet hakkını kazanmak olduğu organize emtia piyasalarında gerçekleşen emtia işlemlerine dayalı bir murabaha ürünüdür.

Teverruk: Faizsiz finans kuruluşunun bir varlığı satın alarak bu varlığı müşteriye krediyle sattığı, bu şekilde müşterinin satın aldığı varlığı başka bir tarafa nakit karşılığı derhâl satma amacını taşıdığı satış işlemidir

Satın alma emriyle Murabaha: Alıcının satın alma emrini verdiği ve üzerinde mutabık kalınan murabaha şartları çerçevesinde belirlenen varlığı ilgili satıcıdan alacağına dair bir vaad ile satın alma emrini onayladığı, alım satım sözleşmesini ifade eder.

3.3.2.2.4 İlk Kez Finansal Tablolara Alma

Murabaha ve diğer vadeli satışlar ilk kez mali tablolara alınırken uygulanacak ilkeler aşağıda sıralanmıştır.

Stoklar

Stok: Bu standart kapsamında, olağan iş akışı içinde satılmak üzere elde tutulan ya da olağan iş akışı içinde satılmak üzere üretilmekte olan varlıktır.

- Stoklar, kuruluşun defterlerinde ilgili stok üzerinde kontrole sahip olduğunda, dolayısıyla stokun mülkiyetinden kaynaklanan risk ve getiriler önemli ölçüde edinildiğinde, finansal tablolara alınır.
- Stoklar, başlangıçta maliyet bedeliyle finansal tablolara alınır. Stok maliyeti, tüm satın alma maliyetlerini ve stokun mevcut konumuna ve bulunduğu duruma getirilmesi için katlanılan diğer maliyetleri içerir. Stok maliyeti, her türlü vergi (sonradan iade alınabilecekler hariç), ilgili tekâfül maliyetleri de dâhil olmak üzere nakliye ve yükleme-boşaltma maliyetleri ile müşterinin vekil sıfatıyla katlandığı maliyetler ve vekile ödenen her türlü ücret dâhil varlığın mevcut konumuna ve durumuna getirilmesiyle doğrudan ilişkilendirilebilen diğer tüm maliyetleri içerir. Ticari iskonto, indirim ve diğer benzer kalemler maliyetlerden düşülür.
- Stokların parçalar hâlinde ya da farklı zamanlarda edinildiği durumlarda, alınan her kısım, stok üzerinde kontrole sahip olduğunda finansal tablolara alınır.

Alacaklar

- Söz konusu stok murabaha ya da vadeli satış sözleşmesi kapsamında satıldığı takdirde satıcı, alacakları ve hasılatı finansal tablolarına alır.
- Alacak, nominal (itibari) değeriyle (brüt tutarı ya da fatura tutarı) finansal tablolara alınır.

- Satış bedelinin tahsil edilmiş veya alacak hâline dönüşmüş olmasına bakılmaksızın bu tür bir sözleşme tüm taraflar açısından yasal olarak bağlayıcı olduğunda ve stokun kontrolü alıcıya devredildiğinde, murabaha veya vadeli satış sözleşmesi kapsamında stokun satılmış olduğu kabul edilir.

3.3.2.2.5. Sonraki Ölçüm

Stoklar

- Stoklar, ilk kez finansal tablolara alındıktan sonra, maliyet değeri veya net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile ölçülür.
- Kredi değerliliği uygun bir müşterinin ilgili stokları maliyet bedeline eşit veya maliyet bedelinden daha yüksek bir tutar üzerinden almaya yönelik bağlayıcı bir vaadinin bulunduğu hâllerde, satıcı stokları, bunların, varsa, gerçeğe uygun değerindeki dalgalanmalara bakmaksızın, maliyet değeri üzerinden takip eder.
- Kredi değerliliği yeterli bir müşterinin bağlayıcı bir vaadinin bulunmaması hâlinde, net gerçekleşebilir değere indirgemek üzere (maliyet değerinden düşük olması durumunda) stokların defter değerinde düzeltmeler yapılır ve indirgemenin karşılık gelen etkisi, bu tür bir durumun belirlendiği zamanda finansal tablolara alınır.
- Her türlü ilave yükleme – boşaltma ve bulundurma maliyetleri, bu maliyetlerin ortaya çıktığı dönemde gelir tablosuna alınır.

Alacaklar

- Brüt alacaklar, ilk kez finansal tablolara alındıktan sonra, ödenmemiş tutarlardan, varsa, kredi zarar karşılıkları indirilir daha sonra kalan tutar üzerinden izlenir.
- Ödenmemiş tutar, alacakların brüt tutarından tahsilatlar ve varsa, izin verilen iskonto ve indirimler dâhil diğer düzeltmeler düşüldükten sonra kalan tutardır.
- Kredi zararları karşılığı ilgili Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) gereğince muhasebeleştirilir.

3.3.2.2.6. Finansal Tablo Dışı Bırakma

Stoklar

Stoklar aşağıdakilerden birinin gerçekleşmesi hâlinde finansal tablo dışı bırakılır:

- Kuruluşun satışla birlikte kontrolü alıcıya devretmesi (bakınız: 18'inci paragraf),
- Kuruluşun, fiziksel değer kaybı veya hırsızlık gibi bir sebeple, stok üzerindeki kontrolü kaybetmesi
- Stokların, teknolojik olarak eskime, yasal kısıtlamalar ya da alıcısının olmaması gibi bir sebeple, gelecekte ekonomik fayda sağlama özelliğini kaybetmesi.

Alacaklar

Alacaklar aşağıdakilerden birinin gerçekleşmesi durumunda finansal tablo dışı bırakılır:

- Müşterinin kalan borçlarını ödemesi,
- Alacağın defterlerde kayıtlı değerinin, müşterinin borçlarını ödeme acziyetine düşmesi sonucu tahsil edilemeyecek olması veya
- Kuruluşun, alacağın silinmesi veya alacağın müşteriye hibe edilmesi suretiyle hakkından vazgeçmeye karar vermiş olması.

3.3.2.2.7. Hasılat ve Kârın Finansal Tablolara Alınması

Hasılat

İlgili stok murabaha veya vadeli satış sözleşmesi kapsamında satıldığında, satıcı tarafından alacaklar ve hasılat finansal tablolarına alınır.

Satışların maliyeti

Stokların murabaha ya da vadeli satış kapsamında satıldığı hâllerde, bu stokların defterde kayıtlı değeri, katlanılan tüm doğrudan harcamalar ile birlikte, söz konusu hasılatın finansal tablolara alındığı dönemde satışların maliyeti olarak finansal tablolara alınır.

Kârın ertelenmesi

Vadeli murabahada veya diğer vadeli satışlarda, ilgili işlemde doğan kâr, diğer bir ifadeyle finansal tablolara alınan hasılat ile satışların maliyeti arasındaki fark, bir ertelenmiş kâr hesabı aracılığıyla ertelenir. Ancak malların peşin satış fiyatının bu mallara ilişkin satışların maliyetinden yüksek olması hâlinde, ortaya çıkan kârın peşin satış fiyatı ile satışların maliyeti arasındaki fark kadar olan kısmı ertelenmez.

- Vadeli kâr hesabı, ilgili alacakları düzenleyen bir varlık hesabı şeklinde sunulur.
- Ertelenen kâr, sözleşmedeki kredi dönemi süresince zamana orantılı bir şekilde itfa edilerek gelirlere aktarılır.
- Başlangıçtaki vadesi 12 aydan daha fazla olan; taksitler halinde veya vade sonunda defaten ödeme yapılacak işlemlerde, kârın zamana orantılı bir şekilde itfa edilmesinde başvurulacak en uygun yöntem işlemdeki zımni kârı temel alan etkin kâr yöntemidir.
- Başlangıçtaki vadesi 12 ay veya daha kısa olan, vade sonunda defaten ödeme yapılacak işlemlerde, kârın sözleşmedeki kredi dönemi süresince doğrusal olarak dağıtılmasına izin verilir.
- Temerrüt veyahut olası temerrüt hallerinde, ertelenen kâra ilgili FFMS uygulanır.

3.3.2.2.8. Standarda İlişkin Muhasebe Uygulamaları

Vazgeçme, İskonto ve İptal Etme

- Bir alacağın bir kısmının, alacağın erken ödenmesine karşılık yapılan bir indirim olarak başka bir sebepten dolayı satıcı tarafından silinmesi ya da tahsilinden vazgeçilmesi durumunda, silinen/vazgeçilen tutar, alacağın silindiği ya da vazgeçildiği dönemde, aşağıdaki gibi finansal tablolara alınır:
- Öncelikle silinen/vazgeçilen tutar ilgili işlemde ortaya çıkan ertelenmiş kârın varsa mevcut bakiyesinden düşülür.
- Daha sonra, varsa kalan tutar, cari finansal dönemde itfa edilen ertelenmiş kârdan/cari finansal dönemde finansal tablolara alınan kârdan

indirilir ve yine varsa kalan tutar, dönemin gideri olarak gelir tablosuna alınır.

İşlem Maliyetleri

Murabaha ya da vadeli satış sözleşmesinin müzakere edilmesi ve düzenlenmesi sonucu katlanılan işlem maliyetleri, müşteri tarafından tazmin edilen kısmı düşüldükten sonra, ilgili dönemin gelir tablosuna alınır.

Yapılandırma ve Diğer Hizmet Ücretleri

Müşteriye fatura edilen yapılandırma ücretleri veya benzer ücretler, ilgili hizmetler sağlandığı zaman finansal tablolara alınır.

Stoklar İçin Sonradan Yapılan İskontolar

Satışın tamamlanmasının ardından stoklar için sağlanan iskontolar satışların maliyetinden düşülür.

- İskontonun müşteriye yansıtılması hâlinde, yansıtılan iskonto tutarı brüt hasılat tutarından iskonto (indirim) şeklinde gelir tablosuna alınır.
- İskontonun müşteriye yansıtılmaması hâlinde:

a. Peşin murabahada, sağlanan iskontolar ortaya çıktığı dönemde gelir tablosuna alınır ve

b. Vadeli murabahada ve vadeli satışlarda, sağlanan iskontolar sonuçta ertelenen kâr tutarını artırdığından itfa edilir.

Hamişül Ciddiyet ve Kapora

Hamişül ciddiyyet (güvence bedeli): Bir tarafın diğer tarafa sözleşmenin veya vadin yerine getirileceğine veya bir işlemin tamamlanacağına dair teminat olarak verdiği tutardır.

Kapora: Bir satış işleminde, satın alma vadiyle beraber, satış fiyatına karşılık potansiyel alıcı tarafından satın alma vadiyle birlikte teminat olarak verilen tutardır. Sözleşme şartları doğrultusunda, alıcı tarafından verilen satın alma vadinin dönülmesi durumunda kapora, cayma tazminatı şeklinde değerlendirilebilir.

- Alıcının sözleşme şartlarına bağlı olarak ödediği ilk teminat ya da avans, satıcının yükümlülüğü olarak finansal tablolara alınır.

- Vaadin yerine getirilmemesi, temerrüt ya da diğer olumsuz durumlar sebebiyle hamışül ciddiyette ya da kaparoda yapılan denkleştirmelerin ya da bunlar üzerindeki hakkın kaybının nasıl ele alınacağı, faizsiz finans ilkelerine ve taraflar arasında yapılan sözleşmenin düzenlemelerine göre belirlenir ve muhasebeleştirilir.
- Murabaha veya vadeli satış işlemi tekemmül ettiğinde:
 - a. Teminat tutarı niteliğindeki hamışül ciddiyetin yükümlülük olarak sunulmasına devam edilir ve alıcıyla sözleşmeye bağlı olarak mutabık kalınmadığı sürece alacaklardan indirilmez ve
 - b. Avans ödemesi niteliğindeki kaparo alacaklardan indirilir.

Sadaka

Temerrüt ve gecikmeli ödemeler karşılığında müşterinin verdiği sadakalar, satıcının geliri olarak finansal tablolara alınmaz ve alındığı zaman da doğrudan ödenecek sadakalarda izlenir.

3.3.2.2.9. Sunum ve Açıklamalar

FFMS 1(FAS 1): “Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama Standardı”nda yer alan hükümlere göre yapılması gereken açıklamalar ilaveten, satıcının finansal tablolarında asgari olarak aşağıdaki bilgiler sunulur:

- a. Murabaha ve vadeli satış işlemleri için kabul gören muhasebe politikaları;
- b. Sınıflandırılmasına göre ayrıştırılmış şekilde ve bağlayıcı vaad, bağlayıcı olmayan vaad ve/veya herhangi bir satın alma vadi olmadan elde bulundurulan stoklar ayrı ayrı gösterilmek suretiyle murabaha ve vadeli satışlar için elde bulundurulan stoklar;
- c. Stokların niteliği ve risklerine ilişkin bilgilerle birlikte uzun dönemler boyunca elde tutulması planlanan stoklar;
- d. Nitelikleri dikkate alınarak ayrıştırılmış ve vade yapıları belirtilmek suretiyle murabaha ve vadeli satışlar sonucunda ortaya çıkan alacaklar;
- e. Varsa, teminatlı ve teminatsız olanlar şeklinde ayrıştırılmış olan alacaklar;
- f. Her bir işlem türü için ayrı bir şekilde, murabaha ve diğer vadeli satışlardan dönem içinde gerçekleşen satış hasılatı ve satışların maliyeti;

- g. Her bir işlem türü için ayrı olacak şekilde, murabaha ve vadeli satışlardan kaynaklanan alacaklar karşılığındaki henüz itfa edilmemiş ertelenmiş kârlar. Bu doğrultuda, belirtildiği gibi alacakların ödenmemiş tutarından indirim olarak açıklanan henüz itfa edilmemiş ertelenmiş kârlardaki hareketler de sunulur;
- h. Finansal dönemin sonu itibarıyla hâlen ödenmemiş olan hamişül ciddiyyet ve kapora tutarı;
- i. Niteliklerine göre, ilgili dönemde tahsilinden vazgeçilen kârlar ve silinen alacaklar;
- j. Varsa, ödemelerde temerrüde düşülmesi ve diğer ihlaller karşılığında alınan ve alınacak olan sadakalar.

3.4. Murabaha İşlemlerinin Tfrs ve Aaofı'ye Göre Finansal Tablolarda Sunulmasına Yönelik Karşılaştırmalı Analiz: Albaraka Türk Örneği

Çalışmanın bu bölümünde Albaraka Türk Katılım Bankasının tarihçesi, kurumsal yapısı ve piyasa payı ile ilgili bilgiler verilerek murabaha işlemlerinin finansal tablolarda sunumu IFRS ve AAOIFI standartları dikkate alınarak analiz edilecektir.

3.4.1. Albaraka Türk Katılım Bankası

Albaraka Türk Katılım Bankası, ortadoğuda oldukça güçlü bir sermaye yapısına sahip olan Albaraka Bankacılık Grubu (Albaraka Banking Group), İslam Kalkınma Bankası ve yerli bir sanayi grubunun öncülüğünde kurulmuştur. 1984'te kurulan katılım bankasının aktif hizmet süreci 1985'te başlamıştır. 30.6.2019 tarihli verilere bakıldığında ortaklık yapısının %65,99'u yabancı, %8,77'si yerli, %25,23'ü ise halka açık paylardan oluşmaktadır. Yurt içinde 230 şube, yurt dışında 2 şube ve 3.884 personel ile hizmet veren uluslararası bir katılım bankası olma özelliğine sahiptir (albaraka.com).

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. halka arzının gerçekleştiği 2007 yılından bugüne Türk Ticaret Kanunu ilgili maddeleri, Bankacılık mevzuatı, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) mevzuatı uyarınca SPK tarafından yayımlanan II-17.1 sayılı Kurumsal Yönetim Tebliği'ne ve ekinde yer alan Kurumsal Yönetim İlkeleri'ne tabidir. Albaraka Türk aynı zamanda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından yayımlanan "Bankaların Kurumsal

Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik” ile belirlenen yönetim yapı, süreç ve ilke hükümlerine bağlıdır.

3.4.1.1. Katılım Bankasının Tarihsel Gelişimi

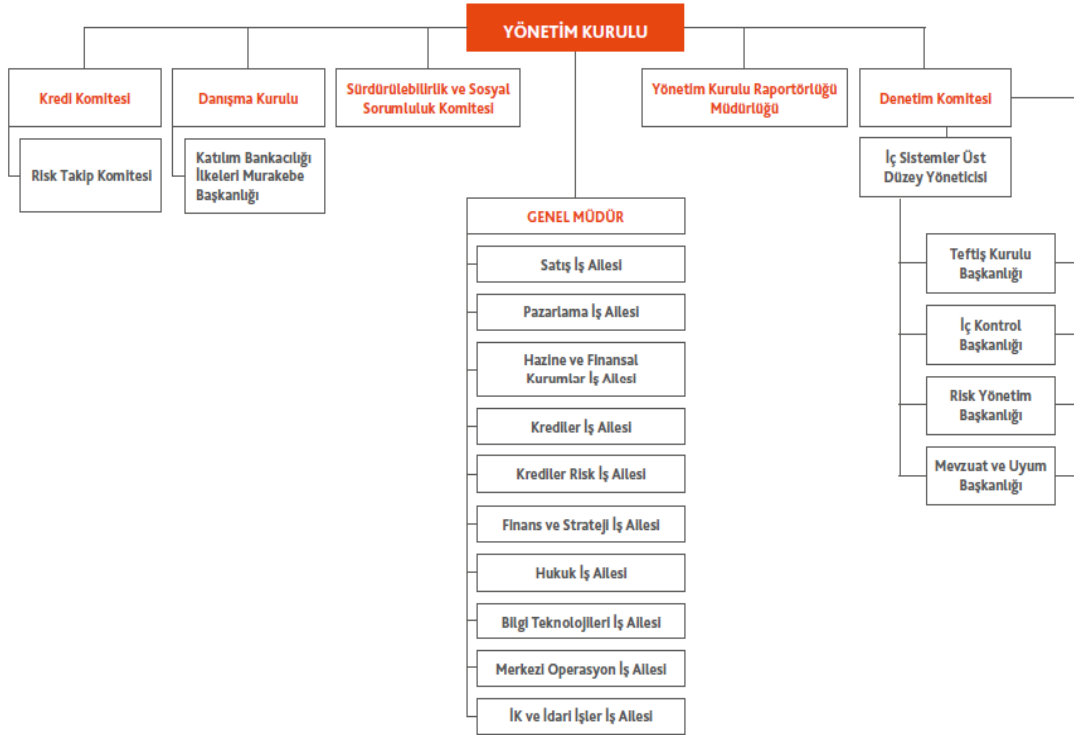
1984 yılında ilk özel finans kurumu olarak kurulmuş olan katılım bankası 1985’te faaliyetlerine başlamıştır. Finansal kiralama hizmetini sunmaya başladığı tarih ise 1988’dir. 1992’de şube sayısı 10’a çıkmış, aktif büyüklüğü de 400 milyon doları aşan seviyelere ulaşmıştır. 1998 yılında kredi kartı hizmetini başlatmış ve şube sayısını 22’ye çıkarmıştır. 2007’de gerçekleştirdiği halka arz tutarı 170 milyon dolar seviyesindedir. 2011 yılında Erbil-Irak’ta ilk yurt dışı şubesi açılmış ve 350 milyon dolarlık murabaha sendikasyonu ile sektörünün en büyük meblağlı sendikasyon kredisine imza atılmıştır. Yine aynı dönemde İlk wakala (el-vekâle / vekalet) işlemi gerçekleştirilmiştir.¹²

2012 yılında “Dünyanın En İyi Katılım Bankası Olma” vizyonu doğrultusunda dönüşüm programı SİMURG’ başlatılmıştır. 2013’ de Yurt içi şube sayısı 166’ya çıkmış, Türkiye’de ilk defa uygulanan Murabaha sukuk yöntemiyle sermaye benzeri kredi sağlanmıştır. 2014’te 35 yeni şubenin açılmasıyla şube sayısı 202’ye ulaşmıştır. 2015 yılında Türkiye’de Basel 3 kriterlerine uygun ilk sermaye benzeri sukuk işlemi ihracı gerçekleştirilmiştir. 2016’da nitelikli yatırımcılara sunulmak üzere 4 adet yurt içi kira sertifikası ihracı gerçekleştirilmiş, 2017’de 220 olan şube sayısı 2018’de 230’a çıkmış, Albaraka Mobil; QR kod, Sesli Asistan ve Yüz Tanıma teknolojileri eklenerek yenilenmiş WIFA 2018 Ödülleri’nde 3 farklı kategoride, 3 birincilik ödülü kazanmıştır Albaraka Türk, 2010 yılından beri Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksi’nde yer almaya devam etmektedir.

3.4.1.2. Kurumsal Yapısı

Albaraka Türk Katılım Bankasının yönetim kuruluna bağlı komiteler, danışma kurulu ve müdürlükler Şekil 2 yardımıyla gösterilmiştir.

¹² Vekâlet, Agency, وكالة (el-Vekâle): Bir kimseyi hukûki işlem için kendi yerine koymak, bunun için yetkilendirmektir. Örneğin katılım bankalarının alacak tahsilatı hizmeti ya da fatura ödemesi için müşterilerince yetkilendirilmesi vekâlet akdiyle olur. Tkbb.org.tr, faizsiz finans sözlüğü:44, erişim: 23.6.2019

Şekil 2. Albaraka Türk Katılım Bankası Organizasyon Şeması

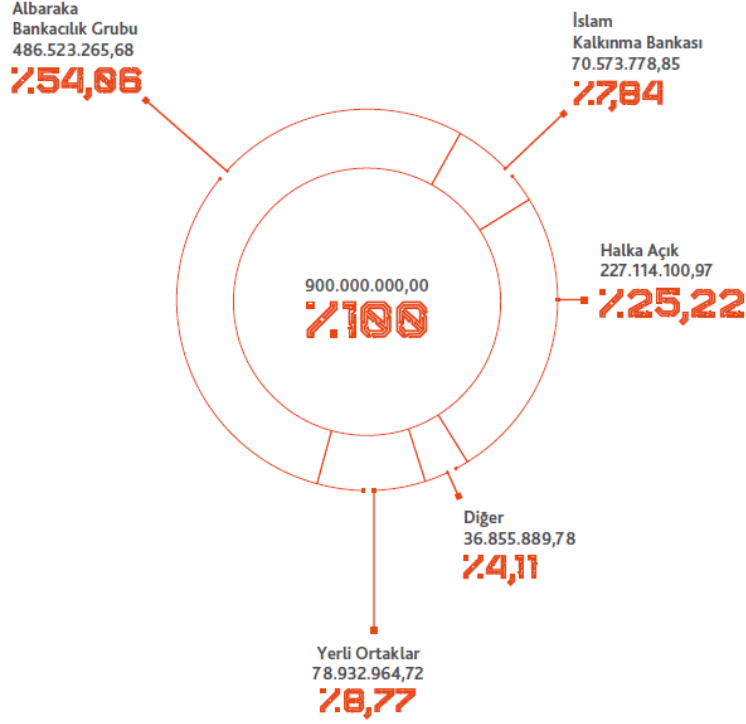
Kaynak: www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-2018-Faaliyet-Raporu.pdf, s:75, erişim: 23.6.2019

2018 yılı itibariyle bankanın sermaye yapısı, %65,99'u yabancı ortaklıklar, %8,77'si yerli yatırımcılar ve %25,22'si de halka açık paylar olmak suretiyle Tablo 3.1. deki gibi bir dağılım göstermektedir.

Tablo 3.1. Albaraka Türk Katılım Bankası'nın Sermaye Yapısı

31.12.2018 Tarihi itibarıyla Banka Sermaye Dağılımı		
Ortaklık Yapısı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
Yabancı Ortaklık	593.952.843,31	69,99
- Albaraka Bankacılık Grubu	486.523.265,68	56,06
- İslam Kalkınma Bankası	70.573.778,85	7,84
- Diğer	31.106.964,72	3,47
Yerli Ortaklar	78.932.964,72	8,77
Halka Açık	227.114.100,97	25,22
Toplam	900.000.000,00	100,00

Kaynak: www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-2018-Faaliyet-Raporu.pdf, s:84, erişim: 23.6.2019

Şekil 3. Albaraka Türk Katılım Bankası Ortaklık Yapısı (Sermaye Dağılımı)

Kaynak: www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-2018-Faaliyet-Raporu.pdf, s:21, erişim: 23.6.2019

3.4.1.3. Hizmet Türü ve Faaliyet Alanları

Katılım bankası faizsizlik prensibi ile çalışmaktadır. Ağırlıklı olarak “özel cari hesaplar” ve “katılma hesapları” olmak üzere iki yöntemle fon toplamaktadır. Topladığı fonları kurumsal finansman desteği, bireysel finansman desteği, kâr-zarar ortaklığı yatırımı, finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı ve ortak yatırımlar yoluyla kullanmaktadır. Kayıtlarda özel cari hesaplar ve katılma hesapları diğer hesaplardan ayrı olacak şekilde, vadeleri baz alınarak ayrılmaktadır.

Banka, katılma hesaplarının İslami bankacılık faaliyetlerine yönelik işletilmesinden doğacak kâr ve zarara katılma oranlarını; zarara katılma oranı, kâra katılma oranının yüzde ellisinden az olmamak koşuluyla, para cinsi, tutar ve vade grupları itibarıyla ayrı ayrı belirleyebilmektedir. Daha önceden belirlenmiş projelerin ya da diğer yatırımların finansmanı için ve özellikle o işe tahsis edilmek üzere müstakil hesaplarda fon toplayarak vadesi bir aydan daha az olmayan özel fon havuzları oluşturulmaktadır. Bu yöntemle toplanan fonlara ilişkin katılma hesapları, vadeleri dikkate alınmak suretiyle ve diğer hesaplardan bağımsız olacak şekilde ayrı hesaplarda işletilmekte ve toplanan fonlardan diğer

vade gruplarına aktarma yapılmamaktadır. Finansman süresinin sonuna gelindiğinde ise özel fon havuzları tasfiye edilmektedir.

Banka bankacılık faaliyetlerine ilave olarak, şubeleri vasıtasıyla, Bereket Sigorta, Anadolu Sigorta, Güneş Sigorta, Allianz Sigorta, Unico Sigorta, Neova Sigorta, Ankara Sigorta, Coface Sigorta, Avivasa Emeklilik Hayat, Generali Sigorta adına sigorta acenteliği, Anadolu Hayat Emeklilik ile Avivasa Emeklilik Hayat ile Katılım Emeklilik ve Hayat adına bireysel emeklilik sigorta acenteliği, Bizim Menkul Değerler A.Ş. adına aracı kurum acenteliği, kıymetli madenlerin alım satımı işlemleri, hızlı para transfer işlemlerine aracılık hizmetleri, kredi kartı ve üye işyeri (P.O.S.) hizmetleri de vermektedir. Aynı zamanda Banka, teminat mektupları, akreditif kredileri ve kabul kredileri başta olmak üzere çeşitli nitelikte gayrinakdi krediler kullanılmaktadır (albaraka.com, 2018 faaliyet raporu, s:107).

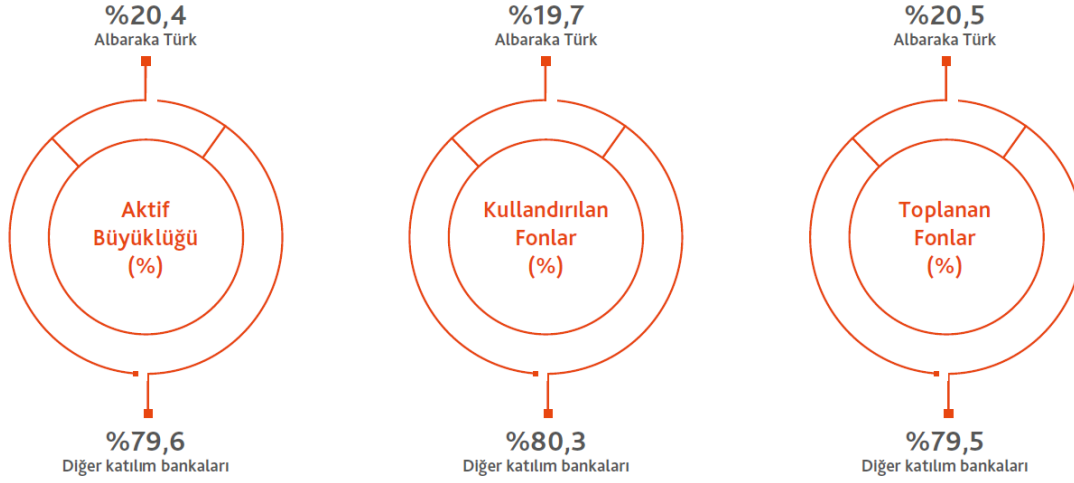
3.4.1.4. Sektördeki Pazar Payı ve Finansal Göstergeler

Albaraka Türk Katılım Bankasının içinde bulunduğu bankacılık sektörü ve temel faaliyet alanı olan katılım bankacılığı alanındaki yeri, finansal büyüklükleri, ayrıca banka özelinde temel göstergeleri izleyen sayfalarda yer alan tablolar ve şekiller yardımıyla sunulmuştur.

Tablo 3.2. Katılım Bankasının Sektör İçerisindeki Konumu ve Pazar Payları

Sektör Büyümesi	2016-2017(%)			2017-2018(%)		
	Albaraka Türk	Katılım Bankaları	Bankacılık Sektörü	Albaraka Türk	Katılım Bankaları	Bankacılık Sektörü
Aktif Büyüklüğü	10,3	20,5	19,3	16,5	29,1	18,7
Krediler (Kullanılan Fonlar)	10,9	25,5	20,9	3,9	19,8	14,5
Mevduat (Toplanan Fonlar)	9,3	26,6	16,8	13,1	30,3	19,9
Pazar Payları	2017(%)			2018(%)		
	Albaraka Türk/ Katılım Bankaları	Albaraka Türk/ Bankacılık Sektörü	Katılım Bankaları/ Bankacılık Sektörü	Albaraka Türk/ Katılım Bankaları	Albaraka Türk/ Bankacılık Sektörü	Katılım Bankaları/ Bankacılık Sektörü
Aktif Büyüklüğü	22,6	1,1	4,9	20,4	1,1	5,3
Krediler (Kullanılan Fonlar)	22,7	1,2	5,1	19,7	1,0	5,3
Mevduat (Toplanan Fonlar)	23,6	1,4	5,9	20,5	1,3	6,5

Kaynak: www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-2018-Faaliyet-Raporu.pdf, s:22, erişim: 23.6.2019

Şekil 4. Albaraka Türk'ün Katılım Bankaları ve Türk Bankacılık Sektörü İçerisinde Pazar Paylarının Grafikselleştirilmesi

Kaynak: www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-2018-Faaliyet-Raporu.pdf, s:23, erişim: 23.6.2019

Tablo 3.3. Albaraka Türk Katılım Bankasının Finansal Büyüklük Açısından Katılım Bankaları İçerisindeki Yeri

Finansal Başlıklar	Albaraka Türk		Kuveyt Türk		Türkiye Finans		Vakıf Katılım		Ziraat Katılım		Genel Toplam
	2019- Q1/2018 (%)	2019- Q1/2018 (%)	2019- Q1/2018 (%)	2019- Q1/2018 (%)	2019- Q1/2018 (%)	2019- Q1/2018 (%)	2019- Q1/2018 (%)	2019- Q1/2018 (%)	2019- Q1/2018 (%)	2019-Q1	2018
TP	11.333.290	-3,8	23.599.501	4,8	11.318.598	3,8	8.079.919	10,8	8.405.989	1,9	60.745.274
TOPLANAN FONLAR	19.294.449	14,5	39.912.117	26,8	20.798.634	30,3	9.301.969	17,9	7.640.722	10,7	79.060.460
TOPLAM	30.627.739	7,0	63.511.618	17,6	32.117.232	19,6	17.381.888	14,5	16.046.711	5,9	139.805.734
KULLANDIRILAN FONLAR *	27.778.116	8,7	50.921.172	9,2	32.136.103	8,4	14.597.797	8,6	20.527.103	15,9	132.976.902
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT)	2.045.243	-	1.533.343	-	1.720.867	-	308.885	-	366.410	-	5.287.144
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT) / KULLANDIRILAN FONLAR	7,4%	-	3,0%	-	5,4%	-	2,1%	-	1,8%	-	18,9
TOPLAM AKTİF	44.593.923	5,6	83.569.920	12,6	51.218.267	8,9	23.416.142	11,7	24.957.680	12,5	227.755.932
ÖZ VARLIK	3.257.122	-0,1	5.683.103	4,5	4.412.731	2,1	1.567.970	2,7	2.667.407	20,2	17.588.333
NET KAR **	27.146	-72,2	254.003	25,1	83.265	-7,9	52.650	-3,4	104.261	51,7	521.325
PERSONEL SAYISI	3.930	-1,5	5.867	-0,1	3.540	-3,3	1.096	0,4	1.090	4,6	15.523
ŞUBE SAYISI	231	0,4	419	1,0	308	0,7	91	0,0	81	1,3	1.130
											1.122

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

Tablo 3.4. Albaraka Türk Katılım Bankasının Beş Yıllık Özet Finansal Bilgileri

Başlıca Finansal Göstergeler (Bin TL)	2014	2015	2016	2017	2018
Toplam Aktifler	23.046.424	29.561.999	32.850.738	36.229.077	42.223.652
Toplanan Fonlar	16.643.218	20.346.178	23.155.134	25.3069.840	28.623.473
Kullandırılan Fonlar (Finansal Kiralama Dahil)	16.183.692	19.505.392	22.722.054	25.193.463	26.184.989
Özkaynaklar	1.790.927	2.103.914	2.279.593	2.481.506	3.261.451
Net Kâr	252.631	302.863	217.609	237.093	133.968
Personel Sayısı	3.510	3.736	3.796	3.899	3.988
Şube Sayısı	202	213	213	220	230
Başlıca Finansal Oranlar (%)					
Kullandırılan Fonlar/ Toplam Aktifler	70,2	66,0	69,2	69,5	62,0
Kullandırılan Fon/ Toplanan Fon Oranı	97,2	95,9	98,1	99,5	91,5
Toplanan Fonlar/ Toplam Aktifler	72,2	68,8	70,5	69,9	67,8
Ortalama Özkaynak Kârlılığı	15,6	15,8	10,0	10,0	4,3
Ortalama Aktif Kârlılığı	1,3	1,1	0,7	0,7	0,3
Takipteki Kredi Oranı	2,0	2,4	4,7	4,7	6,9
Net Takipteki Kredi Oranı	0,2	0,9	2,3	2,0	3,6
Takipteki Kredilere Karşılık Ayırma Oranı	87,9	60,0	52,3	57,7	47,3
Sermaye Yeterlilik Oranı	14,2	15,3	13,5	17,1	14,7

Kaynak: [www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-](http://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-2018-Faaliyet-Raporu.pdf)

2018-Faaliyet-Raporu.pdf, s:90, erişim: 23.6.2019

Albaraka Türk, küresel piyasalarda yaşanan sorunlar ve yurt içinde meydana gelen ekonomik dalgalanmalara rağmen 2018'de aktiflerini bir önceki yıla göre %16,5 artırarak 42,2 milyar TL'ye yükseltmiştir. Reel ekonomiye verilen destek 2018 yılında da sürdürülürken Albaraka Türk, kullandırılan fonları* (krediler) önceki yıl sonuna göre %4 artırılarak 26,2 milyar TL'ye yükseltilmiştir. Kullandırılan fonların toplam aktif içindeki payı %62 düzeyinde gerçekleşmiştir. Banka'nın topladığı fonlar 2018 yılında %13 oranında artmış ve

28,6 milyar TL'ye yükselmiştir. Banka 2018 yılında bağlı ortaklığı konumunda olan Bereket Varlık Kiralama A.Ş. ile 22 kez kira sertifikasına yönelik ihraç gerçekleştirmiştir ve bu ihraçlardan toplam 3,3 milyar TL kaynak sağlanmıştır. Yurt içi kira sertifikaları ile Banka kaynak yapısını çeşitlendirilmiştir.

Albaraka Türk özkaynaklarını bir önceki yıla göre %31 artışla 3,3 milyar TL'ye çıkararak güçlü özkaynak yapısını korumaya devam etmiştir. Bankanın 2018 yılı net kârı 134 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Faaliyet gelirlerini %33 artırarak 4 milyar TL'ye yükseltmiş olan Banka, kâr payı gelirlerini %13,6 artışla 3 milyar TL seviyesine çıkarmıştır. Banka'nın sermaye yeterlilik oranı 2018 yılı sonunda yasal yükümlülük seviyesinin üzerinde %14,7 olarak gerçekleşmiştir

3.4.1.5 Kuruluşun Finansal Tabloların Düzenlenmesinde Esas Aldığı Muhasebe Politikaları

Konsolide olmayan finansal tablolar ve konsolide finansal tablolar, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na ilişkin olarak 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümleri ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından muhasebe ve finansal raporlama esaslarına ilişkin yayımlanan diğer yönetmelik, tebliğ, açıklama ve genelgelere ve BDDK tarafından özel bir düzenleme yapılmamış olması halinde Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yürürlüğe konulmuş olan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) hükümlerine (tümü "BDDK Muhasebe ve Finansal Raporlama Mevzuatı") uygun olarak hazırlanmaktadır.

Düzenlenen kamuya açıklanacak konsolide olmayan finansal tabloların biçim ve içerikleri ile bunların açıklama ve dipnotları 28 Haziran 2012 tarih ve 28337 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ" ile bu tebliğe ek ve değişiklikler getiren tebliğlere göre hazırlanmakta muhasebe kayıtları Türk parası olarak, Bankacılık Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Türk vergi mevzuatına uygun olarak tutulmaktadır.

Finansal tabloların hazırlanmasında, gerçeğe uygun değerleri ile gösterilen finansal araçlar (varlıklar, yükümlülükler) ve yeniden değerlendirilen gayrimenkuller hariç tutulmak üzere tarihi maliyet esaslı baz alınmıştır.

Finansal tabloların hazırlanmasında uygulanan muhasebe politikaları ve kullanılan değerlendirme esasları, BDDK tarafından muhasebe ve finansal raporlama esaslarına ilişkin yayımlanan yönetmelik, tebliğ, açıklama ve genelgelere ve bunlar ile düzenlenmeyen konularda KGK tarafından yürürlüğe konulan TMS/IFRS (tümü "BDDK Muhasebe ve Finansal Raporlama Mevzuatı") kapsamında yer alan esaslara göre belirlenmektedir.

IFRS 9 Finansal Araçların geçiş hükümleri gereğince önceki dönem finansal tablo ve dipnotları yeniden düzenlenmemiş IFRS 9 Finansal Araçlar standardı, 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere "TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme" Standardının yerine uygulanmaya başlanmıştır. Banka, konsolide olmayan finansal tablolarında, 22 Haziran 2016 tarih ve 29750 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan ve 1 Ocak 2018 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren "Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" uyarınca, KGK tarafından yayımlanan IFRS 9 standardını 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren ilk kez uygulamaya başlamıştır. IFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat ve diğer yürürlüğe giren TMS/IFRS değişikliklerinin Banka'nın muhasebe politikaları, finansal durumu ve performansı üzerinde önemli bir etkisi yoktur. 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren yürürlüğe giren IFRS 16 Kiralamalar Standardına ilişkin Banka'nın, uyum çalışmaları devam etmektedir.

20 Eylül 2017 tarih ve 30186 Sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan "Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğde 1 Ocak 2018 tarihinden sonraki dönemler için finansal tablo formatları belirlenmiştir. Banka bu tarihten sonraki finansal tablolarını, ilgili tebliğde yer alan formatlara göre düzenlemektedir (albaraka.com 2018 faaliyet raporu, 126).

3.4.2. Murabaha İşlemlerinin IFRS ve AAOIFI Standartları Çerçevesinde Finansal Tablolarda Sunumuna İlişkin Oluşan Farklılıklar

Çalışmanın bu bölümünde Albaraka Türk Katılım Bankasının finansal raporlarında murabaha finansmanının hangi başlıkta sunulduğu incelenmiş ve

bunlara ilişkin açıklamalar analiz edilmiştir. Ayrıca Albaraka Bankacılık Grubu (Albaraka Banking Group) tarafından hazırlanan 2018 yılı faaliyet raporları içerisindeki AAOIFI'ye göre düzenlenmiş Finansal Tablolarına bakılarak murabaha işlemlerinin sunum şekli incelenmiş ve farklılıklara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

3.4.2.1. Murabaha İşlemlerinin TFRS'ye Göre Finansal Tablolarda Sunulması

14.2.2011 tarihli 27846 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu 88'inci (Değişik: 26/6/2012-6335/9 md.) maddesinde, 64 ilâ 88 inci madde hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilerin münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorunda olduğu hükmüne yer verilmiştir.

Bu düzenlemelerin uygulamada dil ve terim birliği sağlamak ve finansal tablolara uluslararası pazarlarda geçerlilik kazandırmak amacıyla, yine uluslararası standartlara uyumlu olacak biçimde, yalnızca Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından belirleneceği ve yayımlanacağı belirtilmiştir. Aynı Kanun'un 528'inci maddesinde- (Değişik: 26/6/2012-6335/26 md.) Bankalar ile diğer kredi kurumlarının, finansal kiralama ve faktöring gibi finansal şirketlerin, sigorta ve reasürans şirketlerinin, Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki tüm kurumların finansal tabloları ile konsolide finansal tablolarına yönelik olarak Türkiye Muhasebe Standartlarında ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca belirlenmiş idari düzenlemelerde hüküm bulunmadığı durumlarda, söz konusu alanları düzenlemek ve denetlemek üzere kurulan kurum, kurul ve kuruluşların özel kanunlarında yer alan hükümler uygulanır ifadesine yer verilmektedir.

20 Eylül 2017 tarih mükerrer 30186 Sayılı Resmi Gazete'de Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ yayımlanmıştır. Söz konusu Tebliğin 2'inci maddesinde TFRS 9 finansal araçlar Standardına göre karşılık ayıran katılım bankalarınca hazırlanacak finansal tabloların EK- 2'de verildiği şekilde düzenleneceği belirtilmiştir.

Aynı Resmi Gazete'de yayımlanan Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi hakkında tebliğde söz konusu bankalarca kullanılacak hesap planı, hesaplar ve kapsamı açıklanmıştır.

1 Kasım 2006 tarihli ve 26333 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik ile katılım bankalarınca uygulanan Kurumsal Finansman Desteği, Bireysel Finansman Desteği, Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımları, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ve ortak yatırımlar yöntemleriyle kullandırılan fonların **kredi** sayılacağı belirtilmiş ve bunlara ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

İslami Finans İstişare Grubu tarafından 5 Eylül 2014'te düzenlenen toplantıda IFRS 9: Finansal Araçlar standardının murabaha işlemlerine de uygulanabileceği yönünde görüş birliğine varılmıştır. Bu görüşe dayanak oluşturan temel kavram özün önceliğidir. IFRS'ye göre bir işlemin satış olabilmesi için söz konusu varlığa sahip olmaktan kaynaklanan olası tüm risk ve yararların karşı tarafa devredilmesi gerekmektedir. Katılım bankacılığında ise söz konusu varlık ya da hizmet için banka müşteriye vekalet vermekte müşteri, banka adına bir alım gerçekleştirmekte daha sonra banka tarafından vadeli bir satış işleminin tarafı olmaktadır. Dolayısıyla murabahada müşterinin amacı vadeli aldığı mala ilişkin bedeli malı satarak ödemek bankanın amacı ise bu yolla kazanç elde ederek kâr etmektir.

Klasik murabahada taraflar arasında doğrudan bir alım satım işlemi vardır ve işlem satıcı tarafından ilk fiyatın ve kâr oranının söylenmesi üzerine gerçekleşir. Modern murabahada esas alıcının nakit gereksinimi sebebiyle finansman kullanarak tutarı taksitle geri ödemesi üzerine kurulu bir sistem mevcuttur (Cebeci, 2010: 38-39).

Bankalar, aldıkları tedbirler neticesinde riski de neredeyse minimuma indirmiş durumdadır. Bu değerlendirmeler ve Özün önceliği kavramı esas alındığında murabaha işlemlerinin satış değil bir fon kullandırma yöntemi olduğu kanaati hakim olmuştur. Banka ise finansal aracı pozisyonundadır.

Türkiye'de katılım bankalarının en fazla murabaha yöntemi ile fon kullandırdıkları görülmektedir. Albaraka Türk Katılım Bankası özelinde değerlendirme yapılacak, bankanın finansal bilgilerine yönelik analizler murabaha işlemleri çerçevesinde ele alınacaktır.

Murabaha işlemleri Finansal Durum Tablosunda krediler başlığında verilmektedir. Krediler ve bu kredilerin dağılımı araştırmada incelenecek bilgiler arasında yer almaktadır. Tablo 3.5.'te Banka'nın 2018 yılına ait faaliyet raporlarında yer alan Finansal Durum Tablosundan alınan bilgiler ana hesap grupları bazında derlenmiştir. Tabloda krediler başlığında verilen; Faktoring Alacakları, Donuk Alacaklar, Beklenen Zarar Karşılıkları ve Karşısında herhangi bir rakamsal büyüklük olmayan kalemler özet şeklinde hazırlanan (Tablo 3.5.) finansal durum tablosuna alınmamıştır.

Tablo 3.5. Albaraka Türk Katılım Bankası Finansal Durum Tablosundan Alınan ve Analize Tabi Tutulan Bilgiler

VARLIKLAR		Cari Dönem 31.12.2018 (Bin TL)		
		Türk Parası	Yabancı Para	TOPLAM
I	FİNANSAL VARLIKLAR	3.824.347	10.260.210	14.084.557
II	KREDİLER (Net)	15.976.372	10.208.617	26.184.989
2.1	Krediler	15.008.011	10.165.668	25.173.679
	İtfa Edilmiş Maliyetiyle Ölçülenler	15.008.011	10.165.668	25.173.679
	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılanlar	-	-	-
	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılanlar	-	-	-
2.2	Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	375.304	4.250	379.554
	Finansal Kiralama Alacakları	418.495	4.305	422.800
	Faaliyet Kiralaması Alacakları	-	-	-
	Kazanılmamış Gelirler (-)	(43.191)	(55)	(43.246)
III	SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	648.970	718	649.688
IV	ORTAKLIK YATIRIMLARI	33.837	5.907	39.744
V	MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	655.230	219	655.449
VI	MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	31.419	-	31.419
VII	CARİ VERGİ VARLIĞI	3.492	-	3.492
VII	ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	170.099	-	170.099
IX	DİĞER AKTİFLER	362.551	41.664	4042.15
TOPLAM VARLIKLAR		21.706.317	20.517.335	42.223.652
YÜKÜMLÜLÜKLER		Caridönem 31.12.2018 (Bin TL)		
		Türk Parası	Yabancı Para	TOPLAM
I	TOPLANAN FONLAR	11.779.608	16.843.865	28.623.473
	Özel Cari Hesaplar (Gerçek Kişi Ticari Olmayan)	1.134.274	2.253.033	3.387.307
	Özel Cari Hesaplar (Diğer)	1.675.382	3.200.185	4.875.567
	TOPLAM CARİ HESAPLAR	2.809.656	5.453.218	8.262.874
	Katılma Hesapları (Gerçek Kişi Ticari Olmayan)	6.972.816	7.040.228	14.013.044
	Katılma Hesapları (Diğer)	1.997.136	2.928.959	4.925.323
	Kıymetli Maden DH	-	-	1.421.400
	TOPLAM KATILMA HESAPLARI	8.969.952	9.969.187	20.359.767
II	ALINAN KREDİLER	1.834.328	5.017.765	6.852.093
III	PARA PİYASALARINA BORÇLAR	771.957	-	771.957
IV	TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	1.545	-	1.545
V	KARŞILIKLAR	89.535	736	90.271
VI	CARİ VERGİ BORCU	53.041	3.181	56.222
VII	SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI		1.204.297	1.204.297
	Krediler		1.204.297	1.204.297
VIII	DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	1.288.023	74.320	1.362.343
IX	ÖZKAYNAKLAR	3.269.225	(7.774)	3.261.451
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER		19.087.262	23.136.390	42.223.652

Kaynak: Albaraka Türk Katılım Bankası Finansal Durum Tablosu, s. 110-112

Krediler toplam varlıkların % 62'sini oluşturmaktadır. Söz konusu krediler itfa edilmiş maliyeti ile ölçümlenmiş, faiz geliri (finansman geliri) etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Murabaha işlemlerinden doğan alacaklar finansal bir alacak şeklinde (kredi olarak) gösterilmiş değer düşüklüklerine karşılık ayrıldıktan sonra maliyet değeri ile ölçülmüştür.

2018 yılına ilişkin nakdi kredilerin dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 3.6. Cari Dönem Nakdi Kredilerin Dağılımı

Cari Dönem 31. 12 .2018 (Bin TL)					
NAKDİ KREDİLER					
	Standart Nitelikli Krediler	Yeniden Yapılandırma Kapsamında Yer almayanlar	Sözleşme Koşullarında Değişiklik Yapılanlar	Yeniden Finansman Yapılanlar	TOPLAM
Krediler	19.961.950	4.586.686	84.914	540.129	25.173.679
İhracat Kredileri	1.011.290	81.016	-		
İthalat Kredileri	1.708.418	132.927	155		
İşletme Kredileri	9.526.688	3.794.661	79.045		
Tüketici Kredileri	2.326.204	177.374	4.703		
Kredi Kartları	313.127	16.801	-		
Mali Kesime Verilen Krediler	63.275		-		
Diğer Krediler	5.012.948	383.907	1.011	126.937	5.524.803
Diğer Alacaklar	-	-	-	-	-
TOPLAM	19.961.950	4.586.686	84.914	540.129	25.173.679
Diğer Kredilerin Dağılımı					
Diğer Krediler					
Taksitli ticari Krediler	1.301.900				
Diğer Yatırım Kredileri	472.512				
Yurtdışı Krediler	1.143.043				
Kâr Zarar Ortaklığı Yatırımları	2.145.198				
Müştri Adına Menkul Değer Alım Kredileri	370.076				
Diğer	92.074				
TOPLAM	5.524.803				

Kaynak: Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu, Dipnot (Beşinci Bölüm I-6), s.192

Finansal Durum Tablosunda yer alan bilgilere ilişkin Dipnot (Beşinci Bölüm I-6) incelendiğinde toplam 25.173.679 TL tutarındaki kredilerin 19.961.950 TL'sini standart nitelikli kredilerin, 4.586.686 TL'sini yeniden yapılandırma kapsamında yer almayan kredilerin, 84.914 TL'sini sözleşme

koşullarında değişiklik yapılan kredilerin 540.129 TL'lik kısmını ise yeniden finansman yapılan kredilerin oluşturduğu görülecektir.

25.173.679 TL'lik Kredilerin 5.524.803 TL'lik kısmı Diğer Kredilerden oluşmaktadır. Diğer Kredilerin içerisinde Kâr Zarar Ortaklığı Yatırımlarının payı 2.145.198 TL'dir. Bu kısım AAOIFI standartları dikkate alındığında Müşareke yatırımlarını temsil etmektedir. Bu projelerin tamamı İstanbul ve Ankara'da çeşitli bölgelerde gerçekleştirilen gayrimenkul geliştirme projelerinden oluşmaktadır.

Müşareke özkaynak yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilen, müşterilerin banka ile kâr-zarar ortaklığı üzerinden imzaladıkları yatırım ortaklığı sözleşmesidir. Dolayısıyla Krediler başlığı altında sunulan toplam 25.173.679 TL'nin 2.145.198 TL'si Müşareke, kalan 23.028.481 TL'lik kısım Murabaha Finansmanından oluşmaktadır.

Katılım bankaları ve leasing şirketleri mülkiyetin devri ile sonuçlanan kiralama akdi yapmakta, bu yöntem satış ile kiralamanın birleşmesinden doğan yeni bir sözleşme sayılmaktadır. Tablo 3.5'te Bankanın kiralama işlemlerinden kaynaklanan alacaklarına bakıldığında tamamı Finansal Kiralama alacaklarından oluşmaktadır ve bu alacaklar 379.554 TL'lik tutar ile toplam kredilerin ancak %1,43'ü düzeyindedir.

Finansal durum Tablosunun Yükümlülükler hesap sınıfında Toplanan Fonların ne kadarının cari hesaplardan oluştuğu incelenmiştir. Tablo 3.5.e bakıldığında Cari hesaplarda biriken fonlar, Toplanan Fonların %28,8'ini oluşturmaktadır. Özel cari hesaplar katılım bankaları nezdinde açılabilen, istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen, karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonları ihtiva eden hesaplardır. Katılım bankası bu hesaplara faiz ya da kâr payı ödemesi yapmaz. Katılma Hesaplarının, Toplanan Fonların içindeki oranına bakıldığında %71,2 olduğu görülecektir. Katılma Hesapları kâr-zarar ortaklığı çerçevesinde toplanan fonlardan oluşan ve bu fonların faizsizlik prensibi doğrultusunda sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinin finansmanında kullanılması sonucu ortaya çıkan kâr ya da zararın hesap sahipleri ile katılım bankası arasında paylaşımı şeklinde çalıştırılan hesaplardır. Hesap sahibi tasarruflarının işletilmesi amacıyla fonlarını bankaya teslim eder ve aralarında kâr ve zarara katılım anlaşması gerçekleşmiş olur. Bu tip bir ortaklık İslam hukukunda emek – sermaye ortaklığı (Mudârebe) olarak

anılır. Tasarruf sahibi banka hesabına para yatırarak sermaye sağlar, bu fonları kullanan, işleten banka da emeğini ortaya koyar. Sözleşme nitelik itibarıyla kâra olduğu gibi zarara da ortak olmayı da gerektirir.

Banka 2018 yılında bağlı ortaklığı Bereket Varlık Kiralama A.Ş. ile 22 kez kira sertifikası ihracı gerçekleştirmiş ve bu ihraçlardan 3,3 milyar TL kaynak sağlanmıştır. Finansal Durum Tablosunda Sermaye Benzeri Borçlanma Araçlarının tamamının (raporun beşinci bölümünde dipnot II-9 incelendiğinde) Katkı Sermaye Hesaplamasına Dahil Edilecek Borçlanma Araçları – Sermaye Benzeri Kredilerden oluştuğu görülmüştür. Banka, 30 Kasım 2015'te Türkiye dışında yerleşik yatırımcılardan yapılandırılmış işletmesi olan Albaraka Sukuk Ltd aracılığıyla 250.000.000 ABD doları tutarında sukuk ihraç etmiş ve ilk 5 yıl geri ödeme opsiyonlu toplam 10 yıl vadeli sermaye benzeri kredi sağlamıştır. İlk 5 yıl anapara geri ödemesiz toplam 10 yıl vadeli sermaye benzeri kredinin, kupon kar payı oranı %10,5 olarak belirlenmiştir. Banka, 24.000.000 ABD doları tutarındaki kira sertifikasını geri satın almış ve söz konusu tutar sermaye benzeri kredi ve gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar kalemlerinde netleştirilmiştir.

Bilançonun Diğer Yükümlülükler Kalemi bilanço toplamının %10'unu aşmadığından bu kalemin içeriklerine ilişkin ayrıntılı bilgiye dipnotlarda yer verilmemiştir.

Bankanın 1 Ocak-31 Aralık 2018 dönemine ilişkin Kâr veya Zarar Tablosundan alınan ve yalnızca kâr paylarına ilişkin gelir ve giderler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.7. Kâr veya Zarar Tablosundan Alınan Kâr Payı Gelirleri/Giderlerine İlişkin Bilgiler

Cari Dönem 1 Ocak-31 Aralık 2018 (Bin TL)		
I	KÂR PAYI GELİRLERİ	3.019.738
1.1	Kredilerden Alınan Kâr Payları	2.651.251
1.2	Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler (Merkez Bankası)	58.557
1.3	Bankalardan Alınan Gelirler	1.940
1.4	Para Piyasası İşlemlerinden Alınan Gelirler	-
1.5	Menkul Değerlerden Alınan Gelirler	235.414
1.6	Finansal Kiralama Gelirleri	70.404
1.7	Diğer Kar Payı Gelirleri	2.172
II	KAR PAYI GİDERLERİ (-)	2.000.179
2.1	Katılma Hesaplarına Verilen Kar Payları	1.337.809
2.2	Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	552.653
2.3	Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kâr Payları	103.864
2.4	İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Kâr Payları	-
2.5	Diğer Kar Payı Giderleri	5.853
III	NET KAR PAYI GELİRİ/GİDERİ	1.019.559

Kaynak: Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu, s.116

3.019.738 TL tutarındaki kâr payı gelirlerinin 2.651.251 TL'lik kısmını, oran olarak ifade edilmek istenirse %88'ini kredilerden alınan kâr payları oluşturmaktadır. Kredilerin içindeki Kâr-Zarar ortaklığı yatırımları (Müşareke) hariç kalan tutarın murabaha finansmanından oluştuğu daha önce ifade edilmişti. Murabaha sözleşmesinde, murabahaya konu olan iktisadi kıymetin alış fiyatı veya eklenebilen masraflar da dahil edildikten sonra ortaya çıkan maliyeti açıklanarak murabaha işlemi fiyatlandırılırken ilk yapılması gereken hedef kâr oranının belirlenmesi işlemdir. Bu noktada sektörün kârlılık oranları en etkili unsurdur. Düşük kâr oranı bankanın daha az kâr etmesine sebep olurken yüksek kârlar müşterilerin alternatif katılım bankalarını değerlendirmek istemelerine yol açacaktır. Fiyat belirleme aşamasında kâr oranı netleştirildikten sonra murabaha işleminden kaynaklı resmî kesintilerden müşterinin payına düşen kısımlar toplam satış bedeline eklenir. Satış fiyatı alış bedeli, kurum kârı ve resmi bedellerin toplamından oluşur. Bankanın ana faaliyet konusunu oluşturan kâr payı gelir ve giderlerine ilişkin bilgilerin açıklandığı Tablo 3.7. de kredilerden alınan kâr payları ana faaliyet gelirinin raporlandığı Kâr Payı hesap sınıfının en yüksek kalemi, aynı şekilde Katılma Hesaplarına Verilen Kâr Payları

da ana faaliyet giderlerinin içerisinde 1.337.809 TL'lik bir tutar ile en büyük gider kalemini oluşturmaktadır.

3.4.2.2. Murabaha İşlemlerinin AAOIFI' ye Göre Finansal Tablolarda Sunulması

IFRS' ye göre mali tabloların hazırlanması, sunulması mali nitelikli işlemlerin muhasebeleştirilmesinde bir işlemin şeklinden ziyade gerçekte ifade ettiği özün dikkate alınması gerekliliği esastır. Dolayısıyla murabaha işlemi, bu işleme aracılık eden katılım bankaları için bir finansman yöntemidir ve krediler başlığında izlenmektedir. AAOIFI'ye göre ise aynı zamanda bir satış işlemidir. Bankanın söz konusu işlemde kaynaklanan bir alacaklılık hakkı doğmaktadır. Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve incelendiğinde bilgi, sunmayı amaç edindiği işlem ve olayları gerçeğe uygun bir şekilde sunacaksa, öz ve ekonomik gerçekliği kadar hukuki şekline de uygun olarak sunulmalı ve finansal raporlama yapılırken bu hukuki şekil dikkate alınmalıdır ifadesi dikkati çekmektedir.

Murabaha faizsiz finans kurumu tarafından satın alınan malın alış fiyatı veya maliyeti üzerine önceden anlaşılan oranda kâr koyarak satması faaliyeti olduğundan hukuken yani biçim itibarıyla bir satış işlemidir. Faizsiz finans kurumu malı murâbaha yöntemiyle satmadan önce hakikaten veya hükmen teslim almalıdır. Murabaha konusu malın teslim alınması malda bir zarar oluşması durumunda finans kurumunun sorumluluğu üstlenmesini sağlamak amacıyla şart koşulmuştur. Bu durumda söz konusu malın sorumluluğunun satıcının uhdesinden çıkıp finans kurumunun uhdesine geçmesi gerekmektedir. Varlıkları teslim alınma biçimi varlığın yapısına ve teslimine dair örf ve teamüllere göre farklılık arz etmektedir. Malın elden teslim alınması ya da müşteri veya vekiline nakli durumunda fiziki teslim, fiziki teslimin gerçekleştirilemediği hallerde alıcının mal üzerinde tasarrufuna yönelik tüm engellerin ortadan kaldırılması halinde ise hükmi ve itibari teslimden söz edilir.

AAOIFI'ye göre düzenlenmiş Finansal Durum Tablosu, Bankanın varlıkları, yükümlülükleri, kısıtlanmamış yatırım hesabı ve benzerlerinin sahiplerine ait özkaynaklar ve katılım bankası ortaklarına düşen özkaynaklardan oluşur. Bu sayılan gruplar ve toplam tutarlar ayrı ayrı gösterilir. Varlıklar ve yükümlülükler yapısına göre sınıflandırılır. Varlıklar dönen ve duran varlık ayrımı yapılmadan yükümlülükler de vade esasına dikkat edilmeden raporlanır.

IFRS'ye göre düzenlenen Finansal Durum Tablosunda murabaha ve müşareke finansman yöntemleri, krediler başlığında verilmektedir. Kredilerin ne kadarının murabaha ne kadarının müşareke finansmanından oluştuğunu görebilmek için dipnotları incelemek gereklidir. Müşareke finansmanı Krediler içinde Diğer başlığında Kâr- Zarar Ortaklığı şeklinde gösterilmektedir.

AAOIFI'ye göre düzenlenen Finansal Durum Tablosunda bu iki finansman yöntemi birleştirilmeden sunulmaktadır. Murabaha hukuki biçimi dikkate alınarak satış olarak, bu satışlardan kaynaklanan alacak hakları da Varlıklar hesap sınıfında Satışlardan Alacaklar kaleminde gösterilmektedir. Müşareke finansmanı ise aynı hesap sınıfında ayrı bir başlık açılarak gösterilmektedir.

AAOIFI'ye göre murabaha işlemine konu olan stoklar ilk edinildiklerinde maliyet bedeli ile sonraki ölçümlerinde maliyet ile net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile finansal tablolara alınır. Söz konusu stoğun murabaha ya da vadeli satış sözleşmesi kapsamında satılması hâlinde doğan alacak itibari değeri üzerinden finansal tablolara yansıtılır. Daha sonraki ölçümlerinde ödenmemiş tutarlardan varsa kredi zarar karşılıkları düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden takip edilir.

Finansal Tablo dipnotlarında alacaklara ilişkin yapılan açıklamalarda, murabaha, selem, istisna alacakları ayrı ayrı raporlanır. Aynı şekilde yükümlülükler, cari hesaplar, kısıtlı yatırım hesapları, diğer bankalardan toplanan fonlar, selem borçları, istisna borçları şeklinde ayrıştırılır.

Gelir Tablosu hazırlanırken yatırımlara ilişkin hasılat, gider, kazanç ve kayıplar türüne göre, diğer faaliyetlerden oluşan önemli hasılat, gider, kazanç ve kayıplar niteliğine göre açıklanır.

Çalışmanın temelini oluşturan konu, murabaha işlemlerinin finansal tablolarda IFRS'ye göre sunulması ve AAOIFI Muhasebe Standartlarına göre sunulması hâlinde oluşan rakamsal farklılıklar değil hangi başlıklarda ve hangi adlar altında izlendiğinin analizidir. Dolayısıyla IFRS'ye göre analiz yapılırken Albaraka Türk Katılım Bankasının konsolide olmayan finansal tablo verileri kullanılmış, AAOIFI'ye göre yapılan incelemede ise Albaraka Bankacılık Grubu (Albaraka Banking Group) tarafından yayımlanan 2018 yılı faaliyet raporlarından yalnızca AAOIFI temel alınarak hazırlanan Finansal Durum Tablosu ve

Kapsamlı Gelir-Gider Kar-Zarar Tablosunda yer alan hesap gruplarına ait başlıklar incelenmiştir.

Albaraka Bankacılık Grubu (Albaraka Banking Group) tarafından AAOIFI muhasebe Standartları doğrultusunda hazırlanan Finansal durum Tablosu Tablo 3.8. de Kapsamlı Gelir-Gider Kâr-Zarar Tablosu Tablo 3.9. da sunulmuştur.

Tablo 3.8. Albaraka Bankacılık Grubu AAOIFI Muhasebe Standartlarına Göre Hazırlanmış 2018 Yılı Finansal Durum Tablosu

Cari Dönem 2018	(R'000) GRUP
VARLIKLAR	
Nakit ve Nakit Benzerleri	670.034
Satışlardan Alacaklar	2.198.822
Müşareke Finansmanı	3.738.841
İcare	15.422
Yatırım Amaçlı Menkul Kıymetler	24.425
Bağlı Ortaklıklara Yatırımlar	-
Toplam Yatırımlar	6.647.544
Diğer Varlıklar	27.538
Maddi Duran Varlıklar	116.175
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	10.339
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	36.992
TOPLAM VARLIKLAR	6.838.633
BORÇLAR, KISITLANMAMIŞ YATIRIM HESAPLARI VE ORTAKLARIN ÖZKAYNAK YÜKÜMLÜLÜKLERİ	
Cari Müşteri Hesapları ve Diğer Hesaplar	714.835
Borçlar	55.098
Diğer Borçlar	20.0131
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER	789.964
Toplam Yükümlülükler ve Kısıtlanmamış Yatırım Hesapları	
Sınırsız Özsermaye Sahiplerinin Yatırımları	5.089.604
Sukuk	201.667
Yatırım Fonu Sahiplerine Dağıtılan Karlar	39.860
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER VE KISITLANMAMIŞ YATIRIM HESAPLARI	6.121.095
Özsermaye	717.538
Hisse Senetleri İle Temsil Edilen Sermaye	322.403
Hisse Senetleri İhraç Primleri	82.196
Diğer Yedekler	876
Dağıtılmamış Gelirler	312.063
BORÇLAR, KISITLANMAMIŞ YATIRIM HESAPLARI VE ORTAKLARIN ÖZKAYNAK YÜKÜMLÜLÜKLERİ	6.838.633

Kaynak: Albaraka Integrated Annual Report 2018 (Albaraka Birleştirilmiş Faaliyet Raporu), Yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Tablo 3.9. Albaraka Bankacılık Grubu AAOIFI Muhasebe Standartlarına Göre Hazırlanmış 1 Ocak-31 Aralık 2018 Dönemine İlişkin Kapsamlı Gelir-Gider, Kâr-Zarar Tablosu

Cari Dönem 2018	(R'000)
	GRUP
Satışlardan Kaynaklı Alacaklardan Elde Edilen Gelir	163.933
Müşareke Satışlarından Elde Edilen Gelir	373.890
Finansal Kiralamadan Elde Edilen Gelir	4.824
Satış Gelirlerinden, Kısıtlanmamış Yatırım Hesapları ve Banka Hisse Senetlerinden Mudarib Olarak Bankanın Payları	542.647
Mudarib Olarak Banka Hisse Senetlerinde Azalış	(276.625)
Kısıtlanmamış Hesaplardan Elde Edilen Gelir	266.022
Bankanın Yatırımlardan Elde Ettiği Gelirler İçindeki Payı (Mudarib ve Fon Sahibi sıfatıyla)	276.625
Bankanın Kendi Yatırımlarından Elde Edilen Gelir	1.436
Bankacılık Hizmetlerinden Elde edilen Gelir	19.719
Diğer Gelirler	29.109
BANKA TOPLAM GELİRLERİ	326.889
Yönetim İle İlgili ve Genel Giderler	(213.839)
Maddi Duran Varlık Amortisman Payları	(12.225)
Maddi Olmayan Duran Varlık Amortismanları	(8.974)
Finansal Kiralamada Değer Kayıpları	(408)
Vergi Öncesi Kar	91.443
Vergi	(21.735)
DÖNEM NET KARI	69.708

Kaynak: Albaraka Integrated Annual Report 2018 (Albaraka Birleştirilmiş Faaliyet Raporu), Yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Murabaha işlemlerinin finansal tablolarda TFRS'ye göre sunumu Albaraka Türk örneği üzerinden, AAOIFI Muhasebe Standartlarına göre sunumu ise Albaraka Bankacılık Grubu üzerinden incelenmiştir. Murabaha işlemlerinin raporlanmasına temel teşkil eden standartların analiz edilmesi sonucunda ulaşılan bilgiler ve oluşan farklılıklar Tablo 3.10. da özetlenmiştir.

Tablo 3.10. Murabaha İşlemlerinin Finansal Tablolarda Sunumu Açısından
TFRS ve AAOIFI Standartlarının Karşılaştırılması

Murabaha İşlemlerinin Mali Tablolarda Sunumunun TFRS ve AAOIFI Standartları Kapsamında Karşılaştırılması:		
	TFRS	AAOIFI
Raporlamada esas alınan standart	Murabaha ile ilgili özel bir standart yoktur. TFRS 9: Finansal Araçlar Standardı 'na göre raporlanır.	Murabaha ve diğer benzer satış işlemleriyle ilgili olan FFMS 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar standardı 'na göre raporlanır.
Murabaha İşlemlerinin Raporlanmasına Temel Teşkil Eden Muhasebe Kavramı	Özün önceliği	Özün önceliği ve işlemin hukuki şekli birlikte dikkate alınır.
Murabaha İşlemlerinin Değerlendirilmesi	Bir kredi işlemi olarak değerlendirilir.	Bir Satış İşlemi olarak değerlendirilir.
Murabaha İşlemlerinden doğan alacaklar	Bir kredi alacağıdır.	Bir ticari alacaktır.
Gecikmiş murabaha alacakları üzerinden alınan faizler	Faiz geliri olarak raporlanır.	Yasal yollar izlenerek alacağın takip edilmesi dışında herhangi bir faiz yürütülemez.
Murabaha alacaklarının vadesinden önce tahsil edilmesi	Belirli bir oranda iskonto uygulanır.	İskonto uygulanmak zorunda değildir.
Murabaha İşlemlerinde İslami Bankanın Rolü	Banka murabaha konusu iktisadi kıymetin alıcısı ile satıcısı arasında finansal aracı durumundadır.	Banka bizzat ticari faaliyet yapmaktadır. Murabaha konusu iktisadi kıymeti satıcıdan satın alıp alıcıya bizzat satmaktadır.
Murabaha İşlemlerinin Finansal Durum Tablosunda Sunulması	Varlıklar Hesap Sınıfında Krediler Başlığında Sunulmaktadır.	Murabaha konusu varlık Stok olarak görünür. Bu stokların satışından elde edilen gelir Satışlardan Alacaklar olarak bilançoya yansıtılır.
Murabaha İşlemlerinin Kar veya Zarar Tablosunda Sunulması	Katılım Bankalarında Kâr Payı Gelirleri hesap sınıfında Kredilerden Alınan Kâr Payları olarak	Satışlardan Kaynaklı alacaklarda Elde edilen Gelir olarak raporlanır.
Murabaha İşlemlerinin Ölçümünde Kullanılan Esaslar	Kredi şeklinde sunulan murabaha işlemleri itfa edilmiş maliyeti ile ölçülmekte ve faiz geliri etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanmaktadır. Murabaha alacakları finansal alacak (kredi) olarak gösterilir, değer düşüklüklerine karşılık ayrıldıktan sonra maliyet değeri ile ölçülür.	Stoklar ilk kez finansal tablolara alınırken maliyet değeri ile daha sonra maliyet değeri ile net gerçekleştirilebilir değerden düşük olanıyla ölçülür. Alacaklar ise itibari değer üzerinden finansal tablolara alınır sonrasında ödenmemiş tutarlardan varsa, kredi zarar karşılıkları düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden izlenir.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

SONUÇ

Birey ve kurumlara ait tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi işlevini gerçekleştiren bankalar birer finansal aracı pozisyonundadır. Bankacılığın temellerinin MÖ 3500'lü yıllara dayandırıldığı düşünülürken toplumlarda paranın saklanması, mübadele aracı olma özelliği, borç verme-alma işlemlerinde kullanılması zamanla paranın zaman değeri adı verilen faiz kavramını doğurmuştur. Günümüz konvansiyonel bankalarının temel çalışma prensibi olan faiz semavi dinlerde yasaklanmış olmasına rağmen bankacılık sisteminin bel kemiğini oluşturmuştur. İslam dininin temel kaynakları araştırıldığında faizin kesin bir dille yasaklandığı görülecektir. Dolayısıyla İslam inancı ve ahlakıyla yaşayan insanların ve faaliyet sürdüren kurum ve kuruluşların fonlarını değerlendirmeleri için geleneksel bankacılık uygun değildir. İslami fonların faizsizlik prensibi ile İslam ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmek istenmesi 1970'li yıllarda İslami bankacılık sisteminin doğuşunu hazırlamıştır.

Pek çok İslam ülkesinde yatırıma yönlendirilmeyi bekleyen ancak uygun zemin arayan İslami fonlar, batı dünyasının dikkatini çekmiş ve bu fonları bünyesine çekmek isteyen ülkelerde de faizsiz bankacılık hızla gelişmiş ve yayılmıştır. Özellikle Avrupa'da faizsiz finans modeline öncülük eden ülke İngiltere'dir. Alternatif kazanç arayışına giren İngiltere'de İslami bankacılık faaliyeti yürüten 20 finans kuruluşu bulunmaktadır. İngiltere, Londra'yı dünyanın en önemli faizsiz finans merkezi hâline getirmeyi planlamaktadır. Faizsiz finans ürünlerinin ekonomik krizlerden daha az etkileniyor olması bu ürünlere olan ilgiyi dahada artırmaktadır.

İngiltere'de model, daha çok türev ürünler ve İslami yatırım araçlarına yönelik olarak işlemektedir. Üniversitelerde okutulan faizsiz finans ders sayısına bakıldığında eğitime yapılan yatırımla ne kadar geniş ve sağlam bir bakış açısıyla İslami bankacılığa yoğunlaşıldığı oldukça manidardır. Ülkesinde beş milyon Müslüman nüfus ve 20 İslami banka ile hizmet veren İngiltere'nin yalnızca iç piyasaya hizmet etmediği, gözünü daha çok Orta Doğu'daki İslami fonlara diktiğini görmek çok da zor değildir.

Asıl önemli soru Türkiye bu pazarın neresinde durmaktadır. Faizsiz finans modelinde Malezya, Bahreyn ve Umman en fazla gelişme gösterirken Türkiye bu alana yönelik hiçbir kategoride ilk üç sıraya girememiştir. İran ve Sudan'da sistem tamamen İslami ilkeler doğrultusunda çalışırken Suudi Arabistan %51, Brunei %59, Türkiye'de ise yalnızca %5 seviyesindedir. Türkiye Katılım Bankaları Strateji Belgesi çalışmasında bu oranın 2025'te %15'e çıkarılması hedeflenmektedir. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da talimatıyla İstanbul'u Finansal Teknolojiler ve Katılım Finansmanı alanında söz sahibi yapmak amacıyla çalışmalarına hız vermiştir. Bu alanda yasal mevzuat, piyasa düzenlemeleri, finansal ürünlerin geliştirilmesine ve teşvik önerilerine yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir. Katılım Bankalarının iş ve işlemlerinin faizsiz bankacılık ilke esaslarına uygun yürütülmesi hususunda 14.9.2019 tarihli 30888 Sayılı Resmî Gazetede bir tebliğ yayınlanmıştır. Faizsiz Bankacılık İlke Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğde Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmeliğin 19 uncu maddesinin 10 uncu fıkrası kapsamında müşterilerine finansman sağlayan kalkınma ve yatırım bankalarının faizsiz bankacılık ilke ve standartlarına uygun şekilde faaliyet göstermek üzere oluşturacakları yapı ve süreçlere ilişkin usul ve esasları düzenlenmiştir. Söz konusu tebliğe göre bankalar faaliyetlerini yürütürken faizsiz bankacılık ilke ve standartlarına uygunluğun sağlamak amacıyla bünyesinde bir danışma komitesi tesis etmekle yükümlüdür.

Türkiye'de faizsiz finans alanında faaliyet gösteren katılım bankaları özel cari hesaplar ve katılma hesapları adı altında iki yöntemle topladıkları fonların %90'ı aşan kısmını Murabaha yöntemi ile kullanılmaktadır. Türkiye'de iktisadi birimlerin daha çok borç verme ve alma şeklinde fon kullandıkları düşünüldüğünde faizsiz sistemde en iyi ürün bu birimlerin ihtiyacına cevap verecek üründür. İhtiyaç duyulan maddi ve maddi olmayan varlıkların ve hizmetlerin edinilmesinde bankanın taraflar arasında aracılık fonksiyonunu yerine getirmesi en risksiz fon kullandırma yöntemi murabaha olmaktadır. Murabaha klasik fıkihta bir kimsenin satın aldığı malın alış fiyatı üzerine daha önce anlaşılan miktarda kâr koyarak satması işlemidir. Ancak burada murabaha akdi, önceden herhangi bir vaad işlemi olmadan gerçekleşmektedir. Faizsiz finans kurumunun aracılığı ile mal alma talebinde

bulunan müşteriler ile öncesinde taraflar arasında vaat işlemi gerçekleştirilerek sözleşme yapılırsa çağdaş/modern murabahadan söz edilir.

Murabaha literatürü incelendiğinde ilk kez 1976'de ortaya çıkan bir kavram olduğu görülecektir. Murabaha işleminin caiz olduğuna 1979 yılında düzenlenen Birinci İslam Bankacılığı Kongresi'nde hükmedilmiştir.

İslami bankaların çalıştığı şekliyle modern murabahaya yönelik İslam alimleri arasında tartışma hâlen devam etmektedir. Bir kısım alim klasik murabahayı caiz kabul ederken modern murabahanın hem işleyiş yönüne bakıldığında hem de satışa konu edilecek malın bizzat banka tarafından kabzedilmiyor olması sebebiyle İslami bankaları geleneksel bankalara benzetmektedir.

Modern murabaha anlayışında banka, malın kabzında doğrudan rol almadan bütün haklarını müşteriye devrederek en hızlı şekilde malın müşteriye ulaştırılmasını amaçlamaktadır. Diğer bankalarla rekabet, modern zihniyet, iki kez vergi ödeme konusundaki zaruret özellikle kabz konusu ile ilgili olarak ticari işleyiş ve örfün belirleyici kabul edilmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla malın İslam hukuku çerçevesinde hükmen de kabz edilebileceği fikri hakîm görüş olmuştur.

İslam alimleri arasında bankanın murabaha akdinde hangi fonksiyonu yerine getirdiği tartışılmaktadır. Uluslararası alanda düşünüldüğünde ise banka finansal aracı pozisyonundadır.

Murabanın muhasebe sisteminin çıktısı olan finansal raporlara nasıl yansıtıldığı çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Faizsiz finans ürünlerinin muhasebeleştirilmesi ve mali tablolara yansıtılmasının uluslararası standartlarla uyumlaştırılması amacıyla 26 Şubat 1990'da Cezayir'de bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda İslami finansal kuruluşların faaliyetleri ile ilgili muhasebe, denetim, yönetim ve etik standartlar hazırlamak ve geliştirmek amacıyla İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar için Finansal Muhasebe Organizasyonu adıyla bir kurumun oluşturulması kararı alınmıştır. 1991'de faaliyete başlayan kurum daha sonra İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) adını almıştır.

AAOIFI'nin murabaha ile ilgili **Şeriat Standardı 8: Murabaha** 16 Mayıs 2002'de yayınlanmıştır. Murabanın muhasebeleştirilmesine yönelik oluşturulan FAS 2: Murabaha ve Satın Alma Emriyle Murabaha, 31 Temmuz 2016'da kaldırılmıştır. Bu standart ve FAS 20: Vadeli Satışlar Standardı birleştirilerek **FAS 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar** yayınlanmıştır. Türkiye'de faizsiz finansa yönelik muhasebeleştirme işlemlerinde oluşan boşluk TKBB ve KGK tarafından yapılan çalışmalarla kapatılmaya çalışılmıştır. AAOIFI'nin 58 şeriat standardı Türkiye Katılım Bankaları Birliği öncülüğünde gerçekleştirilen proje ile Türkçeye kazandırılmıştır. AAOIFI'nin muhasebe standartlarının bir kısmı da Kamu Gözetimi Kurumu tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu standartların bir bölümü Faizsiz Finans Muhasebe Standardı adıyla Resmî Gazete'de yayımlanmış, bir kısmının da taslak metinleri kamuoyunun görüşüne açılmıştır. Söz konusu standartlardan Murabaha ile ilgili olan standart **FFMS: 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı** 1 Ocak 2020'den itibaren ihtiyari olarak uygulamaya konulacaktır.

Türkiye'de katılım bankaları 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na tabidir. Kanun, bankaların finansal raporlarını düzenlerken Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda hareket edeceklerine hükmetmiştir. Türk Ticaret Kanunu'na göre bankalar Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Türkiye'deki adıyla Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına uymak durumundadır. Günümüzde yasal mevzuatın gerektirdiği şekilde Murabaha işlemleri, bankaların finansal aracılık fonksiyonunu yerine getirdikleri düşünüldüğünde uluslararası standartlar çerçevesinde TFRS 9: Finansal Araçlar Standardına uygun raporlanmaktadır.

Çalışmada Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin tercih edilmiş olmasının sebeplerinden biri aktif büyüklüğü bakımından katılım bankaları arasında birinci sırada yer almasıdır. Diğer bir ve belki de ana sebep mali raporlarını düzenlerken hem Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına hem de AAOIFI Muhasebe Standartlarına uygun hazırlamasıdır. Bankanın 2018 yılı faaliyet raporlarının TFRS'ye uygun hazırlanmış hâline kurum sitesinden ulaşılmış ancak AAOIFI standartları doğrultusunda hazırlanmış hâli bankanın gizlilik prensipleri sebebiyle incelenememiştir.

Tezin amacı murabahanın raporlanmasında ortaya çıkan rakamsal farklılıklardan ziyade hangi başlıkta ve neden burada gösterildiğinin analizi olduğundan bu sınırlama Albaraka Banking Group 2018 faaliyet raporlarının incelenmesi ile aşılmaya çalışılmıştır.

Albaraka Bankacılık Grubu da finansal raporlarını hem Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre hem de AAOIFI standartlarına göre düzenlemektedir. Çalışmada Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin konsolide olmayan finansal raporlarının yalnızca murabaha ve çalışmanın özüne hitabeden kısımları incelemeye dahil edilmiştir. Katılım bankalarında murabaha işlemleri banka müşterilerine bireysel finansman desteği ve kurumsal finansman desteği şeklinde sunulmaktadır. **Murabaha kalemi finansal tablolara yansıtılırken krediler başlığında verilmektedir.** Murabaha işlemleri bir finansal araç olarak kabul edilmekte ve TFRS 9: Finansal Araçlar Standardı (IFRS 9) uygulanmaktadır.

Özde bir faizsiz finansman ürünü olan murabaha AAOIFI'ye göre aynı zamanda bir satış işlemidir. Bankanın söz konusu işlemde kaynaklanan bir alacaklılık hakkı doğmaktadır. Bir işlemin özü ve ekonomik gerekliliği kadar hukuki biçimi de dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla murabaha hukuki şekil itibarıyla aynı zamanda satış işlemi olarak değerlendirilmelidir. AAOIFI standartları incelendiğinde stokların satışından doğan alacakların murabaha, selem, istisna alacakları şeklinde ayrı ayrı raporlanması gerektiği görülmüştür.

Faizsiz bankacılığın uygulandığı ülkelerde AAOIFI Standartları tamamen, kısmen ya da rehber olarak kullanılmaktadır. Ancak Türkiye'de henüz bir uygulama alanı bulamamıştır. Günümüzde pek çok finans kurumunun ve üniversitelerin katılımı ile yapılan toplantılar, çalıştaylar konunun önemine dikkat çekilmesi açısından oldukça değerlidir. TKBB ve KGK'nin gerçekleştirdiği uyumlaştırma çabaları son derece değerlidir. İslami bankalar ve finans kurumlarının gelişmesine paralel olarak İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarına olan ihtiyaç da artacağından AAOIFI standartlarının kullanım alanı genişleyecektir.

Çalışmanın özellikle uygulamadaki bu boşluğa dikkat çekmek adına hazırlanmış olması da bu alana yapılacak yatırımları ve eğitimleri artıracak kanaatini taşımaktayız.

KAYNAKÇA

- Afşar, Aslı (2007). “*Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki*” erişim tarihi: 27.Haziran 2019. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/426382>
- Ağkan, Faruk (2018). AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği”. erişim tarihi: 26 Mayıs 2019. <https://dergipark.org.tr/anemon/issue/36488/349866>,
- Akbostancı, Elif (2013). *Bankacılık Sektörü ve Banka Yönetimi*, (Ed. Nilgün Çağlarımak Uslu, Bilge Kağan Özdemir), Para ve Banka 3. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Akdoğan Nalan ve Sevilengül Orhan (2007). *Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması*, 12. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan Nalan ve Tenker Nejat (2007). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, 12. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akın Cihangir (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, İstanbul: Kayıhan Yayınevi.
- Aktepe İshak Emin (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB Yayın no:4.
- Aktepe, İshak Emin (2010). *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*. İstanbul.
- Aktepe, İshak Emin (2017). “*Katılım Bankaları ve Murabaha*” erişim tarihi: 10 Ağustos 2018. <https://katilimfinansdergisi.com.tr/katilim-finans-dergisi/>
- Atar, Abdulkadir (2017). “*Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslami Bankacılığın Genel Durumu*”, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi. C/S:6/4. 1029-1062.
- Aydın, Hüseyin (2013). *Bankalar ve İşlevleri*, (Ed. Vedat Akgiray, Fatih Temizel), Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar 2. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

- Aydın, Nurhan (2013). *Finansal Sistem ve Finansal Piyasalar*, (Ed. Vedat Akgiray, Fatih Temizel), Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar 2. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Aydın, Nurhan (2014). *Finansal Sistem, Finansal Piyasalar, Finansal Araçlar ve Kurumlar*, (Ed. Güven SEVİL, Mehmet BAŞAR), Finansal Yönetim 3. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Bayındır, Abdülaziz (2007). *Ticaret ve Faiz*, 1. Baskı. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Bulut İbrahim Halil ve Er Bünyamin (2012). *Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi*, İstanbul: TKBB Yayınları.
- Cebeci İsmail, (2010). *Modern İslam İktisadı Literatüründe Murabaha Tartışmaları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Çetin, Abdurrahman (2018). *Katılım ve Mevduat Bankalarının Piyasa Etkinliğinin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Uygulama*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Dağdır, Canan (2016). *Sermaye Piyasası Araçları*, (Ed. Turgay MÜNYAS), Finansal Piyasalar ve Kurumlar. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Dereci, Mustafa (2018). “*Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz finans*” erişim tarihi: 31 Aralık 2018. <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM-FINANS-SAYI-9.pdf>
- El-Hazim’î, İbrahim b. Abdull’âh (2004). *7 Hadis İmamının İttifak Ettikleri Hadisler*, 1. Baskı (Çev.: Hanifi AKIN, Son Okuma: Mithat SEVİN) İstanbul: Karınca Yayınları.
- Ersoy Mehmet, Çatıkkaş Özgür ve Yatbaz Ayhan (2018) “İslami Muhasebenin Geleneksel Muhasebe ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı araştırmaları Dergisi. 4/1: 95-109
- Es-Sadr, Muhammed Bakır (1980). *İslam Ekonomi Doktrini*, 3. Baskı. (Çev.: Mehmet Keskin, Sadettin ERGÜN, Kontrol: İbrahim YETİŞ). İstanbul: Hicret Yayınları.

- Gülle, Sıtkı (2010). *Konularına Göre Kur'ân-ı Kerîm Ayetleri* 6. Cilt İstanbul: Huzur Yayınevi
- Günceler, Bülent (2016). *Para Piyasası Faaliyetleri ve Kurumları*, (Ed. Turgay Münyas), Finansal Piyasalar ve Kurumlar, Bursa: Ekin Yayınevi. s. (17-57)
- Kapıcı, Nazan (2018) “*Katılım Bankaları Murabaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*” erişim tarihi: 21 Haziran 2019. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/588502>
- Khair Abdul ve Fairouz Mohamed (2013). “*The Concept Of The Time Value Of Money: A Shari’Ah Viewpoint*” (*Paranın Zaman Değeri Kavramı: Bir Şeriat Bakış Açısı*). erişim tarihi: 18 Haziran 2019. https://www.maybank2u.com.my/iwov-resources/islamic-my/document/my/en/islamic/scoe/knowledge-centre/research-paper/Concept_Time_Value_of_Money.pdf
- Müftüoğlu, Mehmet (2016). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçeye Tercümesi*, 3. Baskı. Ankara: Aydan Yayıncılık.
- Münyas, Turgay (2016) *Finansal Sistemin Yapısı ve Finansal Piyasalar*, (Ed. Turgay Münyas), Finansal Piyasalar ve Kurumlar, Bursa: Ekin Yayınevi. s. (1-13)
- Özgür Ersan, (2007). *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar.
- Özsoy M. Şerafettin ve Sayar Yakup (Editör) (2017). *Kobi'ler İçin Adım Adım Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Özsoy, İsmail (1997). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Asya Finans Kültür Yayınları
- Özulucan Abitter ve Deran Ali (2009). “*Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması*” erişim tarihi: 8 Haziran 2019. <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000465/1038000260>

- Parasız, İlker (2011). *Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık*, 1. Baskı. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Sevilengül, Orhan (2009). *Genel Muhasebe* 15. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Turgut Ahmet ve Ertay Hacı İsa, “*Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik Analizi*” erişim tarihi: 28 Mayıs 2019. <http://dergipark.org.tr/dowland/article-file/416037>
- Ülev Salih ve Selçuk Mervan vd.(t.y.). *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul: TKBB Yayınları.
- Yağcı, Mustafa (2018). “*Yükselen Finansal Teknolojilerin Ekonomi Politikası: Fintek ve Bitcoin Örnekleri*”, İktisat ve Toplum, Ulusal Aylık Süreli Yayın.88: 46-53.
- Yatbaz Ayhan, (2019). *Faizsiz Bankacılık Fon Kullanırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir alan Çalışması*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Yetiz, Filiz (2016). “*Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık sistemi*” erişim tarihi: 27 Mayıs 2019. <http://dergipark.org.tr/dowland/article-file/185227>
- Yılmaz, Erdal (2014). “*Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi*” erişim tarihi: 2 Haziran 2019. <http://journal.mufad.org/attachments/article/727/6.pdf>
- Yücel, A. Tugay (2013). *Genel Muhasebe* 2. Baskı. İstanbul: Acar Basım, Maliye Hesap Uzmanları Derneği.

İnternet Kaynakları

- AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions). <http://aaoifi.com/structure/?lang=en>, erişim tarihi: 5.Haziran.2019
- AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions). Exposure Drafts, <http://aaoifi.com/exposure-drafts-4/?lang=en>, erişim tarihi: 23. Haziran 2019
- Albaraka Türk Katılım Bankası, <https://www.albaraka.com.tr/albarakayitaniyin.aspx>, erişim tarihi: 25.Haziran.2019

- Albaraka Türk, 2018 Faaliyet Raporu.
<https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-2018-Faaliyet-Raporu.pdf>, erişim tarihi: 29.Haziran.2019
- Aysan Mustafa A., Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Ulusal Uyum: Türkiye Örneği. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/426534> erişim tarihi: 13. Haziran 2019
- Bankacılık Kanunu, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 11. Baskı, Türkiye Bankalar Birliği. İstanbul, Aralık 2017, <http://www.tkbb.org.tr/5411-sayili-bankacilik-kanunu>, erişim tarihi: 2.Haziran.2019
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu). www.bddk.org.tr
- Faizsiz Finans Standartları, TKBB Yayınları, Yayın No:10, <http://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari>
- FKFFŞK, 6361 Sayılı Finansal Kiralama Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6361.pdf>, erişim tarihi: 9.Haziran 2019
- Göksel Hakan, “MB’nin Verdiği Faizi Faizsiz Bankalar Ne Yapıyor”, <http://ekonomi.haber7.com/finans/haber/1359243-mbnin-verdigi-faizi-faizsiz-bankalar-ne-yapiyor>, erişim tarihi: 2.Haziran.2019
- <http://katilimfinansdergisi.com.tr/dunyada-ve-turkiyede-faizsiz-finans/>, erişim tarihi: 9.Eylül.2019
- <http://www.tkbb.org.tr/Documents/EgitimVeKonferans/T%C3%BCrkiye'de.Kat%C4%B1l%C4%B1m.Bankaciligi.Prof.Dr.ismail.OZSOY.doc>, erişim tarihi: 6 Haziran.2019
- <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109565/-onumuzdeki-donemde-alternatif-finans-konusunda-daha-cesur-ve-kararli-adimlar-atacagiz->, erişim tarihi: 10 Eylül 2019
- IFRS, [https://www.ifrs.org/-/media/feature/meetings/2014/september/islamic-finance-cg/meeting-summary-5-september-2014-\(1\).pdf](https://www.ifrs.org/-/media/feature/meetings/2014/september/islamic-finance-cg/meeting-summary-5-september-2014-(1).pdf) erişim tarihi: 15 Haziran 2019

- IFRS, <https://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/>, erişim tarihi: 18 Haziran 2018
- IFRS, <https://www.ifrs.org/groups/islamic-finance-consultative-group/>, erişim tarihi: 18 Haziran 2019
- IMF (International Monetary Fund), "Islamic Finance and the Role of the IMF", February 2017, <https://www.imf.org/external/themes/islamicfinance/>, erişim tarihi: 1 Temmuz 2019
- İSEFAM Çalıştay – 9, Tarımsal Üretime Yönelik Faizsiz Bir Finansman yöntemi: Selem ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırma Merkezi (İSEFAM). <https://www.isefam.sakarya.edu.tr/?p=389> erişim tarihi: 9 Haziran 2019
- İslam Ansiklopedisi, "Selem", <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/36/C36011968.pdf>, s.402, erişim tarihi: 9 Haziran 2019
- Islamic Financial Services Industry Stability Report 2018, <https://www.ifsb.org/download.php?id=4811&lang=English&pg=/index.php>, erişim tarihi: 29 Mayıs 2019
- KGK (Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu), AAOIFI Uyumlu Faizsiz Finans Muhasebe Standartları. <http://www.kgk.gov.tr/>
- KGK (Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu). IAS/IFRS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları. <http://www.kgk.gov.tr/>
- Odabaşı, Mehmet” Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik Bazı eleştirilere Cevaplar”. <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM%20BANKALARI%20-%20MURABAHA%20%C4%B0%C5%9ELEMELER%C4%B0.pdf>, erişim tarihi: 8 Haziran 2019
- Özsoy, İsmail (2012). Türkiye’de Katılım Bankacılığı, <http://www.tkbb.org.tr>
- Resmi Gazete, 2 Kasım 2011 Tarihli 28103 Sayılı, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

Hükmünde Kararname. erişim tarihi: 3 Haziran 2019
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102-5.htm>,

Resmi Gazete, 20 Eylül 2017 Tarihli 30186 Sayılı Mükerrer, Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ. erişim tarihi:4 Haziran 2019.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/09/20170920M1.pdf>,

Resmi Gazete, 20.9.2017 Tarihli 30186 Sayılı Mükerrer, Katılım Bankalarının uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ. erişim tarihi: 10 Haziran 2019
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=9.5.23912&MevzuatIis ki=0&sourceXmiSearch=kat%C4%B1I%C4%B1m%20bankalar%C4%B1>,

Resmi Gazete, 21 Mayıs 2019 Tarihli 30780 Sayılı, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumundan Kurul Kararı. erişim tarihi 14 Haziran 2019

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/05/20190521-5.pdf>

Resmi Gazete, 25 Şubat 1984 Tarihli 18323 Sayılı, Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında 83/7506 Sayılı Kararname Eki Karara İlişkin Tebliğ,

Resmi Gazete, 14 Eylül 2019 Tarihli 30888 Sayılı, Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ. erişim tarihi: 19 Eylül 2019
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/09/20190914-4.htm>

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18323.pdf>

<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2019/10/05/fintek-denilince-akla-istanbul-gelecek>. erişim tarihi: 19 Eylül 2019

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109565/-onumuzdeki-donemde-alternatif-finans-konusunda-daha-cesur-ve-kararli-adimler-atacagiz->. erişim tarihi: 19 Eylül 2019

TCMB, www.tcmb.gov.tr

TDV İslam Ansiklopedisi, "Garar Md."c.13, s.366, 1996

TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), <http://www.tkbb.org.tr/>

TKBB, Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025. erişim tarihi: 28 Mayıs 2019. <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Strateji-Belgesi.pdf>

TKBB, Yıllık Sektör Raporları, Katılım Bankaları 2018. erişim tarihi: 28 Mayıs 2019 <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Bankalari-2018-.pdf>

VUK, 3475 Sayılı Vergi Usul Kanunu. erişim tarihi: 8 Haziran 2019 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf>

Yahşi, Fahrettin (2000). erişim tarihi: 30 Mayıs 2019 <http://www.tkbb.org.tr/Documents/KoseYazilari/20130724152628.pdf>, erişim

EKLER

Ek: 1A. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 31 aralık 2018 Tarihi İtibarıyla Konsolide Olmayan Bilanço (Finansal Durum Tablosu)

VARLIKLAR		Dipnot (Beşinci Bölüm-I)	Bağımsız Denetimden Geçmiş		
			Cari dönem		Toplam
			TP	YP	
I.	FINANSAL VARLIKLAR (Net)		3.824.347	10.260.210	14.084.557
1.1	Nakit ve Nakit Benzerleri	(1)	1.332.405	9.803.023	11.135.428
1.1.1	Nakit Değerler ve Merkez Bankası		509.720	5.408.661	5.918.381
1.1.2	Bankalar		822.685	4.394.362	5.217.047
1.1.3	Para Piyasalarından Alacaklar		-	-	-
1.2	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr Zarara Yanstılan Finansal Varlıklar	(2)	1.110.506	6.741	1.117.247
1.2.1	Devlet Borçlanma Senetleri		834	-	834
1.2.2	Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değerler		-	-	-
1.2.3	Diğer Finansal Varlıklara İlişkin Bilgiler		1.109.672	6.741	1.116.413
1.3	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yanstılan Finansal Varlıklar	(3)	778.787	450.735	1.229.522
1.3.1	Devlet Borçlanma Senetleri		708.161	350.353	1.058.514
1.3.2	Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değerler		15	13.455	13.470
1.3.3	Diğer Finansal Varlıklar		70.611	86.927	157.538
1.4	İtfa Edilmiş Maliyeti ile Ölçülen Finansal Varlıklar	(4)	618.506	-	618.506
1.4.1	Devlet Borçlanma Senetleri		618.506	-	618.506
1.4.2	Diğer Finansal Varlıklar		-	-	-
1.5	Türev Finansal Varlıklar	(5)	1.510	-	1.510
1.5.1	Türev Finansal Varlıkların Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yanstılan Kısmı		1.510	-	1.510
1.5.2	Türev Finansal Varlıkların Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yanstılan Kısmı		-	-	-
1.6	Donuk Finansal Varlıklar		-	-	-
1.7	Beklenen Zarar Karşılıkları (-)		17.367	289	17.656
II.	KREDİLER (Net)	(6)	15.976.372	10.208.617	26.184.989
2.1	Krediler		15.008.011	10.165.668	25.173.679
2.1.1	İtfa Edilmiş Maliyetiyle Ölçülenler		15.008.011	10.165.668	25.173.679
2.1.2	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yanstılanlar		-	-	-
2.1.3	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yanstılanlar		-	-	-
2.2	Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	(7)	375.304	4.250	379.554
2.2.1	Finansal Kiralama Alacakları		418.495	4.305	422.800
2.2.2	Faaliyet Kiralaması Alacakları		-	-	-
2.2.3	Kazanılmamış Gelirler (-)		43.191	55	43.246
2.3	Faktoring Alacakları		-	-	-
2.3.1	İtfa Edilmiş Maliyetiyle Ölçülenler		-	-	-
2.3.2	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yanstılanlar		-	-	-
2.3.3	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yanstılanlar		-	-	-
2.4	Donuk Alacaklar		1.788.647	99.900	1.888.547
2.5	Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	(6)	1.195.590	61.201	1.256.791
2.5.1	12 Aylık Beklenen Zarar Karşılığı (Birinci Aşama)		49.603	18.252	67.855
2.5.2	Kredi Riskinde Önemli Artış (İkinci Aşama)		259.933	35.518	295.451
2.5.3	Temerrüt (Üçüncü Aşama/Özel Karşılık)		886.054	7.431	893.485
III.	SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAAL İYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	(8)	648.970	718	649.688
3.1	Satış Amaçlı		648.970	718	649.688
3.2	Durdurulan Faaliyetlerle İlişkin		-	-	-
IV.	ORTAKLIK YATIRIMLARI	(9)	33.837	5.907	39.744
4.1	İştirakler (Net)		4.897	-	4.897
4.1.1	Özkaynak Yöntemine Göre Değerlenenler		-	-	-
4.1.2	Konsolide Edilmeyenler		4.897	-	4.897
4.2	Bağlı Ortaklıklar (Net)		8.940	5.907	14.847
4.2.1	Konsolide Edilmeyen Mali Ortaklıklar		5.400	5.907	11.307
4.2.2	Konsolide Edilmeyen Mali Olmayan Ortaklıklar		3.540	-	3.540
4.3	Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ortaklıkları) (Net)		20.000	-	20.000
4.3.1	Özkaynak Yöntemine Göre Değerlenenler		-	-	-
4.3.2	Konsolide Edilmeyenler		20.000	-	20.000
V.	MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	(10)	655.230	219	655.449
VI.	MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	(11)	31.419	-	31.419
6.1	Şerefiye		-	-	-
6.2	Diğer		31.419	-	31.419
VII.	YATIRIM AMAÇLI GAYR İMENKULLER (Net)	(12)	-	-	-
VIII.	CARİ VERGİ VARLIĞI		3.492	-	3.492
IX.	ERTELENMİŞ İŞ VERGİ VARLIĞI	(13)	170.099	-	170.099
X.	DİĞER AKT İFLER	(15)	362.551	41.664	404.215
	VARLIKLAR TOPLAMI		21.706.317	20.517.335	42.223.652

YÜKÜMLÜLÜKLER	Dipnot (Beşinci Bölüm-II)	Cari dönem 31 Aralık 2018		
		TP	YP	Toplam
I. TOPLANAN FONLAR	(1)	11.779.608	16.843.865	28.623.473
II. ALINAN KREDİLER	(2)	1.834.328	5.017.765	6.852.093
III. PARA PİYASALARINA BORÇLAR		771.957	-	771.957
IV. İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)		-	-	-
V. GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER		-	-	-
VI. TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	(3)	1.545	-	1.545
6.1 Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Kısmı		1.545	-	1.545
6.2 Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Kısmı		-	-	-
VII. KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER	(4)	-	-	-
7.1 Finansal Kiralama		-	-	-
7.2 Faaliyet Kiralaması		-	-	-
7.3 Diğer		-	-	-
7.4 Ertelemiş Finansal Kiralama Giderleri (-)		-	-	-
VIII. KARŞILIKLAR	(6)	89.535	736	90.271
8.1 Yeniden Yapılanma Karşılığı		-	-	-
8.2 Çalışan Hakları Karşılığı		73.321	-	73.321
8.3 Sigorta Teknik Karşılıkları (Net)		-	-	-
8.4 Diğer Karşılıklar		16.214	736	16.950
IX. CARI VERGİ BORCU	(7)	53.041	3.181	56.222
X. ERTELENMİŞ VERGİ BORCU		-	-	-
XI. SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIK BORÇLARI (Net)	(8)	-	-	-
11.1 Satış Amaçlı		-	-	-
11.2 Durdurulan Faaliyetler İlişkili		-	-	-
XII. SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI	(9)	-	1.204.297	1.204.297
12.1 Krediler		-	1.204.297	1.204.297
12.2 Diğer Borçlanma Araçları		-	-	-
XIII. DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	(10)	1.288.023	74.320	1.362.343
XIV. ÖZKAYNAKLAR	(11)	3.269.225	(7.774)	3.261.451
14.1 Ödenmiş Sermaye		900.000	-	900.000
14.2 Sermaye Yedekleri		845.976	-	845.976
14.2.1 Hisse Senedi İhraç Primleri		-	-	-
14.2.2 Hisse Senedi İptal Kârları		-	-	-
14.2.3 Diğer Sermaye Yedekleri		845.976	-	845.976
14.3 Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılmayacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler		234.708	-	234.708
14.4 Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler		33.270	(7.774)	25.496
14.5 Kâr Yedekleri		1.300.967	-	1.300.967
14.5.1 Yasal Yedekler		134.082	-	134.082
14.5.2 Statü Yedekleri		-	-	-
14.5.3 Olağanüstü Yedekler		1.166.885	-	1.166.885
14.5.4 Diğer Kâr Yedekleri		-	-	-
14.6 Kâr veya Zarar		(45.696)	-	(45.696)
14.6.1 Geçmiş Yıllar Kâr veya Zararı		(179.664)	-	(179.664)
14.6.2 Dönem Net Kâr veya Zararı		133.968	-	133.968
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI		19.087.262	23.136.390	42.223.652

Ek: 1B. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 31 aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Olmayan Kâr Veya Zarar Tablosu

	Dipnot (Beşinci Bölüm-IV)	Bağımsız denetimden geçmiş Cari dönem 1 Ocak- 31 Aralık 2018
KAR VEYA ZARAR TABLOSU		
I. KÂR PAYI GELİRLERİ	(1)	3.019.738
1.1 Kredilerden Alınan Kâr Payları		2.651.251
1.2 Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler		58.557
1.3 Bankalardan Alınan Gelirler		1.940
1.4 Para Piyasası İşlemlerinden Alınan Gelirler		-
1.5 Menkul Değerlerden Alınan Gelirler		235.414
1.5.1 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılanlar		834
1.5.2 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılanlar		146.963
1.5.3 İtfa Edilmiş Maliyeti İle Ölçülenler		87.617
1.6 Finansal Kiralama Gelirleri		70.404
1.7 Diğer Kâr Payı Gelirleri		2.172
II. KÂR PAYI GİDERLERİ (-)	(2)	2.000.179
2.1 Katılma Hesaplarına Verilen Kâr Payları		1.337.809
2.2 Kullanılan Kredilere Verilen Kâr Payları		552.653
2.3 Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kâr Payları		103.864
2.4 İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Kâr Payları		-
2.5 Diğer Kâr Payı Giderleri		5.853
III. NET KÂR PAYI GELİRİ/GİDERİ (I - II)		1.019.559
IV. NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ/GİDERLERİ		198.153
4.1 Alınan Ücret ve Komisyonlar		293.170
4.1.1 Gayri Nakdi Kredilerden		114.573
4.1.2 Diğer	(3)	178.597
4.2 Verilen Ücret ve Komisyonlar (-)		95.017
4.2.1 Gayri Nakdi Kredilere		420
4.2.2 Diğer	(3)	94.597
V. PERSONEL GİDERLERİ (-)	(8)	535.985
VI. TEMETTÜ GELİRLERİ	(4)	177
VII. TİCARİ KAR/ZARAR (Net)	(5)	358.815
7.1 Sermaye Piyasası İşlemleri Kâr/Zararı		49.441
7.2 Türev Finansal İşlemlerden Kâr/Zarar		(26.231)
7.3 Kambiyo İşlemleri Kâr/Zararı		335.605
VIII. DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	(6)	360.618
IX. FAALİYET BRÜT KÂRI (III-IV+V+VI+VII+VIII)		1.401.337
X. BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI (-)	(7)	607.836
XI. DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	(8)	625.006
XII. NET FAALİYET KÂRI/ZARARI (IX-X-XI)		168.495
XIII. BİRLEŞME İŞLEMİ SONRASINDA GELİR OLARAK KAYDEDİLEN FAZLALIK TUTARI		-
XIV. ÖZKAYNAK YÖNTEMİ UYGULANAN ORTAKLIKLARDAN KÂRI/ZARARI		-
XV. NET PARASAL POZİTİFİYON KÂRI/ZARARI		-
XVI. SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLERDEN ÖNCESİ K/Z (XII+...+XV)	(9)	168.495
XVII. SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (±)	(10)	34.527
17.1 Cari Vergi Karşılığı		3.071
17.2 Ertelenmiş Vergi Gider Etkisi (+)		171.354
17.3 Ertelenmiş Vergi Gelir Etkisi (-)		139.898
XVIII. SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET K/Z (XVI±XVII)	(11)	133.968
XIX. DURDURULAN FAALİYETLERDEN GELİRLER	(11)	-
19.1 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Gelirleri		-
19.2 İştirak, Bağlı Ortaklık ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ort.) Satış Karları		-
19.3 Diğer Durdurulan Faaliyet Gelirleri		-
XX. DURDURULAN FAALİYETLERDEN GİDERLER (-)		-
20.1 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Giderleri		-
20.2 İştirak, Bağlı Ortaklık ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ort.) Satış Zararları		-
20.3 Diğer Durdurulan Faaliyet Giderleri		-
XXI. DURDURULAN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ K/Z (XIX-XX)		-
XXII. DURDURULAN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (±)		-
22.1 Cari Vergi Karşılığı		-
22.2 Ertelenmiş Vergi Gider Etkisi (+)		-
22.3 Ertelenmiş Vergi Gelir Etkisi (-)		-
XXIII. DURDURULAN FAALİYETLER DÖNEM NET K/Z (XXI±XXII)		-
XXIV. DÖNEM NET KÂRI/ZARARI (XVIII+XXIII)	(12)	133.968
Hisse Başına Kâr/Zarar		0,149

**Ek: 2A. Al Baraka Banking Group Aaofi Statement Of Financial Position
As At 31 December 2018**

**(Albaraka Bankacılık Grubu Aaofı 31 Aralık 2018 İtibariyle Finansal Durum
Tablosu)**

	GROUP		COMPANY	
	2018 R'000	2017 R'000	2018 R'000	2017 R'000
Assets				
Cash and cash equivalents	670 034	584 088	669 829	583 846
Sales receivables	2 198 822	1 540 787	2 198 822	1 540 787
Musharaka financing	3 738 841	3 511 587	3 738 841	3 511 587
Ijarah financing	15 422	-	15 422	-
Investment securities	24 425	25 717	24 425	25 717
Investment in subsidiary company	-	-	20 148	17 942
Total investments	6 647 544	5 662 179	6 667 487	5 679 879
Other assets	27 583	64 382	51 110	90 823
Property and equipment	116 175	113 627	56 615	61 305
Investment properties	10 339	10 502	-	-
Intangible assets	36 992	29 329	36 992	29 329
Total assets	6 838 633	5 880 019	6 812 204	5 861 336
Liabilities, unrestricted investment accounts and owners' equity				
Liabilities				
Customer current accounts and other	714 835	570 822	714 835	570 822
Payables	55 098	64 975	49 425	65 052
Other liabilities	20 031	14 981	20 031	14 981
Total liabilities	789 964	650 778	784 291	650 855
Equity of unrestricted investment account holders	5 089 604	4 465 814	5 089 604	4 465 814
Sukuk	201 667	45 879	201 687	45 889
Profits distributable to depositors	39 860	55 957	39 860	55 957
Total liabilities and unrestricted investment accounts	6 121 095	5 218 428	6 115 442	5 218 515
Owners' equity	717 538	661 591	696 762	642 821
Share capital	322 403	322 403	322 403	322 403
Share premium	82 196	82 196	82 196	82 196
Other reserve	876	1 460	876	1 460
Retained income	312 063	255 532	291 287	236 762
Total liabilities, unrestricted investment accounts and owners' equity	6 838 633	5 880 019	6 812 204	5 861 336

Ek: 2B. Al Baraka Banking Group Aaofı Statement Of Profit Or Loss And Other Comprehensive Income For The Year Ended 31 December 2018

ALBARAKA BANKACILIK GRUBU 31 ARALIK 2018 TARİHİNDE SONA EREN HESAP DÖNEMİNE AİT KÂR VEYA ZARAR VE DİĞER KAPSAMLI GELİR TABLOSU

	GROUP		COMPANY	
	2018	2017	2018	2017
	R'000	R'000	R'000	R'000
Income from sales receivables	163 933	146 367	163 933	146 367
Income from Musharaka financing	373 890	341 815	373 890	341 815
Income from Ijarah financing	4 824	-	4 824	-
Return on unrestricted investment accounts before the bank's share as mudarib	542 647	488 182	542 647	488 182
Less: bank's share as mudarib	(276 625)	(248 202)	(276 410)	(247 941)
Return on unrestricted accounts	266 022	239 980	266 237	240 241
Bank's share in income from investment (as a mudarib and as a fund owner)	276 625	248 202	276 410	247 941
Bank's income from its own investments	1 436	1 368	8 436	10 368
Revenue from banking services	19 719	20 171	19 719	20 171
Other revenue	29 109	27 533	28 659	27 022
Total bank revenue	326 889	297 274	333 224	305 502
Administrative and general expenditure	(213 839)	(204 795)	(223 015)	(214 349)
Depreciation of property and equipment	(12 225)	(10 982)	(14 946)	(15 069)
Amortisation of intangible assets	(8 974)	(7 355)	(8 974)	(7 355)
Depreciation of Ijarah	(408)	-	(408)	-
Profit before taxation	91 443	74 142	85 881	68 729
Taxation	(21 735)	(23 225)	(18 181)	(19 219)
Profit for the period	69 708	50 917	67 700	49 510

Ek: 3. Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 28 Murâbaha Ve Diğer Vadeli Satışlar

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 28 “*Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar*”ı 1-53’üncü paragraflarda düzenlemiştir. Tüm bu paragraflar eşit geçerlilikte hükümler içermektedir. Bu standart, amacı ve Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve esas alınarak yorumlanmalıdır.

KGK tarafından yayımlanan tüm FFMS’ler, tanımlar, faizsiz finans kuralları ve ilkeleri ile ele alınan konulara ilişkin KGK’nın faizsiz finans standartlarında yer verilen ana faktörle birlikte okunmalıdır.

Ön söz

- Ö1 Murâbaha ve satın alma emriyle Murâbaha katılım bankaları ve faizsiz finans kuruluşları (bu standartta “FFK(ler)” ya da kuruluş(lar) şeklinde ifade edilmiştir) tarafından kullanılan en yaygın ve etkili sözleşmeler olup dolayısıyla kuruluşların finansal tablolarında çok önemli bir yer tutmaktadır. Murâbaha peşin satışla gerçekleştirilebilirse de FFK’ler tarafından en yaygın kullanım vadeli işlemler şeklindedir.
- Ö2 Murâbahanın yanı sıra, alım satıma dayanan ancak Murâbahaya benzemeyen ve ilgili alıcıya maliyetin ve kârın açıklanmasını zorunlu kılmayan çeşitli faizsiz finans işlemleri vardır. Bu tür satışlar farklı şekillerde gerçekleştirilebilir ve bu standardın amacına uygun olarak genellikle “vadeli satışlar” şeklinde ifade edilmiştir.
- Ö3 Bu standart, katılım bankaları veya FFK’ler tarafından gerçekleştirilen Murâbaha ve diğer vadeli satışlara yönelik işlemlerin ölçümüne, finansal tablolara alınmasına ve açıklanmasına ilişkin muhasebe kurallarını belirlemeyi amaçlar.

Ö4 Bu standart, FFMS 2 “Murâbaha ve Satın Alma Emriyle Murâbaha” ve FFMS 20 “Vadeli Satış”ları yürürlükten kaldırır.

Giriş

Genel bakış

G1 KGK Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 28, Murâbaha ve vadeli satış işlemleri ile bu tür işlemlerin çeşitli unsurlarına ilişkin muhasebe ve raporlama ilkelerini ve hükümlerini belirler.

Bu standardın yayımlanma gerekçesi

G2 Yeni finansal muhasebe standartlarının geliştirilmesi stratejisi doğrultusunda, AAOIFI Muhasebe Kurulu belirli FFMS’ler için gözden geçirme ve revizyon sürecini başlatmıştır. Bu sürecin bir parçası olarak, ayrıca zaman zaman piyasa katılımcılarından alınan geri bildirimler ile diğer standart belirleyici otoriteler tarafından yayımlanan genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinde yapılan değişiklik ve güncellemeler doğrultusunda, Murâbaha ve vadeli satışlara ilişkin mevcut standartların kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesinin ve revize edilmesinin gerekli olduğu değerlendirilmiştir.

Üstelik önceki standartlar, Murâbaha ve diğer vadeli satış işlemlerinde alıcı tarafından uygulanacak muhasebe düzenlemelerine yer vermemekteydi.

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı No. 28

Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar

Standardın Amacı

1. Bu standardın amacı, alıcı ve satıcı tarafından Murâbaha ve diğer vadeli satış işlemlerinde uygulanacak finansal tablolara alma, ölçüm ve açıklamalara ilişkin uygun muhasebe ve raporlama esaslarının belirlenmesidir.

Kapsam

2. Bu standart, Teverruk ve emtia Murâbahası işlemleri hariç, faizsiz finans ilkelerine göre gerçekleştirilen Murâbaha ve diğer vadeli satışların muhasebeleştirilmesinde uygulanır.
3. Bu standart, özkaynak araçları ya da Sukuk gibi, dayanak varlığın Murâbaha ya da vadeli bir satış olduğu yatırım araçlarına yapılan yatırımlara uygulanmaz.

Tanımlar

4. Bu Standardın yorumlanması ve uygulanmasında faydalanmak üzere, aşağıdaki kısa tanımlar yapılmıştır:
 - a. Emtia Murâbahası – işlemin her iki tarafının da tek amacının emtianın yasal mülkiyetini kazanmak olduğu organize emtia piyasalarında gerçekleşen emtia işlemlerine dayalı bir Murâbahadır;
 - b. Kontrol – faizsiz finans kuruluşu, bir varlığın ya da işletmenin mülkiyetinden kaynaklanan tüm risk ve getirilere önemli ölçüde sahip olduğunda, aşağıdaki her iki koşulu da uygun bir şekilde karşılıyorsa ilgili varlık ya da işletmeyi kontrol etmektedir:
 - i. İlgili varlık ya da işletmeyle olan ilişkisinden dolayı değişken getirilere doğrudan maruz kalması (negatif getiri durumunda) veya bu getirilerde hak sahibi olması (pozitif getiri olması durumunda) ve
 - ii. Bu getirileri ilgili varlık ya da işletme üzerindeki gücüyle etkileme imkânına sahip olması.
 - c. Vadeli satış – satış bedeline ilişkin ödemenin sabit bir kredi dönemi boyunca, taksitler hâlinde ya da defaten yapılmak üzere ertelendiği her tür satış işlemidir;
 - d. Gerçeğe uygun değer – piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek veya bir yükümlülüğün devrinde ödenecek fiyattır.
 - e. Hamişül ciddiyet (güvence bedeli) – bir tarafın diğer tarafa sözleşmenin

ya da vaadin yerine getirileceğine ya da bir işlemin tamamlanacağına ilişkin teminat olarak verdiği tutardır;

- f. Stok – bu standart kapsamında, olağan iş akışı içinde satılmak üzere elde tutulan ya da olağan iş akışı içinde satılmak üzere üretilmekte olan varlıktır;
- g. Murâbaha – malların maliyetinin üzerine kâr eklenerek önceden anlaşılan şekilde satılmasıdır. Satış peşin ya da vadeli ödemeyeyle gerçekleşebilir;
- h. Satın alma emriyle Murâbaha– alıcının satın alma emrini verdiği ve üzerinde mutabık kalınan Murâbaha şartları çerçevesinde belirlenen varlığı ilgili satıcıdan alacağına dair bir vaadle satın alma emrini onayladığı, alım satım sözleşmesini ifade eder;
- i. Müsâveme – maliyet ve kâr unsurlarının açıklanma zorunluluğunun bulunmadığı olağan pazarlıklı satıştır. Satış peşin ya da vadeli ödemeyeyle gerçekleşebilir;
- j. Net gerçekleşebilir değer (NGD) – faizsiz finans kuruluşuna özgü faktörler dikkate alınmak suretiyle; olağan iş akışı içinde tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyetlerinin ve satışı gerçekleştirmek için gerekli olan tahmini maliyetlerin düşülmesiyle elde edilen tutardır;
- k. Vaad ve karşılıklı vaadleşme – vaad, bir tarafın (Murâbaha işleminde satın alma emrini veren taraf) üstlendiği zımni kabulden doğan yükümlülüktür. İslam hukukuna göre meşru bir mazeretin ortaya çıktığı ve bu mazeretin vaadin yerine getirilmesine engel olduğu durumlar dışında, dini kurallar bakımından vaadin vadeden kişi açısından bağlayıcı olduğu anlaşılır. Bununla birlikte, belirli bir sebepten dolayı vaadin yerine getirilmesinin muallakta kalması ve kendisine vaatte bulunan kişinin vaat nedeniyle belirli maliyetlere katlanmış olması durumunda, vaadin hukuki bakımdan da bağlayıcılığı olduğu anlaşılır. Karşılıklı vaadleşme ise bir vaade karşı vaadde bulunmaktır;

- l. Teverruk – faizsiz finans kuruluşunun bir varlığı satın alarak bu varlığı müşteriye krediyle sattığı, bu şekilde müşterinin satın aldığı varlığı derhal nakit karşılığı satma amacını taşıdığı, satış işlemidir;
- m. Kapora - bir satış işleminde, satın alma vaadiyle birlikte, satış fiyatına karşılık olarak potansiyel alıcı tarafından satın alma vaaadinin yanı sıra teminat şeklinde verilen tutardır. Sözleşme şartları doğrultusunda, alıcı tarafından verilen satın alma vaaadinden cayılması hâlinde kaparo, cayma tazminatı olarak değerlendirilebilir.

Satıcının finansal tablolarında Murâbaha ve diğer vadeli satışlar

İlk kez finansal tablolara alma

Stoklar

5. Stoklar, kuruluşun defterlerinde ilgili stok üzerinde kontrole sahip olduğunda, diğer bir ifadeyle stokun mülkiyetinden kaynaklanan risk ve getirilerin önemli ölçüde edindiğinde, finansal tablolara alınır.
6. Stoklar, başlangıçta maliyeti üzerinden finansal tablolara alınır. Stok maliyeti, tüm satın alma maliyetlerini ve stokun mevcut konumuna ve durumuna getirilmesi için katlanılan diğer maliyetleri içerir. Stok maliyeti, her türlü vergi (sonradan iade alınabilecekler hariç), ilgili Tekâfül maliyetleri dâhil nakliye ve yükleme-boşaltma maliyetleri ile müşterinin vekil sıfatıyla katlandığı maliyetler ve vekile ödenen her türlü ücret dâhil varlığın mevcut konumuna ve durumuna getirilmesiyle doğrudan ilişkilendirilebilen diğer tüm maliyetleri kapsar. Ticari iskontolar, indirimler ve diğer benzer kalemler maliyetlerden indirilir.
7. Stokların parçalar hâlinde ya da kısım kısım edinildiği durumlarda, alınan her kısım, 5'inci paragrafta yer alan koşullar karşılandığında finansal tablolara alınır.

Alacaklar

8. İlgili stok Murâbaha ya da vadeli satış sözleşmesi kapsamında satıldığında, satıcı alacakları ve hasılatı finansal tablolarına alır[ertelenmiş kâr uygulaması için 23 – 28’inci Paragraflara bakınız].
9. Alacak, itibari değeri (brüt tutarı ya da fatura tutarı) üzerinden finansal tablolara alınır.
10. Murâbaha veya vadeli satış sözleşmesi tekemmül ettiğinde, diğer bir ifadeyle satış bedelinin alınmış ya da alacak haline dönüşmüş olmasına bakılmaksızın bu tür bir sözleşme tüm taraflar açısından yasal olarak bağlayıcı olduğunda ve stokun kontrolü (mülkiyetten kaynaklanan risklerin ve getirilerin özünde tamamını gerekli kılan) alıcıya devredildiğinde, Murâbaha veya vadeli satış sözleşmesi kapsamında stokun satılmış olduğu kabul edilir.

Sonraki ölçüm

Stoklar

11. Stoklar, ilk kez finansal tablolara alındıktan sonra, maliyet değeri ile net gerçekleştirilebilir değerinden düşük olanı üzerinden ölçülür.
12. Kredibilitesi yeterli bir müşterinin ilgili stokları maliyet bedeline eşit ya da maliyet bedelinden daha yüksek bir tutar üzerinden almaya yönelik bağlayıcı bir vaadinin bulunduğu durumlarda, satıcı stokları, bunların, varsa, gerçeğe uygun değerindeki dalgalanmalara bakmaksızın, maliyet değeri üzerinden izler.
13. Yukarıda bahsedildiği şekilde kredibilitesi yeterli bir müşterinin bağlayıcı bir vaadinin bulunmadığı durumlarda, net gerçekleştirilebilir değere indirgemek üzere (maliyet değerinden düşük olması durumunda) stokların defter değerinde düzeltmeler yapılır ve indirgemenin karşılık gelen etkisi, bu tür bir durumun belirlendiği dönemde finansal tablolara alınır.

14. Her türlü ilave yükleme – boşaltma ve elde tutma maliyetleri, bu maliyetlerin ortaya çıktığı dönemde gelir tablosuna alınır.

Alacaklar

15. Brüt alacaklar, ilk kez finansal tablolara alındıktan sonra, ödenmemiş tutarlardan, varsa, kredi zarar karşılıkları düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden izlenir.
16. Ödenmemiş tutar, alacakların brüt tutarından tahsilatlar ve varsa, izin verilen iskonto ve indirimler dâhil diğer düzeltmeler düşüldükten sonra kalan tutarı ifade eder.
17. Kredi zararları karşılığı* ilgili Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS) uyarınca muhasebeleştirilir. (*Karşılık olarak da adlandırılır.)

Finansal Tablo Dışı Bırakma

18. Stok ya da alacak olarak sınıflandırılan bir varlık ancak, söz konusu varlığın “belirli bir varlıktan faizsiz finans kuruluşuna gelecekte ekonomik fayda akışının beklenmemesi” şeklindeki bir varlığın finansal tablo dışı bırakılmasına ilişkin kriteri sağlaması durumunda finansal tablo dışı bırakılır.

Stoklar

19. 18’inci paragrafta verilen finansal tablo dışı bırakma kriteri dikkate alındığında, stoklar aşağıdakilerden birinin varlığı halinde finansal tablo dışı bırakılır:
 - a. Kuruluşun satışla kontrolü alıcıya devretmesi (bakınız: 18’inci paragraf),
 - b. Kuruluşun, fiziksel kayıp ya da hırsızlık gibi bir nedenle, stok üzerindeki kontrolü kaybetmesi ya da
 - c. Stokların, teknolojik eskime, yasal kısıtlamalar ya da alıcısının olmaması gibi bir nedenle, gelecekte ekonomik fayda sağlama kapasitesini yitirmesi.

Alacaklar

20. 18’inci paragrafta verilen finansal tablo dışı bırakma kriteri dikkate alındığında, alacaklar aşağıdakilerden birinin varlığı halinde finansal tablo dışı

bırakılır:

- a. Müşterinin kalan tüm borcunu ödemesi,
- b. Alacağın defter değerinin, müşterinin borçlarını ödeme gücünü yitirmesi nedeniyle tahsil edilemeyecek olması ya da
- c. Kuruluşun, alacağını silmek ya da alacağını müşteriye hibe etmek suretiyle hakkindan vazgeçmeye karar vermiş olması.

Hasılat ve kârın finansal tablolara alınması

Hasılat

21. Hasılatın ve alacakların finansal tablolara alınmasında uygulanacak esaslar için 8'inci paragrafa bakınız.

Satışların maliyeti

22. Stokların Murâbaha ya da vadeli satış kapsamında satıldığı durumlarda, bu stokların defter değeri, katlanılan tüm doğrudan harcamalarla birlikte, ilgili hasılatın finansal tablolara alındığı dönemde satışların maliyeti olarak finansal tablolara alınır.

Kârın ertelenmesi

23. Vadeli Murâbahada ya da diğer vadeli satışlarda, söz konusu işlemde doğan kâr, diğer bir ifadeyle finansal tablolara alınan hasılat ile satışların maliyeti arasındaki fark, bir ertelenmiş kâr hesabı aracılığıyla ertelenir. Ancak, malların peşin satış fiyatının bu mallara ilişkin satışların maliyetinden yüksek olması durumunda, ortaya çıkan kârın peşin satış fiyatı ile satışların maliyeti arasındaki fark kadar olan kısmı ertelenmez.
24. Vadeli kâr hesabı, ilgili alacakları düzenleyici bir varlık hesabı olarak sunulur.
25. Ertelenen kâr, sözleşmedeki kredi dönemi boyunca zamana orantılı olarak itfa edilerek gelirlere aktarılır.
26. Orijinal vadesi 12 aydan fazla olan; taksitler halinde ya da vade sonunda

defaten ödeme yapılacak işlemlerde, kârın zamana orantılı olarak itfa edilmesinde başvurulacak uygun yöntem işlemdeki zımni kârı esas alan etkin kâr yöntemidir.

27. Orijinal vadesi 12 ay ya da daha kısa olan, vade sonunda defaten ödeme yapılacak işlemlerde, kârın sözleşmedeki kredi dönemi boyunca doğrusal olarak dağıtımına izin verilir.
28. Temerrüt ya da olası temerrüt durumlarında, ertelenen kâra ilgili FFMS uygulanır.

İlgili muhasebe uygulamaları

Vazgeçme, iskonto ve iptal etme

29. Bir alacağın bir kısmının, alacağın erken ödenmesine karşılık yapılan bir indirim olarak ya da herhangi başka bir nedenle satıcı tarafından silindiği ya da tahsilinden vazgeçildiği durumlarda, silinen/vazgeçilen tutar, alacağın silindiği ya da vazgeçildiği dönemde, aşağıdaki şekilde finansal tablolara alınır:
 - a. İlk olarak, silinen/vazgeçilen tutar ilgili işlemde ortaya çıkan ertelenmiş kârın varsa mevcut bakiyesinden indirilir ve
 - b. İkinci olarak, varsa kalan tutar, cari finansal dönemde itfa edilen ertelenmiş kârdan/cari finansal dönemde finansal tablolara alınan kârdan indirilir ve
 - c. Üçüncü olarak, varsa kalan tutar, dönemin gideri olarak gelir tablosuna alınır.

İşlem maliyetleri

30. Murâbaha veya vadeli satış sözleşmesinin müzakere edilmesi ve düzenlenmesiyle ilgili olarak katlanılan işlem maliyetleri, müşteri tarafından tazmin edilen kısmı düşüldükten sonra, katlanıldıkları dönemin gelir tablosuna alınır.

Yapılandırma ve diğer hizmet ücretleri

31. Müşteriye fatura edilen yapılandırma ücretleri ya da benzer ücretler, ilgili hizmetler sağlandığında finansal tablolara alınır.

Stoklar için sonradan yapılan iskontolar

32. Satışın tamamlanmasının sonra stoklar için alınan iskontolar satışların maliyetinden indirilir.
33. İskontonun müşteriye yansıtılması durumunda, yansıtılan iskonto tutarı brüt hasılat tutarından iskonto (indirim) olarak gelir tablosuna alınır.
34. İskontonun müşteriye yansıtılmaması durumunda:
- Peşin Murâbahada, alınan iskontolar ortaya çıktığı dönemin gelir tablosuna alınır ve
 - Vadeli Murâbahada ve vadeli satışlarda, alınan iskontolar sonuçta ertelenen kâr tutarını arttırır ve dolayısıyla itfa edilir.

Hamişül Ciddiyet ve Kapora

35. Alıcı tarafından sözleşme şartlarına bağlı olarak ödenen ilk teminat veya avans, satıcının yükümlülüğü olarak finansal tablolara alınır.
36. Vaadin yerine getirilmemesi, temerrüt veya diğer olumsuz durumlar nedeniyle hamişül ciddiyette ya da kaparoda yapılan denkleştirmelerin ya da bunlar üzerindeki hakkın kaybının ne şekilde ele alınacağı, faizsiz finans kurallarına ve taraflar arasında yapılan sözleşmenin düzenlemelerine göre belirlenir ve muhasebeleştirilir.
37. Murâbaha ya da vadeli satış işlemi tekemmül ettiğinde:
- Teminat bedeli niteliğindeki hamişül ciddiyetin yükümlülük olarak sunulmasına devam edilir ve alıcıyla sözleşmeye bağlı olarak mutabık kalınmadığı sürece alacaklardan mahsup edilmez ve
 - Avans ödemesi niteliğindeki kaparo alacaklardan indirilir.

Sadaka

38. Temerrüt ve gecikmeli ödemeler karşılığında müşteri tarafından verilen sadakalar, satıcının geliri olarak finansal tablolara alınmaz ve alındığında doğrudan ödenecek sadakalarda izlenir.

Sunum ve açıklamalar

39. FFMS No. 1: “Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama”da yer alan açıklama hükümlerine göre yapılması gereken açıklamaların yanı sıra, satıcının finansal tablolarında asgari olarak aşağıdakiler açıklanır:
- a. Murâbaha ve vadeli satış işlemleri için benimsenen muhasebe politikaları;
 - b. Sınıflandırılmasına göre ayrıştırılmış şekilde ve bağlayıcı vaad, bağlayıcı olmayan vaad ve/veya herhangi bir satın alma vaadi olmaksızın elde tutulan stoklar ayrı ayrı gösterilmek suretiyle Murâbaha ve vadeli satışlar için elde tutulan stoklar;
 - c. Stokların niteliği ve riskleri hakkındaki bilgilerle birlikte uzun dönemler boyunca elde tutulması amaçlanan stoklar;
 - d. Niteliklerine göre ayrıştırılmış şekilde ve vade yapıları belirtmek suretiyle Murâbaha ve vadeli satışlardan kaynaklanan alacaklar;
 - e. Varsa, teminatlı ve teminatsız olanlar şeklinde ayrıştırılmıştır olarak alacaklar;
 - f. Her bir işlem türü için ayrı olarak, Murâbaha ve diğer vadeli satışlardan dönem içinde ortaya çıkan satış hasılatı ve satışların maliyeti;
 - g. Her bir işlem türü için ayrı olarak; Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan alacaklar karşılığındaki henüz itfa edilmemiş ertelenmiş kârlar. Bu kapsamda, belirtildiği gibi alacakların ödenmemiş tutarından indirim olarak açıklanan henüz itfa edilmemiş ertelenmiş kârlardaki hareketler de sunulur;
 - h. Finansal dönemin sonu itibarıyla henüz ödenmemiş bulunan hamişül ciddiyet ve kaparo tutarı;
 - i. Niteliklerine göre, dönemde vazgeçilen kârlar ve silinen alacaklar;
 - j. Varsa, ödemelerde temerrüde düşülmesi ve diğer ihlaller karşılığında

alınanve alınacak olan sadakalar.

Alıcının finansal tablolarında Murâbaha ve diğer vadeli satışlar

İlk kez finansal tablolara alma

Alımların Kaydı

40. Murâbaha veya vadeli satış sözleşmesi tekemmül ettiğinde, diğer bir ifadeyle bu tür bir sözleşme tüm taraflar açısından yasal olarak bağlayıcı olduğunda ve alıcı varlığının kontrolünü (mülkiyetten kaynaklanan risklerin ve getirilerin özünde tamamını gerekli kılan) elde ettiğinde, Murâbaha veya vadeli satış işlemine konu olan varlığın ilgili sözleşme kapsamında satın alınmış olduğu kabul edilir.
41. Edinilen varlık, başlangıçta maliyeti üzerinden, diğer bir ifadeyle itibari değeri (brüt fatura tutarı – satıcının işlemde elde ettiği kâr dâhil) ile satın alımla ilgili olarak katlanılan doğrudan maliyetlerin toplamı üzerinden finansal tablolara alınır. Bu şekilde edinilen varlık, alıcının ticari defterlerinde ilgili FFMS'ye göre raporlanır ve sınıflandırılır. Sözleşmeye konu varlıkla ilgili belirli bir FFMS'nin bulunmaması durumunda, bu standardın ilgili hükümlerine bağlı kalınarak genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri uygulanır.

Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan yükümlülükler

42. Alıcı, ilgili varlığın kontrolünü elde ettiğinde, itibari değerine (brüt fatura tutarına – satıcının işlemde elde ettiği kâr dâhil) eşit bir tutardan Murâbaha ve diğer vadeli satışlardan doğan borçlarını finansal tablolara alır.

Sonraki ölçüm

Murâbaha ve vadeli satışlarla edinilen varlıklar

43. Bu şekilde edinilen varlık, ilk kez finansal tablolara alındıktan sonra alıcının ticari defterlerinde, ilgili FFMS uyarınca uygun varlık sınıfı için geçerli olan muhasebe ilkelerine ya da bu standardın ilgili hükümlerine bağlı kalınarak genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre ölçülür.

44. Her bir raporlama dönemi sonunda, stok niteliğindeki varlıklar için net gerçekleşebilir değere (NGD) indirgeme yapıp yapılmayacağı test edilir ve diğer varlıklar ilgili FFMS ya da uygun genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda değer düşüklüğü testine tabi tutulur.

Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan yükümlülükler

45. İlk kez finansal tablolara aldıktan sonra, Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan borçlar, ödenmemiş tutarları üzerinden izlenir.
46. Borçların ödenmemiş tutarları, yükümlülüklerin brüt yükümlülük tutarından ödemeler ve varsa satıcı tarafından izin verilen iskonto ve indirimler dâhil diğer düzeltmeler düşüldükten sonra kalan tutarı ifade eder.

İlgili muhasebe uygulamaları

Vazgeçme, iskonto ve iptal etme

47. Satıcı tarafından toplam borcun silinen/vazgeçilen kısmı:
- İlk olarak, ilgili varlığın değerinden bir indirim olarak finansal tablolara alınır ve
 - İkinci olarak, varlığın satılması ya da başka bir nedenle artık işletme bünyesinde bulunmaması durumunda, söz konusu tutar tahsilinden vazgeçildiği dönemde gelir olarak finansal tablolara alınır.

Hamişül Ciddiyet ve Kaparo

48. Alıcı tarafından sözleşme şartlarına bağlı olarak ödenen ilk teminat veya avans, alıcının ticari defterlerinde teminat ya da alımlar için ödenen avans olarak kaydedilir ve sunulur.
49. Murâbaha ya da vadeli satış işlemi tekemmül ettiğinde:
- Teminat bedeli niteliğindeki hamişül ciddiyetin teminat olarak sunulmasına devam edilir ve alıcıyla sözleşmeye bağlı olarak mutabık kalınmadığı sürece Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan borçlarla netleştirilmez ve

- b. Avans ödemesi niteliğindeki kaparo, Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan borçlardan indirilir.

Sunum ve açıklamalar

50. FFMS 1: “Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama”da yer alan açıklama hükümlerine göre yapılması gereken açıklamaların yanı sıra, alıcının finansal tablolarında asgari olarak aşağıdakiler açıklanır:
- Murâbaha ve vadeli satış işlemleriyle yapılan alımlar için benimsenen muhasebe politikaları;
 - Niteliklerine göre sınıflandırılmış şekilde ve vade yapıları belirtilmek suretiyle Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan borçlar;
 - Murâbaha ve vadeli satışlardan doğan borçlar için sağlanan teminatların niteliği ve tahmini değeri;
 - Niteliklerine göre, satıcı tarafından dönemde vazgeçilen tutarlar.

Yürürlük tarihi

51. Bu standart, 1 Ocak 2020 tarihinde veya sonrasında başlayan raporlama dönemlerinde uygulanır.

Geciş hükümleri

52. Kuruluşlar, bu standardı, yürürlük tarihinde veya sonrasında gerçekleşen işlemler için ileriye yönelik olarak uygulamayı tercih edebilirler. Bu geçiş hükmünü uygulaması durumunda kuruluş finansal tablolarına etkisini açıklar.

Ek B: Karar Gerekçeleri (KG şeklinde mi kısıltacağız)

Genel Bakış – Teverruk ve Emtia Murâbahası

- KG1 Ön çalışma, istişare notları ve standardın ilk taslaklarının yanı sıra projenin ilk kapsamında, Teverruk ve emtia Murâbahası işlemleri yer almaktaydı. Ancak, Kurulun önemli ekonomik faaliyetler arasındaki farkları ve bu işlemlerin özellikle

hazine işlemleri ve kimi zaman bu yapılara dayalı olan teminatlar da dâhil olmak üzere bu işlemlerin pratikteki uygulamalarını dikkate aldığı bir aşamada, Kurul, bunların muhasebe ve raporlamalarının ayrı ayrı ele alınmasının gerekebileceği görüşündeydi.

KG2 Kurul, bilhassa, bir ticari faaliyet olarak işlemin gerçek mahiyetini ve Teverruk hakkındaki faizsiz finans standardı hükümlerinden farklı olabilen piyasa uygulamalarını ayrıntılı olarak görüştü. Buna ek olarak, Teverruk hakkındaki faizsiz finans standardı, belirli durumlarda (son çare olarak) bu işlemlere müsaade eder ve ticari anlamda yaygın kullanımlarını önermez.

KG3 Kurul, yukarıdaki etmenleri göz önünde bulundurarak, ilk olarak Murâbaha ve diğer vadeli satışlar standardının netleştirilmesinin, daha sonra Teverruk ve emtia Murâbahası işlemleri standardının, bu işlemlere ait muhasebe uygulamalarının ve normal Murâbaha ve vadeli satış işlemlerinden farkının ifade edilerek geliştirilmesinin daha uygun olacağına karar vermiştir.

Diğer vadeli satışların kapsama alınması ve önceki standardın yürürlükten kalkması

KG4 Kurul, vadeli satı işlemleri için ayrı bir standart (mülga FMS 20) ihtiyacını görüşmüş ve başlıca muhasebe uygulamalarındaki benzerliği ve küçük farkları değerlendirmiştir. Kurul, gerekli değerlendirmenin ardından, ekonomik mahiyeti açısından Murâbaha dâhil olmak üzere bütün vadeli satış işlemlerine dair kilit ilkelerin aynı kalmasına karar vermiştir. Buna göre benzer muhasebe uygulamalarının, faizsiz finans hükümleri ya da işlem niteliği gerektirmediği müddetçe (örneğin Murâbaha için, bazı küçük değişikliklerin olabileceği kâr ve maliyeti açıklama durumlarında) benzer muhasebe uygulamalarının kullanılmasına karar vermiştir. Ancak bu husus, kapsam dışı bırakılan Teverruk ve emtia Murâbahası işlemleri (Bkz. KG1 - KG3) için geçerli değildir. Buna göre Kurul, revize edilen standardın Murâbaha ve diğer vadeli satışları kapsamasına ve mülga FFMS 2 ve FFMS

20'yi geçersiz kılmasına karar vermiştir.

“Stok” Teriminin Kullanımı

KG5 Kurul, yeni muhasebe standartları geliştirme stratejisi doğrultusunda, “stok” tanımını genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri kapsamında değerlendirmiştir. Bu kapsamda stoklar, olağan iş akışı içerisinde satılmak için elde tutulan veya üretilmekte olan varlıklardır. Önceden hiçbir FFMS’de stok terimi ticari işlemlere yönelik elde tutulan varlıkları tanımlamak için kullanılmazken, Kurul, satış için elde tutulan bu varlıkların gerçek niteliğinin tanımlanması ve muhasebe uygulamalarını genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri yakınlaştırmak için bunların stok olarak tanımlanmasının daha uygun olacağına karar vermiştir.

Net Gerçekleşebilir Değer (NGD) ve NGD’nin belirlenmesi

KG6 Kurul, Murâbaha stoklarına (eski adıyla Murâbaha varlıkları) yönelik “nakit benzeri değerlere” ilişkin önceki muhasebe yöntemleri ile “gerçeğe uygun değer” ya da “gerçeğe uygun değer eksi satış maliyeti” gibi diğer olası yöntemleri, bu stokların değerindeki herhangi bir düşmenin test edilmesi amacıyla değerlendirmiştir. Gerekli değerlendirmelerin ardından Kurul, stokların maliyetinden ve net gerçekleşebilir değerinden (NGD) düşük olanı üzerinden kaydedilmesinin, stokları genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine yakın tutmak adına daha uygun olacağına karar vermiştir. Kurul, stoklar olağan iş akışı içerisinde satılacağından işletmeye özgü bir değer olan NGD’nin, değerde düşüş olması hâlinde maliyete karşılık uygun muhasebe uygulaması olacağı görüşündeydi. Ayrıca, kredibilitesi yüksek bir müşterinin maliyet artı kâr fiyatından satın alma vaadi vermesi hâlinde, stokun piyasa değeri düşse dahi NGD’nin aşağı çekilmesine ihtiyaç olmadığına, çünkü teknik olarak kuruluşa ilişkin NGD’nin maliyetin üstünde olduğu değerlendirilmiştir.

Hâsılatın ve satışların maliyetinin finansal tablolara alınması

KG7 Önceden, brüt hâsılat ve satış maliyetinin finansal tablolara alınması ve açıklanması hakkındaki hükümler çok net değildi. FFMS 1 kapsamında verilen örnek format ile finansal tablonun dipnotlarında yer almasının ve bu hususta açıklama yapılmasının öngörülmesiyle birlikte FFMS 2'de net olarak şart koşulmaması nedeniyle, bu uygulamayı hayata geçirmeyen birçok kuruluş bulunuyordu. Kurul, hâsılatın tanımıyla da birlikte, bu konuyu detaylı biçimde tartışarak ticari faaliyetlerden kaynaklanan varlıklardaki brüt artışın, kuruluşun hâsılatı olarak değerlendirileceğine karar vermiştir. Benzer şekilde Kurul, stokun finansal tablo dışı bırakılmasının (ilgili diğer harcamaların yanı sıra), kuruluş için satışların maliyeti olarak değerlendirileceğine karar vermiştir. Bununla birlikte Kurul, alacak içeren işlemler için satıcının defterlerindeki vade ve kâr kayıtlarının muhasebesine devam etme kararı almıştır.

KG8 Ancak, FFK'lerin işlerinin niteliği göz önünde bulundurulduğunda Kurul, bu işlemler ile ilgili satış ve satış maliyetlerinin, doğrudan ciro olarak gösterilmesindenense finansal tabloların dipnotlarında açıklanmasına karar vermiştir.

Geçiş Koşulları

KG9 Kurul, revize edilen standardın belirli hükümlerinin uygulanmasında, özellikle hasılatın muhasebeleştirilmesi ve ertelenmiş kârın itfası gibi muhasebe ve bilgisayar sistemlerini etkileyebilecek bazı pratik zorlukları değerlendirmiştir. Bu doğrultuda, Kurul, kuruluşlara, yürürlük tarihinde ya da sonrasında gerçekleşen işlemler için bu standardı ileriye dönük olarak uygulayabilme izni vermiştir.

Alacakların brüt tutar üzerinden kaydedilmesi

KG10 Kurul, toplam alacaklı alacaklarını açıklamak ve ertelenmiş kârları veya kredi zararı karşılıklarını düzenleyici varlık hesabı olarak göstermek için alacakların brüt tutar üzerinden kaydedilmesi hususunda genel muhasebe

uygulamasını ile devam etmeye karar vermiştir. Kurul; Zekât'ın belirlenmesi, bir varlığın ya da varlık havuzunun devredilebilirliğinin belirlenmesi, kuruluş hisselerinin ticaretinin yapılabilirliğinin belirlenmesi ve kuruluşun borçluya karşı yasal hakkını bütünüyle açıklaması dâhil olmak üzere faizsiz finans hükümlerinin gerektirdiği nedenlere bağlı olarak alacaklı tutarının açıklanması gerektiği sonucuna varmıştır.

Satıcı için kârların ertelenme gerekçesi

KG11 Kurul, FFMS 2 ve FFMS 20 kapsamında izin verilen kredili Murâbaha ya da diğer vâdeli satış durumunda satıcının elindeki kârların ertelenmesine ilişkin muhasebe uygulamalarını etraflıca tartışmıştır. Kurul, ideal uygulamanın kârı önden finansal tablolara almak olacağına, çünkü bunun bir kâr olduğunu ve faizsiz finans hükümleri açısından bakıldığında bir alacak olduğunun savunulabilecek olduğunu, ancak, bütün kârları önden finansal tablolara almanın gerçeğe uygun, tarafsız ve ihtiyatlı bir yaklaşım olmayacağını ifade etmiştir.

KG12 Buna göre Kurul, FFK'lerin birden fazla paydaşa sahip (zaman zaman el değiştiren paydaşlar, ve zaman zaman el değiştiren ve işleme katkıda bulunan yatırım hesabı sahipleri dâhil olmak üzere) olmasından ötürü, bütün kârların işlemin tamamı süresince (yani alacak dönemi boyunca) ertelenmesi ve itfa edilmesinin daha adil, gerçeğe uygun ve tarafsız olduğu konusunda görüşlerini önceki standartlar ile aynı doğrultuda tutmuştur. Buna ek olarak Kurul, erken ödeme hâlinde iskonto vermenin zorunlu olmamakla birlikte, isteğe bağlı iskonto vermenin (yaygın bir uygulama olmamak suretiyle) izin verilen bir durum olduğunu ve zaman zaman (düzenleme şartları ya da kimi uzmanların bakış açısı gibi nedenlere bağlı olmak üzere) düzenli hâle geldiğini, dolayısıyla kârın alacak dönemi süresince itfa edilmesinin daha ihtiyatlı olduğunu belirtmiştir.

KG13 Kurul, önerilen yöntem kapsamında kuruluşun kazandığı hasılatın finansal tablolara alınmasının faizsiz finans hükümleri doğrultusunda olduğu, kârın tamamının gelir tablosuna alınmasının ve bu kârın derhâl dağıtılmasının zorunlu bir faizsiz finans hükmü olmadığı sonucuna varmıştır. Buna göre

ertelenmiş kâr, kuruluşun bir yükümlülüğü olarak değerlendirilmez ve daha çok bir rezerv (faizsiz finans hükümleri bakımından kazanılmış olan, ancak dağıtım sürecinde adalet, hak, eşitlik adına ve mantık çerçevesinde gelire dâhil edilmeyebilen) olarak görülür. Kurul ayrıca, ertelenmiş kârın düzenleyici varlık hesabı olarak raporlanmasının, bütün ilgili tutarların finansal tablolarda aynı bölümde (dipnotlarda) sunulacak olması nedeniyle daha iyi bir sunum olarak yansıtacağı sonucuna varmıştır.

Ertelenmiş kârın itfa edilme yöntemi

KG14 Kurul, ertelenmiş kârların finansal tablolara alınmasına ilişkin yöntemleri tartışmış ve önceden izin verilen, ertelenmiş kârların geri kazanılması esasına göre finansal tablolara alınmasına ilişkin alternatif yöntem, bu yöntemin Kavramsal Çerçeveye veya genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olmaması nedeniyle izin verilmemesinin daha doğru olacağı sonucuna varmıştır. Bunun yerine Kurul, kârın paydaşlar arasında gerçeğe uygun, adil, tarafsız ve ihtiyatlı bir şekilde paylaşılması hedefine ulaşılmasının en uygun yönteminin zaman orantılı dağıtım olduğuna karar vermiştir. Kurul ayrıca, zamana orantılı dağıtım yönteminin uygulanmasında en uygun yaklaşımı tartışarak, gerekli değerlendirmelerin ardından, etkin getiri oranı yönteminin kâr tahsisinde zaman orantılı uygulama için, bilhassa uzun vadeli işlemler için en iyi yaklaşım olacağı ve bu yöntemin yatırım hesabı sahiplerinin fon getirilerine daha iyi uyum sağlayacağı kararına varmıştır. Kurul, bu durumun faizsiz finans hükümlerine aykırı olmadığına, çünkü bunun yalnızca kârların (hâlihazırda kazanılmış olan) paydaşlara adil, gerçeğe uygun ve tarafsız bir şekilde dağıtılmasına yönelik bir yöntem olduğuna karar vermiştir.

KG15 Kurul, bunun üzerine, zaman orantılı yöntemin uygulanmasında (üyeler nezdinde tercih edilen yaklaşım olan) basitleştirilmiş bir yaklaşıma izin verilmesini tartışmış ve buna karar vermiştir. Basitleştirilmiş yaklaşım kapsamında, kısa vadeli tek ödemeli işlemler (yani taksitli işlemler ve orijinal vadesi 12 aydan fazla olan dönem sonunda toplu ödemeli işlemler haricindeki işlemler) için kârların doğrusal tahsisine izin verilir.

Alıcı muhasebesi – varlık değerinde kâr unsuru

KG16 Kurul ayrıca, Murâbaha (kredi) ya da başka bir vadeli satış işleminde alıcının elindeki varlığın maliyetindeki kâr unsuru konusunu görüşmüştür. Bazı üyeler, Kurul'un satıcının elindeyken muhasebeleştirme amacına yönelik bir ayna muhasebesi tasarlama fikrini değerlendirmesi gerektiği, bunun genel olarak kabul gören muhasebe ilkelerine daha yakın olacağı ve faizsiz finans hükümlerine aykırı olmadığı görüşündeydi. Ayrıca bu üyeler, bu yöntemin varlıkların alıcıda "yüksek fiyatlandırmaya" tabi tutulmasının engelleyeceğini ileri sürmüştür. Kurul, konuyu değerlendirmiş ve ayrıca konu ile ilgili bazı faizsiz finans uzmanlarına danışarak, satıcı tarafından kârın ertelenmesindeki sebeplerin, yani: (i) kârın paydaşlar arasında gerçeğe uygun, adil ve tarafsız şekilde dağıtılması, ve (ii) bu uygulamanın ihtiyatlı olmasının bu durumda geçerli olmadığı, dolayısıyla ayna muhasebesinde faizsiz finans hükümleri açısından sorun olmadığı sonucuna varılamayacağına karar vermiştir. Buna ek olarak Kurul, yüksek fiyatlandırma konusunun, önerilen değer düşüklüğü yaklaşımları ve NGD testleri vb. ile çözülebileceği değerlendirmesini yapmıştır. Bu görüş, "Muhasebe, Denetim, Yönetişim ve Etik Standartları Gözden Geçirme Danışma Kurulu Komitesi" tarafından onaylanmıştır.

KG17 Kurul ayrıca, özellikle hazine açısından Teverruk ve emtia Murâbahası ile ilgili hususun ekonomik mahiyet bakış açısından biraz farklı olduğuna, dolayısıyla bu hususun farklı bir standartta ele alınacağına ve bu standart kapsamı dışında bırakılacağına karar vermiştir.

Ek C: Standardın Hazırlanma Sürecinin Kısa Tarihçesi

T1 Yeni kurulan AAOIFI Muhasebe Kurulu (AAB), ilk toplantısını 15 ve 16 Mart 2016 (6 ve 7 Cemaziyelevvel 1437) tarihlerinde Bahreyn Krallığı'nda bulunan Ramee Grand Hotel'de gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda, danışman ataması ile ve önceki kurulun Muhasebe Standartları Komitesi'nin gerçekleştirdiği birkaç toplantıda çalışmaları başlatılmış bulunan, revize edilmiş Murâbaha hakkındaki

FFMS 2'nin taslak metni tartışılmıştır. Katılımcılar, format ve sunum stili, tanımlar, uygulama rehberleri, çalışma grubunun oluşturulması, uluslararası standartlarla tutarlılık, amortisman yöntemleri (Murâbaha varlıkları için) ve bilançonun her iki tarafındaki muhasebe uygulamalarındaki tutarlılık ile ilgili çok sayıda konuyu ele almıştır. Standart üzerinde çalışmaya devam etmek üzere bir çalışma grubu oluşturulmuş olup, bu konuda danışman ve Sekreteryaya özel rehberlik sağlanmıştır.

- T2 Kurul'un ikinci toplantısı, 30 ve 31 Temmuz 2016 (25 ve 26 Şevval 1437) tarihlerinde, Bahreyn Krallığı'nda bulunan Al Baraka Bankacılık Grubu Merkez Ofisi'nde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda Kurul, Murâbaha hakkındaki FFMS 2 standardı taslak metnini tartışmış ve Murâbaha İstişare Notları'nı gözden geçirip onaylamıştır. Üyeler, "Sipariş Verene Murâbaha" olan standart adını "Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar" olarak değiştirme hususunda mutabık kalmışlardır.
- T3 AAB üçüncü toplantısını 24 ve 25 Eylül 2016 (22 ve 23 Zilhicce 1437) tarihlerinde, Bahreyn Krallığı'nda bulunan AAOIFI Ofisi'nde gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda Kurul, ilgili çalışma grubu Başkanı tarafından sunulan yorum ve açıklamaların yanı sıra taslak metni tartışmıştır. Kurul, FFMS 2 ve FFMS 20'nin, Murâbaha ve Vadeli Satışlar hakkında kapsamlı tek bir standart olarak birleştirilmesi ihtiyacını ve Teverruk ve Emtia Murâbahası üzerine ayrı bir standardın geliştirilmesi olasılığını değerlendirmiştir. Kurul, dâhil edilecek tanımlar, değişiklik gerektiren terminolojiler ile Standardın son hâline eklenmesi gereken açıklama ve ayrıntılar dâhil olmak üzere, nihai taslakta yapılacak bütün değişiklikleri tamamlamıştır.
- T4 AAB, dördüncü toplantısını 15 ve 16 Ocak 2017 (16 ve 17 Rebiülahir 1438) tarihlerinde Suudi Arabistan Krallığı, Cidde'de bulunan İslami Kalkınma Bankası (IDB) binasında gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda, standardın nihai taslağının yorumlanmak ve tanıtım toplantıları yapılarak yayımlanması için

onay verilmiş, çalışma grubu ve sekreteryaya, Kurul tarafından, nihai taslağı Kurul'un tanımladığı iyileştirmeler yapıldıktan sonra yayımlamaya yönlendirilmiştir.

- T5 18 ve 19 Mart 2017 (19 ve 20 Cemaziyelahir 1438) tarihlerinde Bahreyn Krallığı, Manama'da bulunan AAOIFI Merkez Ofisi binasında gerçekleşen beşinci AAB toplantısında, Teverruk ve emtia Murâbahası tartışılmıştır. Teverruk ve Emtia Murâbahasının, bunlarla ilgili pürüzler nedeniyle kapsam dışı bırakılmasına karar verilmiştir. Teverruk ve Emtia Murâbahasına ilişkin muhasebe ve finansal raporlama uygulamalarının ayrı bir standartta yer almasına karar verilmiştir.
- T6 Murâbahaya ilişkin tanıtım toplantıları, Nisan-Haziran 2017 (Recep-Ramazan 1438) tarihleri arasında Bahreyn Krallığı, Pakistan, Ürdün ve BAE'de gerçekleştirilmiştir.
- T7 Çalışma grubu toplantısı, tanıtım toplantıları süresince alınan yorumlar ve diğer sektör uzmanlarının yorumlarını sunmak üzere 19 Eylül 2016 (28 Zilhicce 1438) tarihinde gerçekleştirilmiştir.
- T8 Son hâli verilen Standart, 22-23 Eylül 2017 (2-4 Muharrem 1439) tarihlerinde, Bahreyn Krallığı, Seef ilçesinde bulunan AAOIFI Merkez Ofisi binasında gerçekleşen AAB yedinci toplantısında onaylanmıştır.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı soyadı : Türkan AYDOĞMUŞ
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri : 1.1.1975 Çankırı / Kurşunlu
E-Posta Adresi: : turkan.aydogmus1819@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Anadolu Üniversitesi	1999
Yüksek Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2019

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2019	İsem Akademi	Öğretmen
2018	Kırıkkale Pegem Akedimi	Öğretmen

YABANCI DİL BİLGİSİ

KPDS () **ÜDS ()** **YÖKDİL (56,25)** **EILTS ()**